

GOETHE

TEATRU

2

EDITURA UNIVERS

Se poate spune că, în diferitele perioade ale vieții sale, Goethe a fost nevoit să-și creeze un stil pentru fiecare din operele sale. Din această necesitate rezultă, incontestabil, plenitudinea creației goetheene. Putea fi atît de proteic în originalitatea sa, încît sîntem înclinați să credem că nimic din ceea ce este omenesc nu i-a fost străin și că nu există nici o situație, nici un conflict, nici o speranță, nici un farmec, nici o întunecare pe care cuvintele lui Goethe să n-o explice, să n-o purifice, să n-o transfigureze.

EMIL STAIGER

Nu-l poți considera pe Goethe un scriitor mare în unele creații și slab în altele. El se aseamănă mai curînd cu natura care produce totul și de toate.

DOAMNA DE STAËL

GOETHE

GOETHE

OPERE

2

TEATRU I

Dragoste cu toane • Toată lumea de vină •
Götz von Berlichingen • Prometeu • Pater
Brey • Zei, eroi și Wieland • Clavigo •
Stella • Frate și soră • Proserpina

Studiu introductiv, note și comentarii
de SEVILLA RĂDUCANU

București, 1986
EDITURA UNIVERS

CREAȚIA DRAMATICĂ A TÎNĂRULUI GOETHE

TITANISMUL își are prefigurările lui. Adesea, omul de geniu străbate în tinerețe spații vaste, pe care le fructifică fără a le adînci, apoi le abandonează sau le reia, îmbogățite, la altă altitudine, în următoare etape de creație. Goethe nu face excepție. Începuturile sale dramatice vădesc în prima decadă (1767—1777)¹ o febrilă căutare, un neastîmpăr demiurgic, tendințe eterogene și polimorfe. Teme, motive și modalități artistice de-o policromă varietate sînt abordate cu frenezia și nerăbdarea căutătorului de poteci aurite. Tot ceea ce dă culoare epocii sau frămîntă spiritele îl tulbură și-l atrage. O impetuoasă necesitate interioară îl determină pe tînărul poet să abordeze formele specifice ale direcției anacreontice, ale stilului rococo, pe atunci la modă la Leipzig. Așoi tumultuoasele trăiri ale răs-timpului petrecut la Strascburg se materializează dramatic în spiritul mișcării *Sturm und Drang* (Furtună și avînt), pentru ca ceva mai tîrziu primele experiențe weimariene să se întruchipeze în modalități de tranziție.

Goethe însuși mărturisește cu sinceritate că s-ar fi prăbușit, că ar fi pierit, dacă n-ar fi scris lucrări dramatice. Tînărul poet simte un impuls genuin de purificare, de transpoziție potențată a dramei sale dusă pînă la catarsis, într-un conflict dintre personaje obiectivate. Realele aptitudini de mim, — relevate de contemporani, apoi de exegeți — pornirea irepresibilă de a concretiza cu forță intuitivă, în jocul unor personaje, ceea ce plăsmuia în imaginație se adaugă imboldului creator.

Dacă aceste două argumente pot explica, pînă la un punct, geneza primelor două piese² desfășurate în spațiul tradițional, ele nu epuizează motivele care au impulsionat luxurianta creație dramatică din epoca tinereții, nu explică uimitorul ei cromatism.

Nu trebuie uitat că poetul trăiește într-o Germanie fărîmițată în 294 de state și stătuțe, într-un conglomerat lipsit de un centru cultural-artistic, de un teatru național și de un numeros public avizat,

¹ Cuprinde perioada studenției la Leipzig (1765—68), la Strasbourg (1770—71), apoi epoca petrecută la Frankfurt (1771—75) ca și primii ani la Weimar (1775—1777).

² *Dragoste cu toane* (*Die Laune des Verliebten*, 1768) și *Toată lumea de vină* (*Die Mitschuldigen*, 1769).

de un repertoriu național care să reprezinte stadiul de evoluție culturală a întregii națiuni.

Este însă tot atât de adevărat că producția literară dovedește, începând din 1770, într-o măsură din ce în ce mai mare, fenomenele unei noi comunicări cu masele largi ale burgheziei în ascensiune. Comerțul cu cartea și publicul dornic de a citi cresc atât în nordul cât și în sudul Germaniei. Fluxul tipăriturilor urcă sensibil, creația literară se îmbogățește și se diversifică. Aport al burgheziei ce se afirmă, ea se substituie celei aristocrate și celei canonice³. Practic, acest fapt capta un șuvoi puternic al ideilor și realităților noi în literatură. Creația dramatică profită în primul rând de această eflorescență. Expansiunea ei este atât de intensă, încât se vorbește de o adevărată patimă pentru teatru („Theatromanie“), apărută în a doua jumătate a secolului al 18-lea. Era firesc ca cererea să stimuleze oferta creatorilor. Iar aceasta ilustrează trei direcții. Una dintre ele este reprezentată de Lessing, alta de Goethe, a treia de Lenz.

Așadar, propensiunea pentru teatru nu-l caracteriza doar pe Goethe; ea constituia o înclinație specifică a tinerei generații care tinde să se afirme în jurul anului 1770. Genul dobândise prioritate deoarece în limitele lui se puteau exprima nemijlocit frământările scriitorului, iar receptarea de către cei cărora le era destinat se realiza în același mod. Ca și adepții mișcării *Sturm und Drang*, Goethe era însuflețit de convingerea că opera dramatică implică o recreare în adîncul și intimitatea ființei poetului, a vieții lui, concepute drept izvor ascuns al unei sinteze artistice. Nici pentru el opera nu se constituie ca mimesis, raporturile dintre creație și poet nu pot fi comparate cu relația dintre un edificiu arhitectonic și constructorul său, oricît de talentat ar fi acesta. Firele nevăzute de ochiul profan ce se întreș în creație și creator sînt considerate identice cu legăturile dintre mamă și copilul ei viu. Opera se cristalizează ca emanație a întregii existențe a poetului. În acest sens îi scria Goethe în 1774 lui Fritz Jacobi: „Vezi, dragul meu, ceea ce este alfa și omega creației, reproducerea lumii ce mă înconjoară prin lumea interioară care pune stăpînire pe tot, stabilește relații, frămîntă și creează din nou într-o formă și într-o modalitate proprii, asta rămîne un etern mister... slavă Domnului, mister pe care nu-l voi dezvălui...“⁴

În lumina acestor convingeri forma dramatică se impunea de la sine; Herder demonstrase, pornind de la opera lui Shakespeare, că ea

³ Apud *Hansers Sozialgeschichte der deutschen Literatur*. Vol. 3. Deutsche Aufklärung bis zur Französischen Revolution, 1680—1789. Herausgegeben von Rolf Grimminger, München, 1980, p. 57.

⁴ Apud H.A. Korff, *Der Geist der Goethezeit*, Leipzig, 1964, p. 128.

s-ar preta cel mai bine la redarea vieții. Din sinteza tendințelor individuale și adoptarea principiilor herderiene rezultă liniile directoare ale creației dramatice goetheene de tinerețe și duc la relevarea a trei grupe de piese.

Făcînd abstracție de cele două piese scrise în alexandrini — *Dragoste cu toane* și *Toată lumea de vină* — se constituie în perspectiva afinităților o primă grupă de farse⁵ și piese de carnaval, scrise sub înfrîurirea aceluiași genuri ilustrate de Hans Sachs (1494—1576). Poetul epocii războaielor țărănești și al Reformei îi furniza modalitatea⁶ de a se distanța de el însuși și a ironiza tot ce i se părea demn de satirizat. Nimeni nu va susține că avem de a face cu nestemate ale dramaturgiei. Dar eludarea acestor scrieri din opera sa ar duce la o interpretare eronată a evoluției lui Goethe. Căci în nici o altă formă literară a epocii de tinerețe viziunea poetului despre societate nu apare într-o perspectivă mai democratică, iar concepția sa despre viață mai anti-idealistică ca în farsă. Nici o altă formă literară nu exprimă atît de direct sălbatica revoltă împotriva a tot ce stăvilește evoluția firească a lucrurilor. Deviza comediei, *castigat ridendo mores*, arborată de J. de Santeul (1630—1697) poate fi pictată și pe cortina ce se lasă asupra farselor goetheene. Necesitatea de a se exprima mereu în forme noi explică abordarea tuturor genurilor. Goethe recurge la forme precis delimitate, ca de pildă dialogul cu morții sau *Singspiel*⁷-ul, care-l scuteau de rezolvarea problemelor formale, oferindu-i totodată posibilitatea de a se concentra asupra conținutului. Probleme noi în formă veche. După Franz Mehring, un evident dar parțial progres. Totuși un pas înainte, căci *Singspiel*-ul rezultase din năzuință spre o operă complexă, spre acel *Gesamtkunstwerk* în care verbul să se contopească cu muzica, iar culoarea cu gestică. Rezultatul se constituie într-o formă premergătoare operei și atinge apoi, în secolul următor, un punct culminant prin aportul lui Richard Wagner. Experiența dobîndită în cristalizarea novatoare a acestui gen este definitorie. Ea ne amintește de activitatea de libretist a lui Hugo von Hofmannsthal pusă în slujba lui Richard Strauss. Poetul austriac n-a desconsiderat niciodată acest

⁵ Farsa, creație axată prin excelență și exclusiv pe dialog e noțiunea mai largă; prin satiră înțelegem poziția poetului. În momentul de față istoria literară definește farsa în primul rînd drept mică creație dramatică, al cărui scop este de a stîrni rîsul, de a provoca ilaritate; în al doilea rînd ea înțelege prin conceptul de farsă creații satirice cu ton critic-agresiv, de un comic și de o virulență care marchează indirect sau direct poziția autorului.

⁶ Ne referim la tonul popular al lui Hans Sachs și la versul „Knittel“.

⁷ Amănunte în legătură cu evoluția acestui gen pe plan european în prefața la *Proserpina* din prezentul volum.

gen abordat ocazional: „De aruncăm o privire de caldă înțelegere asupra acestor opere de rang secund, ne dăm seama că, împotriva caracterului lor voit artificios, sînt totuși creații genuine, ce ne dezvăluie privirea plină și liberă a geniului (...), iar spiritul poeziei adie nemijlocit din ele”⁸.

O altă grupă este reprezentată de creații dramatice cu caracter intim, ca *Frate și soră* (*Die Geschwister*), *Stellu* și *Clavigo*, construite în jurul unui personaj central.

O ultimă grupă cuprinde drama *Götz von Berlichingen*, fragmentul *Prometeu*, *Mahomed*, *Proserpina*, toate axate în jurul unor personalități, concepute în sensul în care mișcarea *Sturm und Drang*, inclusiv tinărul Goethe, îl conferea acestui concept. Este desigur o clasificare posibilă, dar arbitrară.

Privită în perspectiva evoluției, imaginea e ceva mai diferențiată. După primele încercări, după angajarea pe făgașul tradițional al piesei pastorale și al comediei bufe, Goethe face un salt colosal: piesa *Götz von Berlichingen* conține scăpărarea geniului, reprezentînd un prim punct culminant al operei sale dramatice. Prin ea programul teoretic de înnoire spirituală a mișcării *Sturm und Drang* se constituie ca moment istoric, se convertește în realitate poetică. Mai mult; *Götz von Berlichingen* vestește începutul unei creații moderne, reprezintă noul, pune bazele pe care vor clădi nu numai scriitorii contemporani, grupați în jurul lui Herder și al tinărului Goethe, la Strasbourg, ci însuși Schiller, apoi Büchner și toți acei dramaturgi care pînă la Brecht și după Brecht au preferat forma atectonică, nonaristotelică.

În *Clavigo* Goethe părăsește însă această modalitate și reiterează un drum parcurs de Lessing, rămînînd în umbra strălucitoare realizări anterioare. Piesa marchează o reîntoarcere la principiile dramaturgice ale premergătorului său, o revenire la ceea ce reușise să depășească. Căci *Götz von Berlichingen* însemnase o incontestabilă ruptură cu normele clasice în vigoare. Și dacă *Götz* marca un pas înainte, *Clavigo* indiscutabil unul înapoi. Tovărășia lui Lessing nu-i desigur de disprețuit. *Clavigo* se apropie de *Emilia Galotti*, *Stella* se situează însă în zonele tragediei burgheze întemeiate de Lessing prin *Miss Sara Sampson* (1755). Ea încheie astfel șirul pieselor „larmoyante” ce evoluaseră pe linia Lessing—Weisse, a creațiilor melodramatice cum am spune astăzi.

Diligent și prolific, impulsivat și de multiple trăiri livești — lecturile sale sînt impresionante —, Goethe lărgeste necontenit aria

⁸ Hugo von Hofmannsthal, *Einführung zu einem Band von Goethes Werken enthaltend Singspiele und Opern*. In *Gesammelte Werke*, herausgegeben von Herbert Steinor, Prosa IV, Frankfurt/M. 1966, p. 174.

de inspirație a pieselor sale, parcurge cu eleganță sau naturalitate toate formele artei dramatice. Un larg evantai de motive, de specii, de direcții își pune amprenta pe piesele tânărului maestru. Ele nu sînt rezultatul cristalizării unui plan prestabilit, al trasării sigure și meticuloase a unei acțiuni dramatice. Istoria genezei dramei *Götz* și a fragmentelor *Prometeu*, *Mahomed*, *Proserpina*, redactate în clipe de efervescență inspirație în epoca *Sturm und Drang*, variantele și rezolvările incerte ale conflictului constituie o trăsătură specifică a pieselor goethene realizate pînă la 1776, deci pînă la distanțarea sa de acest curent.

Abia după 1775 poetul folosește noțiunea „inventie“ pentru desemnarea etapelor acțiunii, cristalizarea tensiunii și conturarea caracteristicilor generale ale personajelor.

În privința genezei se face remarcată o lungă perioadă de gestație, în care predomină nesiguranța în privința alegerii formei — vers sau proză —, a tonului, a articulațiilor... Apoi, odată ce aceste probleme se clarifică, urmează redactarea rapidă a operei.

Dar Goethe nu s-a exersat doar în cele mai diferite stiluri, nu s-a familiarizat cu toate genurile, ci și-a însușit și cele mai diferite lumi.

Dacă pe lingă creații mari s-au strecurat și unele mai slabe, explicația rezidă nu numai în concepția atotcuprinzătoare a lui Goethe despre scriitor, ci și în acceptarea unor scrieri care să corespundă nivelelor diferite ale publicului acelei epoci, nivele condiționate de factori istorico-politici.

Oricum, faptul că Goethe nu este un dramaturg al cărui merit să consiste în crearea unor situații dramatice extraordinare, a unor probleme cu o largă arie de implicații istorice, filozofice, psihologice, a unei construcții dramatice severe, profund gîndite și judicios realizate, se relevă încă din prima sa epocă de creație. Dar, pentru a cita o judecată a doamnei de Staël din *De l'Allemagne*, pe Goethe nu-l poți considera drept un scriitor mare în unele genuri și slab în altele, el nu poate fi comparat decît cu natura care produce totul și de toate.

Ceea ce constituie specificul artistic și conferă o valoare incontestabilă și un farmec deosebit numeroaselor și diferitelor scrieri dramatice ale tânărului Goethe, de la piesa pastorală și de carnaval, de la farsă, satiră dramatizată, *Singspiel* pînă la dramele și tragediile cristalizate între 1772—1777 este înțelegerea profundă a tot ceea ce este omenesc, dezvăluirea simțirilor ascunse, fructificarea valorilor conștiente și subconștiente ale psihicului uman, precum și crearea unei atmosfere de admirabilă pregnanță poetică.

SEVILLA RĂDUCANU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Selecția efectuată și-a propus să illustreze evantaiul larg de motive, teme și probleme abordate de tânărul Goethe. Pentru a identifica formele primelor versiuni cît și pentru control s-a luat ca bază ediția completă a operelor lui Goethe cunoscută ca *Weimarer Ausgabe* (Ediția de la Weimar).

Goethes Werke, herausgegeben im Auftrage der Grossherzogin Sophie von Sachsen [Patru serii: I, vol. 1—55, *Opere*; II, vol. 1—13 *Scrieri de științele naturii*; III, vol. 1—16, *Jurnale intime*; IV, vol. 1—50, *Scrisori*], Weimar 1887—1919 (citată în continuare *WA* cu indicarea seriei, volumului și paginii).

Pe lângă *WA*, au mai fost consultate, pentru unele precizări privind textul, notele și comentariile, următoarele ediții critice selective ale operelor lui Goethe (în paranteză se indică siglele sub care ele sînt citate în continuare);

Goethes Werke, Fests Ausgabe, herausgegeben von Robert Petsch, 18 volume, Leipzig 1926 (*FA*);

Goethes Werke, Herausgegeben von Erich Trunz; 14 volume, Hamburg 1949 și urm. (*HA*);

Der junge Goethe, Neue Ausgabe... besorgt von M. Morris, 6 volume, Leipzig 1909—1912 (*DjG*).

GOETHE'S DRAMEN. NEUE Interpretationen, herausgegeben von Walter Hinderer, Stuttgart 1980 (*GD.NI*).

În traducerile mai vechi, dar valoroase, cum este cazul piesei pastorale *Dragoste cu toane*, ortografia a fost adaptată tacit normelor în vigoare. Formele morfologice și sintactice învechite au fost înlocuite cu cele uzuale fără a se indica modificarea în note. Modernizarea ortografiei sau a formelor morfologice nu s-a pus însă în practică atunci cînd ar fi afectat ritmul sau rima. Inadvertențele constatate în urma confruntării traducerii cu originalul au fost de asemeni operate direct pe text.

Introducerile nu urmează o schemă unitară, ci tind să faciliteze receptarea piesei și să prezinte problemele specifice fiecărei creații dramatice în parte. Ele conțin atât punctele de vedere valabile ale exegezei anterioare zilelor noastre, cât și rezultatele cercetării la zi. Bibliografia selectivă subsumată fiecărei introduceri sintetizează pe de o parte izvoarele, constituind în același timp o oglindă a permanentei prezențe a scriitorului în conștiința contemporaneității.

S.R.

DRAGOSTE CU TOANE

Pastorală într-un act

În românește de ST. O. IOSIF

PIESA *Dragoste cu toane* (*Die Laune des Verliebten*)* se înscrie pe orbita unui lung șir de creații pastorale a căror eflorescență e una din caracteristicile secolului al XVIII-lea. Idilele lui Gessner¹, traduse și gustate în trecut și la noi, poeziile anacreontice ale lui Ch. F. Gellert², J.W.L. Gleim³ sau K. Ch. Gärtner⁴ reflectă reluarea acestei orientări în veacul următor.

Judecată în perspectiva istoriei literare, piesa tânărului Goethe reprezenta culmea și totodată ultima creație în evoluția acestui gen.

La o primă vedere, piesa îmbină impetuoasa pasiune a poetului pentru Kätchen Schönkopf cu elemente formale pastorale, de factura stilului rococo, specific modei literare a acelei epoci. Scriitorul matur mărturisește în *Poezie și adevăr* că din acea vreme s-a conturat tendința — de la care nu s-a abătut în tot cursul vieții — de-a converti tot ceea ce îl încînta, chinuia sau preocupa într-o imagine sau o poezie, de-a încheia astfel socotelile cu el însuși, atît pentru a corecta propriile concepții despre lucrurile exterioare, cît și pentru a se elibera din finul păienjeniș psihologic al conștiinței pusă adesea la încercare. Goethe nu se poate substitui exegetului literar și detașării obiective a

* **Bibliografie:** K. Deutsch: *Über das Verhältnis der „Laune des Verliebten“ zu dem deutschen Schäferspiel des 18. Jahrhunderts*, Sternberg 1902/03; F. von Kozlowski: *Die Schäferpoesie und der junge Goethe*. În „Zeitschrift für deutschen Unterricht“, 22, 1908, pp. 50—60; H. Kehl: *Stilarten des deutschen Lustspielalexandriners, untersucht an [...] Goethes „Die Laune des Verliebten“ [...]*. În *Bausteine zur Geschichte der deutschen Literatur*, Halle 1931; H. Emmel: *Goethes „Laune des Verliebten“ und der Mythos von Arkadien*. În *Gedenkschrift für F.J. Schneider*, herausgegeben von K. Bischoff, Weimar 1956, pp. 173—200; I. Nagamatsu: *Die Laune des Verliebten und Die Mitschuldigen*. În „Goethe-Jahrbuch“ 8, 1966, pp. 1—23; Wolfgang Preisendanz: *Das Schäferspiel „Die Laune des Verliebten“ (...)*. În *GD.NI.* (ed. Walter Hinderer), pp. 11—22.

¹ Salomon Gessner (1730—1788), poet și talentat peisagist elvețian.

² Christian Fürchtegott Gellert (1715—1769), poet și romancier german iluminist, foarte cunoscut datorită fabulelor sale

³ Johann Wilhelm Ludwig Gleim (1719—1803), poet german, întemeietorul grupului anacreontic de la Halle.

⁴ Karl Christian Gärtner (1712—1791), poet și traducător german, autorul piesei pastorale *Credința încercată* (*Die geprüfte Treue*, 1744)

criticului din afară. Preluând fără rezerve precizările autorului matur, reducem atît procesul genezei cît și mesajul piesei la potențarea artistică a unei trăiri erotice.

Structura piesei *Dragoste cu toane*, concepută în timpul studenției, la Leipzig (1765—1768), corespunde schemei pastorale prestabilite, spațiul în care se desfășoară acțiunea fiind „Arcadia felix“. Dar orice raport istoric, orice contrast dintre străvechea „epocă de aur“ și lumea civilizației, orice tensiune dintre mirificul utopic și realitatea socială sînt anulate. Spațiul arcadic este redus la o abstracție poetică, pe cînd la Gessner el este elementul material al unei opoziții revelatoare. Cele patru personaje — două perechi de păstori și păstorite, tineri, frumoși, sensibili, evident idealizați — evoluează în acest peisaj anistoric. Motivul piesei este redus la instaurarea armoniei erotice a perechii Amina-Eridon, prin șiretenia Egleei. Acest țel este singurul pivot al acțiunii, a cărei unidimensionalitate corespunde caracterului aristotelic al spațiului și timpului afectat piesei. Cele nouă scene înmănunchate într-un act sînt integrate unei petreceri cîmpenești. Egleea și Amina împletesc cununi de flori, din depărtare se aud frînturi de melodii, și întreaga atmosferă festivă trezește criza de gelozie a lui Eridon. Dar nu chinurile provocate de acest sentiment reprezintă tema centrală a piesei. Paralelismului și antagonismului celor două perechi le corespund două concepții asupra dragostei. Prima, ilustrată de Egleea și Lamon, pledează pentru o stare de echilibru, de calm și tandrețe, cristalizată dintr-o concepție rațională asupra dragostei și credinței, concepție pe care ambele părți o acceptă și o pun în practică în urma unei înțelegeri comune. Cealaltă, pe care Eridon o exprimă cu izbucniri nestăpînite în dauna Aminei, este străbătută de o gelozie nejustificată și reprezintă un punct de vedere pe cît de auster, pe atît de egoist și tiranic. Purtînd în sine germenii nefericirii ambilor parteneri, ea este, în ciuda autenticității, cauza eșecului și, la limită, a ireparabilului. În parte, piesa oferă prilej tînărului poet să arate unde pot duce aberațiile geloziei. Căci în concepția Egleei și a lui Lamon, dragostea adevărată este compatibilă cu plăcerile vieții în cadrul societății. Încă la Horațiu, „jocus“ o însoțește pretutindeni pe Venus, zeița amorului. Perechea cu adevărat fericită nu condamnă gluma, cochetăria, flirtul nevinovat, atunci cînd ele se desfășoară în perimetrul manifestărilor festive, la lumina zilei, ci le consideră o dovadă a frumuseții, a grației atrăgătoare, a tuturor însușirilor iubitei, care, fiind prețuite și de alții, confirmă încă o dată justetea alegerii făcute. Egleea nu se simte frustrată de sărutul pe care Lamon i-l furase frumoasei Chloris, ci-i cere chiar să i-l dea înapoi. Astfel, conștiința frumuseții, a firii plăcute a iubitei se adîncește prin confirmarea celor din jur, iar

recunoașterea farmecului inexplicabil, rezultat din amalgamul de însușiri ale ființei adorate, se convertește într-o tandrețe plină de înțelegere. Jocul, gluma, conversația, dansul sînt deci investite cu atributele formelor estetice sublimite ale sensibilității erotice.

Această concepție este concentrată în scena a opta, în care Egleea îi explică lui Eridon că „fără libertate, nu este bucurie“. Aserțiunea semnifică, în contextul piesei, că doar gustarea alternativelor erotice nevinovate eliberează dragostea monogamă dintr-o tiranie greu de suportat și, în ultimă instanță, sterilă. Participarea fictivă la farmecul unei ființe, savurarea plăcerilor permise în cadrul societății, oferă legăturii singular-restrictive posibilitățile de comunicare cu ceilalți.

Așadar, depășind datorită talentului său de excepție intenția inițială, mărturisită — aceea de a se elibera de chinurile geloziei care-i umbreau sentimentele — Goethe a conturat cu pregnanță o concepție despre dragoste. „Căci balanța dintre legătura privativă și credință, pe de o parte, și erotismul ce stăpînește viața mondenă proclamat de poezia pastorală, pe de alta, marchează încercarea imaginară de a crea un compromis între morala burgheză de nuanță protestantă și îngăduința aristocrată erotică, [...] de a exprima cerința îmbinării constanței erotice cu pluralismul pasiunilor [...]“⁵

Însuși traseul sinusoid pe care-l parcurge definitivarea acestei pastorale dezvăluie felul în care tînărul Goethe amplifică problematica, de la motivul inițial al chinurilor geloziei, la cel al unei concepții despre dragoste transpusă scenic. Primul impuls se cristalizează într-o piesă denumită după personajul principal *Amine*. Curînd, poetul părăsește această încercare, preluînd doar numele Aminei în noua sa piesă.

Trei dintre cele patru personaje sînt net diferențiate. Puritatea și naivitatea Aminei, delicatețea și finețea ei sufletească contrastează cu înțelepciunea, maturitatea și imaginația Egleei, care, dotată cu simț al umorului și cu talent de-a mima, o domină. Crizele de gelozie ale lui Eridon deschid perspective spre o concepție de viață serioasă, dar și spre reverberațiile unui suflet sensibil la frumos. În orice caz, rolul lui Eridon e mai nuanțat realizat decît cel al lui Lamon, umbră a Egleei.

Bine conturată, linia acțiunii reiese cu claritate. Între fazele dinamice (scenele 1, 2, 3, 5, 7, 8) sînt plasate momentele statice (scenele 4 și 6). Limbajul aproape nediferențiat și măsura versului alexandrin

⁵ Wolfgang Preisendanz, *Das Schäferspiel „Die Laune des Verliebten“*... în *GD.NI*. (ed. Walter Hinderer), p. 15.

țin în frâu dinamismul sentimentelor și conferă unitate și rang primei
piese scrise de Goethe la vârsta de 19 ani.

Jucată în 1779 pe scena teatrului princiar de amatori din Weimar,
cu Goethe în rolul lui Eridon, piesa *Dragoste cu toane* a fost publicată
abia în 1806, după o copie a originalului pierdut⁶. Apoi între 1810—
1858 a fost reprezentată la Berlin de 54 ori.

În tălmăcirea lui St. O. Iosif (1907), ea a fost pusă în scenă de
către Teatrul Național din București în 1939.

⁶ Textul original în *WAI*, vol. 9, pp. 1—38 (ed. B. Leitzmann).
Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch), *HA* (ed. W. Kayser).

DRAGOSTE CU TOANE

PERSONAJELE

EGLEEA

AMINA

ERIDON

LAMON

SCENA ÎNȚI

Amina și Egilea șed într-o parte a scenei și împletesc cununi. Lamon vine și aduce un coșuleț cu flori.

LAMON *punînd coșulețul jos:*

Aici sînt flori.

EGLEEA: Prea bine.

LAMON: Sînt mîndre, nu-i așa?

A ta-i garoafa.

EGLEEA: Ruja!

LAMON: Ba nu, drăguța mea!

Minunea verii astăzi Aminei i se cade;

În păru-i negru ruja nespus de bine-i șade.

EGLEEA: Și crezi că e cu cale și e frumos ce faci?

LAMON: Ți-s drag de-atîta vreme și nu te mai împaci
Cu firea mea? Că singur ți-s drag, o știu eu
bine.

Și inima că-mi bate o știi doar pentru tine

Dar poate vrei ca pururi să-ți fiu un rob plecat

Iar dacă-mi par frumoase și altele-i păcat?

Eu nu mă tem a-ți spune: Drăguță e cutare,

Sau: Ce frumoasă-i alta! Să mint nu sînt în
stare.

Nici să mă supăr...

EGLEEA: Bine, nici eu; ne-am înțeles.

Greșim doar deopotrivă. De vorbă stau ades

Zîmbind cu unul, altul, iar cîtor păstorite

Cînd eu nu sînt de față, le spui tu că-s zeițe!

Dar inima e una și șaga este șagă.

Ușurătatea noastră chiar și mai strîns ne leagă.

Nu cred că gelozia m-ar prinde de minune.

către Amina:

Zîmbești la vorba noastră, ce crezi de noi, tu,
spune!

AMINA: Nu mult...

EGLEEA: Destul, iubito, spre a simți ce bine
O ducem noi și traiul ce-amar e pentru tine.

AMINA: Cum asta?

EGLEEA: Cum? În vreme ce noi, glumind mereu,
Gonim somnoroșia lui Amor, micul zeu,
Tu, biata, tremuri toată când dragul tău te vede:
Un om mai îndărătnic nici c-am văzut, mă crede.
Socoți că te iubește? Ei aș! Nici n-are-a face:
Te vede așa supusă, tiranul, și îi place
Să-și chinuiască prada.

AMINA: Ah, și el mi-e supus.

EGLEEA: Spre a-ți vorbi pe urmă mai dîrz și mai de sus.
Cum? Orișice privire din ochii lui s-o furi?
Puterea ce natura ne-o dă-n căutături
Spre-a fermeca bărbații și-a-i face blînzi ca
mieii,
Cea mai neprețuită din armele femeii
I-ai dat-o-n dar, ș-acuma te simți prea fericită
Cînd e în toane bune! Cu fruntea încrețită,
Sprîncenele-ncruntate, privirea-ntunecată,
De parcă tot îi plouă și-i ninge, ți s-arată!
Și-abia cu rugi, săruturi și nu arar cu plînsul
De-l îmbunezi. Acesta, aidoma, e dînsul!

AMINA: Tu nu-l cunoști, Egleea, că nu ți-e drag ca mie.
Nu încăpățînarea îl face așa să fie.
Sînt toane de-ntristare ce-l prind adeseori
Și ne-nnorează cele mai mîndre sărbători;
Ci tot sînt mulțămită cînd de-l dezmierd oleacă,
Îi trece supărarea pe loc și iar se-mpacă.

EGLEEA: De-atîta mulțumire mai bine-ai fi cruțată!
Ci spune: ce plăcere îți iartă el vreodată?
Cum ți se zbate pieptul, oricînd auzi de joc,
Dar domnul face mutre și tu nu joci deloc.
În prada veseliei nici vorbă-i să te lași...
Cînd e gelos de iarba pe care-o pleci sub pași,
Gelos de-o păsărică, fiindcă ții la ea.
Cum ar răbda cînd altul s-apropie, te ia
Și în virtej cu brațul mijlocul ți-l supune,
Ținîndu-te la pieptu-i și vorbe dulci îți spune?

AMINA: Nu fii nici tu nedreaptă, căci uite, m-a lăsat
Cu voi să fac serbarea, fiindcă l-am rugat.

EGLEEA: Vezi, asta nu-i a bună.
 AMINA: Cum?
 EGLEEA: El de ce nu vine?
 AMINA: Nu prețuiește dansul.
 EGLEEA: Zii că-i hain, mai bine.
 Cum vii spre el voioasă, l-auzi numai ce-ți
 spune:
 Ați petrecut, îmi pare, grôzav... Da... De
 minune!
 Și ce-ați jucat?... Gajuri... Hm! Damôt nu
 lipsea?
 Și... ați dansat?... Firește... Frumos, pe legea
 mea!
 Juca drăguț, desigur? Răsplata și-a luat-o?
 AMINA *zîbind*: Ah!
 EGLEEA: Rîzi?
 AMINA: Da, rîd, căci bine îl mai imiți, surato!...
 Flori!
 LAMON: Iată, pe sprinceană!
 AMINA: Dar tot sînt măgulită
 Că orișice privire a mea e pizmuită.
 Eu văd din pizma-aceasta ce mult mă are dragă
 Și-atunci îmi uit îndată de obida mea întreagă.
 EGLEEA: În ochii mei, copilă, ești vrednică de jale.
 Tu îți iubești robia: suni lanțurile tale
 Și vrei să crezi că-i cîntec...
 AMINA: Ca să-mi innod cununa
 Aș vrea o cordeluță...
 EGLEEA *către Lamon*:
 Tu îmi furaseși una
 De la Maial, ții minte, de mine cîștigată.
 LAMON: Merg s-o aduc.
 EGLEEA: Prea bine; dar să te-întorci îndată.

SCENA A DOUA

Eg'cea, Amina

AMINA: La darurile tale, cum văd, el nu prea ține.
 EGLEEA: Aceasta mă cam pune pe gînduri și pe mine.
 Ia prea puțin în seamă nimicurile-acele

Ce inima ne-o-ncîntă, oricît de mici sînt ele.
Dar, scumpa mea, mă crede, e mai puțin
amară

Iubirea nu prea multă, ca cea din cale-afară,
Credința-mi place, însă atunci cînd se îmbină
Deplina siguranță cu liniștea deplină.

AMINA:

Ah, dragă! Ce tezaur e-o inimă duioasă!
Ades el mă-ntristează, dar vezi și lui îi pasă
Cînd sufăr, și dojana-i, cînd văd că-ntrece
gluma,

E de ajuns o vorbă să-i spun, o vorbă numa,
Îndată el e altul, mînia i se stinge,

Ba, cînd plîngînd mă vede și el pornește-a
plînge,

Îmi cade la picioare și ca să-l iert, mă roagă.
Și-l ierți?

EGLEEA:

AMINA:

EGLEEA:

Întotdeauna.

Și-i trai acesta, dragă?

Cînd te rănește-n suflet, să-l ierți așa, îndată?

Să faci atîtea jertfe, și-n veci nici o răsplată?

AMINA:

Nu poți să-l schimbi, și pace.

EGLEEA:

Să-l schimbi? Să-l îndreptezi

Nu-i nici o greutate.

AMINA:

Crezi oare?

EGLEEA:

Stai, să vezi.

Necazul tău cel mare ca și obida sa

Își iau izvor...

AMINA:

De unde?

EGLEEA:

Din gingășia ta!

AMINA:

Credeam că prin aceasta am să-i cîștig iubirea...

EGLEEA:

Te-înșeli; fii rea și aspră, să-l vezi că-și schimbă
firea

Încearcă doar o dată să-i dai puțin friguri:

Bărbații vor să lupte, nu vor să fie siguri.

Cînd Eridon dorește să stea un ceas cu tine,

Îndată reușește, o știe el prea bine.

Nici de rivali nu-i pasă, căci de asemeni știe:

Oricît i-ai fi de dragă, mai mult ți-e drag el ție.

Nemăsurat de mare-i norocul său, și iacă

Necazuri dacă n-are, vrea cu-orice preț să-și
facă.

El vede cît de tare l-ai îndrăgit, Amină,

Și vina ta e numai că nu ai nici o vină.
Întîmpină-l, să creadă că n-ai de el nevoie,
Întîi o să turbeze, dar o să-ți intre-n voie
Curînd ... și o privire, atunci, îl va-ncînta
Cu mult mai mult ca astăzi o sărutare-a ta.
Fă-l ca să-ți ducă frica și ai să-l ferești.
Da, toate-s bune, însă ușor e să vorbești;
Curajul îmi lipsește.

AMINA:

EGLEEA:

Vrei, poate, ca plocon
Să-ți pice atuncea totul... Privește!...

AMINA:

Eridon!..

EGLEEA:

Da, el e. Biată fată! El vine, tu-l aștepti
Săltînd de bucurie. De vrei chiar să-l îndrepti
Privește-l și-l ascultă mai rece, și va fi...

AMINA:

O, lasă-mă! Amina nu știe-asa iubi!

SCENA A TREIA

*Eridon vine încet, cu brațele încrucișate. Amina se scoală și aleargă intru-
intîmpinarea lui. Egleea rămîne jos, continuînd să împletească.*

AMINA *apucîndu-l de mînă:*

Scump Eridon!

ERIDON *îi sărută mîna:*

Copilă!

EGLEEA *aparte:*

Ah!

AMINA:

Ce drăguț buchet!

Din mîna cui, iubite?

ERIDON:

Nu e nici un secret:

Din mîna dragei mele.

AMINA:

Cum?... Ah, sînt tot acele?

De ieri, așa păstrate?

ERIDON:

E semn că țin la ele.

Dar ale mele unde-s?

AMINA:

Am împletit cununi

Spre-a merge la serbare.

ERIDON:

O, ai să faci minuni!

Trezind necaz în fete și dor aprins în sînul
Atîtor fanți!

EGLEEA:

Fii vesel, că tu rămii stăpînul,
Acelei după care așa de mulți oftează...

ERIDON: N-am nici o bucurie; prea mulți mă-nvidiază.

EGLEEA: Și totuși cine este mai norocos ca tine?

ERIDON *către Amina*:

Mai spune-mi de serbare; desigur, Damöt vine?

EGLEEA *tăindu-i vorba*:

Nu poate să lipsească chiar astăzi, se-nțelege.

ERIDON *Aminei*:

La dans pe cine oare, iubito, vei alege?

Amina tace, el se întoarce către Egleea.

AMINA: O, dă-i-l tu pe-acela ce-n taină și-l dorește!
Iubite, n-o să poată, căci Eridon lipsește!

EGLEEA: Nu, Eridon, ascultă, fii om de omenie!
Ce chinuiești pe Amina cu oarba ta minie?
De crezi că ea te-nșală, de ce n-o părăsești?
Iar dacă nu, ei bine, n-ai drept s-o chinuiești!

ERIDON: N-o chinuiesc.

EGLEEA: Cum? Oare ce simte biata fată
Cînd orice bucurie, cît de nevinovată

ERIDON: Tu din senin i-o tulburi și-o bănuiești mereu!
Poți tu să mă asiguri că mă iubește?

AMINA: Nu te iubesc? Eu? Doamne!

ERIDON: Nu-i sigur, o repet:
Cui i-a furat și Lamon deunăzi un buchet?
Și cui imberbul Thyrsis îi dete-o panglicuță?

AMINA: Vai, Eridon!

ERIDON: Așa e, că n-ai fost tu, drăguță?
I-ai răsplătit încaltea? O, da, știi să săruți!

AMINA: Iubite, știi povestea și totuși nu mă cruți?

EGLEEA: O, taci! Nu vrea să știe! I-ai spus odat' ce-a fost
Și s-a-mpăcat și totuși s-a plîns iar făr' de rost.
La ce bun? Îi vei spune din nou și o să-și ceară
Iertare azi, ca mîne să-i năzărească iară.

ERIDON: Și poate cu dreptate!

AMINA: Vai, spui acestea tu?
Amina să te-nșele, crezi tu aeve?

ERIDON: Nu!

AMINA: Nu pot să cred, și totuși...

AMINA: Ți-am dat măcar odat
Prilej de bănuială?

ERIDON: Firește că mi-ai dat!

AMINA: Cînd ți-am călcat credința? Cînd ți-a greșit
Amina?

Cînd? Unde?

ERIDON: Niciodată! Chiar asta-i, vezi, pricina
Amărăciunii mele de ieri ca și de-acuma,
Că n-ai greșit cu voia, din ușurință numa,
Că ceea ce m-atrage, pe tine nu te-ncîntă,
Și prea puțin ții seamă de tot ce mă frămîntă!
EGLEEA: Bun! De-i așa, Amina, ce rău îți face ție?
ERIDON: Mi-a pus și ea-ntrebarea. Îmi face rău, ea știe.
EGLEEA: Știi că ea nu permite prea mult.

ERIDON: Puțin, o, da!
Spre-a da de bănuială, prea mult pentru-a nu da.
EGLEEA: Nu vezi cum te iubește cu dragoste naivă?...
ERIDON: Și jocul, veselia și gluma deopotrivă.
EGLEEA: Dar cui nu plac acestea, iubească pe bunica!
AMINA: Eglee, taci. O, lasă, iubite, nu-i nimica!
Întreabă pe prieteni ce des te-am pomenit
În lipsa ta, cînd alții glumeau neconținut.
De cîte ori pe gînduri cădeam fără de veste
Și întrebam cu jale: Eridon unde este?
De nu mă crezi, vin astăzi și vei vedea tu, lasă,
De-ți este-ori ba Amina iubită credincioasă,
N-am să te las o clipă, cu tine joc și hora
Și tu vei fi alesul 'naintea tuturor.
Iar dacă-a mea purtare ți-a da vre-o bănuială...
ERIDON: Iubirea nu-i iubire, cînd e de porunceală.
EGLEEA: Spre cîntecul ta curg lacrimi... le vezi?...

nevinovate

Nu te credeam în stare de-atîta răutate!
Nemulțumirea-ți oarbă, ce margini nu cunoaște,
Și-oricît de înăbușită, mai lacomă renaște,
Mindria ce te face să nu poți suferi
Ca draga ta să aibă și alte bucurii,
Stăpîne sînt cu schimbul și-ntrec orice măsură
În inima-ți haină și vrednică de ură.
Iubirea ei te lasă, ca și durerea-i, rece.
Eu țin la ea. De-acuma nimic nu ți se trece.
Din calea ta să fugă oricît de greu îi vine,
Mai greu e să iubească pe-un om cumplit ca
tine.

AMINA *sieși*: Ah, inimă sărmană, de ce ți-e drag prea tare?

ERIDON *rămîne o clipă liniștit, apoi se apropie sfios de Amina și-i apucă mîna:*

Amină! dulce inger! mai pot spera iertare?

AMINA: Ah, n-ai avut adesea dovezi destule oare?

ERIDON: O, suflet bun și nobil, mă lasă la picioare!...

AMINA: Ridică-te, iubite!

EGLEEA: Puține vorbe-ajung!

Simțirea prea pornită nu ține îndelung.

ERIDON: Iubirea, adorarea ce-o simt, acea pornire...

EGLEEA: Să fie mai domoală ar fi o fericire.

Ați duce lume albă și voi de aci-nainte.

ERIDON: Mai iartă-mi astă-dată. De-acum voi fi cuminte.

AMINA: Mergi, Eridon, culege-mi vreo două flori mai bine,

M-or face mai frumoasă știind că-s de la tine,

ERIDON: Dar ruja...

AMINA: De la Lamon al ei am căpătat-o;

Îmi stă frumos.

ERIDON: Desigur...

AMINA: Ți-o dau, iubite, iat-o!

Să nu te superi numai.

ERIDON *o ia și-i sărută mîna:* Ți-aduc eu flori îndată!

SCENA A PATRA

Amina, Egleea, apoi Lamon.

EGLEEA: N-o scoți așa la capăt, sărmană, bună fată!

Pe zi ce trece crește flămîndul său arțag.

Ia seama, pîn' la urmă îți ia tot ce ți-e drag.

AMINA: Pe el de nu l-aș pierde, n-am alt gînd mai temut!

EGLEEA: Frumos! Cum se cunoaște c-abia ești la-nceput.

Așa-i întîi iubirea; stăm zile-ntregi de-a rîndul,

Și-un gînd de-avem, la dînsul ne zboară veșnic

gîndul.

Iar de ne cade-n mînă și vrun roman, și-n el

Citim de-un oarecare cum a rămas fidel,

Ce mare în primejdii s-a arătat cutare,

Cum l-a-ndîrjit în luptă iubirea lui cea mare,

Apoi ne pierdem capul de tot și ne încinge

Un dor de-a fi asemeni, de-a suferi și-a-nvinge...

O carte-ncîntă lesne o inimă de fată,

Și mai ales cînd fata e și amoretată.
Și-astfel iubim o vreme, pîn' ce tîrziu 'nțelegem
Că din atîtea visuri cu prea puțin ne-alegem.
Nu-i cazul meu...

AMINA:

EGLEEA:

Da, dragă, povestea e celebră...
Ades bolnavul spune: „Dar, doctore, n-am
febră“

Și cine-l crede?... Nimeni. Oricît ar zice nu,
Ia totuși doctoria. Așa pățești și tu.

AMINA:

De-aș fi copil, ar merge ca să vorbești așa.
Sînt eu copil?

EGLEEA:

Dar, bine, iubești!

AMINA:

Tu nu?

EGLEEA:

O, da,

Iubește-așa ca mine. Alină vijelia
Ce bîntuie asupra-ți. Cu toată gingășia
Poți să iubești și totuși să ai în suflet pace.
Nu?

LAMON:

Iată cordeluța!

AMINA:

Ce mîndră-i!

EGLEEA:

Cum se face

C-ai zăbovit atîta?

LAMON:

Să vezi ce s-a-ntîmplat:
Treceam pe la colină, cînd Chloris m-a strigat
Și-mi dete pălăria să i-o gătesc îndată
Cu flori...

EGLEEA:

Și-n schimb?

LAMON:

Nimica, doar s-a lăsat pupată.
De dragul unei fete, oricît în vînt te dai,
Mai mult ca o guriță nu poți în schimb să ai.

AMINA arată *Egleei cununa cu cordeaua:*

E bine-așa?

EGLEEA:

Da, dă-mi-o

*Anină Aminei cununa astfel încît cordeluța îi cade pe
umărul drept. În același timp vorbește cu Lamon.*

LAMON:

Să fim voioși, nu șagă!
Acu-i de trai! Să știți voi, nu-i bucuria-ntreagă
Cînd iei prea multe-n seamă și tot te-ntrebi cu
frică

EGLEEA:

De fapta ta iubitul sau lumea ce-o să zică?
Că bine zici!

LAMON:

Nici vorbă! În ciuda tuturor!

EGLEEA: Amină, stai! *Amina se aşază, Egleea îi prinde flori în păr, continuînd să vorbească.*

Dă-mi, Lamon, guriţa dela Chlora!

LAMON *o sărută:*

Îndată, cu plăcere!

AMINA: Că nostimi mai sînteţi!

EGLEEA: Pe Eridon tot astfel nu poţi tu să-l înveţi?

AMINA: Nici vorbă, n-are voie să pupe alte fete.

LAMON: Dar ruja unde-mi este?

EGLEEA: Lui Eridon i-o dete

Spre-a-l îmblînzi...

AMINA: De teamă că iar o să mă certe.

LAMON: Da, iartă-i tot, şi dînsul la rîndul lui să-ţi ierte.
Vă faceţi zile-amare, cum văd, pe întrecute.

EGLEEA *făcînd un semn precum că a isprăvit cu găteala părului:*

Aşa!

LAMON: E de minune!

AMINA: Ah, de-ar veni mai iute

Şi Eridon...

EGLEEA: Amină, am să te las o clipă.

Tu stai şi ţi-l aşteaptă. Mă voi găti în pripă.

Tu, Lamon, hai cu mine. Ne-ntoarcem noi
îndată.

SCENA A CINCEA

Amina, apoi Eridon

AMINA: O, cită gingăşie! Ce viaţă desfătăată!
Dac' aş trăi tot astfel cu Eridon al meu,
Ar fi şi el mai vesel, mai fericită eu.
De nu-i dădeam asupra-mi putere-aşa de mare,
Un vis ne-ar fi tot traiul, o dulce desfătare.
Să mă arăt mai rece! Dar n-am nici

o-ndrăzneală!

Mînia lui s-aprinde văzînd a mea răceală.

Gîndind şi mă cutremur! Îl ştiu eu pe de rost!

Cu greu e rolu-acesta, cum o să-l joc de prost!

Dar dacă vei ajunge, răceala arătîndu-i

Precum te biruieşte, să-l biruieşti la rîndu-i?

Azi am prilej și trebui să fiu cu-ndeminare
De la-nceput... El vine! O, inimă, fii tare!

ERIDON *i-aduce flori:*

Nu sînt așa frumoase, iubita mea, vezi bine,
Că le-am cules în pripă.

AMINA Destul, ... sînt de la tine.

ERIDON: Nu sînt așa învoalte ca rujele acele
Ce ți le-aduse Lamon.

AMINA *le prinde la piept:*

Mi-s dragi, oricum sînt ele.
Le-am pus pe locul unde stăpin ești numai tu.

ERIDON: Sînt oare-n bună pază?

AMINA: Crezi poate altfel?

ERIDON: Nu.

Nu cred nimic, și totuși... eu vă cunosc pe voi,
Cînd muzica răsună și jocul e în toi,
În larma amețitoare prea lesne uită unii
Porunca datoriei și glasul-nțelepciunii...
Vei fi gîndind la mine, ades, fără-ndoială,
Dar tot nu ai tăria să-nfrîngi acea-ndrăzneală
Pe care tineretul și-o va lua îndată
Chiar dacă numa-n șagă i-ar da prilej o fată.
Mîndria lor deșartă prea lesne ia de bună
O vorbă spusă-n treacăt.

AMINA: Destul că e minciună!

În juru-mi dacă roiul de-adoratori se-ndeașă,
Tu singur ești alesul, o știi, și ce-ți mai pasă?
Măcar să mă privească îngăduie-le oleacă:
Sărmanii-și fac iluzii...

ERIDON: Nu trebuie să-și facă!

Vezi, asta mă omoară. A mea ești, ... da, ...dar
poate

Că norocos ca mine și altul se socoate,
Și întîlnind privirea-ți, te și sărută-n gînd,
Ba chiar și triumfează, nemernicul, crezînd
Că mi te-a smuls...

AMINA: De-aceea, iubite, hai la bal.

Să vadă toți încalea, că tu nu ai rival,
Că tu...

ERIDON: Ești prea gentilă, și-ți foarte mulțumesc.
Ar fi prea mare jertfa și nu pot s-o primesc.
Un dansator ca mine e o calamitate.
Eu știu trufia voastră cui dă întietate

La bal: — celui care dansează elegant,
Spre-a vă fâli cu dînsul — nu bietului amant.

AMINA: În adevăr...

ERIDON *cu ironie reținută*:

O, Doamne, de ce nu-mi este dat
Ca Damaren cel sprinten să fiu de lăudat!
Ce răpitor s-avîntă!

AMINA: O, da!

ERIDON: Și voi, cu toate...

AMINA: Îl prețuim...

ERIDON: Ba încă vi-e drag nespus...

AMINA: Se poate!...

ERIDON: Așa?... Nelegiuire!

AMINA: Vai, dragă, ce-i cu tine?

ERIDON: Mă chinuiești întruna și mai întrebi?

AMINA: Dar, bine

A cui e vina oare? O, cît ești tu de rău!

ERIDON: Sînt, da; și n-am ce face, că mor de dragul tău.

De nu mi-ai fi tu dragă, copilă adorată,

Te-aș chinui eu oare, m-aș plînge eu vreodată?

Tot sufletul îmi arde și inima îmi crește

Cînd mîna ta m-atinge, cînd ochiu-ți îmi

zîmbește,

Și-mi fericesc norocul atunci, ... dar înțeleg

Să nu-l împart cu nimeni, să fie-al meu întreg!

AMINA: Dar cînd e-al tău cu totul, mă mir că te mai

plîngi!

ERIDON: Și totuși tu ești bună cu toți acei nătîngi...

Nu, ură li se cade!...

AMINA: De ce, mă rog?

ERIDON: Așa!

Fiindcă prea li-ești dragă.

AMINA: Frumos de tot!

O da,

ERIDON: Tu nu voiești să-i superi și-i cruți cît poți de

mult,

Altminterea plăcerea...

AMINA: Nu pot să mai ascult.

Ne-ndeamnă oare-amorul ca să fugim de lume?

Un suflet ce iubește pe cineva anume

Nu poate să urască pe nici-un muritor!

Eu cred chiar dimpotrivă că gingașul amor
Nu rabdă-un strop de ură; la mine una... nu...

ERIDON: Femeia ușurică frumos ce-o aperi tu!
Cînd douăzeci de tineri osana-n cor îi cîntă,
Pe douăzeci să-nșele — aceasta o încîntă!
Azi e o zi-nsemnată; mîndria ta s-ațîță,
Căci azi vei fi slăvită de mulți ca o zeiță.
Robite-atîtea inimi să prinzi în mreață poți
Și n-o să-ți mai ajungă privirea pentru toți.
Gîndește-te, cînd hora nebunilor te-o-nceingă,
Că eu sint cel mai mare nebun!

AMINA *sieși*: Vai, el învinge!
Cum n-am eu parte-n lume de nici o bucurie!
Ce viață zălezită! Cît, vai, o să mai ție?

Către Eridon:

Tu-mi schimbi în jug iubirea, și nu mai dovedesc
De-atîta tiranie, ... iar eu?... Eu te iubesc!
La furiile tale ce gingaș ți-am răspuns,
Și-n toate-ți fac pe voie, și tot nu ți-e de-ajuns!
Ce n-am jertfit eu, numai să pot a-ți fi pe plac?
Vrei să-ți jertfesc și balul? Ți-l dau, ca să
te-mpac.

*Își ia cununile din păr și de pe umăr, le aruncă-ncolo,
și continuă cu o liniște prefăcută:*

Hai, Eridon! Așa e că mă privești drept dragul
Cînd nu-s de bal gătită? Ei, ți-a trecut arțagul?
Stai mut, întorci privirea! Ești supărat?

ERIDON *cade-n genunchi*:

Amină!

Iertare! Mi-e rușine! E dragostea de vină!
Te du la bal.

AMINA: Nu, frate, rămîn aici. *Sieși*. Mi-ajunge! *Lui Eridon*:

O gingașă romanță uritul să ne-alunge.

ERIDON: Copil drăguț, ascultă!

AMINA: Nu, du-te după flaut.

ERIDON: Tu zici. Tu vrei. Prea bine! Mă duc atunci
să-l caut.
Iese.

SCENA A ȘASEA

AMINA: S-arată trist și-n taină se bucură amarnic.
Vai, toată gingășia mi-o risipesc zadarnic!
Îl mișcă jertfa asta? Aș, nici prin gînd să-ți
treacă!
Mă crede doar datoare! Vai, inimă săracă,
Te mîinii? Ce-i cu tine? Ce greu mi-apeși tu
pieptul!
Vai, merit eu?... Desigur! Nici să mă plîng
n-am dreptul!
Cînd el nu încetează a te-amări, cum vezi,
Tu a-l iubi, nebuno, de ce nu încetezi?
Ia! Muzica începe. O, Doamne! Mor de frică.
Cum inima-mi tresaltă și-n tălpi cum mă
furnică!
Simt că mă fură pasul; ah! simt cum mă
cuprind
Nepotolite flacări. Hai, fuga, să mă prind
În horă! Dar zadarnic! El nu mă lasă, vai!
Ce acru citeodată e al iubirii rai!
*Se aruncă pe o brazdă și plînge; cînd intră ceilalți, își
șterge ochii și se ridică.*
Vin! Iată-i... și-or să rîdă de mine!

SCENA A ȘAPTEA

Amina, Egleea, Lamon.

EGLEEA: Curînd!
Curînd! Alaiul trece! Amino, cum? Plîngînd?
LAMON *ridică cununile*:
Cununile?
EGLEEA: Ce-i asta? Cum? Cine îndrăzni?
AMINA: Eu!
EGLEEA: Tu? Nu vii? ...
AMINA: O, Doamne, cum crezi că n-aș veni,
Dar dacă nu se poate!
EGLEEA: Cum? Ce-nsemnează „dacă“?
Hai, nu vorbi-n enigme și dă mai iute-oleacă!
Sau Eridon?

AMINA:
EGLEEA:

Da! ... Dînsul!

Știam mai dinainte

Cîte-ai pățit, nebuno, și tot nu capeți minte!
Ți-ai dat cuvîntul, poate, c-o să rămîi acasă
Să-ți treacă-ntr-o oftare această zi frumoasă?
Nu mă-ndoiesc că astfel e încîntat de tine.

După o scurtă tăcere, făcînd un semn lui Lamon:

Dar cu ghirlânzi gătită îți șade mult mai bine!
Hai, pune-o asta iarăși! Și asta o așază! ...
Acuma ești frumoasă.

*Amina stă cu ochii plecați și se lasă-n voia Egleei.
Egleea face semn lui Lamon.*

Dar, vai, se depărtează

Alaiul... vremea zboară...

LAMON:

Hai, scumpa mea stăpînă!

AMINA *obidită:*

Plecați?

EGLEEA: Nu vii, Amino? Vrei să te iau de mînă?

AMINA *Se uită trist și tace.*

LAMON:

Ci las-o! Zău, de ciudă nu mă mai rabdă locul.
A trebuit să-mi strice tot cheful azi. Căci jocul
La dreapta și la stînga ea singură îl joacă
Așa cum se cuvine; contam pe ea, cînd, iacă,
Îi dă-n gînd să nu meargă. Să nu fii mînios?
Hai, repede...

EGLEEA:

Pierzi jocul. Un joc așa frumos!
Te plîng. Rămîi cu bine!

Egleea vrea s-o sărute. Amina-i cade-n brațe și plînge

AMINA:

Ah, nu mai pot răbda!

EGLEEA:

Plîngi?

AMINA:

Inima mă doare și plînge-n mine. Da.
Merg... Eridon, îmi pare că te urăsc!

EGLEEA:

Firește,

I s-ar cădea. Dar cine iubitul și-l urăște?
Iubește-l ca iubită, nu ca o biată roabă!
Ți-am spus-o nu o dată. Haide cu noi!

LAMON:

La dans, degrabă!

AMINA:

Și Eridon?

EGLEEA:

Mergi numai! Rămîn eu, fără tine,
Și ți-l aduc eu, lasă. Zi, n-o să-ți pară bine?
Nespus!

AMINA:

LAMON: Atunci, degrabă, la bal, la dans, Amino!
N-auzi cimpoiul-n vale? Ce mîndru cîntă! Vino!
Apucă pe Amina de mînă, cîntă și dansează.

EGLEEA cîntă:
Și dacă iubitul îți cată ponos
Și orice ai face găsește pe dos,
Și-ntruna te muștră de orișice gînd...
Acoperă-i glasul jucînd și cîntînd.

Lamon o fură pe Amina cu jocul și o duce.

AMINA în treacăt:

O, adă-mi-l degrabă!

EGLEEA: L-aduc eu, n-ai habar!

SCENA A OPTA

Egleea apoi Eridon cu un flaut și cu note.

EGLEEA: O să vedem acum... Demult doream eu doar
Prilej să-l dau pe brazdă pe păstorașul meu.
Mi se-mplinește dorul acum. Ți-arăt eu!
Îți pun oglinda-n față, să vezi chiar tu acum
Ce fel de om ești... Iată-l!

ERIDON: Amina unde-i?

EGLEEA: Cum?
Nu știi? S-a dus cu Lamon al meu la joc, îmi
pare,

De vale, unde cîntă cimpoiul.

ERIDON aruncă flautul la pămînt și rupe notele:

O, trădare.

Trădare-afurisită!

EGLEEA: Turbezi?!...

ERIDON: Cum n-aș turba!
Am stăruit eu oare să stea acasă?... ba!
De ce atunci, vicleana, și-a smuls, zîmbind,
cununa

Spunîndu-mi că nu joacă? ...

EGLEEA pe un ton așezat:

Să te întreb eu una:

De unde-ți iei tu dreptul de-a n-o lăsa să joace,
Cînd știi așa de bine ce bucurie-i face?
Crezi oare că o fată ce-ți dă a ei iubire,
Nu poate-avea pe lume și altă mulțumire?
Și setea de petreceri crezi că s-a stins îndată
Ce dragostea cuprinde o inimă de fată?
Atîtea ceasuri bune, destul că ți le-nchină,
Stă bucuros cu tine și-n lipsa ta suspină!
De-aceea-i nebunie ce faci, ia seama bine;
Ea poate să iubească și dansul, — și pe tine.

ERIDON: *lasă să-i cadă brațele și ridică ochii spre cer:*

Ah!

EGLEEA: Dragoste se cheamă grozava ta manie
De-a bănuî tot pasul? Nu, asta-i tiranie!
Tu vii... și-n bal cu tine ea trebuie să șază;
Tu pleci... cu tine-odată și ea se depărtează.
Ea șovăie... pe dată ai și-ncruntat sprinceană.
Acuma te urmează... dar inima-i, sărmana,
Prea des și-o lasă-n urmă...

ERIDON:

Întotdeauna!

EGLEEA:

Frate,

I-auzi ce-amărăciune! Dar fără libertate
Nu este bucurie, nimica nu te-ncîntă.
Vrea un copil să cînte; îi spune lumea: cîntă!
Atunci pe loc își pierde tot cumpătul și... tace.
Dă-i libertate-Aminei, căci altfel, de-i vei face
Mereu amară viață, se poate întîmpla
Să te urască fata...

ERIDON:

Să mă urască, ea?

EGLEEA:

Precum ți se cuvine. De-aceea te alină
Și caută-ți norocul în dragoste senină.
Las-inimii în voie fireasca ei bătaie
De vrei să nu înăbuși a dragostei văpaie.
Poți ști de-o păsărică închisă-n colivie
De-ți este credincioasă?

ERIDON:

Nu.

EGLEEA:

Dar cînd ea, zglobie,
Din cracă-n cracă zboară, pe dealuri și prin
lunci,
Și iar îți vine-acasă?

ERIDON:

Nici vorbă, știu atunci!

EGLEEA:

Nu simți tu bucurie cînd vezi ce drag te are
Gîngania cea mică, și că mai bine-i pare

Să stea la tine-n casă, decît în libertate? ...
Și cînd drăguța-ți vine și sînul i se zbate
De dans... vrînd să te vadă; și ochii-i stau să-ți
spună

Că nu-i tihnește jocul și nu-i cu voie bună
Cînd tu, neprețuitul, tu, singurul, lipsești,
Cînd vezi că ți se jură că drag nespus îi ești,
Că dulcea-ți sărutare e mai de prețuit
Ca mii de baluri, spune: nu ești de pizmuit?

ERIDON *mișcat*:

O, Eglee!

EGLEEA: Te gîndește că zeii se răzbună
Pe cel ce nu-și cunoaște ursita lui cea bună.
Fii vesel, drag prieten! Să nu te-ajungă focul
Atîtor lacrimi plînse.

ERIDON: De nu m-ar arde locul
Cînd văd că unu-o prinde de mîină, altu-i cată
În ochi, și ea se lasă de-al treilea furată...
Doar cît gîndesc, și-mi vine să mor de supărare!

EGLEEA: Ei, las-o mai cu-ncetul! Doar nu-i vreun lucru
mare!

Nici chiar o sărutare un mare lucru nu-i!

ERIDON: Nici chiar o sărutare. Am înțeles ce spui?

EGLEEA: Doar numai cînd și-n suflet o simți adînc și tare
Dă de gîndit... Dar spune-mi, vrei tu să-i dai
iertare?

Că dacă-i porți mînie, o-ndurerezi amar.

ERIDON: Prietenă!

EGLEEA *lingușitoare*:

Ascultă și iart-o așadar!

Tu ești și bun. Adio! ... *I-apucă mîna.*

Ai fierbințeală mare!

ERIDON: Îmi fierbe-n vine...

EGLEEA: Încă? Destul! I-ai dat iertare.

Alerg la ea acuma. Mă-ntreabă speriată;
Eu-i spun: E bun! iar dînsa se-nseninează-ndată,
Ba chiar acum te are mai drag ca mai-nainte.

Se uită cu dragoste în ochii lui.

Abia se sparge hora, te cată, ține minte,
Și chiar prin căutare sporește-a ei iubire.

*Egleea se prefăce că-i tot mai drăgăstoasă, se reazemă
pe umărul lui. El îi apucă mîna și i-o sărută.*

Și, în sfârșit, te vede. O, câtă fericire!
Cuprinde-o strâns în brațe și simte-ți tot
norocul!
Pe-o fată-ntotdeauna o-nviorează jocul;
Obrajii-i ard; gurița-i, zîbind, mai viu
respiră,

Șuvițele desprinse în goană, se respiră
Pe sinii ce se mișcă; și-o vrajă înmiită
Îi împresoară trupul cînd zboară-n dans răpită,
Tot sîngele-i zvicnește și-n leagănul plutirii
Mai viu cresc parcă toate puterile simțirii.

*Ea afectează o gingașă uimire și cade la pieptul lui,
el o înlănțuie cu brațul.*

Plăcerea asta oare nu e neasemănată? ...
Tu nu te duci la baluri și n-o simți niciodată!
ERIDON: La pieptul tău, Eglee, o simt, acum, întregă!

*Ia pe Egleea pe după gît, o sărută. Ea se lasă, apoi
face cîțiva pași îndărăt și întreabă cu un ton ștregăresc.*

EGLEEA: Ți-e dragă ție-Amina?
ERIDON: Ca sufletul de dragă!
EGLEEA: Și mă săruți pe mine? O, dar așteaptă numa,
O să plătești tu asta, că s-a trecut cu gluma!
Tu, om fără credință!

ERIDON: Cum? Crezi că eu...
EGLEEA: Vezi bine!
M-ai sărutat, ce-i dreptul, așa cum se cuvine.
Și eu sînt mulțumită. Dar ție, ... să nu minți...
Gurița mea îți place? Cred; buzele-ți fierbinți
Cereau mai multe... Doamne! De-ar fi văzut
Amina.

ERIDON: Și-apoi!
EGLEEA: Faci pe grozavul! Dar greu te-apasă vina!
ERIDON: Da, zău, ar face gură. De-aceea nu mă spune.
Te-am sărutat oleacă. Ei și? Nu-i vreo minune.
Oricît de dulce știe Amina săruta
Nu pot găsi dulceață și-n sărutarea ta?
EGLEEA: Întreab-o chiar pe dînsa.

ULTIMA SCENĂ

Amina, Egleea, Eridon

ERIDON:

Ah!

AMINA:

Unde-i, unde este?

Scump Eridon! Egleea m-a-mpins fără de veste
Să-mi calc cuvîntul. Iartă! Îmi pare-aşa de rău!

ERIDON *sieşi*:

Eu, care am înşelat-o!

AMINA:

De ce-ntorci capul tău?

Tot îmi mai porţi minie?

ERIDON *sieşi*:

Ah, Doamne, ce să zic?

AMINA:

Vai, merită pedeapsă păcatul cel mai mic?
Cu tine e dreptatea — dar las...

EGLEEA:

Un prefăcut!

Hai, dă-l încolo, dragă. De-ai şti tu ce-a făcut!
Îl vezi? nu-ţi vine-a crede. M-a sărutat. Ş-acum
Îi lasă gura apă...

AMINA:

Te-a sărutat?

EGLEEA:

Şi cum?!

AMINA:

Oh, inimă zdrobită! Grozavă lovitură!
Aşa curînd iubirea să se prefacă-n ură! ...
Iubitul meu mă lasă! Pe alta o sărută!
Cînd ţi-am greşit eu ție așa? Ah, sînt pierdută!
Cu mine nici un tînăr n-ar fi avut curaj;
Abia o sărutare de-am dat-o, la un gaj...
Mă roade gelozia, mă roade ca pe tine;
Dar eu te iert; tu numai să te întorci la mine.
O, inimă, zadarnic te aperi ne-ncetat!
El nu te mai iubeşte de cînd l-ai vătămat,
Şi toată elocvenţa se risipeşte-n vînt...

ERIDON:

O, ce dragălaşie! Vai, ticălos ce sînt!

AMINA:

Cum ţi-a venit, Eglee, să-l scoţi așa din minte?

EGLEEA:

Prietenă, n-ai grijă; e-al tău ca şi-nainte!
În fond el e statornic şi bun cu-adevărat.

AMINA:

Şi tot...

EGLEEA:

Da, ai dreptate, ... şi tot m-a sărutat!
Eu ştiu ce-a fost, de-aceea îl poţi ierta uşor.
Vezi cum se pocăieşte!

ERIDON *cade în genunchi*:

Amino, scump odor!

EGLEEA:

E-atîta de şireată! Ea singură-i de vină.
Eram așa de-aproape de gura ei, Amină!
Dar înțeleg prea bine: un gust așa de mic
Nu va putea să-mi scadă din dragoste nimic.
Amină, hai, sărută-l: îl vezi cuminte ce-i!

Către Eridon:

Un gust nu-ți scade-amorul, — nu-l scade nici
pe-al ei.
Așa, iubit prieten. Ți-ai dat chiar tu sentința.
Nici dansul ei nu-nseamnă că și-a călcat
credința.

Imitîndu-l:

Și cînd un tînăr mîna i-o strînge, altu-i cată
În ochi, iar ea se lasă de-al treilea furată,
Nici asta, vezi prea bine, nu-nseamnă lucru
mare.
Sper că de-aci-naainte să-ți schimbi a ta purtare
Și mergi cu noi la horă.

AMINA:

Da, vino!

ERIDON:

N-am ce face!

O mică sărutare m-a cumințit, și pace!

EGLEEA *către Amina:*

Tu iartă-ne, copilă, azi, sărutarea asta!
Dar, de-o să mai încerce a-ți arunca năpasta,
Tu pomenește-i numai de sărutare, dragă,
Să-l vezi cum se-mblînzește!

Către public:

Geloși din lumea-ntreagă
Ce chinuiți vreo fată, gîndiți-vă la voi
Întîi, și-aveți curajul să osîndiți apoi!

TOATĂ LUMEA DE VINĂ

Comedie în trei acte

În românește de GRETE TARTLER

DIN AUTODAFEUL care a mistuit o mare parte din încercările sale literare de tinerețe, Goethe n-a păstrat, în afara pastoralei *Dragoste cu toane*, decît o altă piesă în alexandrini, intitulată *Toată lumea de vină* (*Die Mitschuldigen*)*.

Concepută în prima lună a anului 1769, într-un singur act, ea continuă tradiția unui gen de comedie abordat în secolele XVII și XVIII, mai cu seamă în literaturile romanice.

Cu toate că poetul cunoștea creațiile lui Goldoni și sesizase momentul depășirii *comediei dell'arte*, el valorifică în *Toată lumea de vină* însușiri care aparțin acestei specii dramatice.

Atunci ca și astăzi, spectatorul percepe și consimte la convențiile unei lumi ficționale, condusă de propriile ei legi; el recunoaște ușor că are de-a face cu o farsă, ale cărei personaje — Alcest, Sophie, Söller, hangiu — sînt „tipuri” și nu ființe individualizate. Rolul lor este *ab initio* prestabilit, mediul în care evoluează abundă de surprize, confuzii, neînțelegeri, încurcături. Piesa dezvăluie și conturează net *imbroglio*-ul, șirul nesfîrșit de stări contrastante, comicul de situație ce-și au sorgintea în factori și constelații externe, caracterul mecanic-artificial al mișcării și stilului. Atît ceea ce se întîmplă cît și modul de comportare al personajelor conferă acestei lumi un aspect burlesc, care frizează adesea grotescul.

Dintre toate personajele, Söller exhibă cel mai pregnant atributele comic-grotesci al clovnului. În el ipostazele comicului ating un punct culminant, constituindu-se totodată ca subiect și obiect comic. Petrecăreț, leneș, cartofor și hoț, Söller descinde nemijlocit atît din arlechinul *comediei dell'arte* cît și din *Hanswurst*-ul farsei de carnaval. El are menirea să gireze atmosfera comică, să joace fără pasiune, ușor, ca un șăgalnic zeu al rîsului, ca o năstrușnică personificare a umorului.

* **Bibliografie:** Wolfgang Kayser, *Anmerkungen des Herausgebers zu Die Mitschuldigen*. În *HA*, 4, 1962, p. 476; Walter Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*, Stuttgart 1965, pp. 358—379; Helmut Arntzen: *Die ernste Komödie. Das deutsche Lustspiel von Lessing bis Kleist*, München 1968, pp. 55—59; Fritz Martini: *Lustspiele und das Lustspiel*, Stuttgart 1974, pp. 105—149.

Între acest rol de bufon, de *Hanswurst*, și nucleul dramei sentimentale inclusă în farsă există însă o incontestabilă incompatibilitate. Poetul situase în centrul piesei o pereche de îndrăgostiți. Ei aparțin unor clase sociale diferite: Alcest, tânăr de familie, dispune de poziție și avere, Sophie e doar frumoasa fiică a unui hangiu. Un anumit fapt — Goethe nu precizează motivul — îi desparte. Lui Sophie, ființă înzestrată cu virtuți ce o plasează pe un plan etic superior lui Alcest, nu-i rămîne altceva de făcut decît să se mărite cu Söller, un adevărat pierde-vară. Dar Alcest se reîntoarce și dragostea lor reînvie. În pofida acestui sentiment și a vieții ei nefericite alături de Söller, Sophie rămîne credincioasă soțului ei.

Această mică dramă sentimentală, în dezacord cu specificul farsei, este atenuată, parțial diminuată, de prezența lui Söller, ascuns după perdelele patului, în camera lui Alcest, unde Sophie se confesează celui ce-o iubea încă. Încetul cu încetul acțiunea secundară — avîndu-i ca protagoniști pe hangiu și pe Söller —, acțiune plasată într-un mediu comun, chiar vulgar, ostil romanului de dragoste dăltuit dintr-o esență mai fină, se emancipează, trecînd în prim-plan. Autorul simte că inima publicului poate fi ușor cîștigată de nefericirea Sophiei. În schimb, curiozitatea maladivă a hangiului are nevoie de spațiu de desfășurare pentru a contamina pe spectator; cinismul arogant al lui Söller, autoironia sa, trebuie să beneficieze cu atît mai mult de o dimensiune temporală și de un crescendo pentru ca risul eliberator al spectatorului să-l împingă în zonele derizoriului.

Goethe recurge și la motive de mare efect ale comediei germane, gustată pe atunci în cercuri largi pe teritoriul Saxoniei. El preia situații tipice¹ din creația comică a lui Christian Felix Weisse². Meritul autorului constă în intensificarea substanței comice a valorilor calchiate. Urmînd uzanței franceze — și ne referim la Molière în primul rînd — poetul tinde să aducă pe scenă doar cîte două personaje. Prin succesiunea repetată a acestor perechi, el realizează un ansamblu scenic plin de haz. Modalitatea repetițiilor variate și amplificate, generatoare de efecte comice, mai cu seamă în farsă, este folosită cu succes atît în scena în care tatăl și fiica se suspectează reciproc de furt, fără ca vreunul dintre ei să se fi făcut vinovat de acest delict, cît și în cea următoare, în care Alcest încearcă să afle de la hangiu cine e hoțul, punîndu-i curiozitatea la grea încercare. Repetarea unor expresii și a unor versuri, cu mici variații de nuanțe, creează un efect comic deosebit, deoa-

¹ Scena în care soțul asistă la întîlnirea soției sale cu Alcest din amera acestuia este inspirată de o situație identică existentă în piesa *Amalia* de Ch. F. Weisse.

² Christian Felix Weisse (1726—1804), autor de tragedii și comedii *armoyante*, care s-au bucurat de mare succes în timpul său.

reder schematizarea și mecanizarea a tot ceea ce este viu provoacă risul. Alții, autorul face aluzii la evenimente din acea epocă, se adresează spectatoriilor, implicînd prin ei lumea din afara acțiunii.

Goethe percepe însă discrepanța dintre vigoarea lipsită de finețe a genului abordat și povestea de dragoste plăsmuită dintr-o altă substanță. Ca atare realizează în același an o nouă versiune³. Piesa inițială, concepută drept unitate, este împărțită acum în două acte — ne referim la actele II și III — precedate de un prim act, în care se valorifică preambulul. Asimilarea experienței investite de Lessing în cunoștința comedie *Minna von Barnhelm* are ca efect intensificarea atmosferei și sublinierea efectului comic. Goethe încearcă să motiveze abaterile lui Söller de la normele morale, explicînd-o drept un act comis sub imperiul fricii: somat de un cartofor expert să înapoieze chiar în acea seară banii pierduți la cărți și amenințat cu bătaia, el nu găsește altă soluție decît să se înfrupte din arginții lui Alcest. Prins în lațul propriilor slăbiciuni, el se consideră îndreptățit să-și însușească banii, convins că tinărul client al socrului său are intenția să-i fure „comoara” lui, adică pe Sophie. În orice caz Söller devine în această variantă o secundură simpatică, e adevărat în mare măsură datorită atitudinii sale de o degajată și dezarmantă impertinență față de hangiu.

În pofida acestor modificări, piesa nu transcende limitele farsei. Încercarea de a se distanța de forma originară prin adăugarea unui act reliefează și mai puternic incompatibilitatea a două concepții diferite despre modalitățile de închegare ale genului comic⁴. Însuși autorul ei a știut-o prea bine! Discrepanța inițială n-a putut fi înlăturată nici în a treia versiune, pe care poetul o definitivează între 1780-83, fiind vorba de fapt de o carență de structură. Totuși Goethe, care avea o slăbiciune mărturisită pentru această farsă, o publică în volumul al doilea al *Scrierilor* (*Schriften*) sale, editate în 1787 de Göschen la Leipzig și, pentru a-i asigura un loc în ierarhia creațiilor sale dramatice, o subsumează genului comediei.

În această a treia variantă, Goethe edulcorează stilul, eludează vulgaritățile, păstrează doar ceea ce nu lezează decența. Dar, în afara acestor amănunte ce privesc forma, poetul realizează și alte cîteva modificări. Astfel el reduce la esență monologul lui Alcest (actul II,

³ O copie a acestei noi versiuni este trimisă de Goethe lui Friederike Brion, la Sesenheim. În prezent ea se află în Biblioteca Universității din Leipzig. Premiera a avut loc la 30 noiembrie 1776 în cadrul teatrului de amatori al curții din Weimar, cu Goethe însuși în rolul lui Alcest și Corona Schröter în cel al Sophiei, apoi spectacolul a fost reluat în decembrie 1777.

⁴ Ne referim la farsă pe de o parte, pe de alta la comedia propriu-zisă, cu implicații mai adînci.

scena V) și renunță complet la monologul lui Söller, care inițial îl precedase.

În această formă piesa a fost jucată între 1805 și 1816 de 27 de ori pe scena teatrului din Weimar. Discrepanței inițiale i se adăuga acum disproporția relației dintre poetul *Ifigeniei* și al lui *Tasso* și această ultimă ipostază a farsei *Toată lumea de vină*⁵.

Într-o scrisoare adresată lui Zelter, la 3 decembrie 1824, Goethe consideră reacția diferitelor categorii de spectatori drept justificată: „Un așa-zis public cultivat, scrie el, vrea să se vadă pe scenă și cere cam tot atît de la teatru cît și de la societate [...]; poporul este însă mulțumit dacă bufonul își debitează glumele [...]”

Cauzele reale ale distanțării publicului cultivat de această farsă sînt mai complexe. Pe de o parte, piesa *Toată lumea de vină* pare cantonată în zone străine specificului goethean. Ea nu valorifică trăiri personale, nici unul dintre personaje nu poartă amprenta spirituală a poetului. Nefiind confruntat cu o figură centrală, la a cărei viață sufletească să poată lua parte, sau ale cărei reacții să le poată urmări, neputînd să desprindă o acțiune ale cărei conflicte să-l tulbure, cititorul sau spectatorul avizat nu gustă farmecul frust al acestei creații dramatice. De altminteri publicul german nu a dat nicicînd dovadă de vreo preferință pentru comedia sau farsa de factură grotescă. Pe de altă parte, forma aleasă de poet accentuează caracterul teatral, chiar artificios al farsei. Căci alexandrinul, versul clasic al tragediei franceze și al sonetelor barocului, duce la sublimarea comunicării, filtrează caracterul drastic-burlesc al situațiilor și creează, prin retorismul său artificial, o incongruență comică între limbă și situațiile date. Aceeași incongruență apare și între vorbirea în versuri și mimica și gestică specifice farselor, chiar dacă aceste amănunte nu sînt precizate consecvent în indicațiile de regie. În orice caz, alexandrinul întărește contrastul dintre conștiință și joc, dintre rol și actor, ceea ce pînă la urmă nu este în defavoarea efectului scenic al farsei.

Chiar dacă Goethe relevă în *Poezie și adevăr* că această a doua încercare dramatică a sa include dovada experienței de viață pe care el, ca tînr student, o acumulase la Leipzig și că ar fi intenționat să deschidă prin ea ochii contemporanilor săi asupra viciilor care minau societatea, nici una dintre variante nu poate fi judecată în funcție de această pretenție. Ca și punctul de vedere moral — că toți avem slăbiciuni, că toți ne facem într-un fel vinovați și nimeni nu are dreptul să arunce primul cu piatra — prezentat de Goethe tot în *Poezie și*

⁵ Textul original în *WA I*, vol. 9, pp. 39—116.

Alte ediții critice consultate: *FA* și *DjG*.

Traducerea realizată după *HA*, vol. 4, pp. 28—72, adică după cea de-a doua versiune din 1769.

*adevăr*⁶ drept mesaj al farsei, și care rămîne în afara ei. Creația hibridă, rezultată din îmbinarea elementelor de farsă și comedie, creație care a apelat parcă mereu la conștiința poetului ca să-i asigure un statut legal, reflectă conflictul dintre forma inițială și repetatele stăruințe ale lui Goethe de a o supune unei concepții normate despre comedie. Dar hibrizii au adesea farmecul lor și mai ales longevitate. Solid construită și incluzînd un indubitabil efect scenic, farsa *Toată lumea de vină* își merită cu prisosință locul în cadrul creației de tinerețe a poetului.

Judecată în perspectiva evoluției titanului de la Weimar, abordarea acestui gen este plină de semnificație. Căci piesa *Toată lumea de vină* deschide calea spre farsele ce vor urma, spre *Iarmarocul din Plündersweilen* (*Das Jahrmarktsfest zu Plündersweilen*), *Satyros*, *Pater Brey* și altele. Conținutul acestor creații nu se epuizează la rîsul pe care-l provoacă. Ca orice rîs situat la limita grotescului, nu este un rîs pur, eliberator. Din cascadele lui se revarsă și o undă de mirare față de o lume în care, prin ciudatul mecanism ce pune în mișcare personajele și întîmplările, trimite la însăși lumea noastră. Căci în acest paradox constă valoarea farselor goetheene și inclusiv al piesei *Toată lumea de vină*: cu toate că prezintă o lume stilizată, ele pot fi și sînt raportate lumii reale.

⁶ J.W. Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr*. Traducere și studiu introductiv de Tudor Vianu, vol. 1, București 1955, p. 323—324.

TOATĂ LUMEA DE VINĂ

PERSONAJELE

HANGIUL

SOPHIE, fiica sa.

SÖLLER, soțul ei.

ALCEST

UN CHELNER

Acțiunea se petrece la han.

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎI

Sala hanului

Söller, îmbrăcat în domino, stă la măsuta pe care se află o lampă, o sticlă de vin și un pahar. **Sophie**, de cealaltă parte a mesei, coase o pană și o panglică la pălărie. Intră **hangiu**. În fundal, o masă cu lampă, cărți, călimară; lângă ea un fotoliu.

HANGIUL către Söller:

Din nou plecați la bal! Dom' ginere, pe bune,
Sătul sînt s-o luați razna, credeam că punct
veți pune.
Într-adevăr, copila eu nu v-am dat încă,
De la o zi la alta să-mi dați averea-n gît.
Sînt un bătrîn tînjind în tihnă să mai stea...
Mi-am luat un ajutor, nu asta îmi lipsea?
Bun ajutor! Să-mi spulbere dramul strîns din
greu!

SÖLLER fredonează pentru sine.

HANGIUL: Așa, cîntați, cîntați, c-o să vă cînt și eu!
Ce prost, ce terchea-berchea! Nu-i de nimica
bun
Decît să se îmbete și ca să bea tutun!
Noaptea la chef și ziua pînă la prînz în pat!
Nici ducii din imperiu n-o duc mai minunat.
Ia uite-l, măscăriciul, cu mîneci de giubea,
Nebun de trei parale!

SÖLLER bea: Ei, hai noroc, papa!

HANGIUL: Halal noroc! Mai bine în febră-aș sta ca-n foc!

SOPHIE: Ah, tată, te implor!

SÖLLER: Sophiechen, hai noroc!

SOPHIE: Nimic nu vreau mai mult, cît să vă văd în
pace!

HANGIUL: N-ai să ne vezi, cît domnul de treabă nu s-o face.

M-am săturat și eu de ceartă zi de zi...
Dar cum se poartă, dracul în pace poate fi!
Nerecunoscătorul — ce fire rece, rea!
Nu vede ce e astăzi și uită ce era!
Uită din ce l-am smuls, din cîtă sărăcie,
Din cîte datorii — nici nu mai vrea să știe!
Mizeria prin căință și timp n-o schimbă, se
pare —
Cine-i un porc de cîine, un porc de cîine moare.

SOPHIE: Se schimbă el, desigur.

HANGIUL: Amină mult, de-o face?

SOPHIE: Așa e tinerețea.

SÖLLER: Da, Fiekchen¹, vrea ce-i place!

Bea.

HANGIUL *furios*:

Ce-i intră pe-o ureche, pe alta dă să iasă!
Îl vezi, nici nu m-aude. Păi ce sînt eu în casă?
De douăzeci de ani am cîștigat cinstit —
Și credeți că vă dau acum ce-am dobîndit
Să spulberați cum vreți? Ei bine, nu, amice:
Din cap vă iasă! Nu stăm chiar așa prost, se
zice;

Renumerele mi-e vechi și-mi voi păstra bun
nume:

Hangiul de la „Ursul cel negru“-l știe-o lume!
Își ține blana ursul, că nu e prost defel:
Acum zugrăvesc hanul, și-apoi îi zic hotel.
Ce-o să mai plouă galbeni și cavaleri, firește!
Dar pentru asta, muncă! și nu să bei prosteste.
Noaptea tîrziu culcarea și-apoi scularea-n zori.
Așa e!

SÖLLER: Pînă-atuncea e cam depărțitor.

Rămîn toate cum sînt, de n-o fi și mai rău.
Cine să stea la noi? și-odăi sînt gîrlă, zău.

HANGIUL: Păi cine pleacă-acum la drum? Și apoi, n-are
Domnul Alcest odaia de lîngă sala mare?

SÖLLER: Desigur, e ceva; client statornic — dar
Șaizeci de pași cuprinde în oră-un minutar!
Și-apoi Alcest, el știe de ce pe-aici veni...

HANGIUL *înțepat*:

Cum?

SÖLLER: *À propos*, papa, trăiască Paoli!²

HANGIUL *prietenos*:

*Proficiat*³, trăiască, domnule fiu, trăiască!

Nu afli lesne-asemeni purtare vitejească;

Nici la nefericire curajul nu-i lipsi.

Hotelului i-aș spune „Hotel de Paoli“.

SÖLLER: Ah, da, asemeni firmă-i ultima modă; dar

De nu iese nimica, m-aș necăji amar.

Ce scrie în ziarul de azi, sau încă nu

L-ați citit?

HANGIUL: Nu a sosit. Îl ia băiatu-acu!

Dac-ar ajunge rege, le-ar place, pîn' la unul!

Inima-mi bate, parcă și-aud cum trage tunul!

Iese.

SCENA A DOUA

Söller, Sophie.]

SÖLLER: Se drege treaba dacă e vorba de ziar.

SOPHIE: Așa, las-o pe-a lui!

SÖLLER: La hartă eu nu sar,
Norocul lui — că altfel, să mă tot certe-n voie
De parc-aș fi...

SOPHIE: O, dragă!

SÖLLER: Ba, pe Sfântul Sisoel!⁴

Ce, parcă eu nu știu că încă-acum un an

Eram un amărit, cu datorii toptan!

SOPHIE: Să nu te mîinii, dragă!

SÖLLER: Și chiar dacă n-aș fi
De alta bun, măcar sint bărbat cum vrea Sophie.

SOPHIE: Îmi faci mereu reproșuri, mă întristezi mereu.

SÖLLER: Ba, nu că îți scot ochii, dar zic așa și eu.

Te farmecă-o femeie cu chip încîntător,
Și, chiar de n-o iubești, ești recunoscător.
Frumoasă ești, Sophie — și nici eu lemn, din
fire!

O sărută.]

Știu bine ce înseamnă norocul de-a-ți fi mire,
Mi-ești dragă...

SOPHIE: Și de-aceea îmi faci din viață, chin?

SÖLLER: Ei, și ce lucru mare? Mai zic și eu puțin;
Că te-a iubit Alcest, că de-al său dor ardeai
Și că de-o vreme poate mai lungă îl știi.

SOPHIE: Oh!

SÖLLER: Dar nu văd nimica într-asta necurat.
Mult mai târziu se-nalță un pom abia plantat
Și-abia cînd face roade, le gustă cine poate.
Cine-i atunci de față. La anul, alte roade!
Prea bine știi acestea, Sophie, nu zic nici pis.
Găsesc doar că-i de rîs.

SOPHIE: Nu văd nimic de râs —
Că m-a iubit Alceste, că de-al său dor ardeam,
Și că de-o vreme poate mai lungă îl știam,
Ei, ce-i cu asta?

SÖLLER : Sigur că nu-i nimic, nu zic ;
Fiindcă dacă-n primele zile doar un pic
Înmugurește fata, iubind așa, în glumă,
Habar nu are încă în inimă ce-o scurmă.
Preablînd pășește Amor, viclean cu-ascunsă-
aramă,

Cine nu știe tigrul ce e, cum să se teamă?
De ce o ceartă mama, nici nu pricepe, biata.
Virtute-i, când iubește, în tot, nevinovata.
Când, după toate însă, amoru-l și învață,
Ferice de bărbatul cu o isteată soată!

SOPHIE: Nu mă cunosti destul.

SÖLLER: Dar la ce bun scandalul!

Sărutu-i pentru fete cum la bărbat poculul
Bei unu, încă unu, iar unu, pînă cazi.
De nu vrei să-ți pierzi mîntea, să bei nici n-are
haz.

Destul, de-acum a mea ești!... Dar nu-i nici
sfert de an

De cînd ți-era prieten Alcest, aici, la han?
Cît timp a fost plecat? Doi ani cred.

SOPHIE: Ba, mai mult.

SÖLLER: De două săptămîni e iar aici.

SOPHIE: Te-ascult,
Dar la ce bun ce-mi depeni...?

SÖLLER: Ei, pun țara la cale,
Că soții de-obicei nu prea stau la taclale.
De ce s-o fi întors?

- SOPHIE: De ce? Ca să petreacă!
- SÖLLER: Ba, cred că i-ai rămas în inimă tu dragă.
De te-ar iubi, he-he, i-ai asculta solia?
- SOPHIE: Iubirea poate multe, dar mai mult, datoria.
Ce crezi!
- SÖLLER: Nu cred nimic — și știu că un bărbat
Face mai mult ca domnii ce trec c-un fluierat.
Și cel mai dulce sunet ce-l cântă un păstor
E totuși numai sunet, la urmă pieritor.
- SOPHIE *nerăbdătoare*:
Așa e, dar al tău prin ce îl depăși?
Nemulțumirea crește în tine zi de zi.
Nu mai e clipă fără să fii pus pe cârtit.
Să-ncepi prin a iubi, de vrei să fii iubit.
Ai fost tu oare omul să ferecești o fată?
Ți-ai câștigat tu dreptul de-a mă mustra
vreedată
Pentru ce nu-i nimica? Să cadă, casa-i gata:
Tu nu câștigi un galben, dar zvîrli bani cu
lopata;
Trăiești din sfațul zilei; cînd n-ai, ajungi
dator;
De-i trebuie și soaței, nu află nici un chior.
Și nici nu te întrebi cum face rost! Nu-i drept:
De vrei cuminte soață, la fel să fii, aștept.
Nimic ca sărăcia mai rău nu-ncearcă, -mpunge:
Și cel mai isteț pește de foame-n ac ajunge.
Nimic nu-mi dă nici tata — și nu are dreptate?
Ne trebuie destule și tot mai prost merg toate.
Chiar azi a fost nevoie neapărat să-i cer.
Ha, zice el, tu n-ai bani, și Söller e boier?
Nici nu mi-a dat, și capul mi-a și tocat mărunț!
Să-mi spui acum, de unde să scot bani, din
pămînt?
Că tu nu ești în stare să îngrijești de-o soață!
- SÖLLER: Ah, stai, copilă dragă, sper mîine dimineață
Să-mi dea un bun prieten...
- SOPHIE: Doar de-i smintit, cumva!
De obicei prietenii-s buni numai ca să ia.
Să văd și eu pe unul care s-aducă vine!
Nu, Söller, treaba asta-naainte nu mai ține.
- SÖLLER: Dar ai tot ce altora lipsește.
- SOPHIE: Ceva-ceva, nu zic;

Dar cine n-a răbdat, vrea mai mult decît
nimic.

În tinerețe-i totul răsfăț, talent, noroc,
Ai tot ce-ți trebuiește, și crezi că n-ai deloc!
Plăcerile pe care orice femeie, fată,
Le gustă — nu-s flămîndă, dar nu-s nici
săturată:

SÖLLER: Podoabe, rochii, baluri — femeie-s, doar, și eu.
SOPHIE: Păi, n-ai decît să vii și tu, ți-o spun mereu.
Da, să ne fie casa cum carnavalul, oare —
Vîrtej, vis, scurtă vreme — și totu-apoi
dispare!

Mai bine stau aici cîți ani mi s-au mai dat.
Chivernisește soața cînd nu strînge-un bărbat.
Destul că-i supărat și tata — dar cum fac,
Tot eu pînă la urmă mînia-i mai împac.
Nu, domnul meu, averea să-mi spulber nici
un pic

SÖLLER: Nu vă ajut: păstrați-o, și nici eu n-am s-o stric!
Copilă, măcar astăzi să mai petrec mă lasă —
Cum trece carnavalul⁵, mă fac și eu de casă.

SCENA A TREIA

Cei dinainte. Un chelner.

CHELNERUL: Domnule Söller!

SÖLLER: Ce e?

CHELNERUL: Domnul de Tirinette!

SOPHIE: Ah, cartoforul!

SÖLLER: Spune-i să-l ia dracu', băiete.

CHELNERUL: Vrea să vă vadă, zice.

SOPHIE: Ce-are cu tine-acum?

SÖLLER *zăpăcit, spre Sophie:*

Ah, pleacă...

Spre chelner. Vin!

Spre Sophie.

Sosit-a în chip de
rămas-bun.

Iese.

SOPHIE: Iar îi suceşte capul cu datorii, să joace —
 Iar strică tot — şi eu, iar rabd, că n-am ce
 face!
 Acestea-mi sînt norocul, plăceri visate-atît!
 Nevasta unui astfel de om... Ce-am coborît!
 Unde e vremea-n care-mi cădeau toţi la
 picioare,
 Tinerii domni în cete, aleşi, care de care?
 Cînd îşi vedeau toţi soarta înscrisă-n ochii
 mei —
 Şi eu, ca o zeiţă: prea mulţi s-aleg din ei!
 Toţi împrejuru-mi robi, spre-a-mi împlini
 capricii —
 Destul să-mi umple pieptul mîndrie şi delicii.
 Şi, vai! De-aici nu-i fată să nu i se fi tras:
 De eşti mai arătoasă, pe-oricare-l vezi atras;
 Ți-e capul plin de zumzet, de laudele snop:
 Şi care fată trece prin probele de foc?
 Păreţi bărbaţi cinstiţi, vă credem pe cuvînt —
 Şi dintr-o dată, gata! Parcă vă fură-un vînt.
 Dacă-s plăcinte mergem cu toţii înainte —
 Dar nu rămîne-un suflet, o fată de-i cuminte!
 Aşa sînt domnii noştri în aste vremi zurlii:
 Din douăzeci, juma'te din unul de-ar peţi!
 Adesea m-am văzut uitată, părăsită —
 La douăzeci şi patru, greu fata se mărită.
 Ieşi în cale-mi Söller — şi eu, eu l-am luat;
 E ce-i mai rău în tagmă, dar totuşi e bărbat.
 Aşa că stau acuma aproape-nmormîntată.
 Admiratori mi-e lesne să am ca altădată,
 Numai că, de femeia se-arată virtuoasă,
 În două ceasuri tînărul domn, sătul, o lasă.
 La fete e cu vorbe destul de mulţumit;
 Sentimental îndrugă, pîrînd neobosit;
 Dar, virtuoasă-o doamnă de-şi face datoria,
 Îl vezi, mirat, că-ndată apucă pălăria.
 Alcest e iar aici. Spre chinul meu veni.
 Ah, alte vremi erau cînd a mai fost pe-aci!
 Ce-l mai iubeam! Şi încă! Nu ştiu ce vreau,
 ce-am vrut.
 De el fug unde pot. E gînditor, tăcut.

Aproape că mă tem de el — și nu-n zadar.
De-ar ști că pentru el și azi mi-e pieptul jar!
Dar iată-l, vinel Tremur, mi-e sufletul
preaplin —
Nu știu ce vreau, ce trebuie-a vrea — mult
mai puțin.

SCENA A CINCEA

Sophie. Alcest.

ALCEST: Vă aflu-nsingurată — dar pot a îndrăzni?
SOPHIE: Domnul meu...
ALCEST: Domnul meu? Altfel suna-ntr-o zi!
SOPHIE: Desigur, trece timpul, și totu-n jur se schimbă.
ALCEST: Cum, și asupra ta puterea timpu-și plimbă,
Iubito! Eu sînt cel ce azi cu Sophie vorbește,
Iar tu, Sophie?
SOPHIE: Alcest!
ALCEST: Ești tu?
SOPHIE: Da, chinuiește
Inima-mi! Ah, Alcest, reproșul tău mă doare!
Mai bine plec acum.
ALCEST: Sophie neiubitoare!
Plecați, de-așa vi-e voia! Și eu care mi-am
spus:
E singură — norocul mîna în cap mi-a pus.
În fine îmi va spune o vorbă, o mîngiere!
Dar nu, plecați, plecați! Cînd chiar astă-n-
căpere
Sophiei îi vădise văpaia cea mai rară.
Aici ne-am strîns la piept pentru înția oară.
În chiar locul acesta jurai — mai știi? amor,
Credință pe vecie!
SOPHIE: Mă cruță, te implor!
ALCEST: Frumoasă seara-aceea — s-o uit cum să mai
pot?
Ochii-ți vorbeau — iar eu eram vrăjit de tot!
Cu tremur oferitu-mi-ai buzele fierbinți.
Și azi inima-mi simte ce scos eram din minți.
Nu-ți treceai altfel timpul decît să mă visezi —
Și-acuma, nici o oră nu-mi dăruie, cînd mă
vezi?

Mă vezi doar că te caut, nebun că mă frământ —
Fugi, inimă vicleană! Tu n-ai iubit nicicînd!
SOPHIE: Destul că-s chinuită, mai pui și chinu-acest!
Că n-a iubit Sophie — cum poți s-o spui, Alcest?
Erai întreaga-mi vrere, toată averea mea,
Și pentru tine-n pieptu-mi inima îmi bătea.
Iar inima aceasta, ce-ai stăpînit-o toată,
A fi neiubitoare, uitînd — cum să mai poată?
Se-mpotrivește-amorul la orice timp ce fură —
Nu știi ce e iubirea, de-i vezi capăt, măsură!
Dar stai — cineva vine.

ALCEST:

Nu!

SOPHIE:

Locu-i prea vădit.

ALCEST:

Nu spune nici o vorbă. O, mult e prea cumplit!
Să treacă astfel zile! Mai spui că nu-s damnat?
De două săptămîni, o vorbă n-am schimbat!
Ți-s încă drag, dar gîndul, doar, o să mă
omoare.

Nicicînd nu sîntem singuri să spunem ce ne
doare;

O clipă nu e liniște-n preajmă, dar defel!

Ba tatăl se arată, ba soțul, hop și el.

La ce bun să rămîn, cînd nu mai rabd așa.

Nu poate însă oare orice, acel ce vrea?

Nu-ți era greu pe vremuri, scăpări găseai din
laț —

Treceai și de balauri, de zeci de ochi holbați.

Ah, dac-ai vrea...

SOPHIE:

Ce?

ALCEST:

Numai de-ai vrea să te gîndești
Că nu mai vrei pe-Alcest de nădejde să-l
lipsești!

Iubito, află cale să ne putem vorbi

Și să ne spunem tot ce n-avem loc aci.

Știi că în noaptea asta la bal pleacă-al tău soț

Și-asemenea de mine la fel vor crede toți;

O poartă însă-n spate e chiar lîngă-a mea scară:

N-o să observe nimeni — și înapoi sînt iară!

La mine-i cheia — și dacă-ngădui un nebun...

SOPHIE:

Alcest, mă minunez...

ALCEST:

Și vrei eu să nu spun
Că suflet rece-ascunde fățarnicu-ți obraz?
Respingi ultimul mijloc ce ne rămîne azi.

Ce e — doar ne cunoaştem — în asta de
ruşine?

Dacă ne-am fi străini, n-aş îndrăzni, vezi bine.
De-ajuns însă: la noapte, Sophie, te voi vedea.
Sau, de socoţi mai sigur, vino-n odaia mea.

SOPHIE: Asta e prea de tot!

ALCEST: Da, prea de tot, cum zici!
La naiba! Prea de tot! La ce-mi pierd timpu-
aici?

Şi, mii de draci! La ce bun pe-aicea să mai trec
De nu pentru Sophie? Dar mâine, gata, plec.

SOPHIE: Iubite! Dragul meu!

ALCEST: Vezi, chinul tu mi-l ştii
Şi nu te-ndupleci. Veşnic de-acum te-oi ocoli!

SCENA A ŞASEA

Cei dinainte. Hangiul.

Alcest se plimbă încolo şi încoace prin odaie. Sophie e nehotărîtă. Hangiul vine cu o scrisoare.

HANGIUL: Aveţi un plic; scrisoarea-i de sus, precum îmi
pare:
Hîrtia-i foarte fină, pecetea foarte mare.

ALCEST *ia scrisoarea şi o deschide*

HANGIUL: Ce repede, să afle, nvelişul îl sfişie!

ALCEST *care abia aruncase o privire pe scrisoare*:
Chiar mâine dimineată plec în călătorie.
Să-mi faceţi socoteala.

HANGIUL: Atît de iutel! Cum,
Pe vremea asta proastă vreţi să plecaţi la drum!
Scrisoarea e de seamă? Pot să vă-ntreb, ce
fel...?

ALCEST: Nu!

HANGIUL *încet, către Sophie*:
Hai, întreabă-l, că-ţi spune ţie el!

*Se îndreaptă către măsufa din fundal, caută în registre
şi scrie socoteala.*

SOPHIE *duioasă*:

Alcest, e hotărît?

ALCEST *cu obrazul întors într-o parte*:

Ce chip mîngietor!

SOPHIE: Alcest, nu-ți părăsi iubita, te implor!
 ALCEST: La noapte! Hotărăște de ne vedem, acum.
 SOPHIE: Ce pot să fac, ce trebuie? Nu pot să-l las la drum.
 Cînd el mi-e alinarea! La capăt cum s-o scot?
 ALCEST: Deci, te-ai decis?
 SOPHIE: Dar soțul...
 ALCEST: Dracu' să-l ia de tot!
 Vrei?
 SOPHIE: Dacă vreau?
 ALCEST: Ei?
 SOPHIE: Fie, vin în odaia ta.
 ALCEST: Hangiule, nu plec!
 HANGIUL *ieșind mai în față*: Bun!
 Către Sophie: Spune, ai aflat ceva?
 SOPHIE: Nimic.
 HANGIUL: Nu?

SCENA A ȘAPTEA

Cei dinainte. Söller.

SÖLLER: Pălăria-am uitat-o.
 SOPHIE: Cum nu, iată!
 SÖLLER: Adio, plec la bal.
 ALCEST: Plăcere sprîncenată!
O ia pe Sophie de mîină:
 Șarmantă doamnă, -adio!
 SÖLLER *pentru sine*: Ia uite ce-ndrăzneală!
 ALCEST *către hangiu*:
 O lampă! Urc.
 SOPHIE: Adio!
 HANGIUL *îl însoțește*: Sluga domniei tale.
 ALCEST: Nu! Stați pe loc!
 HANGIUL: Dar, domnule...
 ALCEST: Nici un pas de-acî!

Iese.

SOPHIE: Ei, Söller, pleci? Și ce-ar fi dacă te-aș însoți?
 SÖLLER: De ce n-ai spus din vreme...
 SOPHIE: Ei, am glumit, vezi bine.

SÖLLER: Nu, nu, îmi dau eu seama, pricep și eu cum vine
Să-l vezi pe unul care s-a pregătit să iasă
La bal și tu te culci — e-un lucru care-apasă.
Dar altă dată, sigur!

SOPHIE: O, știu s-aștept, firește.
Fii înțelept, de jocul de cărți te mai ferește.
Somn bun, papă, de-acuma voi merge la culcare.
E cam târziu.

HANGIUL: Somn bun!

SÖLLER *uitându-se după ea*: Chiar că-i încântătoare.

Face câțiva pași după ea și o sărută.

Somn dulce, mielușico!

Sophie iese.

Către hangiu: Te culci și dumneata?

HANGIUL: A dracului scrisoare! De-aș ști ce scrie-n ea!

Către Söller.

Ei, clovnule, somn bun!

SÖLLER: Noapte odihnitoare!

HANGIUL: *Herr Söller*, când plecați, închideți poarta tare!

SÖLLER: Nici vorbă, nici o grijă!

SCENA A OPTA

SÖLLER *singur*: Acum, ce-i de-ncercat?

Joc blestemat! Mai bine ar fi fost spînzurat

Regele Caro — hm. Dar să nu fiu netot.

Nu mă-mprumută nimeni; cămașa cum s-o scot?

Ce-ar fi dacă... Alcest are parale; eu

Am chei la orice broască. Doar și el bunul meu

Rîvnește: nu-i displace frumoasa-mi soțioară.

Ei, ce-o să fie dacă i-s oaspete-ntr-o seară!

Să nu mă afle însă, că iese dandana.

Ca omu-s la ananghie; și nu știu altceva.

Vrea banii cartoforul, altfel mă bate măr.

Deci, Söller, treci la fapte! Dorm toți,

într-adevăr.

Chiar de te-ar prinde, vezi tu la capăt cum o
scoți.

S-a mai văzut să scape-o frumoasă cite-un hoț.

ACTUL AL DOILEA

SCENA ÎNTÎI

Scena e împărțită, partea principală înfățișând camera lui Alcest, partea mai mică — un alcov.

Söller, în domino, cu pălărie, mască pe față, fără ghete, intră încet pe ușa laterală, luminează atent în jur cu un felinar; cum e liniște peste tot, se apropie cu pași ușori de marginea scenei, își dă jos masca și pălăria și își șterge fața.

SÖLLER: Ca să trăiești, nu-i musai să fii viteaz, anume;
Te-ajută deseori și șmecheria-n lume.

Îl vezi pe cite unul cu arme încărcate
Voind să-nhațe sacul cu bani — sau plin cu
moarte —

Strigînd: „Banii, sau viața! Domnilor, nu
crîcniți!“

De parcă le-ar ura, blazat, un „Să trăiți!“

Un altul umblă-n lume cu minile vrăjite,

E-n stare ca un fulger ceasornice-a înghite.

Dacă îl prinzi, îți spune în față al său crez:

Atenție, că fur! Dar fură și nu-l vezi.

Cu mine-astfel natura s-a dovedit precară:

Mi-s palmele prea grele, inima prea ușoară.

Dar și să nu fii astăzi escroc e foarte greu:

Nevoia crește-ntruna, iar banii scad mereu.

Pe jumătate, însă, nu-i izbutit proclutul;

Că și un hoț se naște cu har, precum poetul;

Și cum încearcă unul ca amator să ia,

Cum simte pe spinare-a justiției nuia!

Acuma însă, gata, în oală ești; halal!

Vezi cum o dregi. În casă mă cred cu toți la
bal.

Domnul Alcest petrece; nevasta-n pat stingher;

Cum mi-ar putea fi aștrii mai potriviți pe cer?

Ia caseta de bani de pe masă.

Ajută-mă, preasfinte! Tu, zeu din cutiuță!
Un rege fără tine-ar fi zero, găgăuță.

*Scoate mănunchiul de șperacle din buzunar și spune,
în timp ce sparge închizătoarea:*

Vă mulțumesc, șperacle ce alinați nevoi!
Banul, Mare Șperaclu, l-am dobândit prin voi!
Am fost și eu cândva slujbaş la un primar,
Și nu-i de nasu-oricui s-ajungă secretar!
Așa da, meserie, și-ți cere artă-n plus!
Ei, și umblam pe-atuncea și eu cu nasul sus,
Ca prinții. 'N vremea-aceea prinseseră-un

bandit

Și cheile-i aflare — iar el fu-n ștreang proptit.
Se știe că justiția-și are partea ei;
Eram doar subaltern, dar mie mi-au dat chei
Ce le-am păstrat, că nu știi la ce e bun ceva;
Vine și clipa-n care folosul-l poți vedea.
Și-acum...

Broasca se deschide.

Ce galbeni buni, curată mîngîiere!
Se umflă buzunarul și pieptul de plăcere
— De nu din teamă.

Ciulește urechile.

— Auzi! Dracu' vă ia, zălude
Picioare; tremurați?

Tresare.

Nimic!

Închide caseta.

De-ajuns!

Vrea să plece, se sperie și stă pe loc.

Se-aude

Din nou pe coridor! Altfel, nimic pe-aci.
Își face dracul jocul. Dar ce prost joc ar fi!
Poate-o pisică? Nu e! Nu-i pas de catifea.
Umblă la broască. Iute!

Sare în alcov și trage perdelele.

E socrul meu, păzea!

SCENA A DOUA

Pe ușa laterală intră temător hangiu, în pijama, cu bonetă de noapte, papuci și luminare. Söller trage cu urechea din alcov.

HANGIUL: Să ai sensibil sînge, ce lucru blestemat e!
Urcă la cap, chiar dacă faci rău doar pe juma'te.
De n-aș spera scrisoarea s-ascundă veste mare,
N-aș fi aici. Sosind din Polonia⁶, îmi pare.
Ziarul a fost astăzi, de-a dreptu-aș spune, rece.
Nu afli-o noutate pînă ce luna trece!
Și bieții jurnaliști sînt de compătimit:
Nu știu — sau să vorbească nu li-e îngăduit.
Ei, să fiu eu magnat — ministru chiar, mai bine! —
Toți curierii-ar trece întîi și pe la mine.

Caută peste tot.

Doar după pălărie și sabie-a urcat;
Nădărduiesc și plicul pe-aici să-l fi lăsat.

Caută.

SÖLLER *în alcov*:

Nebun bătrîn! Se pare că zeul care-i știe
Pe hoți și jurnaliști, nu-ți ajută, ca mie.

HANGIUL: Nu-l aflul!

Tresare.

Vai de mine! Aud? Oare cumva
Alături, în odaie?

Ascultă atent.

SÖLLER *însăimîntat*:

Mă simte?

HANGIUL: Scîrțîia
Ca un pantof de damă.

SÖLLER *liniștindu-se*: Pantof! Nu, nu eu sînt.

HANGIUL *stinge lumînarea*.

Hait! Fug! Stea cine-o vrea!

*Din grabă, nu poate deschide ușa și scapă lumînarea;
pînă la urmă reușește și fuge.*

SCENA A TREIA

Sophie intră cu o luminare pe ușa principală. Söller în alcov.

SÖLLER *uimit*: Femeie-i! Mă-nspăimînt
Că parc-ar fi a mea! Sper că nu-i ea!
SOPHIE *pune lampa pe masă și iese la vedere.*

Mă tem

Și tremur de-ndrăzneala-mi.

SÖLLER *caricatural*:

Ba e chiar ea! Blestem!
Să-ți iei cîmpii, nu alta! Și totuși, n-am decît
Să mă arăt! Dar dacă... atunci, ștreangul de
gît!

SOPHIE: Sophie, cum îndrăznești odaia a-i străbate?
Dar altfel cum? Că el în odaia mea nu poate
Veni, e prea aproape de tata. Dar așa,
Aici pustie-i toată.

SÖLLER: Pustie: soțu-n ea!

SOPHIE: Urmează-ți, da, iubirea! Cea ademenitoare
La început și tandră în gesturi —

SÖLLER: De turbare

Mă simt cuprins și nu pot —

SOPHIE: Dar cînd te rătăcești,
Mai rea e călăuza ca ielele drăcești!

SÖLLER: Nu-n casă, da, ci-n mlaștină-acum e locul tău!

SOPHIE: De-a fost rău pînă-acuma, e-acuma și mai rău.
Razna de tot bărbatul mi-o ia: petrecăreț
C-ar fi nu e nimica; da-i vrednic de dispreț.

SÖLLER: O, vrăjitoare!

SOPHIE: Mina-mi i-am dat, dar pentru-Alcest
E ca-nainte, inima.

SÖLLER: Să faci vrăji, să otrăvești
N-ar fi atît de rău!

SOPHIE: Inima, 'ntîia dată
Prin el simți scînteia iubirii —

SÖLLER: Blestemată —

SOPHIE: Pînă la el o inimă rece, de granit —

SÖLLER: Ah, voi, bărbați, vedea-v-aș pe toți la spovedit!

SOPHIE: Ce fericită-am fost!

SÖLLER: Ai fost! S-a dus ce știi!

SOPHIE: Cum mă iubea Alcest!

SÖLLER: Prostii, copilării!

SOPHIE: Cum ne desparte soarta! și, ispășind păcate
Mi-e dat să fiu nevasta unei vite încălțate!

SÖLLER: Eu, vită? Sigur, vită! ba chiar cornută tare!

SOPHIE: Dar ce vād?

SÖLLER: Ce, madam?

SOPHIE: A tatii lumînare!
Cum a ajuns aici? Poate... cu neputință...
Să fug — poate ne-ascultă —

SÖLLER: Așa, zi-i, zi-i, conștiință!

SOPHIE: Dar totuși nu-nțeleg cum de-o pierdu, săracul.

SÖLLER: De tată teamă n-are, arată-i-l pe dracul!

SOPHIE: A, nu, de mult ai casei s-au dus toți la culcare.

SÖLLER: Plăcerea decît teama pedepsei e mai mare!

SOPHIE: Doar tata n-avea cum — sau, cine știe, poate —
Fie ce-o fi!

SÖLLER: Vai miel!

SOPHIE: Și-Alcest, să nu se-arate!

SÖLLER: Dac-aș putea acum să...

SOPHIE: Stau totuși și nu știu:
Mă tem, sau îl aștept?

SÖLLER: Eu ca de dracul viu
Mă tem; ba chiar mai tare; că duhului Satanii,
De-ar fi aici, i-aș spune: „Ia-mi soața! -Ți
dau toți banii!“

SOPHIE: Duioasă mai ești, inimă! Care-i vina ta?
Făgăduit-ai oare credință? Dar putea
Jurată fi credință celui din fire rău,
Neînțelegător, mîrlan, fals?

SÖLLER: Țasta-s eu!

SOPHIE: De nu-ți provoacă silă o bestie ca el,
Mai bună-i țara-n care-i slăvit Mefistofel.
În totu-i diavol!

SÖLLER *înfuriat*: Diavol? Eu? Bestie? Așa?
Nu mai suport!

Vrea să iasă din alcov, dar zărindu-l pe Alcest se retrage.

SCENA A PATRA

Sophie, Söller în alcov, Alcest.

ALCEST: Cum, tu să aștepți, 'nainte mea?

SOPHIE *surîzînd*:
Te-ntîmpin.

ALCEST:

Te-nfiori?

SOPHIE:

Primejdiile-s varii:

Colo și-aici...

Arată spre Alcest și spre ușă.

SÖLLER:

Tu! Ție! Au și preliminarii!

SOPHIE:

Tu știi câte-am răbdat în suflet de-al tău dor
Și mă cunoști — deci pasul mi-l vei ierta ușor.

ALCEST *apăsă:*

Sophie!

SOPHIE:

Dacă-mi ierți pasul, nu am conștiința grea.

SÖLLER:

Mai bine să te-ntrebi de eu ți-l pot ierta!

SOPHIE:

De ce-am venit aici? Ce stranie-ntîmplare.

SÖLLER:

Las' că știu eu preabine!

SOPHIE:

Și totul vis îmi pare.

SÖLLER:

Aș vrea eu vis să fie!

SOPHIE:

O inimă rănită

Vezi, îți aduc.

ALCEST:

Durerea se-alină, povestită.

SOPHIE:

O compătimitoare, asemeni, nu știu fire!

SÖLLER:

Căscatul împreună-l numiți compătimitoare!
Grozav!

SOPHIE:

Trebuie oare desăvîrșit să fii,
Cînd cu contrariul tău mi-e dat a mă uni?
În inima mea însă virtutea n-a-ncetat.

ALCEST:

O știu eu!

SÖLLER:

Ba o știu eu!

SOPHIE:

Cît ești de minunat,

Alcest — și totuși granița scrisă n-aș atinge
De, să întrec măsura, Söller nu m-ar împinge.

SÖLLER:

Minciună! Eu, om de paie? Doar mă vedeți
preabine:

Să aibă el picioare mai zdravene ca mine?

SOPHIE:

Credeam, cînd de nevoie te-am părăsit, să-l pot
Răbda...

SÖLLER:

Mereu mai bine!

SOPHIE:

Dar îl urăsc de tot.

SÖLLER:

Și mai frumos!

ALCEST:

Nu meriți atîta nenoroc.

SOPHIE:

Un prost fără de suflet, mîrlan — și cap, deloc.
Prea laș să fie șmecher, prea rău pentru-a
gîndi.

Bun doar de grosolane, de jos escrocherii —
Birfește, minte, 'nșală.

SÖLLER: Văd c-a-nceput s-adune

Datele personale: discurs de-ngropăciune!

SOPHIE: Cu el — ce viață dusă orbește, mișelește,
De n-aș spera —

SÖLLER: Dă-i drumul!

SOPHIE: C-Alcest mă mai iubește.

ALCEST: Asemeni suferind, te iubește.

SOPHIE: O, măcar e
Compătimirea ta unica-mi alinare. *Îl ia de mână.*
Alcest, jurînd pe mîna ta scumpă, te implor,
Păstrează-mă în suflet!

SÖLLER: Îi zice binișor.

I-auzi!

SOPHIE: Inima asta, ce-a ars doar pentru tine,
Numai în palma ta e-n stare să se-aline.

ALCEST: Nu-i știu în lume inimii leac.

SÖLLER: Cu-atît mai jale!
Că, dacă nu e inima, 'ncearcă altă cale
Femeia.

SOPHIE *sprijinindu-se de brațul lui Alcest:*

Dragul meu!

SÖLLER *speriat:* De-acu' e prea de tot!

Către spectatori.

Norocul meu că sînteți aici, și ei vă văd!
Așa mai au rușine.

Alcest o îmbrățișează pe Sophie.

Ei, nu, ce îndrăzneală!

L-aș jumuli de n-ar fi-n teacă spada-i goală!

SOPHIE *temătoare:*

Necruțătorule! Dă-mi drumul!

SÖLLER *ieșindu-și din fire:* La naiba! Fandosita!

„Dă-mi drumul!“ Asta-nseamnă că lupta
isprăvit-a!

Cum nu vă e rușine de vechea bilbîială
Cînd v-ați și prăbușit! Cine dă trei parale
Pe cîntea ei?

SOPHIE: Prietene, ultimul sărut,

Și-apoi, adio!

ALCEST: Pleci?

SOPHIE: Rămîne cum am vrut.
 ALCEST: Cum, mă iubești și pleci?
 SOPHIE: Plec din iubire, da;
 Aș pierde un prieten, o clipă de-aș mai sta.
 Desigur, plînsu-n noapte se-aude mult mai clar
 De-i locul fără temeri și fără de pîndar.
 Plîngîndu-se, prietenii-s fără de fereală —
 Pentru-o femeie înșă-i prea multă îndrăzneală.
 Orice iubire-ncepe cu-apropieri, firește —
 Iar inima-nmuiată de jale nu-ndrăznește
 Sărutul să-l refuze într-o prietenie.
 Prietenul și el e doar om.
 SÖLLER: Pare s-o știe.
 SOPHIE: Adio!
 ALCEST: Nu uita: voi fi al tău, mereu!
 SÖLLER *răsufîlînd ușurat*:
 Furtuna a trecut pe lîngă capul meu!

SCENA A CINCEA

Söller *în alcov*.

La naiba! O conduce! Vai mie, sînt pierdut!
 Afară din bîrlog!

Îndrăznește să iasă pe jumătate din alcov și trage cu urechea.

Ori sînt cu totul surd,
 Ori... Înșă nu se poate de-acum să fi ieșit.
 Și totuși nu se-aude o vorbă, un șoptit.
 Ce-ar fi de mai aproape-aș putea să mă strecor?

Îndrăznește, prudent, să se apropie de ușă.

Încă vorbește! Încet! La naiba!

I se pare că vine cineva și intră ca fulgerul în alcov.

Stai! Ușor,

Că nu se-arată nimeni.

Încearcă iar să iasă.

Încearcă!

Nu îndrăznește.

Ce mă fac?

Mimînd cu o grimasă pe neajutoratul.

Sînt un încornorat!

Se lovește cu capul de perete.

Deja s-a arătat

Pe frunte-mi semnul rangului dobîndit ast'
seară.

Ce-i de făcut!

Se bate cu palma peste buzunar.

Hai, vino, prețioasa mea povară,
Salvează-te cu mine și-n cîrciumă condu-mă.
Cît chef mai ai să bei, ferice poți fi-n lume.
Încornorarea nu e, în fond, cel mai rău rang.
Te consolezi mai iute de ea decît de ștreang!

Iese repede pe ușa laterală.

SCENA A ȘASEA

ALCEST: Ce spuneți, înțelepților⁷, că nu mai e virtute,
Că dragostea-i doar simțuri, că-s numai
prefăcute
Prietenii, că inima trainic nu-i zidită,
Că pică și cei tari la cea dintîi ispită,
Că, dacă scapă-asemeni prilejuri de păcate,
Băieții-s niște proști, iar fetele — speriate.
Naivii tineri tremur', glumiți voi, la îndemn.
Dar tremurul acesta nu-i și-al virtuții semn?
Compătimirea asta, senzația ciudată
Din care n-ai scăpare, doar joc e, simț ce-mbată?
Ah, cîte dulci clipite visat-am în junie
În brațele Sophiei. N-aflasem bucurie
Pîn' ce-apăsarea mîinii, privirea ei, sărutul
Nu mi-au vădit, novice, plăcerii începutul.
Ne-au adunat alături nu sfaturi înțelepte:
Din primele priviri, pojar al nostru piept e.
Ești vrednic — întrebarea o clipă nu s-a pus;
Nici nu simțisem bine, și totul a fost spus.
Mult timp trăit-am astfel clipitelor preaplinul,

La urmă-a bătut vîntul. Am blestemat destinul
Jurînd că nu-s prieteni, credință și iubire
Decît o mascaradă-a păcatelor din fire.
Și-am început să caut în patimi și luxură
Moartea prejudecății c-ar fi iubire pură.
M-au împietrit plăceri, petreceri și mîndrie;
Credeam că-s apărat de orice gingășie.
Cînd m-am întors — Sophie părea ruptă din
cer!

Am ezitat. „Desigur, i-e soțul cavalier
Din mare ordin, are amici destui, răsfăț.
Încearcă! N-o să-ți facă ea, sigur, greutăți.
De s-o împotrivi, doar strîmb din nas, să vadă.
Pe scurt: știutul joc de faun cu-o naiadă“.
Așa gîndeam, văzînd-o adesea-nsingurată.
Dar spuneți-mi, ce-nseamnă simțirea mea
ciudată?

Că tot pe ea o laud, mă mustru tot pe mine,
Că orice îndrăzneală mi-o face de rușine.
Prieten mă numește și inima-și descarcă —
Nu asta aș fi vrut eu — dar jalea ei mă-ncearcă.
Îmi spune că în lume ființă mai dragă n-are —
Așa începe-amorul, îmi spun, să se strecoare.
I-s drag și totuși cinstea-și păstrează pe deplin;
În cinste n-am crezut, dar cinstei azi mă-nchin.
Cîte-am sperat chiar astăzi, fără-a-ndrăzni
nimic!

Stîrnit — și laș. Rușine mi-ar fi, măcar un pic.
Mă port ca o muiere, viclean, dar fără vlagă!
Sau — încă nu chiar toate păcatele mă leagă.
Ce-i oare, ce te-ndeamnă s-o vezi trăind
prosper?

E dragoste — sau poate doar egoism — cînd
sper

Să fie-a mea — și-o cumpăr? Știu că nu are
arginți

Dar nu mi-a spus — și asta mai rău m-a scos
din minți.

Tot timpul mă gîndesc să-i fac un dar, de cînd!
Noroc că am cu ce. Bine că-mi dă prin gînd
Să număr banii.

Deschide caseta.

Drace! E goală! Ce să vezi,

Doar douăzeci și cinci din sută de monezi!

De azi de la amiază! Cine putea să-i ia?

Doar cheia n-am lăsat-o deloc din mîna mea.

Cine-a călcat prin preajmă? Sophie? Ce

nebunie!

Sau slujitorul meu? Dar nu putea să fie.

Și totuși chiar acum am să-l deștept, cu larmă —

Dacă e el făptașul, se va trăda prin spaimă.

ACTUL AL TREILEA

SCENA ÎNTÂI

Sala hanului.

Hangiul, în cămașă de noapte, pe fololiul de lingă masă pe care se află o luminare aproape arsă, un ibric și căni de cafea, lulele și ziare. După primele versuri se ridică în picioare și, în timpul cît durează această scenă, cît și la începutul următoarei, continuă să se îmbrace:

HANGIUL: Politica-i din nou la leși cu josu-n sus.
Și trebuie să fiu cu ochii și pe rus.
Dacă-i isteț, nu are ce pierde... doar s-apuce;
Și are oști destule pe turc să-l poată duce.
De-i vine la-ndemână, face scandal ca ursul.
Știu eu ce-aș face, dacă m-ar ține-n locu-i
rusul.

M-aş duce la serai şi, fără să-ntreb bine,
Sultanul l-aş goni la vînat de zibeline.
De nu pun astăzi mîna pe plic, n-o să am stare.
Desigur, nu e lucru curat acea scrisoare!
Cimilitura nu ştiu cum s-o dezleg; pesemne
De-rău-făptuitorul şi el de rău se teme.
Mă tem, că nu-i în firea-mi iscoditor să fiu;
Şi totuşi nu se cade să tremure-un hangiu
În propria sa casă, că scîrţîile-mprejur;
Fantomele, în fond, sînt neamuri pentru furi.
Nu poate fi vreun suflet — Söller, Alcest, nu
fuse;
Nici chelner şi nici slujnice; dorm, cu toate,
duse.

Dar stail Parcă târziu, spre cîntători să fie,
Am auzit un zgomot ușor, ușa Sophiei.
Poate-a fost ea fantoma ce m-a luat la goană.
Un pas ca al Sophiei, sfios, pas de cucoană.

Ce-o fi umblat pe-acolo? Femeile-s curioase,
Le place prin străinele lucruri a descoase,
Să vadă-mbrăcăminte. Să-mi fi trecut prin
gînd

Întîi aş fi speriat-o, apoi, cu ea rîzînd,
Cătînd tot împreună, scrisoarea-am fi găsit!
Şi-acum, atîta vreme de preţ s-a irosit!
La naiba! Pregătît nicicînd n-a fost să fiu
Şi omului îi vine gîndul cel bun tîrziu.

SCENA A DOUA

Hangiul. Sophie.

SOPHIE: Închipuie-ţi, o, tată!

HANGIUL: Nici „bună dimineaţa“?

SOPHIE: Mă iartă; altă grijă-mi întunecă azi faţa.

HANGIUL: Ce grijă?

SOPHIE: — Acei taleri ce-Alcest ieri i-a luat,
S-au dus!

HANGIUL: S-au dus! Am spus eu că jocu-i blestemat.
Cărţile! *Faraonul*!¹⁸

SOPHIE: Nici vorbă: prin hoţie!

HANGIUL: Cum?

SOPHIE: Da, de-aici din casă!

HANGIUL: Cine-ar putea să fie
Banditul, lua-l-ar dracii?

SOPHIE: De-am şti!

HANGIUL: Aici în casă?

SOPHIE: Desigur, din caseta care-o ţinea pe masă!

HANGIUL: Dar cînd?

SOPHIE: Azi noapte.

HANGIUL: Fir-ar de curiozitate:

Te pomeneşti c-aflînd lumînarea, hoţ m-or
scoate!

SOPHIE *în sine*:

E tulburat şi mormăie, a fost şi în odaie...

Nu cumva el e? Totuşi, chiar lumînarea lui e.

HANGIUL *în sine*:

Nu cumva chiar Sophie? Ar fi cu mult mai
prost.

Îi trebuiau ieri galbeni — și-azi-noapte-acolo-a fost.

Tare: Tîmpită farsă — faima ne-o cam lovește, -ți spun:

Că doar avem deviză „Sigur, ieftin și bun!”
De-i paguba a lui, și-a noastră că-i, se cheamă;
Hangiului la urmă i se va pune-n seamă.

HANGIUL: Dar chiar de n-are-amestec, pe cine de hoție
Să-nvinui? Cine-n casă? Cine-ar putea să fie?
Cumplită lovitură!

SOPHIE: Ce m-a zdrobit de tot.

HANGIUL în sine:

Aha, se teme.

Tare, cam aspru: Poate-i primește îndărăt.

M-aș bucura.

SOPHIE în sine: Preabine, căînta tot apare.

Tare: De-i regăsește, poate făptașul fi oricare:
Nimic n-o să se afle și victimei nu-i pasă.

HANGIUL în sine:

De n-o fi ea, sînt popă, ba chiar și preoteasă!

Tare: Tu ești o fată bună, și-ncrederea mea-n
tine — Așteaptă —

Merge să se uite pînă la ușă.

SOPHIE în sine: Ia să vezi, să recunoască vine!

HANGIUL: Sophie, eu te cunosc; tu nu spuneai minciuni.

SOPHIE: Decît să m-ascund vouă, mai bine-ntregii lumi!
Sper și de astă dată să merit...

HANGIUL: Bine spus!

Tu ești copila mea; ce-a fost, a fost; s-a dus!

SOPHIE: Nici eu mai negru dracul nu-l văd ca dumneata.

HANGIUL: E omeneste; nu ai de ce te rușina.

C-ai fost la el, doar eu știu; nu-i dă nicicui prin
gînd.

SOPHIE înspăimîntată:

Cum, știți?

HANGIUL surîzînd: Eram acolo, te-am auzit întrînd.

Și fără să văd cine-i, fugit-am ca de boală.

SOPHIE în sine:

Da, da, la el sînt banii, nu-i urmă de-ndoială!

HANGIUL: Că tu erai, abia în zori mi-am putut zice!

SOPHIE: Grozav e că nu-i nimeni să vă găsească price;
Aflat-am lumînarea eu.

HANGIUL:

Tu?

SOPHIE:

Eu.

HANGIUL:

Minunat!

SOPHIE:

Acum să vedem banii cum sînt de-naipoiat!

Îi spuneți: „Domnul meu, cruțați-mi casei

faima —

Am banii și chiar eu i-am smuls hoțului taina;

Știți bine cît de lesne se cade în ispită;

Dar de abia-i fură și conștiința-i fu mîhnită;

Recunoscuse greșeala întorcînd galbenii. Iată!

Iertați-l“. Și greșeala de-Alcest va fi iertată.

HANGIUL:

La născociri de-a dreptul talent ai, pe cuvînt!

SOPHIE:

Așa-ndărăt să-i duceți!

HANGIUL:

Îi duc, dar unde sînt?

SOPHIE:

Cum, nu-i aveți?

HANGIUL:

Să-i am? De unde-ar fi la mine?

SOPHIE:

De unde?

HANGIUL:

Da, de unde! Păi, mi i-ai dat?

SOPHIE:

Dar cine

Îi are?

HANGIUL:

Cine-i are!

SOPHIE:

Domnia ta, nu?

HANGIUL:

Drace!

SOPHIE:

Unde i-ați pus?

HANGIUL:

Ascultă! Ai căpiat! Îmi place!

Nu i-ai luat tu?

SOPHIE:

Eu?

HANGIUL:

Da!

SOPHIE:

Cum să-i fi luat?

HANGIUL *face gestul furtului*:

Eh!

SOPHIE:

Nu vă înțeleg!

HANGIUL:

Copil nerușinat!

Dai înapoi cînd sînt de plătit oalele sparte!

Doar ai recunoscut.

Către spectatori: Domnilor, sînteți martori

SOPHIE:

Nu, asta-i prea de tot! Mă-nvinuiți — și doară

Recunoscut-ați singur ce-ați făcut aseară!

HANGIUL:

Nepricopsito! Astfel iubirea ți-o arăți,

Respectul filial! Mă faci pe mine hoț

Cînd tu ești hoța!

SOPHIE:

Tată!

HANGIUL:

Nu ărai dimineață

În camera lui?

SOPHIE: Da!

HANGIUL: Și-acum mă minți în față

Că nu i-ai luat?

Asta-i dovadă? 'ntr-adevăr!

SOPHIE: Păi n-ai fost și domnia ta?

HANGIUL: Vezi, te-apuc de păr

Dacă nu taci și pleci!

Fata iese plingînd.

Întinzi coarda prea tare!

Nemernico! Așa, s-a dus. La timp plecare!

Cum crede c-o să scape negînd! S-a terminat!

Banii au dispărut și, de-ajuns! Ea i-a luat!

SCENA A TREIA

Alceșt îngîndurat. Hangiul.

HANGIUL *încurcat și rugător*:

Parcă-s întors pe dos de știrea ce-am aflat!

Și văd, nobile domn, că mai sînteți supărat.

Vă rog însă o vreme să nu pîrîți mai sus —

Se va găsi o cale de-ntors pentru ce-i dus.

Dacă se află-n tîrg, invidioșii toți

S-or bucura; vor zice de mine că sînt hot.

Nu poate fi străin, din casă e banditul.

Deci nu fiți minios, va fi întors venitul.

Cam cît a fost?

ALCEST: Optzeci de taleri.

HANGIUL: Ei, drăcie!

ALCEST: Însă optzeci de taleri...

HANGIUL: Nu-s o copilărie!

ALCEST: Și totuși m-aș lipsi de ei și i-aș uita

De-aș ști de mîna cui au dispărut așa.

HANGIUL: Paralele de-ntoarse-s, nici nu mai are rost

Să știi' de ce și cum, și cine hoțu-a fost.

ALCEST *în sine*:

Nu-i servitorul meu, el n-a furat nicicînd.

La mine a fost doar — nu, ce-mi trecu prin

gînd?

HANGIUL: Vă spargeți capul? Totu-i zadărnice, doar vă spun:

Aflu eu banii.

ALCEST: Ai mei?

HANGIUL: Da, pot pariu să pun!
Dacă n-aduc cei optzeci de taleri, terchea-berchea
Să-mi spuneți, om de paie și de doi bani perechea.

ALCEST: Deci știți cine-i?

HANGIUL: Destul că-i pun iar în desagă.

ALCEST: Totuși, vă rog să-mi spuneți...

HANGIUL: Nici pentru lumea-ntreagă!

ALCEST: Cine-i făptașul, rogu-vă?

HANGIUL: Vă spun că nu vă spun.

ALCEST: E cineva din casă?

HANGIUL: Nu întrebați, fiți bun.

ALCEST: Poate-a fost slujnicuța?

HANGIUL: Preabuna Hanna? Ba!

ALCEST: Sau chelnerul!

HANGIUL: Cum, chelner! Nu face-așa ceva!

ALCEST: Bucătăreasa-i proastă...

HANGIUL: N-aș pune mina-n foc.

ALCEST: Sau ajutoru-i, Hans.

HANGIUL: Aici, poate-ar fi loc...

ALCEST: Sau poate grădinarul?

HANGIUL: Mult mai apropiat e.

ALCEST: Sau fiul său?

HANGIUL: Nu!

ALCEST: Poate...

HANGIUL *cu jumătate de glas*: Cîinele casei? Poate!

ALCEST *în sine*:

Așteaptă, firoscosule, aflu eu ce știi!

Tare: Puțin îmi pasă cine-i. Să fie cine-o fi
Numai s-aducă banii!

HANGIUL: Desigur!

ALCEST, *ca și cum tocmai și-ar aminti ceva*:

Don' hangiu!

Mi-e călimara goală și trebuie să scriu.

Scoate scrisoarea din buzunar.

HANGIUL: Cum! Abia ieri sosită scrisoarea, azi răspuns!
O fi ceva de seamă.

- ALCEST: Că-i grabnic, n-am ascuns.
- HANGIUL: Corespondența, totuși, i-adevărat noroc.
- ALCEST: Nu totdeauna! Timpul pierdut nu-l pui în loc
Prea lesne.
- HANGIUL: Asta-i ca la un joc de cărți: socoți
Că vine-o carte care-i salvare pentru toți.
Dar, domnul meu, iertare! Scrisoarea de ieri
cum e?
- E importantă? Pot să...
- ALCEST: Nici pentru-ntreaga lume!
- HANGIUL: Poate-i din Nord, cumva?
- ALCEST: Vă zic că nu vă spun!
- HANGIUL: Sau poate din Lehiá?
- ALCEST: Nu întrebați, fiți bun.
- HANGIUL: Vești, poate, de la rege?
- ALCEST: Sărmanul rege? Nu-s!
- HANGIUL: Sau despre marșul turcilor?
- ALCEST: Turcilor? Nu-i exclus!
- HANGIUL: Doar n-o fi despre Paoli¹⁰!
- ALCEST: Să jur n-aș fi în stare.
- HANGIUL: Sau despre „Patru's'cinci”¹¹?
- ALCEST: Mult mai aproape pare!
- HANGIUL: Nimic despre Cometă?¹²
- ALCEST: Aproape-ați nimerit.
- HANGIUL: Ori stăfia saxonă¹³?
- ALCEST: A, despre iezuit?
- HANGIUL: În servul dumneavoastră nu credeți, văd eu
bine!
- ALCEST: Cum altfel, când nici el nu se încrede-n mine?
- HANGIUL: Și ce-ați dori, în schimb de încredere, să știți?
- ALCEST: Cine e hoțul — și scrisoarea mi-o citiți.
E foarte ieftin târgul pe care vi-l propun.
Să vă aduc deci plicul acum?
- HANGIUL *confuz și lacom*: Sînteți prea bun!
În sine: De nu mi-ar cere însă acest secret cumplit!
- ALCEST: Vedeți că un serviciu prin altul e plătit.
Și n-am să spun la nimeni, v-o jur pe cinstea
mea!
- HANGIUL: De n-ar fi fost scrisoarea care m-ademenea!
Dar cum? Dacă Sophie... Să vadă ea ce-o face!
Ispita e prea mare, și cine-ar avea pace?
Îmi lasă gura apă ca sosul pe șoldan.

ALCEST *în sine:*

Ogar după momeală nu fuge mai avan.

HANGIUL *rușinat, dînd înapoi și ezitînd:*

Cum vreți — că bunătatea de care dați

dovadă...

ALCEST *în sine:*

Mușcă din nadă!

HANGIUL:

Face pe-oricine să se-ncreadă.

Ezitănd și pe jumătate rugător.

Scrisoarea îmi promiteți c-o voi primi pe dat'?

ALCEST *îi întinde scrisoarea:*

Pe dată.

HANGIUL *care s-a apropiat încet de Alcest, cu ochii țintă la scrisoare:*

Hoțul...

ALCEST:

Hoțul?

HANGIUL:

Acela ce-a luat

E...

ALCEST:

Spune!

HANGIUL:

Fii...

ALCEST:

Cum?

HANGIUL *cu ton forțat-voios, se repede și-i smulge lui Alcest scrisoarea din mînă.*

Fiica-mi!

ALCEST *uimit:*

Cine ați spus că este?

HANGIUL *se grăbește să ajungă în dreptul sfeșnicului, rupe de grabă plicul și începe să citească scrisoarea:*

„Nobile domn!”

ALCEST *il apucă de umăr:*

Cum, ea? Nu, nu vreau o poveste,

Ci adevărul!

HANGIUL *nerăbdător:*

Ea e! Uf, din răbdări mă scoate!

ALCEST *ca înainte:*

Nu, domnule hangiu! Sophie! Nu! Nu se poate!

HANGIUL *se smulge din încheștare și continuă fără să-i răspundă:*

„Și preacinstite...”

ALCEST:

Mut mă lasă acest zvon!

HANGIUL *ca mai sus:*

O, de-ar fi mut! „Și domnule...”

ALCEST *ca mai sus:*

Ascultați!

HANGIUL *ca mai sus:*

„Patron...”

ALCEST: Sinteți un prost!
 HANGIUL: Preabine.
 ALCEST: Bicisnic, de prisos,
 Bun de nimic!
 HANGIUL: Da, domnule!
 ALCEST în sine, ieșind: Ce știu, mi-e de folos.

SCENA A PATRA

HANGIUL *citește și vorbește între timp:*

„Și binefăcător...” S-a dus? „Cu bunătate,
 Cum mi-ați iertat destule, pînă acum, păcate,
 Iertați-mă și-acum.” — Ce-o fi păcatul greu?
 „Știu, domnule, că fi-veți voios cum sînt și eu”.
 Asta-i mai bine! „Cerul mi-a hărăzit azi datul
 Ce bucură țăranul, dar deseori bogatul
 Îl supără: nevasta, pe-al șaselea fecior...”
 — Lua-m-ar moartea! „...astăzi mi l-a născut
 în zori”.
 — Nemernicu’! ’Necați-l! Făceți-l praf, felii!
 „Dar bunătatea voastră mă-ndeamnă-a
 îndrăzni”
 — Ah, mă sufoc de-ă-dreptul! „Rog pe domnia
 ta...”
 — În ștreang cu javra, dracul să-i fie naș aș
 vrea!
 Cum naiba-l cheamă pe-ăsta cu plozi, că
 miniatură-s?
 Franz. Stai că-i latinește de-acum! Can —
 *Candidatus*¹⁴?
 Da, candidații ăștia la sînge sînt iabrași.
 „*Theologiae*¹⁵”; și — ce mai zice? — „Arendaș”.
 Stai numai, că nu scapi tu fără să tragi
 ponoase,
 Alcest! Te prind eu, lasă! Te dau afar’ din
 casă!
 Pe mine, om bătrîn, să-l duci de nas! Rușine!
 Ce i-aș mai suci gîtul! Prin judecăți l-aș ține!
 Dar fiică-mea! Se-ncurcă treaba, fir-ar să fie!
 Chiar eu s-o dau de gol — pe-o scrisoare de
 nășie!

Se ia cu mîinile de perucă.

Of! Cap-de-bou-la-ochi-porc-ureche-de-măgar!
Scrisoarea! Banii! Farsa! Un om pierdut sînt,
clar!

Tîmpit! Dar plin de pofta bătaii: răzbunare!

Înșfacă un băț și aleargă în jurul scenei.

Nu-i pentru-nversunarea-mi pe-aici nici o
spinare?

De-aș fi furtună, aripi cu sutele avînd,
Aș bate soare, lună și stele la pămînt!
Mor, dacă nu — De-ar sparge vreunu-o

farfurie,

Să am de ce — de-ar face băiatul vreo prostie!

Dă peste propriul fotoliu și începe să-l altoiască.

Ce plin mai ești de praf! Stai, că bătaia-ngroașă!
O, dac-ar fi în loc, Alcest, a ta cocoasă!

SCENA A CINCEA

Hangiul lovește înaintea. **Söller** se ivește cu totul din culise și se sperie; e în domino, cu masca legată de braț, pe jumătate afumat.

SÖLLER: Ce-o fi? A-nnebunit? Atenție, că-i foc!
Bine ți-ar sta să-i fii fotoliului în loc!
Să-i fure dracul mintea bătrînului, s-a pus?

Către public: Cine-ndrăznește, vină să-ntrebe-aicea, sus!

HANGIUL fără să-l vadă pe **Söller**:

Of! Nu mai pot! Mă doare din umăr pînă-n
creștet!

Se aruncă în fotoliul bătut.

Am nădușit.

SÖLLER în sine: Da, da, mișcarea încălzește.

Se arată hangiului.

Domnule tată!

HANGIUL:

Ah! Musiu! Ție ce-ți pasă!
Noaptea la chef, și eu — de ceasul morții-n
casă!

Domnu-și aruncă banii la joc de cărți și bai
Și râde că în casă dă dracul carnaval!

Așa, pornit?

SÖLLER:

HANGIUL:

Necazul aș vrea să mi-l răpun.

SÖLLER:

Ce-a fost?

HANGIUL:

Alcest, Sophie! Ce, vrei să îți mai spun?

SÖLLER:

Nu, nu!

HANGIUL:

De-ai fi în iad, aș fi și eu tihnit!
Și Candidatul naibii, alături, la pîrlit!

Iese.

SCENA A ȘASEA

SÖLLER *caricatural fricos*:

Ce-o fi? Să se întîmple-ntr-o clipă răul, poate?
Cu fruntea-nfruntă-i! Apără însă al tău spate!
S-o fi aflat? Vai mie! Ce-i în inima mea!

Am fierbințeli de groază. Doctorul Faust¹⁶ nu
simțea

Nici pe un sfert ce simt! Nici Richard¹⁷, bietul
rigă!

Iad! Ștreang! Și-ncornoratu-ntre ei, să-l vezi
cum strigă!

*Aleargă innebunit de colo-colo,
în fine își vine în fire.*

Ei, sigur că nu-i nimeni voios cînd i se fură.
Hai, blegule, de ce să te sperii? Stîrpirură!
Vezi tu, nu cred că-i dracu'-așa negru-ntr-a-
devăr!

Îl vede pe Alcest și o ia la fugă.

Vai mie! El e! El e! Acuși mă ia de păr!

SCENA A ȘAPTEA

ALCEST:

Atît de sfișiată n-a fost inima-mi, biata,
Nici cînd. Aleasa ființă'n care 'ntruchipat-a
Alcest însăși icoana virtuții, adorînd-o,
Ce-l învătă iubirea cea mai înaltă, blîndă,

Ce-i fu dumnezeire, prieten și iubită,
 Atît de jos să cadă? Mi-e inima zdrobită.
 Aș renunța regină s-o fac peste idei,
 Mi-ar fi de-ajuns să fie femeie-ntre femei;
 Însă atît de jos s-ajungă-i nebunie!
 Se-mpotrivește sufletu-mi, parte vrea să-i ție.
 Cît de meschin ești totuși! Nu poți să treci de

asta

Mai bine folosește-un noroc ce-ți dă năpasta!
 Femeia fără seamăn ce o iubești smintit
 Vrea bani. Oricum, Alcest, un *pfenig* cheltuit
 Ți-ar fi rodit cu taleri. Deci singură-i luase;
 Preabine! Să mai vină cu mutre virtuose!
 Ca dezmățatul du-te, cu sînge rece-i spune:
 Madam, v-ați luat arginții singură; toate bune,
 Nimic n-am împotriva, luați-vă mereu
 Fără sfială; al vostru e tot puținul meu.
 Apoi, a șoaptei taină — ca între soț și soată —
 Și n-o fi nici virtutea chiar numai sloi de gheață
 De-o iei ușor. Se-nmoaie, la urmă miezul său.
 Dar vine! Te cuprinde emoția. Semn rău.
 Alcest, tu nu ești bun de minie, de-nșelare;
 Ți-e inima pornită, dar nu-i de-ajuns de tare.

SCENA A OPTA

Alcest. Sophie.

SOPHIE: Păreți a vă feri de mine... Alcest; să fie
 Singurătatea-n stare atît de mult să-mbie?

ALCEST *voios*:

De data asta nu știu vreun gînd să mă atragă.
 Adesea monologul și fără rost se-ncheagă.

SOPHIE: Desigur suferiți de pierderea nu mică.

ALCEST: Ei, aș, ce mare lucru! Nici cheful nu mi-l strică!
 Ce sînt, la urma urmei, cîțiva arginți în
 plus!

SOPHIE: Ducă-se, dacă știu că pe bune mîini s-au dus.
 Risipă poate-ajunge prea marea bunătate.

ALCEST: Risipitoru-adesea cîștig din bani-și scoate.

SOPHIE: Cum să-nțeleg ce spuneți?

ALCEST: Ce spun?

SOPHIE: Aici, cum vine?

ALCEST: Sophie, doar mă cunoașteți, încredeți-vă-n mine!

C-au dispărut paralele? Fie unde-or fi!
De-aș fi știut, o vorbă n-aș fi rostit aci!
Cînd lucrurile stau cum stau...

SOPHIE *uimită*: Deci știți cumva?

ALCEST *cu duioșie, îi ia mîna și i-o sărută*:

Mi-a spus chiar tatăl vostru — deci știu,
iubita mea.

SOPHIE *mirată și rușinată*:

Știți și iertați?

ALCEST: Iertare? Păi ce rău s-a comis?

SOPHIE: Dar cred că...

ALCEST: Să-mi îngădui să ne vorbim deschis.

De doru-ți încă arde și azi, Alcest, smintit.
Norocul mi te-a smuls, dar nu ne-a despărțit.
E-a mea inima ta, a mea îți aparține;
La fel și-averea-mi ție întreagă se cuvine.
Ca mine, ai asupra ei drept de stăpînire.
Ia ce dorești, Sophie, dar dăruie-mi iubire!

O îmbrățișează. Ea tace.

Poruncă dă-mi! Sînt gata să-ndeplinesc ce
vrei!

SOPHIE *mîndră, smulgîndu-se de lingă el*:

Eu banii vi-i respect, dar nevoie n-am de ei!
Ce ton e-acesta? Oare n-am priceput ce-ați
spus?

Nu mă cunoașteți!

ALCEST *înțepat*:

O, al vostru serv supus
Preabine vă cunoaște și știe ce să ceară,
Și nu vă înțelege mînia, foc și pară.
Cine-ntr-atît greșește —

SOPHIE *uimită*: Cum?

ALCEST: Madam!

SOPHIE *scoasă din fire*:

Ce-nseamnă asta, domnule?

ALCEST: Iertați-mă că am

Sfială, dar iubindu-vă, nu pot spune tare.

SOPHIE *mînioasă*:

Alcest!

ALCEST: Să-l întrebați pe-al vostru tată, care
 Mi-a spus.
 SOPHIE *cu o vehementă izbucnire*:
 Ce-anume-a spus? Pe loc să știu aș vrea.
 La naiba! Ce? Pe dată!
 ALCEST: Păi, că domnia ta...
 SOPHIE *ca mai sus*:
 Că eu, ce?
 ALCEST: Păi, a spus... Că banii-ați fi luat.
 SOPHIE *cu lacrimi de minie, întorcînd obrazul*:
 A mers așa departe! Și nu s-a rușinat?
 ALCEST *rugător*:
 Sophie!
 SOPHIE *cu chipul întors*:
 Nu meritați...
 ALCEST: Sophie!
 SOPHIE: Pieriți din cale!
 ALCEST: Iertați-mă!
 SOPHIE: Plecați! Nu mai cunosc iertare!
 Și tatăl meu — să-mi calce virtutea în picioare...
 Dar cum despre Sophie puteți să credeți oare?
 Ei bine, n-aș fi spus-o, orice s-ar fi-ntîmplat:
 Dar fie-acum! Chiar tata-acei galbeni a luat.
Iese repede.

SCENA A NOUA

Alcest, după aceea Söller.

ALCEST *se aruncă în fotoliu*:

Ei, domnule Alcest, pricepe-acuma, țin'-te!
 Și tatăl și Sophie — iar unul din ei minte.
 Altminteri nu-s capabili de înșelătorie.
 Ha, Söller! Poate... Însă el n-ar putea să fie,
 Doar toată noaptea fost-a plecat la bal; altfel
 L-aș bănuî, desigur, întîi pe-acest mișel.
 Viclean și trădător, rău, mincinos și laș...
 Dar cum s-ar putea oare să fie el făptaș?

SÖLLER *în haine obișnuite, cu chef*:

Uite-l. Nu pot să-l sufăr: pe frunte parcă-i
 scrie

Că pregătește stocuri de coarne-n drogherie!

ALCEST *în sine*:

Ca la comandă vine. Cum stăm, *Herr Söller*?

SÖLLER:

Crunt e!

Atâtea muzici, încă îmi bizîie sub frunte!

Își freacă fruntea.

Mă doare rău.

ALCEST:

Dar spuneți, erau la bal cucoane

De-ajuns?

SÖLLER:

Ca-ntotdeauna. Doar, șoarecii-n capcane
Vin la slănină.

ALCEST:

— A mers?

SÖLLER:

Grozav!

ALCEST:

De cite ori

Dansat-ați?

SÖLLER:

Am privit doar.

Către spectatori.

Dansul de azi, din zori.

ALCEST:

Herr Söller n-a dansat? Ce lucru de mirare!
Eu nici nu m-aș fi dus!

SÖLLER:

Voiam o-nviorare.

ALCEST:

Și v-ați înviorat?

SÖLLER:

Mă apăsa cumplit

Ceva sub frunte; n-am avut chef de țopăit.

ALCEST:

Ei!

SÖLLER:

Ce era mai rău, că n-aveam apărare:
Vedeam și auzeam — orbind, surzind mai tare.

ALCEST:

Atît de rău? Păcat! Rău-i neașteptat.

SÖLLER:

O nu, e vechi — îl simt de cînd v-ați înturnat
La noi, ba și mai vechi —

ALCEST:

Ciudat!

SÖLLER:

Și nu-l pot scoate.

ALCEST:

Frecați-vă pe frunte cu calde cîrpe, poate,
Poate că se retrage.

SÖLLER:

Mă ia peste picior?

Tare: Nu-i chiar așa de simplu.

ALCEST:

Orice e trecător.

Și pîn' la urmă, poate, vi se cuvine-așa.

Că n-ați luat sărmana soție, și pe ea

La bal; și nu se face, plecînd pentru-a petrece,

Să lași soția jună singură-n patul rece!

SÖLLER: Cu drag mă lasă singur, să fac ce-n cap îmi vine,

Că și ea știe arta-ncălzirii fără mine.

ALCEST: Ciudat ar fi!

SÖLLER: O, cin' să deguste învățat e
Și fără semne-observă o nouă bunătate!

ALCEST *înțepat*:

Ce-mi înfloriți prin asta?

SÖLLER: E foarte clar ce spun:

Exempli gratia: al socrului vin bun

Îl beau cu drag; dar el se zgîrcește, cînd să dea,
Cruțîndu-l; prin urmare nu beau în casa mea!

ALCEST *bănuitor*:

Domnul meu, luați seama!

SÖLLER *ironic*:

Domnule-apărător

Al doamnelor, ea-mi este Soție — și ce zor

Aveți, de-o vede astfel chiar propriul ei bărbat?

ALCEST *cu abia reținută minie*:

Halal bărbat! Cu-o lume-aș fi-n stare să mă
bat;

Și dacă îndrăzniți să mai spuneți un cuvînt...

SÖLLER *însăimîntat, în sine*:

Frumos! Pînă la urmă să-ntreb o mai fi vrînd
Și cît de virtuoașă-i!

Tare:

De-i plita mea, i-a mea!

Chiar dacă-i bucătarul străin!

ALCEST:

Nedemn de-așa

Cinstită și frumoasă, suflet aprins ce-mbată,
Sînteți! Nu e virtute să nu-i fi fost ei dată!

SÖLLER:

Am observat și eu că are sînge-aprins.

Și nici podoaba capului nu e de respins.

Unei femei ca ea am fost predestinat;

Din burta mamei, încă-s de coarne-ncoronat.

ALCEST *izbucînd*: Domnule Söller!

SÖLLER:

Rogu-vă?

ALCEST:

V-am mai spus: tăcere!

SÖLLER:

Să văd eu strajă gurii cine-ndrăznește-a-mi cere!

ALCEST:

De-am fi în altă parte, ce v-aș mai arăta!

SÖLLER *sec*:

Ce-apărător al cinstei pentru soția mea!

ALCEST:

Desigur!

SÖLLER:

Fiîndcă știe cît cinstea poate ține.

ALCEST:

La naiba!

SÖLLER: Domnul meu, cum stăm, o știm prea bine.
 Da, să tăcem o clipă spre-a face-asemuire:
 Domnii ca dumneavoastră nu lasă nici trei fire
 Din câmp de grâu, recolta o seceră întreagă
 Și-abia de-i lasă soțului paie să culeagă!

ALCEST: Mă miră, domnul meu; ce-aprecieri ciudate!

SÖLLER: Oho, mi-au fost adesea privirile holbate?
 Și parcă zi de zi aș mirosi tot ceapă!

ALCEST *mînios și hotărît*: Ajunge! E prea mult! Vorbiți,
 scandal să-nceapă!
 Ce credeți c-ar umbri cîntea Sophiei oare?

SÖLLER *cu ton vioi*: Ei, domnule, ce vezi e peste „crezi” și „pare”.
 ALCEST: Cum „vezi”? Cum înțelegeți văzutul?

SÖLLER: Cu privire;
 Văz și auz normal.

ALCEST: Ha!

SÖLLER: Nu vă ieșiți din fire!

ALCEST *cu mînie hotărîtă*: Anume ce-ați văzut? Ce-ați auzit astfel?

SÖLLER *speriat, vrea să scape*: Permiteți?

ALCEST *îl reține*: Încotro?

SÖLLER: Să mă retrag nițel!

ALCEST: De-aicea nu-mi plecați!

SÖLLER *în sine*: Parcă-i de draci muncit!

ALCEST: Ce-ați auzit?

SÖLLER: Eu? Nu! Doar mi s-a povestit!

ALCEST *agresiv, mînios*: Dar cel ce v-a spus, cine-i?

SÖLLER: Cel...? Da, cum...

ALCEST *și mai vehement, îndreptîndu-se spre el*: Repejor!

SÖLLER *speriat*: Unul care-a văzut cu propriii ochi.
 Mai cu inimă: Chem ajutor!

ALCEST *îl ia de guler*: Anume cine?

SÖLLER *vrea să se smulgă*: Drace!

ALCEST *îl ține zdravăn*: Mă încercați din greu!
 Scoate sabia.
 Cine e mincinosul, mișelul josnic?

SÖLLER *cade în genunchi de frică:*

Eu!

ALCEST *amenințător:*

Și ce-ați văzut anume?

SÖLLER *temător:*

Ce vezi de obicei: e

Lingă-un bărbat Sophie ca oricare femeie.

ALCEST *ca mai sus:*

Și mai departe?

SÖLLER:

Ei, ca-n lume, n-ai ce-i face

Dac-o-ndrăgește unul și nici ei nu-i displace.

ALCEST:

Adică?

SÖLLER:

Păi, credeam că știți fără a-mi cere...

ALCEST:

Adică?

SÖLLER:

Să renunțe, cine-ar avea putere?

ALCEST:

Și ce-a fost?

SÖLLER:

Dați-mi pace, ce să mai spun acu'!

ALCEST *mereu ca mai sus:*

Toți dracii!

Ei, la naiba, se cheamă „randevu“!

Înspăimântat:

Minciună!

SÖLLER:

Acum țin-te.

ALCEST:

Am fost trădați. Vai nouă!

Bagă sabia în teacă.

SÖLLER *în sine:*

S-a speriat. Curaj! Doar nu te taie-n două.

ALCEST *venindu-și în fire:*

Ce-nseamnă asta?

SÖLLER *țifnos:*

Ei, ne înțelegem noi.

Comédia de-azi-noapte. Am urmărit-o-n toi.

ALCEST *mirat:*

De unde?

SÖLLER:

'n cabinet.

ALCEST:

Așa ați fost la bal?

SÖLLER:

Doar n-o să-ncep eu cheful? Acum, fără scandal

Vă spun doar două vorbe: Orice ați unelti

Voi, domnilor, de gol tot vă dați în plină zi!

ALCEST:

Ba iese la iveală că sînteți hoț. Aș vrea

Mai bine coțofene și corbi în casa mea!

Stricat și stîrpitură!

SÖLLER:

Poate un om stricat e;

Dar voi, domni mari, voi oare aveți mereu

dreptate?

Pe bunurile noastre putere-aveți deplină;
Nu țineți nici o lege — și alții să le țină?
La fel poftiți și aur și carne, cu nesaț!
Fiți voi nedemni de ștreang — și-apoi ne
spînzurați!

ALCEST: Mai îndrăzniți a spune —

SÖLLER: Să îndrăznesc mi-e dat:
Nu-i o plăcere, sigur, să umbli-ncornorat,
In summa însă sîntem, la urma urmei, chit:
Eu domnului bănuții, el soața mi-a răpit.

ALCEST *amenințător*:

Ce v-am răpit?

SÖLLER: Nimic! E-un bun ce v-apartine
Cu mult 'nainte a mea.

ALCEST: Să...

SÖLLER: Dar să tac mai bine.

ALCEST: În ștreang cu hoțul ăsta!

SÖLLER: Nu v-amintiți să fie
Și-o lege pentru altfel de grea vinovăție?

ALCEST: Domnule Söller!

SÖLLER *face gestul decapitării*:

Naș găseau și „degustătorii“.

ALCEST: Sînteți om practic, astea sînt mode iluzorii;
Dar pentru furt e ștreangul, sau bici măcar,
socot —

SÖLLER *iși arată fruntea*:

Marcat cu fierul roșu-am și fost.

ULTIMA SCENĂ

SOPHIE *în fundal*:

Tata e tot

De neclintit.

HANGIUL *în fundal*:

Nu vrea să recunoască fata.

Iată-l pe-Alcest.

HANGIUL *îl vede pe Alcest*: Aha!

SOPHIE: De-acum să afle, gata!

HANGIUL *către Alcest*:

Domnul meu, ea e hoțul!

SOPHIE *de partea cealaltă*: Ba el e hoțu-acel!

ALCEST *îi privește pe amîndoi rîzînd, apoi spune în același ton ca ea, arătîndu-l pe Söller:*

Ba hoțul e acesta!

SÖLLER *în sine:* Țin-te, spinare!

SOPHIE: El?

HANGIUL: El!

ALCEST: Nu voi aveți arginții, ci-n mîna lui!

HANGIUL: Să-l bată

În cuie! Tras pe roată!

SOPHIE: Tu?

SÖLLER *în sine:* Mii de draci odată!

HANGIUL: Te-aș...

ALCEST: Domnul meu, răbdare! Plutea peste Sophie
O bănuială, însă ea vină n-are-aci.
A fost pe-aici. Ce-i drept, o faptă îndrăzneată,
Însă virtutea-i poate să...

Către Söller: Doar ați fost de față!

Sophie uimită.

Sub ocrotirea nopții noi nu știam nimic,
Însă virtutea voastră...

SÖLLER: Da, m-a-ncălzit un pic!

ALCEST *către hangiu:*

Dar dumneavoastră?

Și eu, din curiozitate

Urcasem; blestematul de plic speram că poate
Fi veste de la prinți, sau vreun polon magnat!
Dar prințu-a fost, la urmă,-arendaș și candidat.
Iertați-mi gluma asta. Dar m-o ierta vreodată
La rîndul ei, Sophie?

SOPHIE: Alcest!

ALCEST: Jur viața toată

Să nu pun la-ndoială virtutea. Cer iertare!
Cinstea și altruismul...

SÖLLER: Mai că le-aș da crezare!

ALCEST: Și îl iertați desigur pe Söller?

SOPHIE: Da! Iertat e!

Îi întinde mîna.

ALCEST *spre hangiu:*

Allons!

HANGIUL *dă mîna cu Söller:*

Să nu mai furi!

SÖLLER: Vremea le șterge toate!
ALCEST: Dar ce fac banii mei?
SÖLLER: Domnule, am furat
L-ananghie; aproape că m-a asasinat
Hainul cartofor; i-am dat o datorie.
Iată și restul — nu știu câți guldeni să mai fie.
ALCEST: Ce-i dus, vă dărui.
SÖLLER *către spectatori*: Astăzi văd c-am scăpat ușor!
ALCEST: Dar de acum să fiți potolit, prevenitor
Și credincios — iar dacă mai îndrăzniți
vreodat',
Atunci...
fi face semnul spînzurătorii.

SÖLLER: A, prea de tot! Și-n ștreang, și-ncornorat!

1 *Fieckchen*: diminutiv german de la Sophie.

2 *Paoli, Pasquale*: A luptat din 1755 pînă în 1769, în fruntea armatelor corsicane, apărînd libertatea insulei. Moare la Londra, în exil; bustul său este așezat în apropiere de Westminster-Abbey. „Corsica“ — scrie Goethe în *Poezie și adevăr* (*op. cit.* p. 273) rămăsese multă vreme punctul asupra căruia se îndreptau toate privirile. Cînd lui Paoli nu-i mai fu cu putință să-și continue planurile lui patriotice, el străbătu Germania pentru a se duce în Anglia, atrăgînd de partea lui toate inimile. Era un băiat frumos, zvelt, blond, plin de grație și amabilitate. L-am văzut în familia Bethmann, unde a stat cîtva timp și unde i-a primit cu bunăvoință și voioșie pe curioșii care se îmbulzeau în jurul lui“.

3 *Proci fiat* (lat.): să prospere; noroc.

4 În original: *St. Velten*, adică sfîntul Valentin.

5 În original: *die Messe*, adică Tîrgul de la Leipzig.

6 Aluzie la prima împărțire a Poloniei, în 1772

7 Referire la Christoph Martin Wieland (1733—1813) și la moraliștii francezi, ca de pildă La Rochefoucauld.

8 Joc de cărți.

9 Este vorba de regele Poloniei, Stanislas Poniatowski.

10 Vezi nota nr. 1.

11 Referire la publicistul englez John Wilkes, care a atacat în numărul 45 al revistei sale „North Briton“ pe regele Angliei, drept care a fost condamnat la închisoare.

12 Cometa amintită a fost văzută între 8 august și 1 decembrie 1769.

13 Se referă la vilva stîrnită de apariția unei așa-zise stafii alui J.G. Schrepfer, proprietarul unei cafenele, un saxon despre care se spunea că întreține legături cu iezuiții.

14 *Candidatus* (lat.): absolvent care mai are de dat examenul de licență.

15 *Theologiae* (lat.): de fapt *candidatus theologie*, absolvent al Facultății de teologie.

16 Este prima aluzie pe care tînărul Goethe o face la legenda doctorului Faust.

17 Nu este vorba de piesa lui Shakespeare, ci mai curînd o referire la piesa cu același nume a scriitorului Christian Felix Weisse, ale căruia *Tragedii* (*Trauerspiele*, 1776-80) s-au bucurat de mare succes în epocă.

GÖTZ VON BERLICHINGEN

Dramă în cinci acte

În românește de LAURA M. DRAGOMIRESCU
și AL. PHILIPPIDE

ÎN TRE Lessing ca scriitor dramatic și tânărul Goethe se interpune imaginea pe care Herder și-o făcuse despre Shakespeare, sacralizat ca prototip al geniului creator. Se interpune convingerea preluată de poet de la mentorul său¹ doar cu cinci ani mai vîrstnic, dar cu o personalitate mult mai puternică în acea epocă, convingere potrivit căreia „istoria explicitează drama, și creația dramatică la rîndul ei istoria”². Conform concepției herderiene toate piesele „marelui Will” sînt *histories*, deoarece istoria (history) n-ar fi altceva decît „poveste” interpretată dramatic, „plot” (intrigă) și „story” (tramă) în același timp. Concepția ca atare depășește sfera istoriei literare, orientîndu-se spre însăși noțiunea de istoricitate (Historizität)³. Preocupat de aceste probleme și fascinat de personajele shakespeariene, rezultate din „impactul dintre specificul eului, pretinsa libertate de voință și legitatea istorică”⁴, Goethe realizează, în acest sens, în toamna anului 1771, o primă versiune a piesei *Istoria lui Gottfried von Berlichingen cu mina de fier* (*Geschichte Gottfriedens von Berlichingen mit der eisernen Hand*)*. O frescă istorică, în centrul căreia

¹ Neobișnuit de matura conștiință critică a lui Herder a exercitat o influență covîrșitoare asupra tînărului Goethe. Ea l-a îndreptat spre Shakespeare, spre arta gotică, spre cîntecul popular german.

² Benno von Wiese, *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*, Hamburg, 2, 1952, p. 64.

³ Rainer Nägele, *Götz von Berlichingen*. În *GD.NI* (ed. Walter Hinderer) p. 74.

⁴ Johann Wolfgang Goethe, *Zum Shakespear Tag*, în (HA, 12, p. 226.)

***Bibliografie:** F. Sengle: *Das deutsche Geschichtsdrama. Geschichte eines literarischen Mythos*, Stuttgart 1952; E. Gerstenberg: *Recht und Staat in Goethes Götz von Berlichingen*, Würzburg 1952; E. Stahl: *Fortschritt und Reaktion. Goethes Götz von Berlichingen im 18. und 19. Jahrhundert*. În „Theater der Zeit“, Blätter für Bühne, Film und Musik, Berlin, 10, 1955; Ilse A. Graham: *Vom Urgötz zum Götz. Neufassung oder Neuschöpfung? Ein Versuch morphologischer Kritik*. În „Jahrbuch der deutschen Schillergesellschaft“, 9. Jh. Stuttgart 1965, pp. 245—282; Fritz Martini: *Goethes Götz von Berlichingen. Charakterdrama und Gesellschaftsdrama*. În „Dichter und Leser“, Groningen 1972; Rolf Christian Zimmermann: *Geschichte Gottfriedens von Berlichingen*. În *Das Weltbild des jungen Goethe. Studien zur hermetischen Tradition des deutschen 18. Jahrhunderts*, Band 2, Interpretation und Dokumentation, München 1979, pp. 39—76; Rainer Nägele: *Götz von Berlichingen*. În *GD.NI* (ed. Walter Hinderer, pp. 66—77).

si tuează „tema alternanței dintre caracter și rol, dintre autenticitate și mască”⁵. După șase săptămîni de muncă intensă, manuscrisul este trimis lui Herder. Observațiile acestuia, păstrate parțial în scrisoarea de răspuns a lui Goethe⁶, îl determină la o prelucrare, încheiată în 1773, care apare în iunie al aceluiași an sub titlul *Götz von Berlichingen cu mina de fier* (*Götz von Berlichingen mit der eisernen Hand*).⁷

Theo Buck⁸ relevă într-o pertinentă și rafinată analiză calitățile primei versiuni a *Istoriei lui Gottfried von Berlichingen cu mina de fier*. Atmosfera e densă, analiza psihologică pătrunde în straturi adînci ale sufletului omenesc, evocarea istorică ciștigă în stringență. Încă din această primă variantă Goethe găsește soluții dramatice și tematice novatoare⁹. Recurgînd la cadrul instanței istorice a altui timp, Goethe reușește chiar în această primă versiune, numită și *Urgötz*, să redea evoluția internă, spiritul unei epoci. El avansează principiile formale ale dramei sociale moderne. *Götz* conține o critică agresivă, drapată în costum de epocă la adresa societății în care poetul trăia. *Apud* Buck această primă ipostază a piesei „conturează imaginea unei lumi absurde (...) Cine vrea să perceapă implicațiile și forța acestui nou tip de dramă este obligat să citească prima versiune, cu viziunea ei pesimistă despre lume (...)”¹⁰.

Oricum, autorul, cu geniala sa intuiție, a realizat încă prin *Urgötz* o nouă formă a dramei germane, cea nonaristotelică, atectonică. Distanțîndu-se de obiectivarea trăirilor și faptelor, el introduce subiectivitatea și imperfecțiunea. În versiunea a doua aceste tendințe sînt temperate. Ceea ce era reflecție (*das nur Gedachte*) se convertește în acțiunea, cum e cazul în actul III, în scena ce poartă indicația de decor „Pădure lingă o mlaștină”¹¹. Dar Goethe n-a efectuat modificări esențiale. Numărul scenelor din primele trei acte rămîne același, doar în actele patru și cinci autorul efectuează o simplă reducere¹². Rescrie

⁵ Theo Buck, *Goethes Erneuerung des Dramas. Goethes Götz von Berlichingen in heutiger Sicht*. În *Text und Kritik*, Sonderband, Herausgegeben von Heinz Ludwig Arnold, München 1982, p. 35.

⁶ Herder se referea la faptul că modelul shakespearian avusese o influență nefastă asupra lui Goethe, că limba era prea violentă.

⁷ O nouă ediție apare în 1774, altele urmează; ediția din Himburg stă la baza textului publicat în *Scrieri* (*Schriften*) (1787).

⁸ Theo Buck, *op. cit.*, p. 40.

⁹ Atenția sa se îndreaptă asupra figurilor marcante ale sec. al XVI-lea și nu, după cum se obișnuia, asupra celor din antichitate.

¹⁰ Theo Buck, *op. cit.*, p. 41.

¹¹ În prima versiune, călărețul spunea sentențios: „N-aude, s-a înecat. Așa pîndește moartea pe cel laș și-l bagă într-un mormînt lipsit de glorie.” În a doua: „N-aude, s-a înecat, te-a luat naiba, fricosule!”

¹² De la 5 scene în actul IV al versiunii inițiale la 4 în cea finală; iar în actul V de la 16 la 14 scene.

prima scenă a primului act și cea a seducătoarei Adelheid din actul III. În actul II prelucurează dialogul dintre Maria și Elisabeth, renunță la scena *Reichstag*-ului și la un dialog între Adelheid și Franz în actul IV.

Dar actul V este complet rescris. Scenele care ilustrau războiul țărănesc sînt comprimate, nu Adelheid ci Götz ajunge la corturile țigănești. Scenele melodramatice, care gravitează în jurul ambițioasei femei, sînt scurtate sau excluse. Goethe tinde să-și îndrepte obiectivul asupra protagonistului, deoarece dimensiunea spațială se extinsese prea mult, punînd în umbră prezența figurii centrale. Și Götz suferă o metamorfoză, care-i modifică pînă la transfigurare conturul personalității. Unele scene rămîn totuși fără funcționalitate¹³. Goethe creează relații mai strînse între unele fapte și Götz, dar articularea unei acțiuni dramatice unitare și rotunjite rămîne un deziderat nerealizat. În același timp însă, odată cu modificările operate, atmosfera înstăpînită și în multe alte domenii adiacente, fragranța epocii apuse pier, se risipește. „Căci ceea ce a rămas din superstițiile țăranilor, practicile și erezurile țiganilor servește mai curînd caracterizării mediului înconjurător, dar nu contribuie la atmosfera generală a piesei“¹⁴. Autorul însuși a avut sentimentul că a jertfit ceva din poezia creației sale inițiale.

Și totuși, recurgînd la costumul istoric, Goethe a reușit să articuleze o piesă care avea să devină în această a doua versiune un adevărat eveniment teatral. Publicată în 1773 și jucată la Berlin, la 14 aprilie 1774, apoi în același an la Hamburg, Breslau, Leipzig, Frankfurt am Main, Mannheim, piesa a stîrnit entuziasmul tinerei generații.¹⁵ Bürger, Schubart, Gerstenberg, dar și Klopstock — toți poeți cunoscuți — se întreceau să scoată în evidență meritele și frumusețile poetice ale piesei. Dintre recenzii, cea consacrată de Wieland, în „*Mercurul german*“, „frumosului monstru“ dovedește multă înțelegere din partea cunoscutului scriitor. Dar recunoașterea deschisă a meritelor piesei se datorește lui Herder. În eseu *Despre limba și literatura germană* (*Über deutsche Sprache und Literatur*), Möser respinge critica adusă piesei de regele Prusiei¹⁶, dovedind că monarhul, prieten cu Voltaire,

¹³ De pildă *Dormitorul lui Adelheid* sau *Boltă îngustă și întune-coasă* (actul V).

¹⁴ Wolfgang Kayser, *Anmerkungen des Herausgebers zu „Götz von Berlichingen“*. În *HA*, vol. 4, p. 493.

¹⁵ Goethe însuși a reprezentat-o la Weimar în 1804. Deoarece versiunea publicată în *Scrieri* (1787) după 6 ore, poetul a realizat, în același an, una scurtată, care a fost des jucată. Aceasta a treia variantă ilustrează propensiunea bătrînului Goethe pentru alegorie. Toate reprezentările realizate în secolul nostru pîrnesc de la versiunea din 1773, și doar ocazional de la prima (1771).

¹⁶ Friedrich al II-lea considera această creație a lui Goethe drept „o imitație detestabilă a pieselor proaste englezești“.

judecase de pe poziții greșite o piesă populară, o dramă națională. Era dificil să se prevadă în acel moment rolul pe care *Götz* avea să-l joace în istoria creației dramatice germane. Un lucru e însă cert: peste noapte Goethe devine celebru datorită ecoului provocat de piesa sa. Revoluția realizată pe planul limbii și al structurii a influențat nemijlocit pe scriitorii grupului *Sturm und Drang*. O adevărată maree de piese istorice au invadat peisajul literar, fără a putea atinge forța și originalitatea acestei creații. Căci nu încapе îndoială: prin *Götz von Berlichingen* Goethe a introdus drama germană într-un macrocosm inedit și a deschis calea pe care nu va merge doar Lenz, Heinrich Leopold Wagner, ci însuși Schiller, Heinrich von Kleist și Georg Büchner. Pentru a nu mai cita începuturile naturalismului.

Au existat, desigur, și o serie de obiecții. S-a spus că veridicitatea tabloului istoric evocat este parțială; că forțele progresiste ale burgheziei orășenești nu sînt prezente; că mișcarea umanistă nu-și găsește oglindirea în *Götz* și elementele pozitive ale reformei lui Luther sînt eludate¹⁷. Dacă cineva ar avea naivitatea să considere piesa lui Goethe drept o reconstituire istorică, ar ajunge, evident, la concluzia că ea este „cea mai monstruoasă falsificare a secolului al XVI-lea”¹⁸. Mai adecvat este să relevăm, odată cu Sengle¹⁹, *adevărul istoric interior* al operei, confirmînd autenticitatea atmosferei de epocă. Goethe se informase cu acribie, și atît trăirea livrescă a memoriilor lui Goez von Perlichingen²⁰ (1480—1562) cît și informarea istorică²¹ a tînărului scriitor, care avea de-acum doctoratul în drept, își găsesc expresia în piesă. Istorică este doar trama și modalitatea aleasă pentru structurarea unei epoci, astfel încît ceea ce interesează este problema *funcționalității* acestui procedeu. Căci din viziunea negativă asupra timpurilor ce vor veni — timpuri în care nemernicii vor stăpîni datorită șireteniei, iar cei cu sufletul curat vor cădea în capcanele lor — reiese limpede poziția critică a lui Goethe față de stările de lucruri contemporane lui. Interpretării în acest sens îi corespunde receptarea favorabilă a piesei curînd după apariție (1773). Contemporanii lui Goethe au perceput-o drept o piesă *națională*, ceea ce coincidea cu

¹⁷ H. Meyer-Benfey, *Goethes Götz von Berlichingen*, Berlin 1929, p. 95.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Fr. Sengle, *Das deutsche Geschichtsdrama*, op cit.

²⁰ *Lebensbeschreibung Herrn Goezens von Perlichingen*, zugenannt mit der eisernen Hand, apărută în 1731.

²¹ Ne referim la: J. St. Pütter, *Grundriss der Staatsveränderungen des teutschen Reichs*, 1764; Justus Moser; *Von dem Faustrechte*, 1770; Lesner, *Chronica der Reichsstadt Frankfurt*, 1734; I. Ph. Datt; *Volumen rerum germanicarum novum sive de pace imperii publica libri V*, Ulm 1698.

intenția autorului ei din mai multe puncte de vedere. Pe plan politic, ea corespundea orizontului de așteptare al publicului, care decepționat de fărîmîțarea politică reală a Germaniei, căuta în mitologie ficțiuni capabile să deschidă drumul spre formarea unei unități politice, naționale și culturale. În timp ce poemele barzilor²², apreciate de publicul de atunci, și mitologizările germanice²³ nu transgresau depărtările nebuloase și persistau într-o melancolie saturată de atmosferă, *Götz* oferea „iluzia unui colorit istoric, care se adresa mai concret inimii decît patosul patriotic zăngănitor”²⁴. Goethe însuși ironizase, încă în 1768, într-o scrisoare adresată fiicei profesorului său de desen și gravură Oeser, acest gen de poezie, de un patetism superficial. Năgele nu disociază aspectul patriotic-politic de cel social: burghezia germană în ascendență tindea spre crearea unei culturi corespunzătoare convingerilor ei despre lume și viață, respingînd formele franceze, încă determinate de interesele, gustul și năzuințele aristocrației. Și tocmai în această ambianță apariția piesei lui Goethe devine paradigma unei drame care poate înlocui cu succes literatura ce pătrundea de dincolo de Rin. Mai mult chiar, *Götz von Berlichingen* reprezenta o nouă perspectivă istorico-filozofică, în limitele căreia istoria nu oferă doar exemple generalizatoare, ci relevă elementul particular, aparte, transformînd însuși conceptul de individualitate într-o categorie istorică²⁵.

De la Shakespeare încoace, în Germania, nici un autor dramatic nu mai crease personaje atît de autentice. Ceea ce satisfăcea cerintele majorității era fresca vie, colorată a unei realități concrete, care cuprindea, de ia vlădică pînă la opincă și țigani nomazi, toate clasele și păturile sociale. O realitate socială, în complexitatea ei multiformă, privită critic, demascată cu îndrăzneală. Modalitatea prin care istoria devenită prezent palpabil era percepută ca atare o constituia limbajul inedit, viu, strălucitor, ce invada cu o devastatoare forță în domeniul convențional al tragediei clasice. O proză nestilizată, un ton firesc, adecvat fiecărei personalități și fiecărei stări sociale. Articulată în mai mult de cincizeci de scene²⁶, drama anulează, în afara normelor

²² Referire la poemele lui Fr. G. Klopstock (1724—1803) numite *Bardiete*.

²³ Klopstock scrisese trilogia: *Bătălia lui Arminiu* (*Hermanns Schlacht*) (1769), *Arminiu și principii* (*Hermann und die Fürsten*) (1784) și *Moartea lui Arminiu* (*Hermanns Tod*) (1787).

²⁴ Rainer Năgele, *op. cit.*, p. 70.

²⁵ Herder și Möser deschiseseră drumul spre această perspectivă. În domeniul dramei ea are ca urmare un realism istoric necunoscut pînă atunci.

²⁶ În *Henric al IV-lea*, Shakespeare structurează acțiunea în 26 de scene. Este numărul limită la care a ajuns în întreaga sa creație dramatică.

eliminate deja de Lessing (timp și spațiu), și unitatea acțiunii. Ea se conturează prin opoziția dintre cavalerii liberi, care acceptau doar dreptul natural, și formele noi de viață socială, orientate după normele dreptului roman. Götz, care se află în conflict deschis cu episcopul de Bamberg, atacă un convoi al acestuia, spre a-și răzbuna unul dintre oamenii săi, prins de mercenarii din Bamberg. Este excomunicat, proscris, o armată se îndreaptă împotriva cetății sale Jaxthausen și-o asediază. Trădat, Götz cade în mîna dușmanului, dar von Sickingen, prieten credincios, îl eliberează. Jură să păstreze pacea teritorială și să renunțe la răzbunare. Dar țărani răsculați îl aleg conducător și Götz acceptă pentru a frîna excesele războiului țărănesc. În lupta pe care trupele împăratului o dau împotriva răzvrătiților, Götz este prins și condamnat la închisoare, unde își încheie zilele. Evoluția impetuoasă, dar în ultimă instanță epică a întîmplărilor dobîndește dramatism datorită unei situații contrastante: adversarul cel mai înverșunat al lui Götz la Curtea episcopală din Bamberg este prietenul său din copilărie, Adelbert von Weislingen. Astfel acțiunea propriu-zisă începe odată ce, după împăcarea cu Götz și logodna cu Maria, sora acestuia, Weislingen se reîntoarce la Bamberg, unde fascinat de frumusețea tulburătoare a Adelheid von Walldorf îl trădează a doua oară. Planuri diferite se suprapun și se întretaie în dramă: conflictul dintre Götz și timpurile noi, ciocnirea dintre clasa cavalerilor — liberi în viziunea lui Goethe, în fond însă prădalmnici — și cei cu influență la curțile princiare și episcopale, discrepanța dintre puritatea credinței Mariei și fățărnicia clerului. Caractere opuse se înfruntă (Götz—Weislingen), personalități puternice se răzvrătesc împotriva unei epoci șterse, în plin declin, sterile. Individualitatea, vigoarea figurilor secundare, ce sînt grupate fie în jurul protagonistului (Götz) — Elisabeth, Lerse, Selbitz, Sickingen, Georg — fie în jurul antagonistului (Weislingen) — episcopul, Olearius, abatele și Liebetaut — este atît de puternică, încît voalează ușor traiectoria conflictului. Goethe însuși avea să mărturisească mai tîrziu (1826) lui Eckermann că Götz n-ar prea merge ca piesă de teatru. Într-adevăr, diversitatea scenelor ce se succed într-un ritm sincopat, purtînd în desăvîrșită limitare o fațetă a realității, creează mai curînd impresia unei impresionante epopei. Chiar dacă conflictul nu este distinct conturat, chiar dacă vina, greșeala esențială a lui Götz, constă, pe de o parte, în pactul încheiat cu rebelii, pe de alta, în lipsa de înțelegere a noului, situația personajului central este tragică în adevăratul sens al cuvîntului. Căci, în pofida tuturor calităților sale, eroul se plasează pe o baricadă care nu poate rezista. Ca ultim reprezentant al unei epoci ce apune, el este condamnat să piară împreună cu ea. Sfirșitul lui Götz este transfigurat, ultimele lui

cuvinte sună: „Libertate! Libertate.“ Dar Elisabeth ripostează la această noțiune de libertate interiorizată: „Lumea e o închisoare.“

Motivul libertății, unul din marile deziderate ale mișcării *Sturm und Drang*, este de fapt un laitmotiv al dramei. Și nimeni nu va contesta că în chemarea la libertate erau concentrate toate tendințele de emancipare politică și socială din tinerețea lui Goethe. Năgele²⁷ urmărește în eseu evoluția acestui motiv din sfera exterioară a vieții în cea interioară. Pe când la începutul dramei *libertatea* e reală și alternează cu noțiunea *închisorii*, din actul al patrulea noțiunea devine o dimensiune interioară, și ultima consecință a acestei evoluții e de fapt identificarea libertății cu moartea.

S-au succedat în timp numeroase interpretări ale personajului central. Walthev Mehring a văzut în Götz o imagine a trecutului, care reamintește forța poporului german. Emil Staiger vorbește despre impresia puternică pe care o face caracterul mare, simplu, asemănător naturii, Benno von Wiese se referă la forța de neînfrînt a marelui personalități. Karl Viëtor scoate în evidență lipsa unei vini tragice reale a lui Götz (*die schuldlose Schuld*), Ilse Graham incapacitatea personajului central de-a mai trăi într-o lume pe care n-o mai înțelege. Wolfgang Kayser face elogiul eroului; măreția acestuia ar consta în înțelegerea ce o reprezintă: forță, curaj și un permanent impuls de a acționa. Tot ce s-a spus despre Götz rămîne valabil, cu condiția de-a nu absolutiza. Spre deosebire de interpretările care nu evită această condiție și convertesc drama de factură istorică într-o dramă individuală a personalității neînțelese, Fritz Martini²⁸ scoate în evidență paralelismul dintre drama individuală și cea de esență socială. Ambele dimensiuni se află într-un strîns raport de interdependență, astfel încît efectul final rezultă din convertirea plăsmuirii unui caracter într-o frescă a unei lumi, plasată într-un context istoric precis determinat. Perspectiva se lărgeste, substanța social-psihologică se situează la un nivel superior elementului personal. Infirmitatea²⁹ cavalerului dobîndește o semnificație profundă doar în raport cu multiplele mutilări și infirmități din lumea ce-l înconjoară. Constelația în care Goethe l-a situat pe Götz devine deci relevantă. Pledoaria personajului central pentru libertate este spulberată de minciună, ură și violență, de contradicțiile propriului mod de a acționa, în ultimă instanță de lipsa de sens³⁰.

²⁷ Rainer Năgele, *op. cit.*, p. 72.

²⁸ Fritz Martini, *Götz von Berlichingen. În Geschichte im Drama — Drama in der Geschichte. Spätbarock, Sturm und Drang, Klassik Frührealismus*, Stuttgart 1979, p. 125.

²⁹ Götz a pierdut în luptă o mină, ea este înlocuită cu o proteză de fier, de unde și epitetul ornant: Götz, *cu mină de fier*.

³⁰ Theo Buck, *op. cit.*, p. 35.

Prin adoptarea formei deschise, atectonice, *Götz von Berlichingen* marchează o etapă importantă în evoluția lui Goethe, de la piesa pastorală și farsă la dramă. Chiar din această creație se face simțită acea înclinare spre lărgirea orizontului poetic, acea convertire a realității în poezie pe care o va pune de aici înainte în practică în *Clavigo*, în *Stella* și în *Egmont*.

Goethe a știut să împace contradicția dintre rapida succesiune a întâmplărilor și structura fragmentată a timpului. El a intuit — așa cum numai cei dăruiți de Apolo sînt în stare s-o facă — modalitatea de a trece de la ipostaza inițială a unui Götz în plină vigoare, activ și încrezător în viață, la aceea a bătrînului vlăguit și resemnat de la sfîrșitul piesei. Este încă o dovadă a forței poetice a dramaturgului în vîrstă de numai douăzeci și unu de ani. Și în afara virtuților pe planul dramei, marele lui aport se relevă pe planul limbii.

Torentul de imagini și anafore, paralelismele și repetițiile, pigmentarea cu arhaisme, folosirea substantivelor fără articol, introducerea multor expresii și locuțiuni dialectale potențează la maxim expresivitatea, contribuind la atmosfera magic-învăluitoare a piesei.

Prin vigoare, prin colorit viu, prin cuceritoarea naturalețe, prin surprinzătorul caracter colocvial, această limbă impresionează încă și astăzi, la o distanță de două secole. O proză naturalistă *avant la lettre* care învinsese alexandrinul, după cum trecuse cu hotărîtă ușurință peste cele trei principii aristotelice — unitatea acțiunii, timpul și spațiul.

Datorită individualismului eroului, dorului său aprins de libertate, nezăgăzuitului său imbold de a realiza fapte mari și datorită acestui limbaj, piesa *Götz von Berlichingen*³¹ contrastează în mod izbitor cu fundalul absolutismului princiar al primei epoci în care Goethe își desfășura activitatea.

Dacă în 1784 tipărirea celor trei cînturi ale *Mesiadei* lui Klopstock vesteau ivirea unui autentic poet liric, publicarea și reprezentarea piesei *Götz von Berlichingen* anunța apariția unui geniu.

³¹ Textul original în *WA* I, vol. 8, pp. 1—169. Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) și *HA* (ed. W. Kayser).

Traduceri: Götz von Berlichingen. *Dramă în 5 acte, Traducere de Laura M. Dragomirescu, București [f.a.], 83 p. Colecția „Convorbiri literare“.*

GÖTZ VON BERLICHINGEN

PERSONAJELE

ÎMPĂRATUL MAXIMILIAN
GÖTZ VON BERLICHINGEN

ELISABETH, soția lui Götz

MARIA, sora lui Götz

KARL, băiețelul lui Götz

GEORG, însoțitorul lui Götz

EPISCOPUL DE BAMBERG

WEISLINGEN

ADELHEID VON } la curtea
WALLDORF } episco-
LIEBETRAUT } pală

ABATELE DIN FULDA

OLEARIUS, doctor în drept

FRATELE MARTIN

HANS VON SELBITZ

FRANZ VON SICKINGEN

LERSE

FRANZ, însoțitorul lui Weis-
lingen

CAMERISTA LUI ADELHEID

METZLER, SIEVERS, LINK,

KOHL, WILD, capii țărani-
lor răzvrățiți

Doamne de la curte

Curteni la curtea din Bamberg

Consilieri imperiali

Consilierii municipiului Heil-
bronn

Judecători ai Tribunalului se-
cret

Doi negustori din Nürnberg

MAX STUMPF, slujitor al con-
telui palatin

UN NECUNOSCUȚ

SOCRUL }
GINERELE } țărani

Ţălăreți ai lui Berlichingen,
Weislingen și Bamberg

Căpitani, ofițeri, slujitori **din**
armata imperială

UN CÎRCIUMAR

UN APROD

Cetățeni din Heilbronn

UN GARDIAN

PAZNICUL TEMNITEI

Țărani

Căpetenia ȝiganilor

ȝigani, ȝigănci

ACTUL ÎNTÎI

*Schwarzenberg, în Franconia.
Un han*

Metzler, Sievers, la o masă. Doi călăreți la foc. Un birtaş

SIEVERS: Hänsel, încă un rachiu, și umple paharul pe cinstel!

BIRTAȘUL: Nesățios mai ești!

METZLER încet, către Sievers: Ia mai spune o dată, cum a fost cu Berlichingen? Așa, să plesnească ăștia din Bamberg de necaz!

SIEVERS: Din Bamberg? Dar ce caută ăștia aici?

METZLER: Weislingen e sus la castel, la domnul conte, de două zile. Ei l-au însoțit. De unde vine, nu știu. Pe el îl așteaptă; se-ntoarce iar la Bamberg.

SIEVERS: Dar cine e Weislingen?

METZLER: Mîna dreaptă a episcopului, boier get-beget, pus să-l urmărească pe Götz.

SIEVERS: Să-și bage mințile-n cap.

METZLER șoptit: Zi! *Tare:* Dar de cînd s-au luat iar în colți Götz cu episcopul de Bamberg? Că doar se-mpăcaseră și se-nțeleseseră.

SIEVERS: Înțelege-te tu cu popii, dacă poți! Cînd a văzut episcopul că n-o scoate nicicum la capăt și tot rămîne de căruță, a lăsat-o mai domol și s-a grăbit să-mpace lucrurile. Iar încrezătorul de Berlichingen i-a făcut pe voie nemaipomenit de lesne, cum face ori de cîte ori știe că e-n folosul lui.

METZLER: Ține-l-ar dumnezeu, că tare de ispravă boier e!

SIEVERS: Auzi neobrazare, să-i prindă omul netam-nesam, cînd nici nu visa! Da' crezi că se lasă? Îi purică el cojoaca!

METZLER: Mare păcat c-a dat greș lovitura de mai deunăzi!
Strașnic de supărat trebuie să fi fost!

SIEVERS: Așa înfuriat nu l-am văzut de multă vreme. Gîndește-te că toate le cercetase pînă-n cele mai mici amănunte: cînd se-ntoarce episcopul de la băi, cu cîți călăreți, pe ce drum, și dacă nu-l trădau niște nemernici, i-ar fi arătat el băi, să-i meargă fulgii!

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ce-aveți să-l vorbiți de rău pe episcopul nostru? Ori căutați ceartă?

SIEVERS: Vedeti-vă de treabă! N-aveți ce căuta la masa noastră!

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Cu ce drept vorbiți necuviincios de episcopul nostru?

SIEVERS: Ba o să-ți dăm ție socoteală! Uite caraghiosul!

Întîiul călăreț ti trage o palmă.

METZLER: Omoară-l, cîinele!

Se năpustesc unii asupra altora.

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vino, de, dacă-ți dă mîna!

BIRTAȘUL *despărțindu-i*: O să v-astîmpărați? Ei, drăcia dracului! Încăierați-vă afară, dacă vă e de-ncăierat. Da' lăsați-mi mie prăvălia-n pace! *Îi împinge pe călăreți pe ușă afară.* Și voi, măgarilor, ce v-a găsit?

METZLER: Ține-ți gura, Hânsel, ori te mănîncă spinarea?
Ia fă-te-ncoa, camarade, și le-om arăta noi afară!

Între timp vin doi călăreți de-ai lui Berlichingen.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ce-i cu voi?

SIEVERS: Bună ziua, Peter! Veit, bună ziua! Dincotro?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vezi nu care cumva să spui ai cui sîntem!

SIEVERS *în șoaptă*: Așadar, stăpînul vostru Götz e pe-aproape?

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ține-ți gura! V-ați luat la harță?

SIEVERS: Vezi că cei doi de-afară sînt din Bamberg.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ce caută-aici?

METZLER: Weislingen e sus la castel, la boierul; ei l-au însoțit.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Weislingen?

AL DOILEA CĂLĂREȚ *șoptit*: Peter! Asta ne vine ca o plească! *Tare*: Da' de cînd e-acolo?

METZLER: De două zile. Cică pleacă azi; așa spunea unul dintre oameni.

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ *încet*: Nu-ți spuneam eu că-i aici? Puteam noi să-l pîndim mult și bine acolo! Veit! Ia haidem!

SIEVERS: Stați întii să-i scărmanăm puțin pe ăștia din Bamberg!

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Tot doi sînteți și voi! Noi pornim! Cu bine! *Pleacă.*

SIEVERS: Ai dracu' călăreții! Dacă nu le dai bani, nu ridic-un deget.

METZLER: Mă prind c-au pus ceva la cale! Cui slujesc?

SIEVERS: Mi-au spus să nu spun: lui Götz.

METZLER: I-auzi! Hai să ne răfuim cu ăi de-afară! Cît timp am bîta asta, nu mă tem de frigările lor.

SIEVERS: Așa ar fi să ne răfuim și cu prinții care ne iau și pielea de pe noi!

Han în pădure

GÖTZ *în dreptul ușii, sub un tei*: Unde-or fi oamenii mei? Umblu întruna, de colo pînă colo, altfel mă prinde somnul. Cinci zile și cinci nopți, tot la pîndă! Grea trudă pentru o fărîmiță de viață și de libertate! Dar și cînd te-oi prinde, Weislingen, mă răcoresc! *Dă să toarne vin.* Iar goll! Georg! Cît am vin și curaj, puțin îmi pasă de uneltirile și de ambițiile prinților. Georg! Trimiteti-l numai pe drăguțul de Weislingen pe la toți grangurii voștri! Puneți-l să mă ponegrească! Dați-i înaintel! Eu stau de pază! Mi-ai scăpat tu din mînă, popă! Dar o să mi-o plătească iubitul de Weislingen. Georg! Băiatul ăsta nu mai aude? Georg! Georg!

GEORG *îmbrăcat într-o platoșă prea mare pentru el*: Porunciți, stăpînel!

GÖTZ: Unde te-ascunzi? Ori dormi? La naiba! Ce drăcie de-mbrăcăminte e asta? Ia apropie-te! Știi că-ți stă bine? Nu te rușina, băietel! Ești de treabă. Bună ispravă dacă ai umple-o cu pieptul! E platoșa lui Hans?

GEORG: Voia să doarmă un pic. Și și-a scos-o.

GÖTZ: E mai comod Hans, decît stăpîn-sul!

GEORG: Nu vă supărați. I-am luat-o pe furiș și mi-am pus-o pe mine, apoi mi-am luat și sabia veche a tatii, din perete, și m-am dus pe cîmp de-am scos-o din teacă.

GÖTZ: Și te-ai învîrtit cu ea? Bine le-o fi mers ciulinilor și mărăcinilor. Hans doarme?

GEORG: A sărit în sus cînd m-ați strigat și mi-a spus că mă chemați. Tocmai voiam să scot platoșa cînd v-am auzit. De vreo două sau trei ori.

GÖTZ: Du-te și du-i platoșa îndărăt și spune-i să fie gata și să vadă de cai.

GEORG: De cai am avut eu grijă, le-am dat ovăz și le-am pus șaua. Puteți încăleca îndată ce-ți pofti.

GÖTZ: Adu-mi o cană cu vin, dă-i și lui Hans un pahar și spune-i să fie voios; are de ce. Dintr-o clipă într-alta aștept să-mi vină iscoadele cu o veste.

GEORG: Ah, slăvite stăpîn!

GÖTZ: Ce-i cu tine?

GEORG: Mă luați și pe mine?

GÖTZ: Altă dată, Georg. Cînd om prinde negustori și le-om lua căruțele.

GEORG: Altă dată! Tot așa spuneți! Acum! Acum! Măcar s-alerg în urma voastră, ori să stau la pîndă pe de lături. Măcar s-adun săgețile pe care le trageți!

GÖTZ: Rîndul viitor, Georg. Îți trebuie mai întîi un pieptar, un coif și-o sulită.

GEORG: Luați-mă acum! Dacă mă luați data trecută, nu pierdeți arbaleta.

GÖTZ: Știi?

GEORG: I-ați aruncat-o unui vrăjmaș în cap. Un om de-al lui a ridicat-o și s-a dus. Vedeți că știu?

GÖTZ: Oamenii mei ți-au spus?

GEORG: Da. De-asta le fluier și eu cîte toate, cînd ȧesălăm caii, și-i învăt fel și fel de cîntece hazlii.

GÖTZ: Ești băiat de treabă.

GEORG: Luați-mă și pe mine, ca să arăt că sînt.

GÖTZ: Data viitoare, pe cuvîntul meu. Neînmarmat n-ai ce să cauți în luptă. Timpurile ce-au să vină au și ele nevoie de bărbați. Ascultă aici, băiete, vin vremuri grele: părinții au să-și dea și comorile pentru un bărbat pe care acum îl urăsc. Du-te, Georg; dă-i și lui Hans platoșa-ndărăt și adu-mi vin. *Georg iese.* Unde mi-or fi oamenii? Nu-nțeleg. Un călugăr! De unde-o fi venind?

Fratele Martin se apropie

GÖTZ: Cinstite părinte, bună seara! Dincotro așa tîrziu? Om cuvios și pașnic, îi întreci pe mulți cavaleri.

MARTIN: Foarte mulțumesc, nobile cavaler! Sînt doar un biet frate, dacă e vorba de-un titlu. Augustin îmi zice la mănăstire, dar tot mai drag mi-e Martin¹, numele meu de botez.

GÖTZ: Ai obosit, frate Martin, și ți-o fi sete. *Apare Georg.*
La vreme sosește și vinul.

MARTIN: Eu beau numai apă. Nu mi-e îngăduit să beau vin.

GÖTZ: Asta face parte din jurămînt?

MARTIN: Nu, prea bunele cavaler. Jurămîntul n-ar fi împotriva vinului, dar fiindcă vinul e împotriva jurămîntului, mai bine nu beau vin.

GÖTZ: Cum adică?

MARTIN: Mai bine că nu înțelegi. Vezi, să mănînci și să bei, asta-i ține pe oameni.

GÖTZ: Firește!

MARTIN: Dumnezeu, după ce-ai mîncat și-ai băut, parcă ești altul; te întremezi, prinzi inimă și ai spor la lucru. Vinul te-nviorează, și voioșia e mama tuturor virtuților. După ce-ai băut, ești de două ori mai tare ca-nainte, cugeți de două ori mai iute, de două ori mai ușor îți croiești drumul și de două ori mai lesne ieși la capăt.

GÖTZ: Așa cum îl beau eu, ai dreptate.

MARTIN: Asta și vreau să spun. Pe cîtă vreme noi...

Georg îi aduce apă

GÖTZ *în șoaptă lui Georg*: Ia-o pe cărarea dinspre Dachs-bach², pune urechea la pămînt, și de-i auzi tropot de copite, aleargă-ncoace și dă-mi de vestel!

MARTIN: Pe cîtă vreme noi, după ce-am mîncat și-am băut, sîntem tocmai pe dos de cum ar trebui să fim. Noi mis-tuim greu, se ia atuncea capul după stomac, și-n lîncezeala asta a unei vieți prea tihnite, se ridică poftele lumești care se suie în capul mamei virtuți.

GÖTZ: Dar un păhărel, frate Martin, tot n-are să-ți strice cînd dormi. Ai umblat o grămadă astăzi. *Îi aduce un pahar.* Pentru toți luptătorii!

MARTIN: Domnul fie lăudat! *Ciocnesc.* Eu pe trîntori nu-i pot suferi; firește, nu spun că toți călugării sînt trîntori. Fac și ei ce pot. Tocmai mă-ntorceam acum de la Sfîntul Veit; acolo am și rămas peste noapte. Starețul m-a dus în grădină. E stupul lor grădina. Ce mai salatel! Să vezi acolo verze! Conopide și anghinare cum nu găsești în toată Europa.

GÖTZ: Dar nu e treabă pentru dumneata. *Se ridică, se uită în calea flăcăiandrului și se întoarce iar.*

MARTIN: Ba, de-ar fi vrut Dumnezeu, mai bine mă făcea grădinar ori spițer. Ce fericit aș fi fost! Starețul ține la mine. Mînăstirea mea e la Erfurt, în Saxonia. Și cum știe că nu-mi place să stau degeaba, mă mai trimite-ncoace și-ncolo, pe unde are cîte-o nevoie. Acum mă duc la episcopul Constanței.

GÖTZ: Încă un pahar! Noroc!

MARTIN: Și dumitale!

GÖTZ: Dar de ce te uiți așa la mine, frate?

MARTIN: Sint îndrăgostit de armura dumitale!

GÖTZ: Poate-ai vrea și dumneata una? E grea și greu de dus!

MARTIN: Dar ce nu-i greu de dus pe lume? Mie nimic nu-mi pare mai greu decît să n-ai dreptul să fii om. Sărăcie, castitate și supunere... trei jurăminte ce, fiecare luat în parte, trebuie să-i pară naturii de nesuportat, într-atît de nesuferite sînt toate. O viață-ntreagă să stai să-nduri fără de-mpotrivire o asemenea povară, ori de nu, să cazi sub una cu mult mai apăsătoare... aceea a conștiinței. Ce mai pot să-nsemne greutatea vieții voastre pe lîngă poverile unei asemenea vieți, în care instinctele cele mai firești, care ne-aduc pe lume, în care creștem și ne desăvîrșim, sînt osîndite, dintr-o înțelegere greșită a dorinței de-a fi și mai aproape de Dumnezeu?

GÖTZ: Dacă jurămîntul dumitale n-ar fi sfînt, mai că te-aș îndemna să-mbraci o armură, ți-aș da un cal și-am porni împreună.

MARTIN: Unde dă Dumnezeu ca umerii mei să mai aibă puterea să ducă armura și brațul tăria să străpungă pe dușman de pe cal? Biată mînă slăbănoagă, obișnuită acum doar să duci crucea, stindardele de pace, și să vînturi cădelnițe, cum să mai mînuiești tu lance și spadă? Glasul meu înmuiat de *Ave Maria* și *Aleluia* ar fi pentru dușmani doar un crainic al slăbiciunii, în timp ce-al dumitale i-ar supune. Altfel, nici un jurămînt din lume nu m-ar opri să mă întorc iarăși la viața firească, așa cum a lăsat-o Dumnezeu însuși.

GÖTZ: Întoarcere fericită, frate!

MARTIN: Numai pentru-ntoarcerea dumitale beau. Cît despre-ntoarcerea la mine-n colivie, oricum, nu-i o fericire. Cînd dumneata te vei întoarce, nobile cavalier, între

zidurile dumitale, sigur pe vitejia și puterea dumitale, pe care oboseala nu le poate supune, și când, după vreme îndelungată, sigur că te-ai pus la adăpost de dușman, te-i culca fără arme pe pat și te-i destinde pentru un somn bun, care o să-ți tihnească mai mult decât mie băutura după ce am răbdad de sete o zi întreagă, atunci, da, domnule, poți să vorbești de fericire!

GÖTZ: În schimb, e-așa de rară!

MARTIN *cu mai multă căldură*: Oricât de rară, dar simți atunci că ți se deschide cerul! Când te întorci încărcat de prada luată de la dușman și-ți amintești: „Pe ăsta l-am străpuns de pe cal nainte de-a apuca să-și descarce arma, și pe ăsta l-am doborât grămadă“, apoi te îndrepti spre castelul dumitale și...

GÖTZ: Ce vrei să spui?

MARTIN: ... și când femeile... *Ciocnește*. În sănătatea soției dumitale! *Se șterge la ochi*. Sigur că ai o soție.

GÖTZ: Una nobilă și minunată!

MARTIN: Ferice de cine are o soție cu a cărei virtute se poate mândri! E ca și când ar trăi două vieți. Eu nu cunosc femeile și totuși, femeia a fost cununa creațiunii.

GÖTZ *pentru sine*: Mi-e milă de el! Vitregia soartei îi roade sufletul.

GEORG *venind în grabă*: Stăpîne! Vin cai în goană. Doi! Ei trebuie să fie!

GÖTZ: Adu-mi calul! Hans să-ncalece! Rămii cu bine, dragă frate! Domnul să te călăuzească! Fii tare și răbdător! Îți poartă Dumnezeu de grijă.

MARTIN: Te rog, numele dumitale.

GÖTZ: Mă grăbesc! Rămii cu bine! *Îi întinde mîna stîngă*.

MARTIN: De ce-mi întinzi stînga? Ori nu sînt vrednic de dreapta unui cavaler?

GÖTZ: Împărat de-ai fi, tot cu stînga ar trebui să te mulțumești. Dreapta mea, măcar că-n lupte a arătat ce poate, nu mai simte strîngerea prietenească: e una cu armura ce-o îmbracă! Vezi-o, e de fier.

MARTIN: Atunci ești Götz von Berlichingen! Mulțumescu-ți, Doamne, că mi-ai îngăduit să-l văd pe omul pe care prinții îl urăsc, iar năpăstuiții îl caută! *Îi ia mîna dreaptă*. Lasă-mă, te rog, lasă-mă să sărut mîna asta!

GÖTZ: Nu trebuie...

MARTIN: Lasă-mă! Tu, mîna mai de preț ca orice relicvă prin care a curs cel mai sfînit sînge, mîna fără viață,

dar însuflețită de credința în Dumnezeu a celui mai nobil dintre oameni! *Götz își așază coiful și ia lancea.* Acum un an și mai bine era la noi un călugăr care te văzuse atunci când ți-au retezat-o, la Landshut. Tot ce ne-a povestit, tot ce-ai pățimit și-ai suferit atunci când te-au lăsat beteag într-o meserie ca asta, apoi cum ți-ai adus aminte c-ai auzit cândva de unul care-a rămas tot numai cu o mină și, totuși, multă vreme a mai fost un viteaz de frunte — n-am să uit niciodată. *Sosesc cei doi călăreți. Götz se duce spre ei. Toți trei își vorbesc în șoaptă.* Nu, n-am să uit niciodată cu ce nobilă și sinceră încredere în Dumnezeu cică ai spus: „Și dac-aș avea douăsprezece mîini, și tu, Doamne, ți-ai întoarce fața de la mine, de ce folos mi-ar fi? Așa, numai cu una...”

GÖTZ: În pădure la Haslach³, deci! *Se întoarce către Martin.*

Rămii cu bine, scumpe frate Martin! *Îl îmbrățișează.*

MARTIN: Nu mă uita, precum nici eu nu te uit! *Götz pleacă.*

Ah, parcă ardea inima-n mine de cum l-am văzut. Nimic nu spusese încă, și totuși, părea că-i văd pînă-n adîncul sufletului. Ce minunat e-un om mare!

GEORG: Sfinția-ta dormi la noi?

MARTIN: Aveți un pat?

GEORG: N-avem. De pat știu numai din auzite. În han la noi n-avem decît paie.

MARTIN: Și alea sînt bune. Cum te cheamă?

GEORG: Georg, sfințitel!

MARTIN: „Georg”. Viteaz sfînt ți-ai ales ca patron!

GEORG: Se zice că era călăreț. Așa aș vrea să fiu și eu.

MARTIN: Stai! *Caută într-o carte de rugăciuni și-i întinde băiatului o iconiță.* Uite-l. Fii ca el, fii de treabă, fii cu frica lui Dumnezeu! *Martin se depărtează.*

GEORG: Ah, ce mai roib! Oi avea eu vreodată unul așa? Și armura de aur. Spăimos balaur! Acum vînez doar vrăbii. Sfinte Gheorghe! Fă-mă mare și tare, dă-mi o lance ca asta, dă-mi o armură și un cal, și-apoi trimite-mi balaurii!

Castelul lui Götz

Elisabeth, Maria, Karl, băiețelul lui Götz

KARL: Te rog, mătușică dragă, mai spune-mi o dată povestea cu copilul cel milostiv. E-așa de frumoasă!

MARIA: Spune-o tu, hoțoman mic, să văd cum ai ascultat.

KARL: Stai nițel, să-mi aduc aminte. A fost odată, da, a fost un copil, și mămica lui era bolnavă, și-atunci copilul s-a dus...

MARIA: Nu așa. Și i-a spus mămica: „Dragul meu băiețuș...”

KARL: „...Eu sînt bolnavă...”

MARIA: „... Și nu pot să mă scol...”

KARL: Și i-a dat un ban și i-a spus: „Du-te să-ți cumperi ceva de mîncare”. Și-a venit un om sărac...

MARIA: Copilul s-a dus, dar a venit la el un bătrîn care era... Spune, Karl!

KARL: Care era... bătrîn...

MARIA: Firește. Care abia putea să meargă, și i-a spus: „Băiețuș dragă...”

KARL: „... Dă-mi și mie ce te lasă inima; de două zile n-am mîncat nici o fărîmă de pîine!” Și copilul i-a dat banul...

MARIA: ... Pe care-l avea pentru mîncarea lui...

KARL: Și-atunci i-a spus bătrînul...

MARIA: ... Și-atunci l-a luat bătrînul pe copil...

KARL: ... de mîină și i-a spus... și se făcea că e un sfînt frumos și strălucitor; și i-a spus: „Copile dragă...”

MARIA: „... Maica Domnului îți răsplătește milostenia prin mine: pe orice bolnav îl vei atinge...”

KARL: „... Cu mîina...” a dreptă, mi se pare.

MARIA: Da.

KARL: „... Se va însănătoși pe dată!”

MARIA: Copilul aleargă acasă și de bucurie nici nu mai putu să vorbească.

KARL: A luat-o pe mămica lui de gît și-a plîns de bucurie...

MARIA: Și-atunci a spus mama: „Ce bine mă simt!” Și a fost... Spune, Karl!

KARL: Și-a fost... Și-a fost...

MARIA: Hai, unde te gîndești?... Și-a fost vindecată. Și de-atunci copilul a vindecat regi și împărați, și-așa de mult s-a îmbogățit încît a ridicat o mînaștere mare.

ELISABETH: Nu pot să pricep unde o fi întîrziînd soțul meu. Cinci zile și cinci nopți de cînd a plecat. Și spunea că dă repede lovitura.

MARIA: Eu sînt tot cu grijă: De-aș avea un bărbat ca el, mereu în primejdie, cred c-aș muri din primul an.

ELISABETH: Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a făcut mai tare.

KARL: Dar dacă-i atîta primejdie, de ce trebuie să plece tata?

MARIA: Așa gîndește el că e bine.

ELISABETH: Așa trebuie, Karl dragă.

KARL: De ce?

ELISABETH: Nu știi cum a plecat și rîndul trecut, cînd ți-a adus franzeluțe?

KARL: Îmi mai aduce?

ELISABETH: Poate că da. Vezi tu, atunci era vorba de un croitor din Stuttgart, care era un arcaș minunat și care-a cîștigat la Colonia premiul cel mare de tragere la țintă.

KARL: Cît de mare?

ELISABETH: O sută de taleri. Și la urmă n-au mai vrut să i-l dea.

MARIA: Ce urît! Nu-i așa, Karl?

KARL: Vai, ce urît!

ELISABETH: A venit croitorul la tătîcul tău și l-a rugat să-l ajute să-și ia banii. Și s-a dus el atunci la Colonia, a prins pe vreo doi negustori, și-atît i-a încolțit, pînă au scos banii. Spune, tu n-ai fi făcut tot așa?

KARL: Nu, că pînă acolo trebuie să treci printr-o pădure mare-mare, unde sînt țigani și vrăjitoare.

ELISABETH: Halal băiat, să se teamă de vrăjitoare!

MARIA: Ai dreptate, Karl. Rămîi cînd vei fi mare aici, în castelul tău, și fii un cavaler bun și mărinimos. Găsești și pe moșia ta destule prilejuri să faci bine oamenilor. Chiar și cei mai cinstiți dintre cavaleri tot ajung să facă mai multă nedreptate decît dreptate cu isprăvile lor.

ELISABETH: Surioară dragă, nu-ți dai seama ce spui! Să dea Dumnezeu să ne fie copilul mai viteaz cu vremea! Să nu-i semene lui Weislingen, care se poartă așa de urît cu bărbatul meu!

MARIA: Să nu ne pripim cu judecata, Elisabeth! Și tu, și fratele meu sînteți acum îndîrjiți! Eu care stau și privesc mai de departe, îmi dau mai bine seama.

ELISABETH: N-are nici un fel de scuză.

MARIA: Dar tot ce-am auzit despre el m-a minunat! Pînă și bărbatu-tău cîte lucruri bune și frumoase spunea despre el! Și ce tinerețe fericită au dus pe vremea cînd erau amîndoi copii de casă la margraf⁴!

ELISABETH: Se poate. Dar cum îl mai judeci pe-un om care-și spionează prietenul cel mai bun, își vinde serviciile vrăjmașilor soțului meu, iar bunului nostru împărat, care ne este atît de binevoitor, îi umple capul cu tot felul de minciuni!

KARL: Tata! Vine tata! Auzi, paznicul din turn cîntă cîntecul: „Iute! Deschideți poarta!”

ELISABETH: Vine cu pradă!

Intră un călăreț.

CĂLĂREȚUL: Am fost la vînătoare. Venim cu vînat! Bine v-am găsit, nobile doamne!

ELISABETH: L-ați prins pe Weislingen?

CĂLĂREȚUL: Pe el, cu trei călăreți.

ELISABETH: Cum de-ați întîrziat atît?

CĂLĂREȚUL: Am stat la pîndă după el între Nürnberg și Bamberg. Nu se-arăta deloc, și noi îl știam pe drum. Cînd colo, am aflat că o luase prin altă parte și stătea liniștit la contele de Schwarzenberg.

ELISABETH: Și pe-acela ar vrea să ni-l facă vrăjmaș.

CĂLĂREȚUL: Și-ndată i-am spus stăpînului: „Sus!” Și-am pornit-o călări în pădure la Haslach. Cînd, ce să vezi? Cum mergeam noi așa în miez de noapte, dăm în drum peste-o stîină unde tocmai intraseră cinci lupi și făceau prăpăd mare printre oi! S-a înveselit atunci stăpînul și-a spus: „Semn bun, băieți! Noroc tuturor, noroc și nouă!” Și ne-am bucurat și noi. Tocmai atunci pică și Weislingen, cu patru oameni călări.

MARIA: Cum îmi bate inima!

CĂLĂREȚUL: La porunca stăpînului, eu cu înc-un tovarăș, încolțit, de n-a mai putut cîrmi nici încoace, nici încolo, iar cavalerul împreună cu Hans s-au năpustit asupra oamenilor și i-au luat în primire. Unul dintre ei ne-a scăpat însă.

ELISABETH: Sînt curioasă să-i văd. Se-ntorc degrabă?

CĂLĂREȚUL: Au și-nceput urcușul din vale. Într-un sfert de ceas sînt aici.

MARIA: Ce abătut trebuie să fie!

CĂLĂREȚUL: Arată destul de mohorît!

MARIA: O să mă doară inima cînd l-oi vedea!

ELISABETH: Iacă și tu! Mă duc repede să pregătesc de-ale mîncării. Trebuie să vă fie tuturor o foame de lup!

CĂLĂREȚUL: Grozavă!

ELISABETH: Uite cheia de la pivniță; adu vin din cel mai bun. Merită. *Iese.*

KARL: Vin și eu, mătușico!

MARIA: Vino, băietel *Iese*.

CĂLĂREȚUL: Nu-i seamănă lui tat-su. Altfel, se ducea la grajd!

Intră Götz, Weislingen, slujitorii.

GÖTZ *punînd pe masă coiful și lancea*: Scoateți-mi armura și dați-mi pieptarul! Ce bine! Am să mă simt în voie! Frate Martin, aveai dreptate! Încordați ne-ai mai ținut, Weislingen! *Weislingen nu răspunde și umblă de colo pînă colo*. Hai, vino-ți în fire! E timp să-ți scoți armura! Unde-ți sînt hainele? Doar nu s-or fi pierdut! *Către-un slujitor*. Cereți-i bagajele de la oamenii lui, desfăceți-le și vedeți să nu facă picioare. Nu-i vorbă, aș putea să-ți împrumut și de-ale mele!

WEISLINGEN: Rămîn cum sînt; mi-e totuna!

GÖTZ: Să-ți dau o haină curată, frumoasă, de-a mea; e bună, dar e simplă, numai de in. Mie tot mi-a rămas strîmtă. Am îmbrăcat-o la nunta contelui palatin, tocmai în vremea cînd episcopul tău tuna și fulgera împotriva mea. Îi scufundasem cu două săptămîni înainte două corăbii pe Main. Parcă mă văd suind cu Franz von Sickingen scara birtului „La Cerbul din Heidelberg“. Pîn-a nu aiunge în capul scării, se face un fel de podișcă cu pălimar. Acolo era episcopul, și cînd să treacă Franz în dreptul lui, i-a întins mîna, și mi-a întins-o și mie, cum veneam în urma lui. Am rîs pe sub mustață și m-am dus la landgraful⁵ von Hanau, care mi-era foarte drag: „Știi, zic, că episcopul mi-a întins mîna? Mă prind că nu m-a recunoscut!“ Cînd a auzit episcopul, fiindcă vorbeam înadins tare, a venit înfuriat înspre noi, ca să-mi spună: „Da, să știi, pentru că nu te-am cunoscut și-am întins mîna!“ Și i-am răspuns: „Prealuminate, am văzut că pentru că nu m-ai recunoscut mi-ai întins mîna. Dacă-i așa, poftim, ia-ți mîna înapoi!“ I s-a roșit prichindelului și gîtul de mînie, de parcă era un rac fiert, și s-a dus înăuntru, la contele palatin Ludwig și la prințul de Nassau, să se plîngă. De cîte ori am mai rîs de atunci încoace din pricina asta!

WEISLINGEN: Aș dori să rămîn singur.

GÖTZ: Dar de ce? Nu mai fi așa mîhnit! Nu înseamnă că dacă ești în puterea mea am să abuzez de ea.

WEISLINGEN: Nici nu m-am temut. Îți faci datoria de cavalier.

GÖTZ: Și știi că mi-e sfântă.

WEISLINGEN: Sînt prizonier: restul nu mă privește.

GÖTZ: N-ai spune asta dac-ai avea de-a face cu prinți care te-ar fi ținut legat în lanțuri în cine știe ce hrubă adîncă și cu un paznic pus să-ți alunge somnul.

Vin slujitorii cu haine. Weislingen își scoate armura și-și schimbă haina. Intră Karl.

KARL: Bună dimineța, tăticle!

GÖTZ *îmbrățișîndu-l*: Bună dimineța, flăcăule! Cum ați dus-o voi zilele astea?

KARL: Foarte cuminte, tată! Mătușica așa spunea. Că sînt foarte cumintel!

GÖTZ: Bravo!

KARL: Mi-ai adus ceva?

GÖTZ: De astă dată, nu.

KARL: Am învățat multe.

GÖTZ: Ce spui!

KARL: Să-ți spun povestea cu copilul cel milostiv?

GÖTZ: După masă.

KARL: Și mai știu ceva.

GÖTZ: Ce-o fi?

KARL: Jaxthausen e un sat cu un castel pe malul rîului Jaxt și care de două sute de ani aparține cavalerilor de Berlichingen, din tată în fiu.

GÖTZ: Știi cine e cavalerul de Berlichingen? *Karl rămîne cu ochii în gol. Götz, aparte.* De-atîta învățătură, nu-l mai cunoaște nici pe tat-su. Al cui e Jaxthausen?

KARL: Jaxthausen e un sat și un castel pe malul rîului Jaxt.

GÖTZ: Eu altceva te-am întrebat. Îi cunoșteam toate cărăruile, toate drumeagurile și vadurile pînă să știu cum fi zice rîului, satului și cetății. Maică-ta e la bucătărie?

KARL: Da, tăticle! Face mîncare de napi și friptură de miel.

GÖTZ: Și pe asta o știi, meștere bucătar?

KARL: Și mie, ca desert, mi-a pus mătușica un măr la cuptor.

GÖTZ: Crud nu poți să-l mănînci?

KARL: Copt e mai bun.

GÖTZ: Apoi tu le vrei pe toate mai cu moț! Weislingen, măntorc numaidecît. Să-mi văd întîi nevasta. Vino cu mine, Karl.

KARL: Dumnealui cine e?

GÖTZ: Întinde-i mîna și spune-i să fie vesel!

KARL: Domnule, poftim mîna și fii vesel! Masa e-aproape gata!

WEISLINGEN *ridicîndu-l în sus și îmbrățișîndu-l*: Copil fericit, care n-ai altă amărăciune decît că nu vine mai repede supă! Să dea Dumnezeu să te bucuri de băiat, Berlichingen!

GÖTZ: Unde e lumina mai multă, e și umbra mai mare. Numai de-ar fi așa! Ia să mă-ngrijesc eu de cîte ceva. *Iese.*

WEISLINGEN: O, de ce nu pot să mă trezesc și să-mi spun că toate nu-s decît un vis? Sînt, așadar, în mîna lui Berlichingen, de care abia mă desprinsesem sufletește, de-a cărui amintire fugeam ca de foc, pe care speram să-l înving! În vreme ce el e tot cînstitul Götz de altădată. Doamne sfinte, la ce-o să ducă toate astea! Iată-te din nou, Adelbert, în sala asta, unde, copii zburdalnici, alergam ca să ne prindem, cînd îl iubeam și țineam la el ca la sufletul meu. Dar cine ar putea să-i fie aproape și să-l urască? Ah, mă simt un nimic aici! Cum v-ați dus, vremi fericite, cînd bătrînul Berlichingen stătea lîngă cămin și noi doi ne jucam în jurul lui și ne iubeam ca niște îngerii! Ce-ngrijorați or fi episcopul și prietenii mei! Știu eu bine că tot ținutul se frămîntă pentru întîmplarea asta nenorocită. Dar ce folos! Îmi pot ei da ce rîvnesc eu?

GÖTZ *cu o sticlă de vin și cu pahare*: Pînă la masă, să bem un păhăruț! Poftim, stai jos și simte-te ca acasă. Spune-ți că ai venit la Götz ca pe vremuri. E o bucată de vreme de cînd nu ne-am mai văzut și n-am mai golit un pahar împreună. *Închină.* Noroc și voioșiei!

WEISLINGEN: Acele vremi au trecut!

GÖTZ: Ba să ferească Dumnezeu! E drept că zile mai fericite ca acelea de odinioară, la curtea margrafului, cînd dormeam și alergam împreună, n-au să mai vină. Cu ce înduioșare mi-aduc aminte de tinerețe! Mai știi cînd m-am certat cu polonezul, pentru că i-am zburlit ca din greșeală părul frizat și pomădat?

WEISLINGEN: Era la masă, și-a azvîrlit cu cuțitul după tine.

GÖTZ: Și eu i-am tras o sfîntă de bătaie! Tu ai rămas de-a-tunci certat cu toată șleahta lui, iar noi doi eram veșnic nedespărțiți în toate, ca doi tovarăși buni. După asta

ne cunoșteau toți. (*Umple paharele și închină.*) „Castor și Pollux“! Parcă-mi creștea inima ori de câte ori îl auzeam pe margraf spunându-ne așa.

WEISLINGEN: Episcopul de Würzburg ne scornise porecla asta.

GÖTZ: Om luminat și inimă deschisă! Cît oi trăi am să-mi aduc aminte de el cum ne răsfața, cum ne lăuda că sîntem una în tot ce facem și cum îl mai fericea el pe omul care se poartă cu prietenul lui de parcă i-ar fi frate geamăn!

WEISLINGEN: Nu-mi mai vorbi de asta!

GÖTZ: De ce nu? Eu, după toată povestea asta, nu știu o fericire mai mare decît să-mi amintesc de trecut. Bine-n-țeles, mă doare cînd mă gîndesc cît eram de legați în cuget, la bine și la rău, și cum îmi închipuiam pe vremea aceea că așa avem să rămînem toată viața. Nu era asta singura mea mîngîiere atunci, la Landshut, cînd un glonț îmi retezase mîna, iar tu m-ai mîngîiat și m-ai îngrijit mai mult decît un frate? Iar eu nădăjduiam: „Adelbert are să fie mîna mea dreaptă“! Și-acum...

WEISLINGEN: Ah!

GÖTZ: Dacă m-ai fi ascultat atuncea cînd am stăruit pe lîngă tine să plecăm împreună în Brabant, rămîneam aceiași. Dar tu te-ai dedulcit la viața ticăloasă de la curte și te-ai obișnuit să te guduri pe lîngă femei. Nu-ți spuneam eu întrună cînd tot vorbeai cu muierile alea și le tot povesteai ba de căsătorii nefericite, ba de fete înșelate, ba de cutare ori cutare femeie că are pielea zgrunțuroasă, ori te mini ce și cîte alte fleacuri, ca să le faci să rîdă, nu-ți spuneam eu: „Adelbert, ai să ajungi un om de nimic!“?

WEISLINGEN: La ce bun toate astea?

GÖTZ: Oh, de-aș putea să uit, ori de-ar fi altfel! Nu ești tu la fel de liber și de nobil prin naștere ca orișicare altul în Germania, tot așa de independent, supus numai împăratului? Pentru ce să te pleci în fața unor vasali? Ce ai tu de la episcop? Atît că ți-e vecin și că ar putea să te păgubească? Dar tu n-ai brațe și n-ai prieteni ca să-l sîci și tu? Merită ca numai pentru atît să-ți nesocotești dreptul tău de cavalier liber, care ascultă numai de Dumnezeu, de împărat și de sine însuși? Face să te pitești după un încăpățînat și veninos de popă?

WEISLINGEN: Lasă-mă să vorbesc!

GÖTZ: Ce-ai mai avea de spus?

WEISLINGEN: Tu îi vezi pe prinți cum îl vede lupul pe cio-ban. Îi ocărăști pentru că vor binele oamenilor și al țărilor lor! Dar au ei o clipă de răgaz din partea cavale-rilor nedrești care le atacă supușii pe la toate răspîntiile, pustiindu-le satele și castelele? Și cînd, pe de altă parte, vezi că însuși scumpul nostru împărat, pentru țările lui atît de amenințate de vrăjmașul de veacuri, cere ajutor de la alte state, care abia pot să-și apere pielea lor, nu crezi că prinții au fost fericiți inspirați cînd s-au gîndit la mijloace menite să aducă liniștea în Germania și să împartă dreptatea, pentru ca fiecare, mic și mare, să se bucure de foloasele păcii? Iar nouă, Berlichingen, ne iei în nume de rău că ne punem sub scutul celor al căror ajutor ne e aproape, în loc să recurgem la puterea imperială depărtată, care nici ea nu se poate apăra?

GÖTZ: A, da! Înțeleg, Weislingen! De-ar fi prinții așa cum ni-i înfățișezi tu, toți am avea ceea ce dorim: liniște și pace! Cred și eu! Asta vrea orîșice pasăre de pradă: Să-și poată sfîșia prada în tihnă. „Binele fiecăruia în parte...” Atîta grijă să aibă ei! Și pe-mpărat îl duc de nas într-un chip neobrăzat. El e de bună-credință și ar da mult să îndrepte situația! Nu e zi de la Dumnezeu, însă, să nu tot vină alt potlogar cu alte soluții. Și cum împăratul înțelege ușor și n-are decît să spună un cuvînt pentru ca o mie de mîini să se și apuce de lucru, i se pare că tot atît de repede și de lesne au să le și ducă pînă la capăt. Plouă atuncea legi peste legi, care însă, rînd pe rînd, sînt date toate uitării. Prinții apucă lacomi tot ce le poate folosi și se întrec să facă paradă de vorbe late despre „liniștea și siguranța imperiului”, pînă apucă să-i pună pe cei slabi sub călcîi. Mă prind că mulți dintre prinți spun slavă Domnului că împăratul are de înfrun-tat turcii.

WEISLINGEN: Așa vezi tu lucrurile.

GÖTZ: Fiecare le vede în felul său. Întrebarea este: De partea cui e lumina și dreptatea? Dar e sigur că ce faceți voi e certat cu lumina zilei.

WEISLINGEN: Firește, spui ce vrei! Eu sînt doar un prizo-nier.

GÖTZ: Dacă ai conștiința curată, ești liber să vorbești. Dar cu pacea publică oare cum rămîne? Mi-aduc aminte că eram copil de șaisprezece ani cînd m-a luat margraful

cu el în Reichstag. Cîte vorbe late mai înşirau şi atunci principii, iar clericii, şi mai şi! Episcopul tău îi împuiase împăratului urechile, de parcă cine ştie cît îi stătea pe inimă dreptatea! Şi-acum, uite-l, mi-l prinde pe omul meu de încredere, tocmai cînd ne-mpăcasem şi nici nu visam să-i fac vreun rău. Nu ne-nţelesesem? Ce-a avut să-mi ia omul?

WEISLINGEN: N-a fost cu ştirea lui.

GÖTZ: Atunci, de ce nu-i dă drumul?

WEISLINGEN: Nu s-a purtat cuviincios.

GÖTZ: Nu s-a purtat cuviincios? Crede-mă, sînt tot atît de convins că s-a purtat cuviincios pe cît de convins sînt că episcopul şi cu tine aţi pus la cale să mi-l prindeţi. Pe ce lume credeţi voi că trăiesc ca să nu-mi dau seama ce urmăriţi?

WEISLINGEN: Eşti bănuitor şi nedrept cu noi.

GÖTZ: Weislingen, vrei să-ţi spun pe şleau ce cred? Eu vă stau ca un pai în ochi, oricît de neînsemnat aş fi, şi în ochi vă stau şi Sickingen şi Selbitz, pentru că toţi trei sîntem hotărîţi să murim mai degrabă decît să ne datorăm libertatea altuia decît lui Dumnezeu şi să jurăm credinţă şi supunere altuia decît împăratului. Fel şi fel de iscoade îmi dau tîrcoale ca să mă ponegrească pe urmă maiestăţii-sale, pe la prietenii şi vecinii lor, şi se dau de ceasul morţii cum să afle ceva împotriva mea. Şi-au pus în gînd să mă răpună pe orice cale! De-asta mi-aţi răpit omul, fiindcă ştiaţi că l-am pus să vă isco-dească. Şi de asta nu s-a purtat cuviincios, fiindcă nu m-a trădat faţă de voi. Iar tu, Weislingen, eşti unealta lor.

WEISLINGEN: Berlichingen!

GÖTZ: Să nu mai vorbim despre asta! Sînt duşmanul explica-ţiilor: ori te înşeli singur, ori pe altul, ori, de cele mai multe ori şi pe unul şi pe altul.

KARL: La masă, tată!

GÖTZ: Bună vestel! Poftim! Poate că doamnele au să te mai înveselească! Erai straşnic curtezan pe vremuri. Domnişoarele nu mai puteau după tine! Poftim!

(Ies)

La masă. Tocmai se servește desertul și se aduc pocalele mari. Episcopul de Bamberg, Abatele din Fulda, Olearius, Liebetraut, curteni.

EPISCOPUL: Și zi, sînt mulți nobili printre studenții germani la Bologna?

OLEARIUS: Și nobili, și burghezi. Dar fără laudă, să mă credeți, sînt vrednici de toată cinstea. A ajuns proverbial la Academie: „Sîrguitor ca un nobil german!“ Vedeți, în vreme ce burghezii depun o mare silință pentru ca prin alte calități să răscumpere lipsa de rang, ceilalți se întrec din răspuțeri să-și împodobească rangul de care se bucură cu cele mai strălucite merite.

ABATELE: Ce spui?

LIEBETRAUT: Auzi dumneata minune! „Sîrguitor ca un nobil german!“ Asta nu mi-a fost dat s-aud pînă acum!

OLEARIUS: Credeți-mă, sînt admirați de toată Academia! În foarte scurt timp, cîțiva dintre cei mai vechi și mai iscusiți au să se-ntoarcă avînd titlul de doctor. Împăratul are să fie fericit să-i pună în cele mai înalte funcții.

EPISCOPUL: Negreșit!

ABATELE: Spune-mi, cunoști cumva un tînăr din Hessa...

OLEARIUS: Sînt mulți din Hessa.

ABATELE: Îl cheamă, stai, trebuie să-l știe careva din voi... mamă-sa era... taică-său avea numai un ochi, și era mareșal.

LIEBETRAUT: Von Wildenholz?

ABATELE: Da, da, von Wildenholz.

OLEARIUS: Cum nu! Îl știu. Un tînăr plin de merite. E mai ales renumit în arta argumentării.

ABATELE: Asta de la maică-sa a moștenit-o.

LIEBETRAUT: Numai că bărbatu-său s-ar fi lipsit.

EPISCOPUL: Și cum zici că-l cheamă pe-mpăratul care-a scris *Corpus juris*⁶ acela?

OLEARIUS: Justinianus.

EPISCOPUL: Strașnic bărbat! Să trăiască!

OLEARIUS: În memoria lui! *Golesc un pahar*.

ABATELE: Frumoasă carte trebuie să fie!

OLEARIUS: Am putea-o mai degrabă numi Cartea Cărților: un mănunchi al tuturor legilor; fiecare caz își are alături și sentința, iar pentru cazurile pendinte ori neclare, sînt comentariile, cu care oamenii cei mai învățați au ținut să împodobească această operă fără de seamăn.

ABATELE: ... Un mănunchi al tuturor legilor! Auzi! Sigur c-or fi acolo și cele zece porunci!

OLEARIUS: Implicite — da; explicite — nu!

ABATELE: Tot asta am vrut și eu să spun; lucrul în sine, atît, fără altă explicație?

EPISCOPUL: Și ce-i mai bun decît toate, după cîte spui, e că țara-n care cartea asta ar fi introdusă pe deplin și aplicată cum trebuie ar putea să se trăiască în cea mai deplină pace și liniște.

OLEARIUS: Fără discuție.

EPISCOPUL: Trăiască doctorii în drept!

OLEARIUS: Sînt foarte onorat. *Beau*. Unde nu dă Dumnezeu să spună tot așa și concetățenii mei!

ABATELE: Dar din ce parte sînteți, prealuminate domn?

OLEARIUS: Din Frankfurt pe Main, Eminență.

EPISCOPUL: Și domniile-voastre nu sînteți bine văzuți acolo? Cum se face?

OLEARIUS: Destul de ciudat. M-am dus să-mi iau în primire moștenirea rămasă de la taică-meu, și mulțimea să mă omoare cu pietre și mai multe nu, cînd a auzit că sînt jurist.

ABATELE: Ferească dumnezeu!

OLEARIUS: Dar lucrul se explică așa: corpul judecătoresc, care se bucură de multă considerație în toată împrejurimea, este alcătuit dintr-o seamă de oameni care habar n-au de dreptul roman. Ei cred că e destul ca prin vîrstă și experiență să ajungi să cunoști cît mai amănunțit starea internă și externă a orașului. În felul acesta, mai prin tradiție, mai prin cîteva legi, sînt judecați orașenii și vecinătatea.

ABATELE: Foarte bine.

OLEARIUS: O fi, dar n-ajunge. Viața omului e scurtă; și într-o singură generație nu se pot ivi atîtea cazuri. Pe cîtă vreme codul nostru de legi este tocmai o culegere de tot felul de cazuri petrecute în decurs de secole. Și-apoi, mintea și părerile oamenilor se schimbă cu vremea. Ce socotește astăzi unul drept bun, mîine i se pare altuia că nu e bun, și, firește, atunci se fac tot felul de-ncurcături și nedreptăți. Toate astea sînt însă statornicite prin lege. Legea — ea nu se schimbă.

ABATELE: Ei da, așa e mai bine.

OLEARIUS: Și tocmai asta nu vrea să recunoască plebea, care, de altfel, e așa de setoasă de noutăți. Urăște de

moarte orice e nou, dacă vine s-o scoată din vechiul făgaș, chiar dacă o duce spre mai bine. Atît de rău îi iudecă pe oamenii de legi, încît socotesc niște eretici care duc statul la pieire, sau niște pungăși, și sînt turbați cînd văd că vreunul din ei ar vrea să se așeze la ei.

LIEBETRAUT: Dumneata ești din Frankfurt? Cunosco multă lume acolo. La încoronarea împăratului Maximilian, noi, flăcăii, le-am cam luat-o înainte mirilor voștri... Zici că te cheamă Olearius? Nu știu acolo pe nimeni să-l cheme așa.

OLEARIUS: Pe tata îl chema Öhlmann; dar cum numele acesta nu se potrivea deloc pe tezele mele latinești, ca să evit nepotrivirea, am urmat pilda și sfatul unor onorați profesori de drept și mi-am schimbat numele în Olearius.

LIEBETRAUT: Foarte cuminte ai făcut că ți-ai tradus numele. Un profet nu înseamnă nimic în țara lui. S-ar fi putut ca rămînînd cu numele în limba maternă, s-o pățești și dumneata la fel.

OLEARIUS: Dar nu pentru asta.

LIEBETRAUT: Orice raționament are la bază o serie de motive.

ABATELE: „Un profet nu-nseamnă nimic în țara lui...”

LIEBETRAUT: Și știi de ce, preacucernice părinte?

ABATELE: Pentru că acolo s-a născut și-a crescut.

LIEBETRAUT: Bun; ăsta ar fi unul din motive. Dar celălalt este următorul: s-ar putea ca aceluiași domn, cînd îl vezi mai de aproape, să-i piară nimbul acela care, prin ceața depărtării, îl poleia cu un fel de sfințenie și pietate... și să-ți pară doar ca o biată feștilă de seu.

OLEARIUS: Parc-ai fost tocmit să spui adevăruri.

LIEBETRAUT: Avînd curaj, replica nu-mi lipsește.

OLEARIUS: Dar îți lipsește-ndemînarea s-o spui la locul ei.

LIEBETRAUT: Ventuza, oriunde prinde, e bine pusă.

OLEARIUS: Pe felcer îl cunoști după șorțul de dinainte. Îl iei drept ce este și nu te mai superi. Oricum, puteai, ca prevedere, să-ți pui și tichie cu clopoței.

LIEBETRAUT: La cine ți-ai trecut doctoratul? Nu de alta, dar ca să știu, de-o fi vreodată nevoie, să nu greșesc adresa.

OLEARIUS: Ești cam îndrăzneț!

LIEBETRAUT: Și dumneata cam scurt de minte!

EPISCOPUL: Să schimbăm vorba. Prea vă aprindeți, domnilor! La masă vorbele se iau mai în glumă. Spune-ne altceva, Liebetraut.

LIEBETRUAT: Peste Main, în dreptul orașului Frankfurt, se află Sachsenhausen⁸...

OLEARIUS *către episcop*: Ce se mai aude de războiul cu turcii, Sfinția Voastră?

EPISCOPUL: Grija împăratului, înainte de toate, e să readucă liniștea în stat, să înlăture certurile între cavaleri și să-ntărească prestigiul tribunalelor. În urmă, zice că are de gînd să pornească el însuși împotriva dușmanilor imperiului și-ai creștinătății. Deocamdată mai are treburi personale. Cît despre imperiu, a rămas, în ciuda celor patruzeci de amenințări în scris, tot ca o hrubă de ucigași. Franconia, Suabia, Rinul-de-Sus și țările-nvecinate sînt mereu pustiite de cavaleri neastîmpărați și semeți. Sickingen, Selbitz, cel cu un picior, și Berlichingen, cu mîna lui de fier, își bat joc prin ținuturile astea de autoritatea împăratului.

ABATELE: Dacă Maiestatea Sa nu s-o grăbi să intervină, nebunii ăștia bagă pe careva în cofă.

LIEBETRAUT: Mare meșter care l-o putea băga în cofă pe polobocul din Fulda.

EPISCOPUL: Berlichingen, mai ales, îmi e de mult vrăjmaș de moarte, și mă sîcîie cît nu pot spune. Dar i se-nfundă acum: împăratul își ține curtea la Augsburg. Ne-am luat toate măsurile ca să nu ne mai scape! Domnule doctor, îl cunoști pe Adelbert von Weislingen?

OLEARIUS: Nu, Eminență.

EPISCOPUL: Îl așteptăm. Dacă stai pînă sosește, te vei bucura să vezi, întruniți într-un singur om, pe cel mai nobil, cel mai înțelegător și cel mai desăvîrșit dintre cavaleri.

OLEARIUS: Strașnic om trebuie să fie ca să-și audă asemenea laude din asemenea gură.

LIEBETRAUT: Și n-a urmat la nici o academie.

EPISCOPUL: Știm, știm. *Slujitorii aleargă la ferestre.* Dar ce e?

UN SLUJITOR: Intră călare în curtea palatului Färber, omul lui Weislingen.

EPISCOPUL: Vedeti, ce vrea! Sigur că-i anunță sosirea.

Liebetraut se duce să vadă. Ceilalți se ridică și mai beau un pahar. Liebetraut se-ntoarce. Ce vești?

LIEBETRAUT: Aș fi vrut să v-o spună altul: Weislingen a fost prins!

EPISCOPUL: Vai!

LIEBETRAUT: Berlichingen l-a prins la Haslach și i-a luat trei oameni. Unul a scăpat și-a venit să vă dea de veste.

ABATELE: Înfrorătoare vestel!

OLEARIUS: Îmi pare foarte rău.

EPISCOPUL: Să-l văd pe om. Adu-l încoace, să vorbesc cu el. Adu-l în cabinetul meu. *Iese.*

ABATELE *așezându-se iar*: Înc-un păhărel!

Un slujitor îi toarnă.

OLEARIUS: N-ar fi de părere sfinția-voastră să facem puțină mișcare prin grădină? *Post coenam stabis seu passus mille meabis⁹.*

LIEBETRAUT: Într-adevăr, cred că nu e bine să stai jos. Te mai alegi cu vreo apoplexie. *Abatele se ridică. Liebetraut, aparte. Las' să-l văd ieșit, și-i arăt eu „mișcare“!*

Ies toți.

Jaxthausen

Maria, Weislingen

MARIA: Spui că mă iubești. Cît sînt de bucuroasă! Sper să ne-nțelegem și să te fac fericit.

WEISLINGEN: Tot ce știu e că sînt cu totul al tău. *O îmbră-țișează.*

MARIA: Te rog, lasă-mă! Sărutul de învoire ți l-am dat.

Dar nu înțeleg să pui acum stăpînire pe-un bun care nu-ți aparține decît cu anumite condițiuni.

WEISLINGEN: Ești prea aspră, Maria. Pe Dumnezeu îl bucură dragostea nevinovată, nu-l supără.

MARIA: Se poate! Eu nu cred. De mică mi-au spus: „Dezmierdările sînt ca lanțurile; te leagă prin dorințe! O fată dacă iubește e mai slabă decît Samson după ce și-a pierdut pletele“.

WEISLINGEN: Cine te-a-nvățat asta?

MARIA: Stareța mea de la mînăstire. Pînă la șaisprezece ani am stat la ea și, drept să spun, numai lîngă dumneata

sînt atît de fericită ca acolo. Ea iubise și știa ce-nseamnă.
Ce inimă de aur! Minunată femeie!

WEISLINGEN: Atunci era ca tine! *Îi ia mîna.* Cum are să-mi fie cînd oi pleca?

MARIA *trăgîndu-și mîna:* Cam greu, cred; știu cum are să-mi fie mie. Dar de plecat, trebuie să pleci.

WEISLINGEN: Da, iubito, plec. Fac jertfa asta cu gîndul că răscumpăr prin ea fericirea noastră. Binecuvîntat să-ți fie fratele și ziua în care-a pornit să mă prindă.

MARIA: Plin de nădejdi era, și pentru el, și pentru tine.
„Rămîneți cu bine — ne-a spus la plecare — voi căuta să-l regăsesc!”

WEISLINGEN: M-a regăsit. Cît de rău îmi pare că din cauza vieții nesuferite de la curte mi-am lăsat toate bunurile în părăsire și nu mai știu de ele! Altfel, ai fi putut să fii îndată a mea!

MARIA: Și amînarea-și are bucuriile ei!

WEISLINGEN: Asta să n-o spui, Maria, altfel mă faci să cred că mă iubești mai puțin decît te iubesc eu pe tine. Ispășirea o merit, dar cîte nădejdi au să-mi însoțească pașii! Să fiu cu totul al tău, să trăiesc numai pentru tine, în preajma celor buni, departe de lume, despărțit de ea, să gust tot farmecul de care ni se întrepătrund sufletele! Ce poate să mai însemne favoarea prințului ori prețuirea lumii pe lîngă fericirea asta simplă, unică? Multe-am sperat și multe mi-am dorit, dar asta-i mai presus de orice dorință și de orice nădejde.

Intră Götz.

GÖTZ: Omul tău s-a-ntors. Abia mai putea să vorbească de oboseală și de foame. Îi dă nevastă-mea să mănînce. Atît am putut să-nțeleg de la el: că episcopul nu-i dă drumul omului meu. Vrea să se numească o comisie imperială și să se hotărască o zi ca să limpezim chestiunea. Facă ce-o crede, Adelbert, din partea mea ești liber. Nu-ți cer decît cuvîntul că pe viitor, nici pe față și nici în ascuns, nu mai dai ajutor vrăjmașilor mei.

WEISLINGEN: Dă-mi mîna; ai cuvîntul meu. Din clipa asta prietenia și încrederea să fie ca o lege-a naturii, legătura de veci și nestrămutată dintre noi. Dă-mi voie, totodată, să-ți cer și mîna — *Ia mîna Mariei* — a celei mai nobile dintre domnișoare.

GÖTZ: Să spun „da“ pentru tine?

MARIA: Spune odată cu mine.

GÖTZ: Din fericire, de data asta interesele noastre merg mână-n mână. Lasă, nu te-nroși! Privirea ta e o grăitoare dovadă. Fie, Weislingen! Dați-vă mâinile. Zic amin! Prietenul și fratele meu! Îți mulțumesc, surioară! Știi să faci și altceva, nu numai să torci cînepa! Ai sucit un fir ca să prinzi în mreje această pasăre rară? Dar ești turburat, Adelbert! Ce-i cu tine? Uită-te, eu sînt fericit. Parcă nu-mi vine să cred că visul meu de-o viață e acuma aieva. Dar îmi dau seama că mi se împlinește-un vis: astă-noapte se făcea că-ți întindeam mîna dreaptă, cea de fier, și că tu mi-ai strîns-o așa de tare, încît a sărit din încheietura armurii, de parc-ar fi fost frîntă. M-am speriat, și atunci m-am trezit. De-aș fi putut să-mi continui visul, sigur te-aș fi văzut cum îmi pui în locul ei o mîna nouă și vie. Și-acuma du-te degrabă, vezi-ți de castel și de moșii și pune-ți rînduială în treburi cum știi mai bine. Blestemata ceea de viață de la curte te-a făcut să-ți uiți de toate. S-o chem și pe nevastă-mea. Elisabeth!

MARIA: Frate-meu nu mai poate de bucurie!

WEISLINGEN: Tot mai bucuros sînt eu.

GÖTZ: Ai să ai parte de meleaguri tare frumoase!

MARIA: Franconia e o țară binecuvîntată.

WEISLINGEN: Așa e. Iar castelul meu e în cea mai frumoasă parte și în cea mai binecuvîntată.

GÖTZ: Pe drept cuvînt: într-o parte curge Mainul, și-n față se ridică lin muntele acoperit cu vii și arături, și-ncununat de castelul vostru; apoi riul face un cot repede pe după stîncă pe care e-nfipt castelul. Ferestrele sălii celei mari privesc în jos peste pînza apei, cale de multe ceasuri depărtare.

Vine Elisabeth.

ELISABETH: Ce doriți? Care-i porunca?

GÖTZ: Dă-ți și tu învoirea și spune: „Dumnezeu să vă binecuvînteze!“ S-au logodit.

ELISABETH: Așa degrabă?

GÖTZ: Dar nu chiar așa de neașteptat.

ELISABETH: Să-i fie-ntotdeauna dragă ca și acum, cînd ai pețit-o. Să n-ai fericire mai mare decît dragostea pentru ea!

WEISLINGEN: Amin! Nici nu-nțeleg fericirea decît așa.
GÖTZ: Mirele, draga mea, trebuie să plece pentru scurt timp. Schimbarea asta mare aduce după ea multe altele mici. Trebuie mai întîi să se îndepărteze de curtea episcopală, apoi să se dezbrace pe-ncetul de prietenia asta. Trebuie, în urmă, ca moșiile să și le scoată din mîna arendașilor hrăpăreți. Și-acum, haide, surioară, haide, Elisabeth! Să-l lăsăm singur. Fără îndoială că omul lui are să-i spună unele lucruri între patru ochi.

WEISLINGEN: Nimic ce n-ați putea auzi și voi!

GÖTZ: Nu e nevoie! Franconia și Suabia!¹⁰ Acum sînteți mai înfrățite ca niciodată. Ce-o să le mai punem noi prinților călușul în gură! Cei trei ies.

WEISLINGEN: Doamne sfinte, am fost eu, păcătosul, vrednic de atîta har? Mă copleșește fericirea! Cum depindeam de toți ticăloșii aceia pe care credeam că-i stăpînesc, de privirile prințului, de aplauzele respectuoase din juru-mi! Götz, scumpul meu Götz, tu m-ai redat mie însumi. Iar tu, Maria, tu vii să-mi întregești schimbarea! Ce liber mă simt! Ca pasărea în zbor! Să nu mai aud de Bamberg! Rup toate legăturile nemernice care mă-njoseau! Crește inima în mine! S-a sfîrșit cu strădania de-a alerga după măriri pe care nu le pot ajunge! Fericit și mare e numai cine nu simte nevoia nici să supună pe altul, nici să se plece, pentru ca să fie cineva.

Intră Franz.

FRANZ: Dumnezeu cu tine, stăpîne! Vin cu-atîtea vorbe bune, că nici nu știu cu care să încep. Bamberg și toată înconjurimea vă trimit salutul și vă spun de-o mie de ori: „Dumnezeu cu voi!“

WEISLINGEN: Bine-ai venit, Franz. Altceva ce-mi spui?

FRANZ: Toți, și la curte, și-n alte părți, se gîndesc nespus de mult la dumneavoastră.

WEISLINGEN: N-o să țină mult.

FRANZ: Cît veți trăi. Chiar și după moarte, numele Domniei Voastre va străluci în amintirea tuturor, mai viu decît literele de alamă pe-o piatră funerară. Pînă în suflet i-a mîhnit pe toți întîmplarea asta nenorocită.

WEISLINGEN: Ce-a spus episcopul?

FRANZ: Atît de nerăbdător era să afle mai degrabă, și-așa mă îmboldea cu întrebările, că nici nu-mi dădea răgaz să-i răspund. De știut, știa el, fiindcă Färber, care-apucase să fugă din Haslach, i-a dat de veste. Dar voia să știe cu de-amănuntul. Așa de îngrijorat mă-ntreba dacă nu sînteți cumva rănit! I-am spus: „E-ntreg, întreguleț, din cap pînă-n picioare!”

WEISLINGEN: Ce-a spus de propuneri?

FRANZ: Era gata să dea înapoi și om și bani pe deasupra, numai să vă scape, dar cînd a aflat că vă dă drumul și numai pe cuvînt, a ținut cu tot dinadinsul să-l amîne pe Berlichingen. Mi-a poruncit să vă spun o mulțime de lucruri, le-am și uitat de multe ce erau, o poliloghie întregă, din care-atît am înțeles: „De Weislingen nu mă pot lipsi!”

WEISLINGEN: Va trebui să se învețe!

FRANZ: Nu-nțeleg. Spunea: „Vezi, zorește-l; toți îl așteptăm!”

WEISLINGEN: S-aștepte. La curte nu merg.

FRANZ: Nu mergeți la curte? Stăpîne! Ce vă trece prin minte? Dac-ați ști ce știu eu! Nici prin gînd nu vă poate trece ce-am văzut eu.

WEISLINGEN: Ce-i cu tine?

FRANZ: Destul să-mi aduc aminte, și parcă-mi ies din fire! Bamberg nu mai e Bambergul de-odinioară; un înger cu chip de femeie te face să te crezi în rai.

WEISLINGEN: Atîta tot?

FRANZ: Să mă fac popă dac-o vezi și nu-ți pierzi capul!

WEISLINGEN: Cine e?

FRANZ: Adelheid von Walldorf.

WEISLINGEN: Ea! Pe mulți i-am auzit spunînd că e o frumusețe.

FRANZ: Ați auzit! E ca și cînd ați spune: „Am văzut muzica”. Oare cum ar putea graiul omenesc să exprime o atît de minunată întruchipare, cînd nici ochiul nu e-n stare s-o cuprindă!

WEISLINGEN: Aiurezi!

FRANZ: Se prea poate. Ultima oară cînd am văzut-o, umblam parcă eram beat. Sau, mai bine zis, simțeam în clipa aceea ce trebuie să simtă sfinții în fața unei apariții

cerești: cu toate simțurile mai vii, mai înălțate, mai întărite, dar fără să se poată folosi de nici unul.

WEISLINGEN: Foarte ciudat.

FRANZ: Când mi-am luat rămas-bun de la episcop, ședea alături de el. Jucam șah. El, foarte binevoitor, mi-a întins mîna să i-o sărut și mi-a spus o mulțime de lucruri pe care nu le-am auzit. Căci mă uitam la vecina lui, care sta cu ochii țintă la joc, de parcă puneam la cale o lovitură mare. Îi flutura un fel de zîmbet fin și pînditor împrejurul gurii și pe obraz. Ce n-aș fi dat să fiu eu regele acela de fildeș! Ce frunte nobilă și deschisă! Ce albe, ce luminate arătau fața și sînul înrămat de părul plin de întuneric!

WEISLINGEN: Văd că devii și poet pe tema asta.

FRANZ: Încep să înțeleg ce-nseamnă să fii poet. E să fii pătruns în întregime și pînă-n adîncul sufletului, una cu sentimentul tău! Când a isprăvit episcopul și mi-am făcut reverența, ea s-a uitat la mine și mi-a spus: „Du-i și din partea mea o salutare, cu toate că nu-l cunosc! Spune-i să vină cît de curînd; îl așteaptă prieteni noi. Să nu-i nesocotească, chiar dacă are-atîția vechi!“ Am vrut să-i răspund, dar de la inimă pînă la gură, graiul îmi pierise. M-am înclinat; aș fi dat tot ce am numai să-i pot săruta vîrfurile degetului mic! Și cum stătea așa, episcopului i-a scăpat din mînă un pion. M-am aplecat să-l ridic și, fără să vreau, i-am atins poala rochiei. Parcă m-a săgetat prin tot trupul, de nici nu știu cum am ieșit pe ușă afară.

WEISLINGEN: E și bărbatu-său la curte?

FRANZ: E de patru luni văduvă. A venit la Bamberg să se distreze. O s-o vedeți! Când ți se uită-n ochi, crezi că-i o rază de primăvară.

WEISLINGEN: Asupra mea ar avea efect mai slab.

FRANZ: Aud că sînteți ca și căsătorit.

WEISLINGEN: Aș vrea să și fiu. Dulcea mea Maria are să-mi fie fericirea vieții. Toată blîndețea sufletului i se oglindește în ochii albaștri. Albă ca un înger venit din cer, nevinovată și iubitoare, îmi îndrumază simțirea către liniște și împăcare. Strînge-mi lucrurile! Plecăm la mine la castel! Nu merg la Bamberg de-aș ști că sfîntul Veit în carne și oase ar veni să mă roage. *Iese.*

FRANZ: Ba să ferească Dumnezeu! Tot trag nădejde să fie altfel! Nu zic, Maria o fi iubitoare și frumoasă. Unui prizonier ori unui bolnav nu pot să i-o iau în nume de rău dac-o-ndrăgește. Are în ochi o blîndețe, o duioșie caldă. În jurul tău, însă, Adelheid, este viață, foc, bărbăție. Eu, unul aș —, sînt nebun! Asta a făcut din mine numai cu o privire. Stăpînul trebuie să se ducă acolo, s-o vadă! Eu trebuie să mă duc, să mă înzdrăvesc, ori să înnebunesc de-a binelea.

ACTUL AL DOILEA

Bamberg

O sală

Episcopul și Adelheid joacă șah. Liebetraut cîntă, acompăniindu-se la cîteră. Doamne și curteni jur-împrejur, lîngă cămin

LIEBETRAUT cîntă:

*Cu săgeata-ntinsă,
Cupidon din zbor
Luptă-ar vrea, încinsă,
Luptă vitejească,
Luptă bărbătească;
Plin de-avînt dă zor:*

Ura!

Ura!

*Arme se-mpreună,
Aripioare sună
Strașnic luptător!
Dar peste ce dete?
Sînișori de fete
Care-l îndrăgiră
Și-n brațe-l primiră.
Uită-atunci de muncă,
Arcul și-l aruncă,
Ele-l dezmiardară
Și îl legănară,
Nani puîșor!*

ADELHEID: Nu vă stă gîndul la joc. Șah la rege!

EPISCOPUL: Mai am o porțiță de scăpare.

ADELHEID: Mult nu mai rezistați. Șah la rege!

LIEBETRAUT: Eu, dac-aș fi un om mare, n-aș juca jocul ăsta! Cred chiar că l-aș desființa și la curte, și-n întreaga țară.

ADELHEID: Ai dreptate. Cere inteligență.

LIEBETRAUT: Nu pentru asta. Credeți-mă; clopot de mort, glas de cucuvaie, mîrlîit înfundat de conștiință, toate de m-ar deștepta cînd mi-e somnul mai dulce, le rabd mai degrabă decît să tot aud de „nebun“, de „cai“, de alte jivine și întruna de „șah la rege“.

EPISCOPUL: Cui i-o mai fi trecînd și asta prin minte?

LIEBETRAUT: Unuia, bunăoară, slab de inger dar cu conștiință, cum se-ntîmplă mai întotdeauna. I-a spus „joc regesc“, și cîcă pentru un rege a și fost născocit, și, drept răsplată, regele l-a încărcat de daruri cu nemiluîta. De-o fi așa, credeți-mă, parcă-l văd pe rege: un minor ori la minte ori ca vîrstă, aflat sub tutela maică-si sau neveste-si, cu caș la gură și cu păr bălăior pe la tîmple, drăgăstos, plecîndu-se după vînt ca o salcie, care joacă „dame“ și cu dame, nu din pasiune, ferit-a sfîntul, ia, numai așa, ca să-i treacă vremea. Iar maestrul lui de ceremonii, prea cu multe pe cap ca să fie un învățat și prea puțin mlădios ca să fie un om de lume, a născocit jocul ăsta *ad usum Delphini*¹¹, joc aidoma cu suveranul; și-așa mai departe.

ADELHEID: Șah mat! Liebetraut, știi că ai putea să umpli lacunele din cărțile noastre de istorie?!

Se ridică.

LIEBETRAUT: Ori lacunele din genealogiile nobililor. Ar fi mai rentabil; de cînd meritele strămoșilor, ca și portretele lor, nu mai servesc la nimic altceva decît să ne-acopere golurile de pe pereți și lipsurile morale... Da, ne-am alege cu ceva.

EPISCOPUL: ... Și zi, nu vrea să se-ntoarcă?

ADELHEID: Vă rog să renunțați la asta!

EPISCOPUL: Ce-o fi la mijloc?

LIEBETRAUT: Ce? Cauzele le-ai număra, una cîte una, ca bobîțele de la mătănii. E căzut acum într-un fel de pocăință de care-aș ști eu cum să-l vindec.

EPISCOPUL: Încearcă, du-te la el.

LIEBETRAUT: Dați-mi însărcinarea.

EPISCOPUL: Ți-o dau; e nelimitată! Pune orice în joc, numai adu-l înapoi.

LIEBETRAUT: Pot să-i vorbesc și despre dumneavoastră, doamnă?

ADELHEID: Cu măsură.

LIEBETRAUT: E o înmisiune complicată.

ADELHEID: Mă cunoști atât de puțin, ori ești atât de naiv să nu știi în ce fel să-i vorbești lui Weislingen despre mine?

LIEBETRAUT: Cam în felul cum fluieri după prepelițe, cred.

ADELHEID: N-ai să-nveți să fii serios?

LIEBETRAUT: Se-nvață asta, doamnă?

EPISCOPUL: Hai, du-te, du-te! Ia cel mai bun cal din grajd, și ia-ți slujitori, și adu-mi-l!

LIEBETRAUT: De nu l-oi aduce, să-mi spuneți că și-o babă care vindecă negi și pistrui știe să-l vrăjească mai bine ca mine.

EPISCOPUL: Știu eu dacă o să ajute asta? După ce i-a intrat Berlichingen în suflet! Și de-o veni, să vezi că iar o să vrea să plece.

LIEBETRAUT: Că o să vrea e sigur, numai să poată. Strângerea de mână a unui prinț și surîsul unei femei frumoase... Nu e Weislingen omul să se rupă de ele. Alerg! Cu plecăciune! Vă salut!

EPISCOPUL: Cu bine!

ADELHEID: Cu bine!

Liebetraut iese.

EPISCOPUL: De s-o mai întoarce, ți-l las în seamă!

ADELHEID: Vrei să-ți servesc drept cursă?

EPISCOPUL: Nici gând.

ADELHEID: Ori drept momeală?

EPISCOPUL: Momeala e Liebetraut. Te rog, nu-mi refuza un lucru pe care nimeni altul nu mi-l poate da.

ADELHEID: Vom vedea.

Jaxthausen

Hans von Selbitz, Götz

SELBITZ: Toată lumea are să te-aprobe că te-ai declarat vrăjmaș celor din Nürnberg.

GÖTZ: Mi-ar fi stat pe suflet dac-aș fi trăgănat atîta fără să mi-i fac. S-a dovedit că mi-au dat omul pe mîna celor din Bamberg. O să mă țină ei minte!

SELBITZ: De mult îți poartă pică.

GÖTZ: Și eu lor. Mie-mi convine că ei au început!

SELBITZ: Orașele imperiale și popii au mers întotdeauna alături.

GÖTZ: Au și de ce.

SELBITZ: O să le arătăm noi, să ne țină minte!

GÖTZ: Mă bizui pe dumneata! Unde nu dă Dumnezeu să ne iasă-n cale primarul din Nürnberg, cu lanțul lui de aur în jurul gâtului! Ar avea de ce să se mire, cît ar fi el de viclean.

SELBITZ: Aud că Weislingen a trecut iar de partea ta. Ni se alătură?

GÖTZ: Nu încă; are motive să nu ne dea încă ajutor pe față. Deocamdată, destul că nu e împotriva noastră. Popa, fără el, e ca sutana fără popă.

SELBITZ: Și cînd pornim?

GÖTZ: Mîine, ori poimîine. Zilele astea încep să se-ntoarcă de la tîrgul din Frankfurt negustorii din Bamberg și Nürnberg. O să ne iasă pradă bună.

SELBITZ: Să dea Dumnezeu! *Iese.*

Bamberg

Camera Adelheidei

Adelheid, camerista

ADELHEID: Spui că s-a-ntors? Nu-mi vine să cred.

CAMERISTA: Dacă nu l-aș fi văzut cu ochii mei, aș zice că mă îndoiesc și eu!

ADELHEID: Are episcopul de ce să-l pună-n ramă de aur pe Liebetraut. Mare lucru a făcut!

CAMERISTA: L-am văzut cînd da să intre pe poarta castelului, călare pe-un cal alb. Cînd să treacă peste punte, calul s-a speriat și n-a mai vrut să se miște din loc. Se adunase lume din toate străzile să-l vadă și făcea haz de cal că nu vrea să intre. Din toate părțile îl salutau și el răspundea la toți. Cu nepăsare sta pe cal, apoi, mai cu binișorul, mai cu pintenii, împreună cu Liebetraut și cîțiva slujitori, l-a făcut să intre pe poartă.

ADELHEID: Cîm ți-a plăcut?

CAMERISTA: Nu știu să-mi fi plăcut un altul atît. Semăna cu împăratul aici, *arată portretul împăratului Maximilian*, de-ai fi jurat că e fiu-său. Atît numai că nasul îl are mai mic. Altfel, aceeași ochi zîmbitori, căprui deschis, același păr frumos bălai, și tot așa de-nalt și bine făcut. O ușoară melancolie pe față, știu eu, tare mi-a plăcut!

ADELHEID: Curioasă sînt să-l văd!

CAMERISTA: Așa bărbat zic și eu pentru dumneavoastră.

ADELHEID: Ești nebună!

CAMERISTA: Copiii și nebunii...

Liebetraut intră.

LIEBETRAUT: Ei, stimată doamnă, ce merit?

ADELHEID: Să-ți pună coarne nevasta. Judecînd după isprava din urmă, pe destule neveste cinstitute de prin vecini le-ai scos din calea îndatoririlor casnice.

LIEBETRAUT: Să am iertare, doamnă! Le-am pus pe cale, vreți să spuneți, căci asta se-ntîmpla în patul soțului.

ADELHEID: Ia spune, cum ai făcut de l-ai adus?

LIEBETRAUT: Las' că știți dumneavoastră cum se prind sitarii. N-o să vă mai învăț și chițibușurile mele. Întîi, m-am făcut că nu știu nimic și nu-nțeleg de ce s-a purtat așa, și l-am adus în situația să-mi povestească de-a fir-a-păr. Bineînțeles, am adoptat un punct de vedere cu totul opus; nu-nțelegeam, nu vedeam ce l-a făcut să... și-așa mai departe. I-am vorbit apoi de Bamberg, la-ntîmplare, multe și mărunte, trezindu-i anume amintiri și, după ce i-am pus toată mintea în mișcare, am innodat iarăși o mulțime de fire pe care le găsisem rupte. Fără să știe cum, vrînd-nevrînd, îl trăgea iarăși ața spre Bamberg. Și cum era prea preocupat să se lămurească ce e cu el, și prea dus pe gânduri ca să se mai poată feri, i-am și aruncat pe după git juvățul împletit din trei fire, cele mai trainice: favoarea femeilor, a prinților și lingușirea, și așa l-am tîrit după mine.

ADELHEID: De mine ce i-ai spus?

LIEBETRAUT: Adevărul, așa cum e. Că aveți supărări din cauza pămînturilor și că ați fi dorit, cum are el mare trecere la împărat, să vă dea o mîină de ajutor ca să vă descurcați mai lesne.

ADELHEID: Bine adus.

LIEBETRAUT: Are să vi-l prezinte episcopul.

ADELHEID: Îl aștept... **LIEBETRAUT** *iese*. Cum rar se-ntîmplă să aștept pe cineva.

La Spessart

Berlichingen, Selbitz, Georg, în costum de călăreț

GÖTZ: N-ai dat de el, Georg?

GEORG: Cu-o zi-nainte trecuse călare spre Bamberg, cu Liebetraut și doi slujitori.

GÖTZ: Nu văd ce-o să iasă de-aici...

SELBITZ: Ba eu văd. Prea pripită v-a fost împăcarea ca să fie și trainică. Liebetraut e mare pișicher, sigur că i-a intrat pe sub piele.

GÖTZ: Crezi c-ar fi în stare să trădeze alianța?

SELBITZ: Primul pas l-a și făcut.

GÖTZ: Nu cred. Cine știe de ce-o fi trebuit să se ducă la curte. Acolo au încă îndatoriri față de el. De ce să ne gândim la rău?

SELBITZ: Să dea Dumnezeu să iasă lucrurile bine. O merită.

GÖTZ: Mă gândesc la un șiretlic: să-l îmbrăcăm pe Georg în haina luată pradă de la călărețul din Bamberg, să-i dăm biletul lui de liberă trecere și să se ducă acolo, să vadă cum stau lucrurile.

GEORG: Decînd aștept eu asta!

GÖTZ: E-ntîia ta ieșire! Fii cu băgare de seamă, băiete. Mi-ar părea rău să pățești ceva!

GEORG: Lăsați! Oricîți ar mișuna în jurul meu, nu mă sperii. Am să mă uit la ei ca la niște șoareci.

Iese.

Bamberg

Episcopul, Weislingen

EPISCOPUL: Prin urmare, nu vrei să mai rămîi.

WEISLINGEN: Nu-mi puteți pretinde să-mi calc jurămîntul.

EPISCOPUL: Ți-aș fi putut pretinde să nu-l faci. Ce te-a îndemnat să juri? Nu te puteam eu libera și fără asta?

N-am eu atîta trecere la curtea împăratului?

WEISLINGEN: Faptul e fapt. Iertați-mă, dacă se poate!

EPISCOPUL: Eu tot nu-nțeleg ce te-a făcut să recugi la asemenea pas! Ca să te rupi de mine? Dar n-aveai de ales o mulțime de alte mijloace? Omul lui nu e-n mîna noastră? N-aș fi dat orice sumă ca să-l liniștesc? Acțiunea împotriva lui și-a oamenilor lui ar fi mers mai departe. Dar uit că stau de vorbă cu prietenul lui, care s-a-ntors acum împotriva mea. Uit că acum îi vine ușor să rupă lanțurile pe care el însuși i le-ntinsese.

WEISLINGEN: Prea nobile domn...

EPISCOPUL: Și totuși, cînd mă uit în ochii tăi, cînd ți-aud glasul... nu, nu, e peste putință!

WEISLINGEN: Rămîneți cu bine, Eminență.

EPISCOPUL: Domnul să te aibă-n pază. Altădată, cînd plecai, îți spuneam: „La revedere“. Acum mai bine-ar fi să nu ne mai vedem niciodată.

WEISLINGEN: Multe se mai pot schimba.

EPISCOPUL: Din păcate, prea multe s-au și schimbat. Poate cînd ne-om mai revedea, vei veni ca dușman în fața zidurilor mele, să pustiești ogoarele care îți datorează ție rodnicia de pînă acum.

WEISLINGEN: Nu, Eminență.

EPISCOPUL: Nu poți să zici nul Păturile, clasele laice, vecinii mei, îmi poartă toți pică. Cînd te aveam pe tine... Dar poți să pleci, Weislingen. Nu mai am nimic de spus. Multe planuri ai zădărnicit. Poți pleca...

WEISLINGEN: Ce-aș putea să vă mai spun?

Episcopul iese. Intră Franz

FRANZ: Adelheid vă așteaptă. Nu-i e bine. Totuși, n-ar vrea să plecați fără un bun-rămas.

WEISLINGEN: Haidem.

FRANZ: E sigur că plecăm?

WEISLINGEN: Chiar în seara asta.

FRANZ: Mi-e greu de parcă plec pe veci din lumea asta.

WEISLINGEN: Și mie; ba parcă nici nu știu încotro să mă îndrept.

Camera Adelheidei
Adelheid, camerista

CAMERISTA: Sînteți palidă, doamnă.

ADELHEID: Nu-l iubesc. Aș vrea totuși să nu plece. Vezi, aș putea să trăiesc cu el, chiar dacă nu l-aș vrea de bărbat.

CAMERISTA: Dar credeți că pleacă?

ADELHEID: E la episcop să-și ia rămas-bun.

CAMERISTA: Și abia pe urmă o să simtă greul.

ADELHEID: Ce vrei să zici?

CAMERISTA: Mai întrebați? L-ați prins în capcană. Oricît s-ar zbate, nu mai scapă.

Intră Weislingen.

WEISLINGEN: Nu vă e bine, doamnă?

ADELHEID: Îți e totuna. Te desparți de noi. Pleci pentru totdeauna. Ce-ți pasă dacă mai trăim ori nu?

WEISLINGEN: Nu mă cunoașteți.

ADELHEID: Te iau drept ce te dai.

WEISLINGEN: Aparența înșală.

ADELHEID: Ești cameleon?

WEISLINGEN: De-ați ști ce e-n inima mea!

ADELHEID: Frumoase lucruri mi-ar fi dat să văd!

WEISLINGEN: Cu siguranță. Ați găsi propriul dumneavoastră portret.

ADELHEID: În cine știe ce ungher cu portrete de familii răposate. Ascultă, Weislingen, nu uita că vorbești cu mine. Vorbele mari or fi ele bune când e să te ascunzi după ele; oricum însă, jalnic lucru e să fii recunoscut sub mască. Nu negi și susții, totuși contrariul. Ce părere mai pot să-mi fac despre dumneata?

WEISLINGEN: Oricare, mi-e egal. Sînt atît de amărit de cum sînt, încît puțin îmi pasă drept ce sînt luat.

ADELHEID: Ai venit să-ți iei rămas-bun.

WEISLINGEN: Dați-mi voie să vă sărut mîna. Vă zic rămas-bun. Mi-ați amintit-o. Iertați-mă! Văd că vă deranjez, doamnă.

ADELHEID: N-ai înțeles. Voiam să te ajut să pleci... Doar vrei să pleci.

WEISLINGEN: Spuneți mai degrabă: trebuie! Dacă nu m-ar lega datoria mea de cavalier, cuvîntul dat, care mi-e sfînt...

ADELHEID: Du-te! Du-te! Spune-o asta fetelor care citesc romane cavaleriești ca „Theuerdank“¹² și visează un bărbat la fel. „Datoria de cavalier“! Mă faci să rîd! }

WEISLINGEN: Nici dumneavoastră nu credeți ce spuneți!

ADELHEID: Ascultă-mă pe mine: te prefaci! Ce-ai promis? Și cui? Unui om care nu-și respectă nici măcar legămîntul lui față de-mpărat și de țară, și nu și-l respectă tocmai atunci cînd știe că, prinzîndu-te, își atrage proscierea? Datoria! O datorie cu nimic mai valabilă decît un jurămint fals, smuls cu de-a sila. Cum, legile noastre nu te pot dezlega de asemenea jurămint? Povești pentru copiii care cred în stafii! Altceva ascunzi. Să te faci dușmanul Reichului, dușman al binelui și al liniștii obștești! Dușman al împăratului! Tovarășul unui tîlhar, tu, Weislingen, o fire așa de simțitoare!

WEISLINGEN: Dacă l-ați cunoaște!

ADELHEID: ... aș ști să-l judec după merit: o fire mîndră și neînduplecată. Tocmai de asta mă tem pentru tine,

Weislingen. Încearcă și vezi-te tovarășul lui! Du-te, lasă-l să te domine! Tu, fire deschisă și caldă...

WEISLINGEN: Și el e.

ADELHEID: Dar tu¹³ cedezi, și el, nu! Când cu gândul nu gîndești, are să te calce în picioare de ai s-ajungi sclavul unui cavaler în loc să-i stăpînești pe prinți. Dar e o cruzime să-ți tulbur speranțele de viitor...

WEISLINGEN: De-ai ști cu ce dragoste nețămurită m-a-n-tîmpinat!

ADELHEID: Și asta i-o iei în nume de bine? Era datoria lui s-o facă. Ce-ai fi pierdut dacă s-ar fi purtat brutal? Pe mine m-ar fi stînjenit mai puțin. Un om semeț ca el...

WEISLINGEN: O spuneți pentru că vă e dușman.

ADELHEID: O spuneam pentru libertatea dumitale. Dar la urma urmei, ce mă privește? Du-te sănătos!

WEISLINGEN: Îngăduiți-mi încă o clipă. *Îi ia mîna și tace.*

ADELHEID: Mai e ceva?

WEISLINGEN: Trebuie să plec.

ADELHEID: Du-te!

WEISLINGEN: Doamnă! Nu pot.

ADELHEID: Dar trebuie.

WEISLINGEN: Și nu vă mai văd?

ADELHEID: Du-te! Sînt bolnavă, păcat, la timp nepotrivit...

WEISLINGEN: Nu vă uitați așa la mine!

ADELHEID: Ne ești vrăjmaș, și-ai vrea să-ți și surîdem? Du-te!

WEISLINGEN: Adelheid!

ADELHEID: Te urăsc!

Intră Franz

FRANZ: Stăpîne, vă cheamă episcopul.

ADELHEID: Du-te, du-te!

FRANZ: Vă roagă să veniți degrabă.

ADELHEID: Du-te, du-te!

WEISLINGEN: Nu-mi iau rămas-bun, mă-ntorc!

Iese.

ADELHEID: Te-ntorci? Vom vedea! Margareta, dacă mai vine, nu-l primesc. Spune-i că nu mi-e bine, că mă doare capul, că dorm... să nu-l văd! Dacă mai e vreo nădejde să-l întoarcem, singura cale asta e. *Pleacă.*

WEISLINGEN: Nu vrea să mă vadă?

FRANZ: Se-nnoptează. Să pun șaua pe cai?

WEISLINGEN: Nu vrea să mă vadă!

FRANZ: Pe cînd să fie gata caii?

WEISLINGEN: E tîrziu. Rămînem pe loc.

FRANZ: Mulțumescu-ți Doamne! *Iese.*

WEISLINGEN *sieși*: Rămîn! Ia seama! E o mare încercare!

Calul mi s-a speriat cînd să intre pe poarta castelului. Îngerul meu bun parcă-i ieșise-n cale. Știa el ce primejdii mă pîndeau dacă intru. Dar nu se cade nici să-l las pe episcop cu toate treburile încurcate, cînd mie mi le dăduse în seamă, și să nu le pun măcar în ordine, așa încît cine-o veni după mine să știe de unde să ia firul. Asta pot s-o fac, nu dăunează cu nimic nici lui Berlichingen, nici legăturii dintre noi. Aici n-au să mă poată ține. Firește, tot mai bine era de nu veneam. Dar de plecat, tot plec eu, mîine ori poimîine.

Iese.

În Spessart
Götz, Selbitz, Georg

SELBITZ: Vedeți? Cum v-am spus eu, așa s-a-ntîmplat.

GÖTZ: Nu. Nu. Nu.

GEORG: Credeți-mă. E adevăru-adevărat. Am făcut cum mi-ați poruncit. M-am îmbrăcat în haina prizonierului din Bamberg, mi-am luat insigna și, agonisindu-mi pîinea pe drum, i-am însoțit pe niște țărani din părțile Reineck-ului, pînă sus la Bamberg.

SELBITZ: Îmbrăcat așa? Puteai s-o pățești.

GEORG: Acuma văd și eu. Dar un călăreț cînd o chibzui prea mult nu mai ajunge să dea nici o lovitură mai de doamne-ajută! Nici n-am apucat să intru bine-n Bamberg, și la han am și auzit: „Weislingen s-a-mpăcat cu episcopul!“ Și vorbeau despre o căsătorie cu văduva lui Walldorf!

GÖTZ: Vorbe!

GEORG: L-am văzut cînd o ducea de braț la masă. Frumoasă femeie, ce să vă spun, foarte frumoasă! Ne-am ploconit cu toții, ea ne-a mulțumit tuturor, el a dat din

cap, părea bine dispus, iar în urma lor mulțimea șoptea:
„Frumoasă perechel“

GÖTZ: Se poate.

GEORG: Stați să vedeți. A doua zi, când s-a dus la biserică, am pîndit pînă mi-a venit bine. Era singur: el cu un paj. Eram jos la scară și i-am șoptit: „Două cuvinte de la prietenul dumneavoastră Berlichingen“. A înlemnit. Îi citeai pe față că e vinovat. Îi era greu să dea ochii cu mine, un biet pîrlit de călăreț.

SELBITZ: Semn că conștiința lui era mai prejos de rangul tău.

GEORG: „Ești din Bamberg“, mi-a spus. I-am răspuns: „Vă aduc un salut din partea cavalerului von Berlichingen, și-aș vrea să vă întreb...“ „Vino mîine dimineată, mi-a spus, la mine în antecameră, și vorbim acolo!“

GÖTZ: Și te-ai dus?

GEORG: Mai încape vorbă? Mi-am pierdut o grămadă de vreme așteptînd. Mă tot măsurau, din cap pînă-n picioare, copiii de casă, îmbrăcați în mătase. Gîndeam în sinea mea: „N-aveți decît!“ La urmă a dat Dumnezeu și mi-au spus să intru. Arăta supărat, dar ce-aveam eu cu supărarea lui? M-am dus la el și i-am spus ce-aveam de spus. Vorbea dîrz, ca unul care n-are curaj, dar n-o dă pe față. Mi-a spus că se miră cum de-i cereți socoteală printr-un călăreț. Mi-a fost ciudă. I-am spus: „Nu știu decît două feluri de oameni — cinstiți ori nemernici; și eu îi slujesc lui Götz von Berlichingen!“ Atunci s-a aprins, a încurcat vrute și nevrute. Eu atît am înțeles: că l-ați luat prea repede, că nu vă e dator cu nimic și că nu mai vrea să aibă de-a face cu dumneavoastră.

GÖTZ: Cum? El cu gura lui ți-a spus asta?

GEORG: Și asta, și mai mult. M-a amenințat că...

GÖTZ: Ajunge! L-am pierdut și pe el! Încredere și cinste, din nou m-a înșelat! Biata Marie! Cum să-i spun eu una ca asta?

SELBITZ: Mai bine-aș fi olog decît așa porc de cîine! *Iese.*

Bamberg
Adelheid, Weislingen

ADELHEID: Groaznic încep să mă plictisesc! Să stăm de vorbă, mi-e urît, iar ca să-mi mai fac un joc din dum-

neata, parcă mi-e rușine. Plictiseală, plictiseală, ești mai rea decît boala!

WEISLINGEN: Ți s-a și urît de mine?

ADELHEID: De dumneata poate că nu, dar de prezența dumitale. Mai bine te duceai unde-ți puseseseși de gînd... îmi pare rău că noi te-am ținut.

WEISLINGEN: Favoarea femeii! Întîi te ia sub aripă și-ți încălzește cele mai dragi speranțe, apoi, deodată, ca o găină nestatornică, fuge de pe cuibar, și puișorii care-nce-puseră să crească îi lasă-n voia soartei, să piară...

ADELHEID: Ocărăște femeile! Faci ca nesocotitul de jude-cător care azvîrle și calcă-n picioare cărțile ce nu sînt cu nimic vinovate că el a pierdut la joc! Dar bărbații nu sînt tot așa? Tocmai voi vă găsiți să vorbiți de nestator-nicie? Voi, care doar cînd și cînd sînteți ce-ați vrea să fiți, dar niciodată ce-ar trebui? Regi împopoțonați și invidiați de mulțime! Ce n-ar da o biată nevastă de croitor să aibă la gît un șir din mărgăritarele care vă tivesc haina pe poale și pe care voi, nepăsători, le atin-geți în mers cu piciorul?

WEISLINGEN: Amare cuvîntel!

ADELHEID: Ca într-un antifon¹⁴, răspunsul la cîntarea dumi-tale. Înainte de-a te cunoaște, Weislingen, eram ca nevasta aceea de croitor. Atîta zarvă s-a făcut în jurul tău și-atît te-a ridicat în slavă mulțimea, și ți-a făcut — dar la ce bun să comparăm? — o faimă ca de bilci, încît ajunsesem să nu mai am decît o singură dorință: ah, voi putea să am vreodată în față această chintesență a sexului bărbătesc, acest fenix cu numele de Weislingen? Și, iată, dorința mi-e împlinită.

WEISLINGEN: Iar fenixul s-a-nfățișat ca un biet cocoș domestic.

ADELHEID: Nu, Weislingen, mi-ai plăcut.

WEISLINGEN: Așa s-ar fi zis.

ADELHEID: Și-așa a fost. Într-adevăr, faima ți-ai depășit-o. Mulțimea prețuiește numai reflexul meritelor. Așa e felul meu: nu pot să reflectez asupra oamenilor la care țin. Așa se face că am trăit o vreme unul lîngă altul: simțeam eu în tine o lipsă, dar nu știam care. Acum mi s-au deschis ochii. În locul omului activ, care înviora treburile unui principat, fără însă să-și uite nici de sine, și nici de faimă, a omului care, printr-o mulțime de fapte, care de care mai strălucite, s-a ridicat pînă-n

slavă, văd acum un văicărit, ca un poet bolnav și tînjind ca o fată sănătoasă¹⁵ și mai trîndav ca un holtei bătrîn. La început credeam că întîmplarea ceea care te-a mîhnit peste măsură e de vină, și-ți treceam cu vederea cît puteam. De cînd văd însă că, pe zi ce trece, ești tot mai mohorît, iartă-mă, dar îți retrag orișice favoare. N-ai dreptul la ea. Altui Weislingen i-o dăruisem pe viață, dar acela n-a putut să ți-o treacă dumitale.

WEISLINGEN: Atunci eliberează-mă.

ADELHEID: Nu, cîtă vreme mai rămîne o speranță. În astfel de împrejurări, singurătatea e primejdioasă. Sărmane! Ești amărit de parcă te-a înșelat iubita dintîi. Vezi, de-asta nu te socotesc pierdut. Dă-mi mîna și iartă-mă pentru tot ce ți-am spus numai din dragoste.

WEISLINGEN: Dacă m-ai iubi, ai găsi pentru dragostea mea arzătoare o mîngiere cît de mică, Adelheid. Mă-nvinuiești pe nedrept. De-ai ști numai a suta parte din tot ce mă frămîntă neconținut, nu ți-ai mai face o plăcere să-mi vorbești cu atîta nepăsare și dispreț, și nu m-ai hărțui cu atîta cruzime. Surîzi! În urma pasului aceluia pripit, pînă să redevin iarăși eu însumi, mi-a trebuit timp. E greu să lupți împotriva omului a cărui amintire se trezise din nou cu-o dragoste atît de vie în inima mea!

ADELHEID: Ciudat mai ești! Cum poți iubi pe omul pe care-l invidiezi! E ca și cînd m-aș duce să-l aprovizionez cu hrană pe vrăjmaș.

WEISLINGEN: Văd și eu că nu mai e timp de pierdut. L-au înștiințat că sînt iarăși Weislingen de mai-nainte, și o să caute să profite de avantajul lui. Dar, Adelheid, nu vreau să crezi că noi stăm cu mîinile-n sîn. Călăreții noștri s-au întărit și stau de veghe, tratativele continuă, iar dieta din Augsburg ne va duce planurile la bun sfîrșit.

ADELHEID: Te duci și tu?

WEISLINGEN: De-ar fi să duc cu mine singura nădejde de viitor! *Îi sărută mîna.*

ADELHEID: Neîncrezători ce sînteți! Mereu vreți semne și minuni! Du-te, Weislingen! Ce-ai început du pîn' la capăt. Interesele episcopului, ale tale, ale mele sînt atît de legate unul de altul încît, dacă n-ar fi decît cauza politică la mijloc, și tot...

WEISLINGEN: Glumești.

ADELHEID: Nu glumesc deloc. Pământurile mele sînt în mîna îngîmfatului de duce; pe-ale tale n-o să le lase Götz multă vreme în pace, și dacă nu ne-om uni între noi, cum fac vrăjmașii noștri, și nu l-om atrage pe-mpărat de partea noastră, sîntem pierduți.

WEISLINGEN: N-am nici o teamă. Cei mai mulți dintre prinți gîndesc ca noi. Și cum împăratul ne cere ajutor împotriva turcilor, drept ar fi ca și el să ne vină-n ajutor. Nespus de fericit aș fi să pot scoate moșiile tale din mîna înfumu-
raților de vrăjmași, iar capetele răzvrătite din Suabia să le trimit pe lumea cealaltă, și să fac să fie iar liniște în tot episcopatul. Și pe urmă...

ADELHEID: O zi aduce alta, și soarta o decide viitorul...

WEISLINGEN: Dar trebuie să vrem...

ADELHEID: Și vrem.

WEISLINGEN: E sfînt?

ADELHEID: Sfînt! Dar du-te!

WEISLINGEN: O, vrăjitoare ce ești!

Han

Nuntă la țară. Afară, joc și lăutari

Socrul, Götz, Selbitz, la o masă. Ginerile vine spre ei.

GÖTZ: Foarte cuminte că ați pus capăt certei dintre voi și-ați încheiat-o cu bine, cu nuntă și cu veselie.

SOCRUL: Mai bine decît aș fi visat vreodată. Să trăiesc în liniște și pace cu vecinul și să-mi văd și fata căpătuită.

GINERELE: Și eu, stăpîn pe locul cu pricina și pe cea mai frumușică fetișcană din sat. Ce bine era dacă-ți venea gîndul mai demult!

SELBITZ: Dar de cînd vă judecați?

SOCRUL: De vreo opt ani. Mai bine m-ar scutura frigurile înc-o dată pe-atît decît să mai trec pîn ce-am trecut. N-ai crede cîtă bătaie de cap pîn' să smulgi de la perucații ăștia o hotărîre. Și la urmă cu ce te-alegi? Lua-l-ar dracu pe asesorul Sapupi¹⁶. Negricios de italian spurcat!

GINERELE: Mare ticălos! În două rînduri am fost la el.

SOCRUL: Și eu în trei. Și ce să vedeți? La urmă, cînd să dea hotărîrea, avea și vecinul dreptate, aveam și eu dreptate. Am rămas amîndoi cu gurile căscate, pîn' ce s-a milostivit Dumnezeu de mi-a dat în gînd să-i dau și fata odată cu pămîntul.

GÖTZ *bînd*: Pentru bună înțelegere și-n viitor!

SOCRUL: Să dea Dumnezeu! Dar fie ce-ar fi, că eu cît oi trăi nu mă mai duc la judecată. O groază de parale te costă. Și orice mișcare e tot pe bani.

SELBITZ: Bine, dar în fiecare an se fac anchete de către trimișii-mpărătești.

SOCRUL: Eu, unul, n-am văzut așa ceva. Bunătate de taleri mi s-au dus. M-am spetit plătind.

GÖTZ: Cum asta?

SOCRUL: Toți întind mîna după cerșeală. Numai asesorul, bătut-l-ar sfîntul, mi-a mîncat optsprezece guldeni de aur.

MIRELE: Care?

SOCRUL: Care altul decît Sapupi?

GÖTZ: Nerușinatul!

SOCRUL: Ba mie douăzeci mi-a cerut. Cînd m-am dus de i-am numărat pe masă, în frumusețea aia de casă cu grădină, în sala mare, mă seca la inimă de ciudă; că vezi dumneata, casa și gospodăria o am, la ce să zic, dar bani peșin de unde iau? Stam năuc, Dumnezeu mă știe cum, fără-o para să am de-ntors. Pînă cînd mi-am luat inima-n dinți și i-am spus-o pe șleau. A văzut el că sînt oțărît rău; numai ce-l văd că mi-aruncă doi guldeni îndărăt și-mi închide ușa-n nas.

GINERELE: Cum se poate? Sapupi?

SOCRUL: Ba bine că nu! El, care altul?

GINERELE: Lua-l-ar dracu! Și mie mi-a mîncat cincisprezece guldeni.

SOCRUL: Ticălosul!

SELBITZ: Götz, și mai zic că noi sîntem tîlhari!

SOCRUL: De asta a și dat el hotărîrea în doi peri. Cîinele!

GÖTZ: Faceți plîngere! Nu merge-așa.

SOCRUL: Cum s-o facem?

GÖTZ: N-aveți decît să vă duceți la Speyer¹⁷; e tocmai vremea anchetelor. Arătați-le cum stau lucrurile. Trebuie să cerceteze și să vă dea banii înapoi.

GINERELE: Credeți că ajungem la ceva?

GÖTZ: Dacă mi-ar sta mie în mînă, v-aș promite.

SELBITZ: Și-apoi, e-o sumă. Face să-ncercați.

GÖTZ: Mai demult, pentru o sumă mult mai mică, și tot m-am dus.

SOCRUL: Tu ce crezi?

GINERELE: Să-ncercăm! Ce-o fi o fi!

Vine Georg.

GEORG: Negustorii din Nürnberg se-apropie.

GÖTZ: Dincotro?

GEORG: Dacă pornim călare și ne furișăm încet, îi prindem între Beerheim și Mühlbach, în pădure.

SELBITZ: Strașnic!

GÖTZ: Haidem, copii! Rămâneți sănătoși! Și să ne-ajute dumnezeu după gând.

ȚĂRANII: Foarte mulțumim! Nu luați masa aici în seara asta?

GÖTZ: Nu-i timp! Pornim!

ACTUL AL TREILEA

Augsburg. O grădină
Doi negustori din Nürnberg

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Aici să stăm; pe-aici trebuie să treacă împăratul. Îl vezi? S-a și arătat în capătul aleii.

AL DOILEA NEGUSTOR: Cu cine e?

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Cu Adelbert von Weislingen.

AL DOILEA NEGUSTOR: Care e cu Bambergul. Bun!

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Am să-i cad la picioare și am să-i vorbesc.

AL DOILEA NEGUSTOR: Bine, vin!

Intră împăratul și Weislingen.

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Arată supărat.

ÎMPĂRATUL: Sînt mîhnit, Weislingen! Cînd mă uit în urmă peste viața mea, aproape-mi pierd nădejdea. Atîtea înfăptuiri ratate, parte rămase-n drum, parte zădărnice! Și asta pentru că nu e un singur prînz, cît de mic, care să nu se intereseze mai mult de gărgăunii lui decît de planurile mele.

Negustorii i se aruncă la picioare.

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Preamărite, prealuminate!

ÎMPĂRATUL: Cine sînteți? Ce vreți?

ÎNTÎIUL NEGUSTOR: Ia, niște bieți negustori din Nürnberg, supușii Măriei-Voastre. Venim să cerem ajutor! Götz von Berlichingen, împreună cu Hans von Selbitz, au tăbărit și-au prădat treizeci de negustori de-ai noștri pe cînd se-ntorceau de la tîrgul din Frankfurt, escortați de călăreți din Bamberg. Rugăm pe Măria-Voastră să ne dați sprijin și ocrotire, altfel ne prăpădim; ajungem să cerșim pentru-o pline.

ÎMPĂRATUL: Doamne sfinte! Doamne sfinte! Ce-i asta?!
Unul n-are decît un picior, altul n-are decît o mînă. Ce v-ați fi făcut de-aveau cîte două mîini și două picioare?

NEGUSTORII: Cu supunere rugăm pe Măria-Voastră să arunce o privire de îndurare peste nevoile și strîmtorarea noastră.

ÎMPĂRATUL: Cum vine asta? Un negustor cînd pierde un sac de piper vrea să ridice tot Reichul în picioare? În schimb, cînd se ivește vreo primejdie pentru împărat ori pentru Reich, fie c-ar fi vorba de-un regat, de-un principat ori de-un ducat, nimeni nu mai pune mîna pe voi.

WEISLINGEN: Ați nimerit rău! Duceți-vă și veniți peste cîteva zile.

NEGUSTORII: Ne plecăm cu-nchinăciune. *Ies.*

ÎMPĂRATUL: Mereu încăierări! Te miri de unde mai răsar atîtea. Țîșnesc din nou, ca la balaurul cu șapte capete.

WEISLINGEN: Și nu le poți stîrpi decît prin foc și sabie și printr-o acțiune drastică.

ÎMPĂRATUL: Așa crezi dumneata?

WEISLINGEN: Cel mai cuminte ar fi ca Maiestatea Voastră să se împace cu principii în chestiunile neînsemnate. Să nu credeți că Germania întreagă se plînge de neliniște. Numai în Franconia și în Suabia mai mocnesc ceva urme din toată urgia războiului civil. Și încă și-acolo mulți dintre nobili și dintre cetățenii liberi tînjesc după pace. De-am reuși să sfîrșim o dată cu Sickingen, cu Slebitz și cu... Berlichingen, toți ceilalți ar cădea de la sine. Ei trei întetesc în capetele mulțumii dihonă și răzvrătirea.

ÎMPĂRATUL: Ba vezi, eu pe-ăștia trei i-aș cruța. Sînt viteji și mărînimoși. De-ar fi să mai duc un război, cu ei aș porni în frunte.

WEISLINGEN: Da, nu zic, de s-ar fi arătat întotdeauna credincioși și la datorie. Așa însă, ar fi o mare primejdie ca după atîtea încercări de răzvrătire, să fie răsplătiți cu cele mai înalte cinstiri. Căci tocmai de bunătatea și îndurarea aceasta a Măriei Voastre au abuzat în mod criminal. Pe ea s-au bizuit și partizanii lor. Și sigur n-au să poată fi ținuți în frîu, atîta timp cît n-or fi nimiciți în opinia publică și nu li s-o tăia orice speranță că au să se mai ridice.

ÎMPĂRATUL: Mă sfătuiești, așadar, să fiu sever?

WEISLINGEN: Nu văd alt mijloc pentru a pune capăt spiritului de răzvrătire care a cuprins toată țara. Nu vin întruna, cînd de ici, cînd de colo, tot felul de plîngeri din partea nobililor, că supușii, pînă și șerbii, se unesc împotriva lor, cer drepturi și amenință să știrbească autoritatea tradițională, așa încît să te poți aștepta la cele mai grozave urmări?

IMPĂRATUL: Uite, ar fi o minunată ocazie să pornim acum contra lui Berlichingen și a lui Selbitz. Bineînțeles însă, n-aș vrea să li se facă nici un rău. Prizonieri, da, și puși să facă jurămint că țin pace și că vor sta liniștiți la castele și n-au să iasă din cuprinsul moșiei lor! În viitoarea adunare am s-o și propun.

WEISLINGEN: Toată lumea va aclama bucuros și va scuti pe Maiestatea Voastră de cuvintele de încheiere.

Ies.

Jaxthausen

Sickingen, Berlichingen

SICKINGEN: Da, vin să cer dragostea și mîna nobilei tale surori.

GÖTZ: O, ce bine era dacă veneai mai demult! Trebuie să-ți mărturisesc. În timp ce mi-era prizonier, Weislingen i-a cîștigat iubirea, mi-a cerut-o în căsătorie și eu mi-am dat învoirea. Cum i-am dat drumul, fluturile a și disprețuit mîna ei iubitoare, care-l mîngîiase în zile grele. Cine știe în jurul cui o mai fi filfiind acum, ca să-și găsească alt rost?

SICKINGEN: Așa s-a purtat?

GÖTZ: Așa!

SICKINGEN: Două legături a rupt dintr-o dată. Bine că nu te-ai înrudit mai de aproape c-un astfel de nemernic.

GÖTZ: Plînge, biata fată, și-și trece vremea în rugăciuni.

SICKINGEN: O facem noi să rîdă iar.

GÖTZ: Cum? Te-ai gîndi să iei în căsătorie o logodnică părăsită?

SICKINGEN: E o cinste pentru amîndoi că v-a părăsit un astfel de om. N-are rost ca biata fată să ia drumul minăstirii doar fiindcă întiul bărbat care i-a ieșit în cale a fost un nemernic. Nu, crede-mă. Stărui în cererea mea. Să fie ea regina castelelor mele.

GÖTZ: Ți-o spun totuși, ținea la el.

SICKINGEN: Nu sînt, oare, în stare să alung umbra unui ticălos? Haidem la ea!

Ies.

Tabăra trupelor de execuție

Căpitanul, ofițerii

CĂPITANUL: Să-naintăm cu grijă și să-i cruțăm pe oameni cît vom putea. E ordin strașnic să-l încolțim și să-l predăm viu. Greu lucru! Cine s-o-ncumeta să-i țină piept?

ÎNȚIUL OFIȚER: Știu eu? O să se apere ca un mistreț. Cînd ai căuta, nu ne-a făcut nimic. Oricare o să pregete ca de dragul împăratului și-al țării să-și lase-o mîină, ori un picior.

AL DOILEA OFIȚER: Mare ocară de ne-o scăpa! Mie de mi-o trece pe la nas, îl prind.

ÎNȚIUL OFIȚER: Numai nu cu dinții, că-ți rupe fălcile. Ehe, pe oameni ca el nu-i prinzi ca pe borfași.

AL DOILEA OFIȚER: Om vedea.

CĂPITANUL: Înstiințarea trebuie s-o fi primit. Nu e timp de pierdut; să trimitem ceva oameni să iscodească.

AL DOILEA OFIȚER: Merg eu în frunte.

CĂPITANUL: Nu cunoști locurile.

AL DOILEA OFIȚER: Am pe unul care aici s-a născut și-a copilărit.

CĂPITANUL: Atunci e bine.

Ies.

Jaxthausen

Sickingen

SICKINGEN: Merg treaba! A fost ca uimită de propunere și m-a privit din cap pînă-n picioare. Mă prind că mă compara cu celălalt. Slavă Domnului, însemn și eu ceva! Răspundea scurt și încurcată. Cu-atît mai bine! O să mai tinjească ea. Fetele cînd trec printr-o dezamăgire-n dragoste se hotărăsc mai repede să se mărite.

Intră Götz.

SICKINGEN: Ce nouăți, cumnate?

GÖTZ: Sînt proscris.

SICKINGEN: Cum?

GÖTZ: Poftim, citește scrisoarea îmbucurătoare! Ordin de la împărat să fiu prins, iar trupul să mi-l sfîșie păsările cerului și fiarele cîmpului.

SICKINGEN: Mai întîi le vine lor rîndul! La timp am sosit.

GÖTZ: Nu, Sickingen, ai să pleci! Toate planurile tale de viitor s-ar năruî dacă te declari în momentul nepotrivit dușman al Reichului. Mi-ai fi și mie mult mai de folos dacă pari neutru. Împăratul ține la tine. Pe mine, în cel mai rău caz, au să mă prindă. Atunci să intervii și să mă scoți din năpasta în care ne-am afunda amîndoi dacă-mi sari de pe-acum în ajutor. Căci ce s-ar întîmpla? Cum sînt ei de porniți împotriva mea, de-or prinde de veste că ești aici, trimit și mai mulți oameni. Atunci, ce-am făcut? Totul e-n mîna împăratului! De mult m-ar fi luat naiba dac-ar putea să insufle și vitejia tot așa de repede cum și-adună o mînă de oameni!

SICKINGEN: Ți-aș trimite-n ascuns vreo douăzeci de călăreți.

GÖTZ: Bine. Și eu l-am trimis pe Georg după Selbitz, și pe slujitori prin vecini. Dragă cumnate, cînd s-or aduna cu toții, are să fie o grămăjoară cum nu prea văd prinții.

SICKINGEN: Se poate, dar pe lîngă trupele stăpînirii, o să fiți puțini.

GÖTZ: Un singur lup și e prea mult pentr-o turmă de oi!

SICKINGEN: Dar dac-o fi ciobanul bun?

GÖTZ: Atîta rău! Numai slugi plătite. Și-apoi, oricît de bun cavaler ar fi, dacă nu l-or lăsa să lupte cum știe el, ce mai face? Așa au făcut și cu mine o dată, cînd mă aliasem cu contele palatin împotriva cavalerului Konrad Schotten. Mi-au dat în scris de la cancelarie cum să lupt, cum să mă mișc... Le-am aruncat și eu hîrtia pe masă și le-am spus: „Nu-nțeleg să mă iau după asta! Ce știu eu ce se ivește între timp? Asta n-ați trecut-o pe hîrtie! Eu singur trebuie să deschid ochii și să văd ce-am de făcut“.

SICKINGEN: Noroc, frate! Plec îndată și-ți trimit ajutor cît oi putea să strîng în grabă.

GÖTZ: Să trecem și pe la doamne. Le-am lăsat împreună. Aș fi vrut ca Maria să-ți dea răspunsul înainte de plecare. Trimite-mi apoi călăreții și-ntoarce-te pe-ascuns, s-o iei și pe ea, căci mă tem că în curînd castelul meu n-o să mai fie un adăpost prea sigur pentru femei.

SICKINGEN: Să nu pierdem nădejdea.

ADELHEID: Așadar, amîndouă trupele sînt pe drum?

FRANZ: Da, și stăpînul e fericit să-i poată răpune pe vrăjmașii dumneavoastră. Cum m-aș fi dus și eu, cu toate că vin cu drag încoace! Și-acum mă-ntorc numaidecît, să v-aduc cît mai degrabă vești bune. Mi-a dat voie stăpînul.

ADELHEID: El ce face?

FRANZ: E vesel. Mi-a spus să vă sărut mîna.

ADELHEID *îi întinde mîna*: Ai buze calde!

FRANZ *aparte, cu mîna pe piept*: Aici e și mai cald. *Tare*. Doamnă, supușii dumneavoastră sînt cei mai fericiți oameni de sub soare!

ADELHEID: Pe cine-au trimis împotriva lui Berlichingen?

FRANZ: Pe von Sirau. Vă las cu bine, scumpă doamnă! Trebuie să plec. Nu mă uitați!

ADELHEID: Stai de mîncîncă ceva, bea și te odihnește.

FRANZ: La ce? V-am văzut, mîi-a trecut și osteneala, și foamea.

ADELHEID: Știu că-mi ești devotat.

FRANZ: Ah, doamnă!

ADELHEID: Abia te ții pe picioare; odihnește-te și ia ceva!

FRANZ: Cîtă grijă aveți de mine! *Iese*.

ADELHEID: Îi înoată ochii-n lacrimi. Mi-e tare drag! Atît de mult, atît de-adînc n-a ținut nimeni la mine! *Iese*.

Jaxthausen
Götz, Georg

GEORG: Vrea să vă vorbească între patru ochi! Nu-l cunosc. E-un om voinic, cu ochii negri, plini de foc.

(*Intră Lerse*¹⁸).

GÖTZ: Bun venit! Cu ce-mi vii?

LERSE: Numai cu mine. Nu e mult, dar cît e, e-al dumnea-voastră.

GÖTZ: Fii binevenit! Un om de treabă, cînd pierdusem nădejdea de prieteni noi și mai degrabă mă temeam că-i pierd și pe cei vechi! Cum te cheamă?

LERSE: Franz Lerse.

GÖTZ: Îți mulțumesc, Franz, că-mi dai prilej să cunosc un om de inimă.

LERSE: E un prilej pe care vi l-am mai dat o dată, dar atunci n-ați avut de ce-mi mulțumi.

GÖTZ: Nu-mi aduc aminte să te fi cunoscut.

LERSE: Îmi pare rău. Țineți minte când, vrînd să-i veniți în ajutor contelui palatin, în postul Paștelui ați pornit împotriva lui Konrad Schotten la Hassfurt?

GÖTZ: Da, știu.

LERSE: Și mai știți cum în drum spre un sat v-au ieșit înaintea douăzeci și cinci de călăreți?

GÖTZ: Știu. Și eu mă ținusem la început că sînt doisprezece, și mi-am împărțit ceata. Noi eram șaisprezece, și m-am oprit în sat, îndărătul unei șuri, tot crezînd să-i las să treacă și-atunci să le săr în spate, cum mă vorbisem cu ceilalți.

LERSE: Dar noi vă zărisem, și ne-am suit pe-o măgură deasupra satului. V-ați apropiat și v-ați oprit la piciorul măgurii. Când am văzut că n-aveți de gînd să suiți, am coborît noi.

GÖTZ: Și-abia atunci mi-am dat seama că pierdusem. Douăzeci și cinci contra opt! Nu era de glumă! Erhard Truchses mi-a străpuns un călăreț. Atunci l-am doborât și eu de pe cal. Dacă ar fi fost toți ca el, și ca încă un călăreț, ar fi fost vai de mine și de biata mea mîină de oameni.

LERSE: Călărețul de care vorbești...

GÖTZ: E cel mai viteaz pe care l-am văzut vreodată. Știu că mi-a dat de furcă! Când să zic că l-am dat gata și că mă apuc de alții, el iar dădea buzna peste mine și lovea voinicește. Mi-a străpuns mîneca de la za, de mi-a luat și-o bucătică de carne.

LERSE: Și l-ați iertat?

GÖTZ: Era prea viteaz ca să nu-l iert.

LERSE: Dacă-i așa, trag nădejde să fiți mulțumit de mine. V-am arătat chiar pe pielea dumneavoastră ce pot.

GÖTZ: Tu erai? Bine mi-ai venit! Bine mi-ai venit! Te poți tu mîndri, împărate, că ți-ai recrutat măcar un singur slujbaş în felul ăsta?

LERSE: Mă mir că nu m-ați recunoscut.

GÖTZ: Cum era să-mi vină-n minte că o să-mi dea sprijinul lui tocmai omul care luptase cu-atîta îndrîjire ca să mă răpună?

LERSE: Tocmai de-asta. Eu din tinerețe sînt călăreț și am luptat cu mulți cavaleri. Cînd am dat de dumneavoastră, m-am bucurat. De faima domniei-voastre auzisem, dar abia atunci v-am cunoscut. E drept că nu v-am putut ține piept, dar ați văzut că nu mi-a fost teamă și m-am întors din nou la atac. Pe scurt, mi-am dat eu seama cu cine am de-a face, și din clipa aceea am hotărît ca numai dumneavoastră să vă slujesc.

GÖTZ: Pe cît timp ne învoim?

LERSE: Pe-un an. Fără plată.

GÖTZ: Cum! Te angajez ca și pe ceilalți; și mai presus de ceilalți, cum se cuvine unuia care mi-a ținut piept la Remlin.

Vine Georg.

GEORG: Hans von Selbitz vă salută. Mîine e aici cu cin'zeci de oameni.

GÖTZ: Bine.

GEORG: Din jos de Kocher urcă o ceată de oameni de-ai împăratului. Fără-ndoială, sînt trimiși să vă spioneze.

GÖTZ: Cam cîți?

GEORG: Vreo cinzeci!

GÖTZ: Nu mai mulți! Vino, Lerse, să-i zdrobim. Cînd o veni Selbitz, să fie treaba începută.

LERSE: E rost de început seceriș bogat.

GÖTZ: Pe cai! *Ies.*

*Pădure la marginea unei mlaștini
Se întîlnesc doi călăreți*

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Ce cauți tu pe-aici?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Mi-am cerut învoire să-mi fac nevoile. De-aseară, de cînd cu alarma aia zadarnică, parcă mi s-a lăsat în pîntece, că, una-două, iar trebuie să descalec.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Trupa e pe-aproape?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Cam la un ceas de drum, sus prin pădure.

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Atunci ce cauți pe-aici?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vezi, să nu mă trădezi. Gîndeam să cobor în sat. Poate oi găsi un brîu cald ca să mă-ncing și să-mi treacă durerea. Dar tu, dincotro?

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Din satul vecin. Îi aduc ofițerului vin și pîine.

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Da, bună treabă! Se pune pe trai în văzul nostru. Și noi răbdăm. Bună pildă!
ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Hai și te-ntoaice, ticălosule!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Da' ce! Sînt nebun? Ce n-ar da ăi de-acolo să rabde de foame numai să fie-n locul meu!
ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Auzi, vin cai!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Vai de mine!
ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Eu mă cațăr în pom!
AL DOILEA CĂLĂREȚ: Eu mă vîr în stuf.

Vin Götz, Lerse, Georg, călăreți

GÖTZ: Dacă dăm pe lîngă mlaștină și n-o luăm la stînga prin pădure, îi luăm pe la spate. *Trec mai departe.*
ÎNȚIUL CĂLĂREȚ *dîndu-se jos din copac*: Rău de noi, Michel! Nu răspunzi! Michel, s-au dus. *Merge spre mlaștină*: Michel! Păcatele mele, nu t-ei fi dus la fund! Michel! N-aude. S-a înecat. Te-a luat naiba, fricosule! Sîntem bătûți! Vrajmași, unde dai, tot vrajmași!

Apar din nou Götz și Georg, călări.

GÖTZ: Stai, ticălosule, ori te omor!
CĂLĂREȚUL: Nu mă omorî!
GÖTZ: Dă-mi spada! Georg, du-l la un loc cu prizonierii luați de Lerse, deval, în pădure. Eu alerg după căpetenia lor, care-a luat-o la goană. *Iese.*
CĂLĂREȚUL: Ce s-a făcut cavalerul nostru care ne-a condus?
GEORG: L-a dat stăpînu-meu de-a berbeleacul de pe cal, de i s-a înfundat pamponul în nămol. L-au ridicat călăreții lui, l-au suit pe cal și-au tulit-o, de gîndeai că-s apucați. *Ies.*

Tabără

Căpitanul, întîiul cavaler

ÎNȚIUL CAVALER: Îi văd gonind de departe spre tabără, încoace.

CĂPITANUL: Sigur că-i urmărește de-aproape. Trimiteți vreo cincizeci de oameni înspre moară. De s-o rătăci cumva de ai lui, poate că-l prindeți. *Cavalerul pleacă.*

Intră al doilea cavaler, adus de alții.

CĂPITANUL: Cum merge, domnișorule? Ori ți-au mai pierit din ifose?

CAVALERUL: Lua-l-ar dracu! Cît un taur de-aş fi fost, şi tot mă dădea gata. Spurcatul! Cînd s-a năpustit pe mine, am gîndit că e un trăsnet şi că mă face una cu pămîntul.

CĂPITANUL: Dă slavă domnului c-ai scăpat!

CAVALERUL: Ce să dau slavă, că mi-a stîlcit coastele. Unde-o fi felcerul? *Iese.*

Jaxthausen
Götz, Selbitz

GÖTZ: Ei, Selbitz, ce zici de proscrierea mea?

SELBITZ: Weislingen ți-a făcut-o!

GÖTZ: Crezi?

SELBITZ: Nu cred: ştiu.

GÖTZ: De unde?

SELBITZ: Îți spun că la Reichstag tot pe lîngă împărat s-a învîrtit.

GÖTZ: Bine; i-om strica şi de data asta socotelile.

SELBITZ: Sper!

GÖTZ: Haidem! Să-nceapă goana după iepuri.

Tabără
Căpitanul, cavaleri

CĂPITANUL: Aşa n-ajungem la nimic, domnilor! Ne toacă ceată după ceată, şi care mai scapă, fuge de mănîncă pămîntul! Mai degrabă nimereşte în Turcia decît să se mai întoarcă-n tabără. Aşa ne macină zi de zi. Trebuie să ne luăm inima-n dinţi şi să-i ieşim înainte! Eu însumi țin să fiu în fruntea voastră, ca să vadă cu cine are de-aface.

UN CAVALER: Foarte bucuroşi; numai că ăsta cunoaşte toate cărăruile, ascunzişurile-n munte, încît nu e chip să-l prinzi, cum nu prinzi un şoarece-n grînar.

CĂPITANUL: Eu zic că-l prindem. Haidem la Jaxthausen întii. Vrînd-nevrînd, vine el să-şi apere castelul.

CAVALERUL: Pornim cu trupa toată?

CĂPITANUL: Fireşte! Ori nu ştiţi că ne-a şi prăpădit vreo sută?

CAVALERUL: Haidem, pîn' nu ne prăpădim cu toţii. Te-nceingi în preajma lui, de curgi ca untul la soare.

Munte împădurit
Götz, Selbitz, trupa

GÖTZ: Vin buluc cu toții! La timp ne-au sosit călăreții lui Sickingen.

SELBITZ: Ne despărțim. Eu o iau la stînga, ocolind coama.

GÖTZ: Bine. Tu, Franz, ia-o cu cincizeci de oameni la dreapta, prin pădure, la deal. Vin dinspre cîmpie. Rămîn să-i țin pe loc. Georg, tu stai lîngă mine! Și de-ți vedea că mă atacă, săriți pe ei din lături! Să-i potopim! Nici habar n-au c-o să le ținem piept. *Ies.*

Cîmp
De-o parte, un deal; de alta, pădure
Căpitanul, ostași împărătești

CĂPITANUL: Ne-așteaptă-n cîmp deschis! Își bate joc de noi! O să ne-o plătească! Cum! Puțin îi pasă că-l năpădim cu șuvoiul nostru?

UN CAVALER: Ferește-te! Nu merge-n frunte! Se uită de parcă pe-âl dintîi care l-o-nfrunta îl dă de-a rostogolul și-l face una cu pămîntul. Treci în urma călăreților!

CĂPITANUL: Nu cu plăcere.

CAVALERUL: Te rog! Dumneata ne legi pe toți, ca pe un mănunchi de vergi de alun. De ne-om risipi, ne ia unu cîte unu și ne toacă pe toți ca pe niște fire de papură.

CĂPITANUL: Sună, trompet! Iar voi, măturați-i! *Iese.*

Selbitz vine în goana calului de pe măgura din fund.

SELBITZ: După mine! Și-au să spună mîinilor lor: „Înmulțiți-vă!” *Iese.*

Apare Lerse din pădure.

LERSE: La Götz, cu toții! E-aproape încercuit! Selbitz, viteazule, ai și curățat locul de ei! Toată poiana o s-o semănăm cu capetele lor de ciulini... *Trec. Învălmășeală.*

O înălțime cu un turn de pază
Selbitz, rănit, călăreți

SELBITZ: Culcați-mă aici și întoarceți-vă la Götz!

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Nu, stăpîne, aveți nevoie de noi.

SELBITZ: Să se suie careva în turn, să vadă ce se-ntîmplă!

ÎNTÎIUL CĂLĂREȚ: Cum s-ajung?

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Suie-te pe umerii mei pîn-ajungi la ferestraica din zid. De-acolo te salți spre portiță.

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ *suind*: Ah, stăpîne!

SELBITZ: Ce vezi?

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Călăreții dumneavoastră fug. Sprecoama dealului.

SELBITZ: Blestemații! Mai bine să mor, dar ei să țină piept dușmanului. Să-ncalece unul, să strige la ei și să-i întoarcă! *Călărețul iese. Pe Götz îl vezi?*

CĂLĂREȚUL: Văd trei pene negre în mijlocul vîltorii.

SELBITZ: Luptă, viteazul! Și eu... zac!

CĂLĂREȚUL: Un panaș alb! Cine-o fi?

SELBITZ: Căpitanul.

CĂLĂREȚUL: Götz dă năvală peste el. Buf! A căzut!

SELBITZ: Căpitanul?

CĂLĂREȚUL: Da, stăpîne.

SELBITZ: Bravo! Bravo!

CĂLĂREȚUL: Vai! Vai! Nu-l mai văd pe Götz.

SELBITZ: Poți muri, Selbitz!

CĂLĂREȚUL: Ce-nvălmășeală unde stătuse! Nici panașul albastru al lui Georg nu-l mai văd!

SELBITZ: Dă-te jos! Pe Lerse nu-l vezi?

CĂLĂREȚUL: Nimic. Grozavă forfoteală!

SELBITZ: Aiunge! Vino! Ce fac călăreții lui Sickingen?

CĂLĂREȚUL: Se țin bine. Stai! Fuge unul spre pădure. Încă unul. Fug o grămadă! S-a dus Götz!

SELBITZ: Dă-te ios.

CĂLĂREȚUL: Nu pot! Ura! Ura! Îl văd pe Götz! Și pe Georg.

SELBITZ: Pe cal?

CĂLĂREȚUL: Pe cal! Victorie! Victorie! Fug!

SELBITZ: Cine? Oamenii împăratului?

CĂLĂREȚUL: Steagul e-n mijloc, Götz... în urma lui. Se-mprăștie. Götz îl ajunge pe stegar. I-a luat steagul. Se oprește. O mină de oameni e-n jurul lui. Tovarășul meu l-ajunge. Vin încoace.

Apar Götz, Georg, Lerse și o mină de oameni.

SELBITZ: Ura, Götz! Izbîndă!

GÖTZ *descălecînd*: Scump, scump plătită! Ești rănit, Selbitz!

SELBITZ: Tu trăiești și lupți! Prea puțin am făcut! Și păcătoșii mei de călăreți!... Cum te-ai descurcat?

GÖTZ: Mare minune c-am scăpat.! Uite, lui Georg îi datorez viața, și uite, lui Lerse! L-am doborît pe căpitan de pe

cal. Ei mi-au omorît calul și-au tăbărit pe mine. Georg și-a croit drum cu spada, m-a aiuns și-a sărit de pe cal. Ca fulgerul am sărit pe calul lui. Ca fulgerul a încălecat și el. Stai, de unde aveai cal?

GEORG: Unuia care pîdea să te lovească i-am înfipt pumnalul în pîntece, în vreme ce i se ridicase zaua. S-a prăbușit: ați scăpat de-un dușman, și eu m-am ales cu un cal.

GÖTZ: Ne încolțise. Abia cînd a pătruns Franz pîn' la noi ne-am croit drum secerînd în dreapta și-n stînga.

LERSE: Nemernicii pe care i-am adus eu trebuiau să secere de la margini, pînă ce coasele ni s-ar fi-ntîlnit. Dar au rupt-o la fugă ca niște slugi împărătești.

GÖTZ: Toți au fugit: prieten și dușman! Numai tu, grămăjoară mică, mi-ai apărat spatele. Destul mi-au dat de lucru vlăjgani din față. Căderea căpitanului mi-a folosit să-i zgîlții și să-i pun pe fugă. Le-am luat steagul și cîțiva oameni.

SELBITZ: Căpitanul ți-a scăpat?

GÖTZ: Apucaseră să-l scape. Haidem, copii! Selbitz! Faceti o targă din crengi! N-ai să poți să-ncaleci. Vino la mine la castel. I-am împrăștiat. Dar am rămas puțini. Mai știi dacă n-or trimete trupe noi? Hai și v-oi ospăta, dragi prieteni! E bun un păhărel de vin după asemenea trîntă!

Tabără **Căpitanul**

CĂPITANUL: Pe toți v-aș strînge de git, cu mîna mea! Auzi! Să fugiți! O mîna de oameni, cu atît rămăsese. Să fugiți voi din fața unui singur om! N-o să creadă decît cine are chef să ridă de noi. Porniți numaidecît: tu, tu, tu. Pe unde o să găsiți oameni de-ai noștri, de-ai împăratului, ori aduceți-i înapoi, ori omorîți-i pe loc! Ocara asta trebuie spălată, chiar dac-ar fi să pierim cu toții!

Jaxthausen **Götz, Lerse, Georg**

GÖTZ: Nu-i timp de pierdut! Bieții băieți, nu vă dau deloc răgaz. Dați o goană prin împrejurimi; poate mai găsiți ceva călăreți! Spuneți-le să se-adune la Weilern; e locul mai sigur. De-om zăbovi, vin peste noi la castel! *Cei doi pleacă.* S-alerge un om să iscodească. Se-ngroașă gluma! De-am da peste băieți de treabă, tot ar mai merge! Dar te pui cu gloata? *Iese.*

Intră Sickingen și Maria.

MARIA: Te rog, dragă Sickingen, nu-l păăsi pe fratele meu! Toți călăreții, și-ai lui Selbitz, și-ai tăi, toți s-au imprăștiat. A rămas singur. Pe Selbitz l-au dus rănit la castelul lui. Sînt înspăimîntată!

SICKINGEN: Fii pe pace! Nu-l părăsesc.

Vine Götz.

GÖTZ: Haidem la biserică. Preotul așteaptă. Într-un sfert de ceas trebuie să fiți cununați.

SICKINGEN: Aici rămîn.

GÖTZ: Întîi vii la biserică.

SICKINGEN: Da, și pe urmă?

GÖTZ: Pe urmă voi luați drumul vostru.

SICKINGEN: Götz!

GÖTZ: Nu vreți să veniți la biserică?

SICKINGEN: Hai! Hai!

Talăzră

Căpitanul, cavalerii

CĂPITANUL: Cîți mai sîntem cu toții?

CAVALERUL: O sută cincizeci.

CĂPITANUL: Din patru sute! Rău de noi! Sus, băieți! De-a dreptul spre Jaxthausen, pînă nu prinde iar putere și nu ni se pune în cale.

Jaxthausen

Götz, Elisabeth, Maria, Sickingen

GÖTZ: Domnul să vă binecuvînteze și să vă dea zile fericite vouă și copiilor voștri.

ELISABETH: Și copiii să fie ca voi: cinstiți. Pe urmă, facă-și drum în lume cum or vrea.

SICKINGEN: Vă mulțumesc la amîndoi. Și ție, Maria. Cum te-am dus eu la altar, așa să mă duci tu către fericire.

MARIA: Mîna-n mîna ne-om îndrepta cu smerenie spre acel pămînt străin al făgăduinței.

GÖTZ: Mergeți cu bine!

MARIA: A, nu! Nu vă lăsăm!

GÖTZ: Trebuie, surioară.

MARIA: Ești fără milă, frate.

GÖTZ: Și tu, prea iubito are și prea puțin chibzuită.

Vine Georg.

GEORG *în șoaptă*: Nu găsesc nici un călăreț. Unul singur par-ar fi vrut să vină, pe urmă s-a răzgândit.

GÖTZ: Bine, Georg. Începe să mă lase norocul. Îmi spunea mie inima. Te rog, Sickingen, plecați chiar în seara asta! Fă-o și pe Maria să-nțeleagă. Ți-e nevastă. Arată-te energetic! De ți-i pune ceva în gând și femeia ți-o sta de-a curmezișul, să știi de la mine că se-ngrașă dușmanul și-i vine apa la moară.

Apare un călăreț.

CĂLĂREȚUL *în șoaptă*: Stăpîne, un pîlc de pedestri e-n marș. Vin repede-ncoace!

GÖTZ: I-am dezmeticit eu. Cîți or fi?

CĂLĂREȚUL: Vreo două sute. În mai puțin de două ceasuri sînt aici.

GÖTZ: Încă-s dincolo de rîu?

CĂLĂREȚUL: Încă, stăpîne!

GÖTZ: Numai cincizeci de oameni să am, n-ar apuca să treacă rîul. Pe Lerse l-ai văzut?

CĂLĂREȚUL: Nu, stăpîne.

GÖTZ: Spune-le tuturor să fie gata. Dragii mei, trebuie să ne despărțim! Plîngi, draga mea Maria; au să vină și zile cînd ai să te bucuri. Mai bine să plîngi în ziua nunții decît să ai bucurii la început și-n urmă mîhniri. Cu bine, Maria, cu bine, frate!

MARIA: Nu pot să vă las! Dragă frate, rămînem cu voi! Așa puțin îl prețuiești pe soțul meu, încît îi refuzi ajutorul într-o nevoie ca asta?

GÖTZ: Da, uite unde-am ajuns! Poate că mi-a sunat ceasul! Voi azi vă începeți viața. Nu vă legați soarta de-a mea! Am și dat poruncă să vă fie gata caii. Trebuie să plecați numaidecît!

MARIA: Frate, frate!

ELISABETH *lui Sickingen*: Ascultați-l, plecați!

SICKINGEN: Dragă Maria, să mergem.

MARIA: Și tu? Mi se rupe inima!

GÖTZ: Rămii, atunci. Peste cîteva ceasuri castelul meu va fi înconjurat.

MARIA: Vai, vai!

GÖTZ: Cît om putea, ne apărăm noi.

MARIA: Sfîntă Fecioară, ferește-ne de rele!

GÖTZ: La urmă, ori murim, ori ne predăm. Și lacrimile tale vor fi de vină dacă soțul tău are să aibă aceeași soartă ca și mine.

MARIA: Mă chinuiești!

GÖTZ: Rămîi! Rămîi! Las' să ne prindă pe-amîndoi! Sickingen, cazi și tu într-o groapă cu mine! Cînd eu gîndeam ca tu să mă scoți!

MARIA: Plecăm! Surioară! Surioară!

GÖTZ: Pune-o la adăpost pe ea, și-apoi gîndește-te la mine!

SICKINGEN: Patul cununiei nu-l voi cunoaște pîn'nu te scot din primejdie.

GÖTZ: Soră! Soră dragă! *O îmbrățișează.*

SICKINGEN: Haidem! Haidem!

GÖTZ: Încă o clipă! Vă mai văd! Fiți pe pace! Ne vedem noi iar!

Sickingen și Maria ies.

GÖTZ: Am alungat-o, și-acum, că pleacă, tare aș ține-o! Elisabeth, tu rămîi cu mine!

ELISABETH: Pînă la moarte. *Iese.*

GÖTZ: Pe cine l-o iubi Dumnezeu, să-i dea o soție ca tine.

Vine Georg.

GEORG: Sînt aproape! I-am urmărit din turn. Răsărea soarele și le-am văzut lăncile strălucind. Dar, nu m-am temut, cum nu se teme pisica în fața unei armate de șoareci. Numai că de astă-dată noi sîntem șobolanii.

GÖTZ: Vedeți de încuietorile porților! Baricadați-le pe dinăuntru cu birne și cu pietre. *Georg pleacă.* O să le punem noi răbdarea la-ncercare pîn' ce le-or ieși ochii din cap! Cu vitejie să-și muște propriile mîini! *Un trompet, afară.* Aha! Un ticălos în haină roșie vine să ne-ntrebe dacă primim să fim porci de cîini. *Se duce la geam.* Ce vrei? *Se aude un sol vorbind din afară!* Götz, *aparte.* Vedeai-te-aș spînzurat! *Trompetul continuă să vorbească:* „Insultător al maiestății...“! Asta un popă a scris-o! *Trompetul sfîrșește.* Götz *răspunde...* Să mă predau?! Fără condiții? Cu cine vorbiți? Ce? Eu sînt tîlhar? Spune-i căpitanului tău: Maiestății Sale, împăratul, îi păstrez, ca și pînă acum, tot respectul cuvenit. Cît despre căpitan, poate să mă... *Îi închide fereastra-n nas.*

Asediu

Bucătărie

Elisabeth, Götz, apropiindu-se de ea.

GÖTZ: Știu că ai de lucru, draga mea!

ELISABETH: Numai de-aș avea mult timp! O să ne fie greu să facem față.

GÖTZ: Nu ne-au dat pas să ne pregătim.

ELISABETH: Și-atita lume pe care-am tot hrănit-o! Știi că și vinu-i pe sfîrșite.

GÖTZ: De-am putea să mai ținem piept numai cît să ceară ei capitularea. Au pierderi mari. Toată ziua-mproașcă, izbesc zidurile și ne găuresc geamurile. Lerse, ce băiat de treabă, se furișează cu flinta lui jur împrejur. Cum vede că se apropie vreunul, pac! îl și culcă la pămînt.

UN CĂLĂREȚ: Ne-ar trebui jar, doamnă.

GÖTZ: De ce?

CĂLĂREȚUL: S-au isprăvit gloanțele și am vrea să turnăm altele.

GÖTZ: Dar cu praful de pușcă cum stăm?

CĂLĂREȚUL: Așa și-așa. Dar tragem tot în plin.

Sală

Lerse, cu o formă de turnat gloanțe; un călăreț îi aduce jar.

LERSE: Pune-o aici și caută prin casă de unde-mi faci rost de plumb. Deocamdată de-aici. *Scoate un vitraliu și-l sparge.* Din orice tragi un folos. Așa-i pe lume. Nu știe omul cum se întorc toate. Lucrătorul care-a legat geamul ăsta nici n-o fi visat că plumbul ar putea să facă un strașnic cucui în capul vreunui strănepot. Așa și taică-meu. Cînd am venit pe lume, nu s-a gîndit care pasăre a cerului ori care vierme al pămîntului are să tragă din mine.

Georg vine cu o bucată de jgheab.

GEORG: Uite plumb. De i-oi nimeri numai cu-o jumătate, nu mai rămîne unul care să-i spună împăratului: „Doamne, prost mi-am făcut datoria!”

LERSE *tăind din ea*: Bună bucată!

GEORG: Găsească-și ploaia și alt vad! Nu mi-e mie teamă. Un călăreț viteaz și-o ploaie bună își croiesc ei drumul.

LERSE *turnînd plumb*: Ține lingura. *Merge la geam.* Se tot învrtește o slugă a împăratului cu o flintă. Or fi gîndind

că nu mai avem gloanțe. Ia să-i trîntesc un glonț cald, turnat acumă. *Încarcă.*

GEORG *dînd lingura la o parte*: Ia să văd!

LERSE *împușcînd*: Gata cu vrabia!

GEORG: Țasta a tras în mine mai adineauri, cînd m-am suit pe acoperiș să iau jgheabul. A nimerit într-un porumbel aproape de mine și mi-a căzut în jgheab. I-am mulțumit de friptură și m-am întors cu pradă îndoită.

LERSE: Acum să încercăm puștile și să dăm o raită prin tot castelul, să știm și noi că nu mîncăm pe degeaba pîinea.

Vine Götz

GÖTZ: Rămîi, Lerse! Am de vorbit cu tine! Tu, Georg, vezi-ți de vînătoare! *Georg iese.* Vor să-mi facă o propunere.

LERSE: Mă duc eu; să vedem despre ce e vorba.

GÖTZ: Știu. Au să-mi ceară să mă predau, și-n schimb să-mi asigure închisoare cavaleriească.

LERSE: Dar e prea puțin. Înțeleg să cerem ieșire liberă, acum, că nu mai aștepți nici un sprijin de la Sickingen. Am îngropa banii și argintăria undeva unde să nu dea nimeni peste ele nici cu vergea vrăjită, le-am preda castelul și-am ieși cu fața curată.

GÖTZ: N-o să ne dea drumul.

LERSE: Oricum, să-ncercăm. Să-mi garanteze escortă sigură, și mă duc. *Iese.*

Sală

Götz, Elisabeth, Georg, călăreți, la masă

GÖTZ: Primejdia ne-a adunat la aceeași masă. Poftă bună, dragi prieteni! Și beți vîrtos! Sticla e goală! Mai dă-ne una, nevastă! *Elisabeth dă din umeri.* Ce, nu mai sînt?

ELISABETH *încet*: Una mai e; o păstram pentru tine.

GÖTZ: Nu se poate, dragă. Dă-o-ncoace. Ei să fie tari; doar pentru mine luptă.

ELISABETH: Vezi că-i afară în dulap!

GÖTZ: Cea din urmă! Nu știu, dar parcă nu mai văd la ce-am păstra-o. De multă vreme n-am fost așa de mulțumit. *Închină.* Trăiască împăratul!

TOȚI: Trăiască!

GÖTZ: Țasta să ne fie cuvîntul penultim înainte de-a muri. Mi-e drag împăratul. Aceeași soartă o avem amîndoi. Ba poate că mai fericit sînt eu. Căci el trebuie să prindă șoa-

recii corpurilor legiuitoare, în timp ce șobolanii îi rod posesiunile. Știu că uneori ar vrea mai degrabă să moară decît să mai fie el sufletul într-un trup atît de putregăit. *Toarnă.* Pentru un rînd mai e! Și cînd singele din noi o fi pe sfîrșite, ca vinu-n sticla asta, și s-o mai prelinge întîi subțire, și-apoi în picuri... *scurge cele din urmă picături în paharul lui...* care să ne fie ultimul cuvînt?

GEORG: Trăiască libertatea!

GÖTZ: Trăiască libertatea!

TOTI: Trăiască libertatea!

GÖTZ: Dacă ea ne supraviețuiește, putem muri împăcați.

Căci în cuget ni-i vedem pe strănepoți fericiți și pe împărații strănepoților noștri fericiți. Dacă supușii le-ar sluji prinților cu-atîta cinste și voie bună ca voi mie, și dacă prinții i-ar sluji împăratului așa cum i-aș sluji eu lui...

GEORG: Atunci multe ar trebui să se schimbe!

GÖTZ: Nu chiar atît de multe. Atîția oameni de ispravă am cunoscut printre prinți! Neamul ăsta de oameni să fi pierit? Oameni de bine, care-și găseau mulțumirea ei înde ei și în supușii lor, care puteau să rabde alătura de dînșii un vecin nobil și liber, fără să se teamă și fără să-l pizmuiască; oameni cărora le creștea inima cînd vedeau la masa lor pe cît mai mulți de-o seamă cu dînșii, și care n-au făcut din cavaleri mai întîi curteni josnici, ca să poată trăi cu ei.

GEORG: Ați cunoscut asemenea domni?

GÖTZ: Desigur. Cît oi trăi am să-mi aduc aminte de landgraful von Hanau; cum a pus el la cale o vînătoare; cum prinții și cavalerii care erau de față prinzeau cu toții sub cerul liber, și cum toată țărănimea de prin împrejurimi alergase să-i vadă. N-o făcuse asta de ochii lumii! O plăcere să fi văzut băieți bucălați și fetișcane rumene, oameni cu stare alătura de bătrîni falnici, atîtea fețe voioase care se bucurau și ele de măreția stăpînului lor, desfătîndu-se laolaltă cu el pe pămîntul lui Dumnezeu!

GEORG: Senior cu suflet, așa va dumneavoastră!

GÖTZ: De ce n-am crede că s-ar putea să domnească în același timp mai mulți prinți buni, cum au fost ei? Și că respectul pentru împărat, pacea și înțelegerea dintre vecini, ca și dragostea dintre supuși, ar putea să ne fie avuția cea mai de preț pe care s-o lăsăm moștenire din tată-n fiu? Fiecare și-ar vedea de avutul lui, sporindu-și-l în cuprinsul lui, fără să creadă, ca acum, că dacă nu vatămă pe altul, nu poate spori!

GEORG: Dar atunci am mai avea pricini de luptă?

GÖTZ: Unde dă Dumnezeu să nu mai fie descreierați în țară? Tot s-ar găsi destule de făcut. N-ar fi decît să stîr-pim lupii din codru, ori vecinului ce-și vede tihnit de ară-tură să-i aducem vînat din pădure și-n schimb să stăm la masa lui. De n-ajunge nici atît, ne-am duce și noi cu frații și-am sta, ca heruvimii cu sabia înflăcărată, de veghe la graniți împotriva lupilor de turci ori a vulpoilor de franțuji, ori am apăra bieteile pămînturi hărțuite ale iubitului nostru împărat și pacea împărăției. Ce viață ar fi, Georg! Dacă e să-ți pui în joc viața pentru fericirea obștească... *Georg sare. Încotro?*

GEORG: Ah, uitasem că sîntem închiși, că împăratul a spus să ne închidă și că e nevoie să ne punem viața în joc ca să ne scăpăm viața!

GÖTZ: Nu te-ntrista!

Vine Lerse.

LERSE: Sîntem liberi! Sîntem liberi! Răi oameni, năîngi și îndărătnici ca niște măgari. Vă lasă să plecați, cu cai și arme, dar merindele rămîn aici.

GÖTZ: N-au în ce-și frînge dinții.

LERSE *în șoaptă*: Ați îngropat argintul?

GÖTZ: Nu! Nevastă, mergi cu Franz. Vrea să-ți spună ceva.
Toți ies.

Curtea castelului

GEORG *cîntă în grajd*: *A prins băiatu-o păsărea,*

Vezi! Vezi!

Și-n colivie-o necăjea,

Vezi! Vezi!

Și zbori

De poți!

Năuc de bucurie,

Vezi! Vezi!

Și-n mîna vrînd s-o ție,

Vezi! Vezi!

Și zbori

De poți!

Zbură scatiul sus pe cas',

Vezi! Vezi!

Și-i rîse prostului în nas.

Vezi! Vezi!

Poftim

Că zbor!

GÖTZ: Cum stăm?

GEORG *aduce calul*: L-am înșeuat.

GÖTZ: Ești priceput.

GEORG: Ca pasărea cînd a zburat.

Apar toți cei asediați.

GÖTZ: Aveți flintele? Nu astea! Duceți-vă sus și luați-le pe cele mai bune din rastelul cu armament. Tot le pierdem. S-o luăm înainte!

GEORG:

Hm! Hm!

Vezi! Vezi!

Hm! Hm!

Ies.

Sală

Doi călăreți în sala de arme

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Eu o iau pe asta.

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Eu pe asta. Stai, e alta mai frumoasă.

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Mai repede! Hail!

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Auzi?

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ *sare la geam*: Săriți! Doamne sfinte! Îl omoară pe stăpîn! L-au dat jos de pe cal! Georg se prăbușește!

AL DOILEA CĂLĂREȚ: Pe unde fugim? Lîngă zid e un nuc. Coborîm din cracă în cracă și apoi în vale. *Fuge.*

ÎNȚIUL CĂLĂREȚ: Franz se ține bine. Mă duc la el. De-or muri ei, eu la ce să trăiesc?

Iese.

ACTUL AL PATRULEA

Hanul din Heilbronn
Götz

GÖTZ: Mă simt ca Necuratul cînd l-a vîrit călugărul cu far-mece în sac. Mă frămînt și n-ajung la nimic. Sperjurii!

Intră Elisabeth.

GÖTZ: Ce vești, Elisabeth, de la dragii mei tovarăși?

ELISABETH: Nimic sigur. Parte înjunghești, parte aruncăți în turn. Nimeni nu știe, ori nu vrea să spună ce-i cu ei.

GÖTZ: Așa răsplătește Dumnezeu credința și supunerea de copil? „Ca să-ți fie ție bine și să trăiești zile multe pe pămînt!”

ELISABETH: Dragul meu, nu cîrți împotriva tatălui ceresc! Răspłata e-n ei, născută odată cu ei: este în sufletul lor nobil și liber. Chiar prizonieri, tot liberi sînt! Uită-te la consilierii imperiali, cu lanțul lor de aur la gît, care le stă...

GÖTZ: ...ca o salbă la gîtul unui porc! Cum or fi Georg și Franz în lanțuri?

ELISABETH: Și-un înger ar plînge de i-ar vedea!

GÖTZ: Eu n-aș plînge. Aș scrișni din dinți și mi-aș rumega mînia. În lanțuri, luminile ochilor mei! Copiii mei dragi! Mai bine nu m-ați fi iubit! Nu m-aș mai sătura privindu-i. Să juri în numele împăratului și să nu-ți ții cuvîntul!

ELISABETH: Alungă gîndurile astea! Gîndește-te că trebuie să apari înaintea consilierilor. Nu ești stăpîn pe tine ca să-i înfrunți și mi-e teamă.

GÖTZ: Ce pot să-mi facă?

ELISABETH: Aprödul!

GÖTZ: Măgarul dreptății: le cară sacii la moară și gunoiul pe cîmp. Ce e?

Intră aprodul.

APRODUL: Domnii consilieri s-au întrunit în sala Primăriei și m-au trimis după dumneavoastră.

GÖTZ: Vin.

APRODUL: Vă-nsoțesc.

GÖTZ: Prea mare cinstel!

ELISABETH: Stăpânește-te!

GÖTZ: Fii fără grijă! *Iese*

Primăria

Consilierii imperiali, un căpitan, consilierii din Heilbronn

CONSILIERUL COMUNAL: Am adunat, la porunca domniilor-voastre, pe cei mai voinci și viteji cetățeni. Așteaptă aici, alături, ca la un semn al dumneavoastră să pună mâna pe Berlichingen.

ÎNTÎIUL CONSILIER: Ne facem o plăcută datorie să dovedim Maiestății-Sale Împăratul tot zelul pe care-l depuneți spre a-i asculta înalta poruncă. Sint meseriași?

CONSILIERUL COMUNAL: Fierari, pivniceri, dulgheri, oameni cu pumnul greu și pieptul dîrz. *Se bate în piept.*

CONSILIERUL IMPERIAL: Bine.

Intră aprodul.

APRODUL: Götz von Berlichingen e la ușă.

CONSILIERUL IMPERIAL: Să intre.

Intră Götz.

GÖTZ: Vă salut, domnilor, ce doriți de la mine?

CONSILIERUL IMPERIAL: Întii să iei seama unde te afli.

Apoi în fața cui.

GÖTZ: Pe legea mea, nu s-ar putea să nu vă recunosc, domnilor!

CONSILIERUL IMPERIAL: Asta ți-e și datoria.

GÖTZ: Mi-o împlinesc din inimă.

CONSILIERUL IMPERIAL: Stai jos.

GÖTZ: Unde? Colo? Pot sta și-n picioare. Prea miroase a scaun de condamnat la moarte, ca de altfel toată încăperea.

CONSILIERUL IMPERIAL: Fie, stai în picioare.

GÖTZ: Să trecem la fapt, dacă doriți.

CONSILIERUL IMPERIAL: Vom proceda în ordine.

GÖTZ: M-ar bucura. Ar fi fost de dorit să fi făcut așa întotdeauna.

CONSILIERUL IMPERIAL: Știi, cred, că ne-ai fost dat pe mînă fără condiții.

GÖTZ: Ce-mi dați să uit?

CONSILIERUL IMPERIAL: Dac-aș putea să-ți dau puțină modestie, ți-aș îndrepta situația.

GÖTZ: Mi-ați îndrepta-o! Ca și cînd ați putea! Mai ușor v-ar fi să mi-o stricați și mai rău!

NOTARUL: Să le trec toate în procesul-verbal?

CONSILIERUL IMPERIAL: Treci numai ce ține de fapt.

GÖTZ: Din partea mea, puteți și tipări.

CONSILIERUL IMPERIAL: Ai fost sub puterea împăratului care, în bunătatea lui părintească, în loc să-ți pună în față legea și să te bage la-nchisoare, ți-a hotărît ca domiciliu Heilbronn, unul dintre orașele la care ține mai mult. Te-ai legat prin jurămint să te prezinți, așa cum se cade unui cavaler, și să aștepți cu supunere cele ce vor urma.

GÖTZ: Întocmai, sînt aici și aștept.

CONSILIERUL IMPERIAL: Și noi sîntem aici ca să-ți aducem la cunoștință că îngăduința și grația Măriei Sale îți iartă fărdelegile și te dezleagă de proscriere și de orice pedepse bine meritate, pe care, recunoscîndu-le, preasmerit vei mulțumi, dacă, în schimb, declari sub jurămint prin alăturatul act, pe care ți-l vom citi, că încetezi orice războire și războare.

GÖTZ: Sînt preasupusul servitor al Maiestății Sale, ca și-n trecut. Dar una țin să vă-ntreb mai întîi de toate: oame-nii mei unde sînt? Cu ei cum rămîne?

CONSILIERUL IMPERIAL: Nu te privește.

GÖTZ: La fel să se lepede împăratul de voi cînd o să fiți la ananghie! Mi-au fost tovarăși și-mi sînt! Unde i-ați dus?

CONSILIERUL IMPERIAL: Nu sîntem ținuți să-ți dăm socoteală.

GÖTZ: Ah, uitasem că pe voi nu vă leagă nici măcar cuvîntul pe care vi-l dați, necum...

CONSILIERUL IMPERIAL: Însărcinarea noastră e să-ți punem în față actul de abjurare. Supune-te împăratului și-ai să găsești atunci mijlocul să-i implori viața și libertatea oamenilor dumitale.

GÖTZ: Dați-i citire!

CONSILIERUL IMPERIAL: Notar, citește!

NOTARUL: „Eu, Götz von Berlichingen, recunosc în mod public prin acest act că, întrucît m-am răzvrătit uneltind împotriva împăratului și a Reichului...”

GÖTZ: Asta nu-i adevărat. Nu sînt răzvrătit. Și nici n-am pus la cale vreo uneltire împotriva împăratului. Cît despre Reich, nu mă privește.

CONSILIERUL IMPERIAL: Ai răbdare și ascultă mai departe.

GÖTZ: Nu vreau s-asculț. Să poștească și să depună cineva mărturie. Am făcut eu un singur pas împotriva împăratului sau împotriva Casei de Austria? N-am arătat eu totdeauna, prin toate faptele mele, că știu mai bine decît oricare ce datorează Germania celui care domnește? Și, mai ales, ce datorăm noi, cei mici, cavalerii și clasa liberă, împăratului? Ar însemna să fiu un ticălos dacă m-aș lăsa convins să iscălesc așa ceva.

CONSILIERUL IMPERIAL: Și totuși, avem ordin precis: ori ești de înțeles și iscălești, ori, de nu, te aruncăm în turn.

GÖTZ: În turn? Pe mine!

CONSILIERUL IMPERIAL: Și acolo poți să-ți aștepți ca justiția să decidă asupra soartei tale, dacă nu vrei s-o primești din mîna îngăduinței.

GÖTZ: În turn! Dar abuzați de puterea dată de împărat! În turn! Nu poate veni de la el asemenea poruncă! Și cum?! Mai întîi, trădătorii să-mi întindă o cursă, în care, ca momeală, îmi agață jurămîntul, cuvîntul lor de cavaleri, apoi să-mi promită închisoare cavaleriească și să-și calce din nou cuvîntul?

CONSILIERUL IMPERIAL: Față de un tîlhar nu există cuvînt.

GÖTZ: Dacă n-ai purta insigna împăratului, pe care o respect pînă și în imaginea cea mai mîzgălită, ți-aș arăta eu ție „tîlhar“! Ți l-aș băga înapoi pe gît. Războirea mea e războire de om cîstit. Ai avea de ce mulțumi Domnului, și-ai avea de ce te mîndri în fața oamenilor dacă vreodată în viața ta ai fi făcut o faptă atît de nobilă ca aceea pentru care sînt eu închis. *Consilierul imperial face semn consilierului comunal să sune clopoțelul.* N-am pornit la luptă nici pentru profitul meu și nici ca să prad avutul unor oameni nevoiași și neînarmați. Ci ca să-mi scap omul și să-mi apăr viața. Ce nelegiuire vedeți voi într-asta? Nevoile noastre n-ar fi turburat cu nimic somnul împăratului și nici Reichul. Slavă Domnului, o mîna tot mai am, și bine am făcut că am folosit-o. *Intră cîțiva oameni cu ciomege în mîna și cu arme la șold.* Dar asta ce mai e?

CONSILIERUL IMPERIAL: N-ai vrut cu binele. Puneți mîna pe el!

GÖTZ: Asta era! Care n-o fi cît un taur unguresc, să nu se-apro-
pie! Că-i ard una cu dreapta asta a mea de fier, de-i sar
dinții din gură, și-l trec de-a dreptul pe lumea cealaltă!
*Oamenii năvălesc asupra lui; pe unul îl aruncă deoparte,
altuia îi smulge arma de la șold, ceilalți se dau în lături.*
Poftiți! Poftiți! M-ar bucura să văd care-i mai viteaz
dintre voi!

CONSILIERUL IMPERIAL: Predă-te!

GÖTZ: Cu sabia-n mînă? Știți voi că dac-aș vrea, acum v-aș
da pe toți în lături, vînători de iepuri ce sînteți, și aș
lua-o la sănătoasa? Dar vreau să vă învăț eu pe voi cum
se ține cuvîntul. Făgăduiți-mi închisoare cavaleriească,
depun spada și mă consider prizonierul vostru, ca și
înainte!

CONSILIERUL IMPERIAL: Cu sabia-n mînă te cerți cu împă-
ratul?

GÖTZ: Ferească sfîntul! Numai cu voi și nobila voastră
tagmă. Duceți-vă acasă, oameni buni! Vă pierdeți timpul
și nu vă alegeți decît cu ceva cucuie.

CONSILIERUL IMPERIAL: Puneți mîna pe el! Numai atîta
curaj aveți cînd e să vă arătați dragostea față de-mpărat?

GÖTZ: Tot atît cît ar avea și împăratul grijă să le oblojească
rănila din prea mult curaj.

Intră aprodul.

APRODUL: Paznicul strigă din turn! Se-apro-
pie de oraș o
ceată de peste două sute de oameni. S-au năpustit pe
neșteptate de după viile din deal și ne-amenință zidurile.

CONSILIERUL IMPERIAL: Vai! Ce ne facem?

Vine paznicul.

PAZNICUL: Franz von Sickingen e în fața porților orașului
și vă trimite vorbă: A auzit... zice... cît de josnic v-ați
călcăt cuvîntul față de cumnatul său și în ce fel v-au
sprijinit și domnii din Heilbronn. Vă cere socoteală, ori
de nu, pînă-ntr-un ceas, din patru părți dă foc orașului
și-l lasă să fie prădat.

GÖTZ: Strașnic cumnat!

CONSILIERUL IMPERIAL: Te poți retrage, Götz! Götz iese.
Ce-i de făcut?

CONSILIERUL COMUNAL: Fie-vă milă de noi și de bieții cetățeni. Sickingen e neînfrînt în mînia lui! E-n stare s-o facă.

CONSILIERUL IMPERIAL: Cum! Să renunțăm la dreptul nostru și al împăratului?

CĂPITANUL: Dac-am avea oameni să-l apărăm! Pe cînd așa, am putea pieri și noi, și asta e mai rău. Tot mai bine să cedăm.

CONSILIERUL COMUNAL: Să-l rugăm pe Götz să pună-o vorbă bună pentru noi. Păcatele mele, parcă și văd orașul în flăcări!

CONSILIERUL IMPERIAL: Să intre Götz.

GÖTZ: Ce poftiți?

CONSILIERUL IMPERIAL: N-ai face rău să-l sfătuiești pe cumnatul dumitale să renunțe la intențiile lui rebele. În loc să te scape, mai rău te afundă dacă se face și el părtaș la fapta dumitale.

GÖTZ: *zărind-o pe Elisabeth în ușă, îi spune în șoaptă:* Du-te și spune-i să dea năvală încoace cît mai degrabă! Aici să vină, dar de oraș să nu se-atingă. Să dezlănțuie atacul dacă nemernicii ăștia s-or împotrivi. Nu-mi pasă de-oi pieri eu, dacă o înjunghia și șleahta asta toată!

Sala mare a Primăriei

Toată primăria e ocupată de călăreții lui Sickingen

Sickingen, Götz

GÖTZ: Țasta a fost ajutor de sus! Cum de-ai picat așa pe neașteptate, cînd mi-era mai greu?

SICKINGEN: Fără nici o scamatorie. Trimisesem cîteva iscoade să vadă ce-i cu tine. Cînd am aflat de trădarea lor, am pornit la drum. Și, uite, îi avem în mînă.

GÖTZ: Tot ce cer e închisoare dar așa cum se cuvine unui cavalier.

SICKINGEN: Prea mergi departe cu cîntea. Cum! Nici măcar să-ți afirmi superioritatea ta de om cîstit față de niște sperjuri? După ce s-au făcut vinovați, să-i mai ținem pe puf? Au abuzat fără rușine de porunca împăratului. Așa cum îl cunosc eu pe-mpărat, sigur că ai dreptul la mai mult. Ce ceri e prea puțin.

GÖTZ: Eu m-am mulțumit întotdeauna cu puțin.

SICKINGEN: Și ai rămas întotdeauna păgubit. Părerea mea e următoarea: să-ți pună oamenii în libertate și, sub

jurămînt, să le dea voie să se întoarcă împreună cu tine la castelul tău. Tu poţi să promiţi că n-ai să-ţi mai părăseşti hotarele şi, în orice caz, acasă ai să te afli mai bine decît aici.

GÖTZ: Dar atunci au să spuie că pămînturile mele s-au întors la împărat.

SICKINGEN: Şi noi o să le spunem că le iei în arendă şi că aşa stai pe ele pînă ce împăratul ţi le dă iarăşi ca feudă. Las' să se zbată ca peştele-n plasă; de scăpat, nu ne scapă! Au să vorbească de Maiestatea Sa, de misiunea pe care le-a încredinţat-o... N-au decît! Şi eu îl cunosc pe împărat! Am şi eu trecere la el! Ştiu că-ntotdeauna ar fi vrut să te aibă printre poştaşii lui. Mult n-o să stai la castelul tău; are să trimită după tine.

GÖTZ: De-ar da Dumnezeu cît mai curînd, pîn' ce nu uit să lupt.

SICKINGEN: Curajul nu se uită cum se-nvaţă. N-avea grija. Îndată ce au să se orînduiască într-un fel lucrurile cu tine, mă duc la curte. Ce-am pus la cale începe să dea roade. Am eu semnele mele bune care-mi spun: „Acum e timpul!“ Rămîne numai să văd cam ce crede şi-mpăratul. Cei din Trier şi din Pfalz mai repede bănuiesc că se prăbuşeşte cerul decît că s-ar putea să le cad în spate! Şi ca un trăsnet am să le cad! De-om izbuti ce ne-am pus în gînd, trag nădejde ca-n scurt timp să fii cumnatul unui prinţ elector. Mă bizuisem şi pe mîna ta energetică în acţiunea asta.

GÖTZ: *uitîndu-se la mîna lui*: Ah, asta însemna visul din ajunul zilei cînd am logodit-o pe Maria cu Weislingen. El parcă-mi jura credinţă şi mi-a strîns mîna dreaptă atît de tare, încît mi-a sărit din încheietura armurii, ca frîntă. În clipa asta mă simt şi mai dezarmat decît în ziua cînd mi-au smuls mîna. Weislingen! Weislingen!

SICKINGEN: Uită-l, trădătorul! O să-i zădărniciim noi unel tirile şi o să-i spulberăm faima. Să-l roadă pîn' la moarte remuşcarea şi ruşinea! Aieveya, aieveya parcă-i văd pe vrăjmaşii tăi, şi pe vrăjmaşii mei, zdrobiţi la pămînt. Götz, doar o jumătate de an să mai treacă!

GÖTZ: Sufletul tău năzuieşte la lucruri mari. Nu ştiu, mie de la un timp nu mi se mai arată nimica îmbucurător. Au trecut peste mine vremuri grele, şi prizonier am fost, dar pierit ca acumă nu m-am simţit niciodată.

SICKINGEN: Norocul dă curaj! Haidem la perucații ăia.
Destulă vreme au avut ei cuvîntul, să le mai ușurăm
truda. Ies.

Castelul Adelheid
Adelheid, Weislingen.

ADELHEID: E groaznic!

WEISLINGEN: Să-ți muști mîinile, nu altceva! O lovitură
ca asta, așa de minunat ticluită și condusă cu atîta îndemînare, ca la urmă să-l lase să plece la castel! Blestematul
de Sickingen!

ADELHEID: Dar nu trebuiau să-l lase!

WEISLINGEN: N-au avut încotro! Ce puteau să facă? Sickingen amenința să-i treacă prin foc și sabie, arțăgosul și-ngîmfatul! N-am ochi să-l văd! Și-i crește faima ca o apă mare, care dac-a apucat să-nghită două-trei pîraie, celelalte-i vin singure.

ADELHEID: Dar împăratul unde era?

WEISLINGEN: Dragă nevastă! Dar ce-a mai rămas de el! Îmbătrînește, e mîhnit. Cînd a aflat de astea toate și m-a văzut că-i țin piept împreună cu consilierii, mi-a spus: „Da' mai lăsați-l în pace! Un colțișor tihnit să-i mai îngăduim și bătrînului Götz! De-o sta liniștit acolo, ce mai aveți cu el?” Cînd i-am vorbit de binele țării: „Oh, ne-a spus, de-aș fi avut eu parte întotdeauna de sfetnici care să-mi fi îndreptat neastîmpăratul spirit mai mult spre fericirea fiecărui om!”

ADELHEID: Ce-i vine? Asta-i vorbă de domnitor?

WEISLINGEN: Cînd am dat să-l vorbim de rău pe Sickingen: „Mi-e slugă credincioasă, ne-a spus. N-o fi lucrat după porunca mea, dar voia mi-a împlinit-o mai mult decît toți împuterniciții. Îl pot aproba înainte sau după!”

ADELHEID: Ce vorbe!

WEISLINGEN: Eu tot nu-mi pierd nădejdea. Pe cuvînt de cavalier l-au lăsat la castel, dar să stea liniștit, pe loc. Și asta nu-i stă-n fire. Curînd-curînd îi găsim noi altă vină.

ADELHEID: Cred și eu. Mai cu seamă că împăratul n-o mai duce mult, și vine Karl, strălucit ca urmaș și cu convingeri de monarh adevărat.

WEISLINGEN: Karl? Dar nu e nici ales, deocamdată. Și nici încoronat.

ADELHEID: Cine nu l-ar dori și nu și-ar pune toată nădejdea-n el?

WEISLINGEN: Mari iluzii îți faci despre calitățile lui! S-ar zice că le-ai vedea cu alți ochi decît noi.

ADELHEID: Weislingen, mă jignești! Așa mă știi?

WEISLINGEN: N-am spus nimic care să te jignească. Dar nici să tac nu pot. Atențiile neobișnuite ale lui Karl pentru tine mă neliniștesc.

ADELHEID: Și purtarea mea?

WEISLINGEN: Ești femeie. Voi nu urîți pe nimeni dacă vă face curte.

ADELHEID: Dar voi?

WEISLINGEN: Teama asta groaznică îmi sfredelește inima, Adelheid!

ADELHEID: Cum să te vindec de nebunia asta?

WEISLINGEN: Dac-ai vrea! Ai putea să te retragi de la curte...

ADELHEID: Hai, spune, cum? Locul tău nu e la curte? Să te las pe tine, să-mi las prietenii și să stau la mine la castel, cu cucuvăile? Nu, Weislingen; asta nu! Liniștește-te! Doar ești sigur de iubirea mea.

WEISLINGEN: Mi-e ca o ancoră-n furtună, cît nu s-o rupe otgonul. *Iese.*

ADELHEID: Începi așa? Asta mai lipsea! Prea mari sînt năzuințele mele ca să le stai tu în cale. Karl... bărbat ilustru și măreț, viitor împărat! Să fie singurul între bărbații care să rămînă rece în fața favoarei mele? Weislingen, să nu-ți închipui că ai să mă împiedici! Altfel, te-nlătur! Drumul meu trece peste tine!

Vine Franz cu o scrisoare.

FRANZ: Poftim, doamnă.

ADELHEID: Karl ți-a dat-o?

FRANZ: Da.

ADELHEID: Ce ai? Pari atît de mîhnit.

FRANZ: Parcă-nadins mă chinuiți. Cei mai frumoși ani mi-i otrăviți.

ADELHEID *aparte*: Mi-e milă de el. Și cu cît de puțin l-ai face fericit! *Cu glas tare.* Curaj, copil ce ești! Dragostea și credința ta le știu. Și nu le voi lăsa nerăsplătite.

FRANZ *cu inima strînsă*: De-ar fi așa, cred c-aș muri de fericire. Doamne, Doamne! Nici un strop de sînge nu e-n

mine care să nu-ți aparțină dumitale! Nici un alt simțămînt decît să te iubesc și să fac orice mi-ai porunci.

ADELHEID: Copil drag!

FRANZ: O spuneți numai așa! *Izbucnind în lacrimi.* Dar dacă devotamentul meu nu merită altceva decît să văd că toți îmi trec înainte, și numai la Karl vă gîndiți...

ADELHEID: Nu știi ce vrei, și nici ce spui!

FRANZ *bătînd de supărare și mînie din picior*: Ei bine, nu mai vreau! Nu mai vreau să fac pe mijlocitorul!

ADELHEID: Franz, vino-ți în fire!

FRANZ: ...și să mă jertfesc și pe mine, și pe dragul meu stăpîn.

ADELHEID: Piei din fața mea!

FRANZ: Doamnă!

ADELHEID: Du-te! Spune-i „dragului“ tău stăpîn secretul! Nebună ce-am fost să văd în tine altceva decît ești!

FRANZ: Doamnă, scumpă doamnă! Doar știți cît vă iubesc!

ADELHEID: Eu, care te crezusem prieten! Aproape de inima mea! Du-te și vinde-mă!

FRANZ: Îmi smulg mai degrabă inima din mine! Iertați-mă, doamnă! Prea vă iubesc! Îmi ies din fire!

ADELHEID: Copil scump și-nflăcărat! *Îi ia mîinile amîndouă și-l atrage-nspre ea. Se sărută.* Du-te!

FRANZ: *încîndu-se în lacrimi, îmbrățișînd-o*: Doamne! Dumnezeu!

ADELHEID: Hai, du-te! Peretii au urechi! Lasă-mă! *Se desprinde din îmbrățișare.* Iubește-mă, ascultă-mă și fii fără preget. Te-oi răsplăti din plin.

Adelheid pleacă.

FRANZ: Din plin! Apuc eu ziua aceea? Și pe tata l-aș omori de-ar fi să-mi stea în cale!

Jaxthausen

GÖTZ, *la o masă, Elisabeth, alături de el cu lucrul; pe masă, o luminare, cerneală și hîrtie.*

GÖTZ: Greu mă-mpac cu trîndăvia! În țărmurirea asta, zi de zi mă simt tot mai strîmtorat. Dacă-aș putea măcar să dorm ori să-mi închipui că odihna e ceva plăcut!

ELISABETH: Scrie-ți mai departe amintirile! Dă-le prietenilor o mărturie cu care să-i rușineze pe vrăjmași. Lasă

unei generații de urmași vrednici bucuria de a te putea cunoaște!

GÖTZ: Scrisul e trîndăvie activă. Mi-e silă. În vreme ce scriu ce-am făcut, mă amărăsc că pierd un timp în care aș fi putut să fac ceva.

ELISABETH *luînd foile scrise*: Nu fi ciudat! Ai ajuns unde te-au prins întîia oară, la Heilbronn.

GÖTZ: De cînd îl știu, mi-a fost loc păgubos!

ELISABETH *citînd*: „... pînă și cîțiva din alianță mi-au spus atunci: «Rău ai făcut că te-ai înfățișat, cînd fi știai că-ți sînt dușmani de moarte și puteai lesne să-ți închipui că n-avea să-ți fie moale!» Dar eu le-am spus...” Ei, ce le-ai spus? Scrie...

GÖTZ: Le-am spus: „De-atîtea ori mi-am pus în joc viața pentru avutul altora, și n-am să mi-o pun pentru cuvîntul dat?”

ELISABETH: Asta și este faima ta.

GÖTZ: Și pe-asta n-are să mi-o ia nimeni! Mi-au luat totul: bunuri, libertate...

ELISABETH: Asta era pe vremea cînd i-am găsit la han pe oamenii aceia din Miltenberg și din Singlingen. Nu mă cunoșteau. Atunci am avut o bucurie ca și cînd aș mai fi născut un fiu. Te slăveau între ei și spuneau: „Cavaler ca el nu-i altul: viteaz și mărinimos în zile bune, mîndru și statornic în restriște!”

GÖTZ: Să poftească să spună careva dacă mi-am călcat eu vreodată cuvîntul! Și Dumnezeu mă știe că mai mult m-am trudit să-i fac altuia un bine decît mie, și că m-am străduit pentru a dobîndi renumele unui cavaler viteaz și credincios, nu pentru avere mare și rang. Și, slavă Domnului, în năzuințele mele am izbîndit.

Vin Lerse și Georg, cu vînat.

GÖTZ. Noroc, viteji vînători!

GEORG: Atît ne-a mai rămas din „călăreți viteji”. Din cizme lesne faci papuci!

LERSE: Vînătoarea e și ea ceva. Tot un fel de războire.

GEORG: Măcar de nu ne-am lovi întruna nas în nas cu slugile astea împărătești! Stăpîne, ți-aduci aminte cînd spuneai: „Cînd s-o răsturna lumea, ne-om face vînători!” Iată-ne, și fără asta!

GÖTZ: Totuna e; din făgașul nostru tot am ieșit.

GEORG: Sint vremuri grele. De vreo săptămână se tot arată pe cer o cometă înfricoșătoare. A intrat spaima în toată Germania. Să nu fie semn că moare împăratul. E greu bolnav.

GÖTZ: Greu bolnav! Se duce vremea noastră!

LERSE: Iar aici în apropierea noastră se fac schimbări cumplite. S-au răsculat țărani. E prăpăd!

GÖTZ: Unde?

LERSE: În mijlocul Suabiei. Pîrjolesc, ard, omoară! Mi-e teamă că vor pustii toată țara.

GEORG: Va fi un război cumplit! Mai bine de-o sută de sate s-au răsculat. Se-ntinde răscoala pe zi ce trece. Furtuna de zilele trecute a smuls păduri întregi din rădăcini. Scurt timp după aceea s-au arătat pe cer deasupra locurilor unde-a izbucnit răscoala două săbii de foc încrucișate.

GÖTZ: Mulți au să sufere nevinovați printre nobili și prietenii!

GEORG: Ce păcat că stăm deoparte!

ACTUL AL CINCILEA

Răscoala țăranilor

Zarvă și jaf într-un sat

Femei, bătrâni, copii, cu legături în mână, fug.

UN BĂTRÎN: Hai! Hai! Să nu ne-ajungă cîinii ucigași!

○ FEMEIE: Doamne sfinte! Ca sîngele-i de roșu cerul, și ca sîngele de roșu e soarele-n apus!

○ MAMĂ: Asta înseamnă foc!

○ FEMEIE: Bărbatu-meu unde-o fi?!

BĂTRÎNUL: Hai! Hai! În pădure! *Trec. Intră Link.*

LINK: Care s-o împotrivi, înjunghiați-l! Al nostru e satul!
Să nu se prăpădească nimic din bucate! Cărați tot! Nimic să nu rămînă! Prădați tot! Iute! Noi dăm foc.

De peste deal vine în goană devală Metzler.

METZLER: Cum merge aicea, Link?

LINK: I-am dat peste cap, cum vezi. Tu vii la spartul tîr-gului. Dincotro?

METZLER: Din Weinsberg. Era ca la nuntă.

LINK: Cum?

METZLER: Am înjunghiat o grămadă. Mai mare plăcerea!

LINK: Care erau?

METZLER: Cu Dietrich von Weiler am început jocul. Ticălo-sul! Toți ne strînsesem jur împrejur, turbați de mînie. Și el, de sus, din turnul bisericii, mai căuta să ne ia cu binișorul. Pac! i-a și trîntit unul un glonț în cap. Noi, fugi, țin-te după el, și i-am și făcut vînt jos de pe-o fe-reastră, zevzecul!

LINK: Ce spui?!

METZLER *către țăranii*: Și voi, trîntorilor, dați mai repede din mîini! Uite-i mocăiți și tîrîie-briu ce sînt, măgarii!

LINK: Dați foc! Pîrjoliți-i de vii! Iute! Săriți și voi, măi, gură-cască!

METZLER: Pe urmă i-am luat la rînd. Pe Helfenstein, Eltershofen, pe vreo treispce nobili, și pe alții, cu totul cam la optzeci. I-am scos la cîmp, în drum spre Heilbronn. Ce chiote, ce huiduieli pe-ai noștri, în vreme ce păcătoșii de bogătași veneau în rînd ca milogii și se uitau buimaci unul la altul, cu ochii în gol! Pîn' să se dezmeticească, mulțimea i-a și încercuit și i-a străpuns cu sulite.

LINK: De ce n-am fost și eu de față!

METZLER: Așa petrecere zic și eu!

LINK: Dați-i zor! Cărați!

ȚĂRANII: Am golit locul.

LINK: Dați foc din toate părțile!

METZLER: O să fie un focșor frumos! Mai mare dragul! Și să-i fi văzut cum cădeau unii peste alții în grămadă și orăcăiau ca broaștele! La inimă-mi mergea, ca un rachiu. Era unul, Rixinger! Ah, cînd pornea ăla la vînătoare cu moțul de pene pe cap și cu nările-nfoiate! Pe noi ne mîna înainte, cu cîinii și ca pe niște cîini. Nu mai dădusem ochi cu el de la o vreme, dar mutra nu i-am uitat-o. Fss! i-am virît sulita-ntre coaste! Și numai ce s-a-ntins în patru labe peste-ai lui. Unii peste alții zvîcneau în grămadă ca iepurii, la hăituială.

LINK: Știu că fumează bine!

METZLER: Arde colo-n fund! Să ne luăm prada frumușel și să trecem la gloata mare.

LINK: Unde e?

METZLER: Mai încoace de Heilbronn. Umblă să-și găsească o căpetenie ca să țină-n frîu mulțimea. Noi, dacă sîntem dintre ei, o simt, și greu ne ascultă.

LINK: Pe cine l-ar vrea?

METZLER: Pe Max Stumpf ori pe Götz von Berlichingen.

LINK: N-ar fi rău. Și de, altfel arată mișcarea dacă în frunte ar lupta Götz! A avut întotdeauna faimă de cavalier cinstit. Sus! Sus! Spre Heilbronn! Dă de știre!

METZLER: Ne-o lumina și focul o bucată bună de drum. Dar steaua aia mare cu coadă ai văzut-o?

LINK: Da. Semn de urgie năpraznică. De-om merge toată noaptea, apucăm s-o vedem bine. Pe la unu răsare.

METZLER: Și apune după un ceas și ceva. Parcă c-un braț îndoit care ține o sabie; și ca sîngele e de roșie.

LINK: Dar stelele ălea trei mai dincolo de virful sabiei le-ai văzut?

METZLER: Și ăia lată și fumurie, cu mii și mii de dungușoare ca niște sulite, și-ntre ele ca săbii mai mici?

LINK: M-a luat groaza! Și cum e! Toată roșie-gălbui, la mijloc cu-o sumedenie de vîlvătăi aprinse, și-ntre ele parcă tot capete spăimoase, cu bărbi și cu fețe-ncruntate!

METZLER: Și tu le-ai văzut? Și cum se-nvrtețesc ca într-o mare de sînge și forfotesc de-a valma, de-ți vine să-ți iei cîmpii!

LINK: Haidem! Haidem!

Ies.

Cîmp deschis

Se văd arzînd în depărtare două sate și o minăstire

Kohl, Wild, Max Stumpf; mulțime de oameni.

STUMPF: Să nu-mi cereți să fiu căpitan! Nici pentru voi, nici pentru mine n-ar fi de vreun folos. Sînt în slujba contelui palatin. Cum să lucrez împotriva stăpînului meu? Mereu v-ați îndoi de mine.

KOHL: Știam c-o să găsești un clenci să stai deoparte.

Tocmai vin Götz, Lerse, Georg.

GÖTZ: Ce vreți cu mine?

KOHL: Vrem să ne fii căpitan.

GÖTZ: Să-mi calc cuvîntul de cavaler dat împăratului și să-mi ies din hotarul îngăduit?

WILD: Nu înțeleg cum adică.

GÖTZ: Chiar dacă aș fi liber. Cînd voi v-ați purta tot ca la Weinsberg cu nobilii și cu boierii, și-ați pustii ținuturi întregi, ați arde și sîngera tot ce vă iese în cale, eu să mă fac tovarășul vostru de jafuri și fărădelegi? Omoriți-mă ca pe-un cîine turbat, dar căpetenie peste voi nu mă fac.

KOHL: S-a întîmplat, nu zic, dar poate n-o să se mai întîmple niciodată în viitor.

STUMPF: Tocmai ăsta a fost nenorocul; că n-au avut o căpetenie pe care s-o respecte și care să-i țină în frîu de la sălbăticiii. Primește să le fii căpitan, Götz, te rog! Și prinții, și țara au să-ți fie recunoscători. E spre binele tuturor. Cruți vieți de oameni și cruți țara.

GÖTZ: De ce nu primești tu?

STUMPF: M-am lepădat de ei.

KOHL: Pierdem vremea cu vorbe lungi și de prisos! Îți spun una și bună, Götz, alege: ori ne ești căpitan, ori vai de tine și de castelul tău! Ai două ceasuri de gândire. (*Către oameni.*) Păziți-l!

GÖTZ: Nu e nevoie! Acum ori mai târziu, răspunsul e același. La ce-ați pornit răscoala? Ca să vă redobândeți drepturi și libertate. Așa-i? Atunci ce-aveți cu țara de-o prădați? Dacă vă lăsați de toate fărădelegile și vă purtați ca oameni de înțeles, care știu ce vor, mă leg să vă sprijin cererile și să vă fiu căpetenie pe timp de opt zile.

WILD: Ce s-a făcut a fost în fierbințeala dintii. Pe viitor și-or da seama; n-o să mai fie nevoie să-i ții tu de rău.

KOHL: Măcar pe-un sfert de an leagă-te cu noi.

STUMPF: Pe-o lună, hai, să fiți amândoi mulțumiți.

GÖTZ: Fie!

KOHL: Bate palma!

GÖTZ: Dar cu condiția ca învoiala dintre noi s-o trimitem în scris la toate gloatele și ca orice abatere să fie aspru pedepsită.

WILD: Fie și-așa!

GÖTZ: Ne învoim, așadar, pe-o lună.

STUMPF: Să fie-ntr-un ceas bun! În orice caz însă, pe contele palatin, stăpînul nostru, cruță-l!

KOHL *în șoptă, oamenilor*: Păziți-l! Nimeni să nu-i vorbească decît în fața voastră.

GÖTZ: Lersel! Întoarce-te la nevastă-mea! Ai grijă de ea! Spune-i că-i trimit vești cît de curînd!

Götz, Stumpf, Georg, Lersel și cîțiva țărani se îndepărtează. Sosesc Metzler și Link.

METZLER: Aud de-o învoială! Ce rost are învoiala?

LINK: Rușine să închei asemenea învoială.

KOHL: Știm și noi tot atît de bine ca și voi ce vrem și ce-avem de făcut.

WILD: Era vremea azi sau mîine să-ncetăm cu jaful, cu focul și cu omorul. Barem ne-am ales cu un căpitan de omenie.

METZLER: Ce să încetăm! Caiafă! Pentru ce sîntem aici? Nu ca să ne răzbunăm pe asupritori și să ne sprijinim unii pe alții? Slugoiul prințului, el v-a băgat asta în cap.

KOHL: Haidem, Wild! Asta e fiară! *Pleacă.*

METZLER: Duceți-vă! Au să vă părăsească toate gloatele. Ticăloșii! Link, să-i răsculăm pe ceilalți și să dăm foc

Miltenbergului! De s-or împotrivi din cauza învoielii, le tăiem capul vînduților!

LINK: Grosul gloatelor e tot de partea noastră.

Munte și vale; jos, o moară

O ceată de călăreți. Weislingen vine dinspre moară cu Franz și cu o ștafetă.

WEISLINGEN: Dă-mi calul! Le-ai dat veste tuturor domnilor?

ȘTAFETA: Cel puțin șapte cete mici de călăreți vă ies în întîmpinare în pădurea dindărătul Miltenbergului. Țărării fac o mișcare de învăluire prin vale. Pretutindeni au fost trimise ștafete. Toți cei din alianță trebuie să sosească. Greș nu poate da. Aud că e dihonie-ntre ei.

WEISLINGEN: Cu-atît mai bine! Franz!

FRANZ: Stăpîne!

WEISLINGEN: Vezi, spune-i întocmai! Jură pe ce ai mai scump. Dă-i scrisoarea! Să plece de la curte! Să vină la mine la castel. Îndată! Stai acolo pînă ce-o vezi plecată și dă-mi de veste!

FRANZ: Voi face-ntocmai.

WEISLINGEN: Spune-i că trebuie să plece! *Către ștafetă.* Hai, ia drumul cel mai scurt.

ȘTAFETA: Trebuie să ocolim. Cu ploile astea grozave, toate apele și-au ieșit din matcă.

Jaxthausen

Elisabeth, Lerse

LERSE: Liniștiți-vă, doamnă!

ELISABETH: Ah, Lerse! Cu lacrimi în ochi și-a luat rămas-bun de la mine! Groaznic! Groaznic!

LERSE: Lăsați, că se-ntoarce.

ELISABETH: Nu mi-e de asta. Altădată cînd pleca la luptă cinstită, nu mă mîhneam. Mă bucuram gîndind la întoarcere. Pe cînd acum, tremur.

LERSE: Un om nobil ca el!

ELISABETH: Taci, nu mai spune așa! Mă întristează și mai mult. Tilharii! L-au amenințat că-l omoară și-i ard castelul. Parcă-l văd întorcîndu-se mohorît ca pămîntul. Cîte minciuni n-au să născocoască vrăjmașii ca să-l poată pîrî! Și nici măcar n-o să poată spune: „Nu“!

LERSE: O să poată, și-o să spună!

ELISABETH: Și-a călcat cuvîntul. Zi că nu!

LERSE: Nu! N-a avut încotro! N-au nici un temei să-l osîndească.

ELISABETH: Răutatea nu-ntreabă de temei: ți-arată faptul! S-a întovărășit cu răzvrățiții, cu tîlharii și cu ucigașii. S-a pus în fruntea lor. Zi că nu!

LERSE: Nu vă mai frămîntați! E un chin pentru amîndoi! Nu și-au dat cuvîntul că nu mai fac nelegiuri ca la Weinsberg? Nu i-am auzit eu cu urechile mele spunînd, jumătate pocăiți: „S-a întîmplat, nu zic; dar poate n-o să mai fie tot așa și-n viitor“? N-ar trebui să-i mulțumească și prinți și nobili dacă de bună voie s-a pus în fruntea unei mulțimi dezlănțuite ca să-i înfrîneze furia și să cruțe o sumedenie de vieți și de gospodării?

ELISABETH: Cu cîtă inimă îl aperi! Dacă s-ar întîmpla cumva să-l prindă și să-l închidă ca pe-un rebel, în pragul bătrînetii, Lerse, mi-aș ieși din minți!

LERSE: Doamne milostive, dă-i măcar somn, dacă nu-i pui în suflet un strop de mîngîiere.

ELISABETH: Georg a promis că aduce vești. Se vede că nu poate, și de-o vrea. Sînt mai rău decît închiși. Știu — îi păzesc ca pe niște vrăjmași. Bietul Georg! Nu s-a ndurat să se despartă de stăpîn-său.

LERSE: Plîngea inima-n mine cînd mi-a spus să plec. De n-aș fi știut că aveți nevoie de sprijinul meu, mai degrabă muream de cea mai înjositoare moarte decît să mă despart de el.

ELISABETH: De-aș ști măcar unde e Sickingen! I-aș trimite Mariei cîteva rînduri prin cineva!

LERSE: Scrieți-i; am eu grijă! *Iese.*

Într-un sat
Götz, Georg

GÖTZ: Iute, pe cal, Georg! Arde Miltenbergul! Așa se țin de vorbă? Aleargă de-i întreabă: „Ce-nseamnă asta?“ Păcătoșii! Mă desfac de ei. Să-și ia căpetenie-un țigan, nu pe mine! Aleargă, Georg! *Georg pleacă.* La o mie de leghe depărtare să fiu, în cel mai adînc turn din fundul Turciei să m-azvîrle, numai să scap cu fața curată de-aici! Îi bat la cap în fiecare zi, îi judec întruna, le arunc în față toate ocările, doar s-or sătura și m-or lăsa să plec!

NECUNOScutUL: Dumnezeu să te aibă-n pază, domnule!

GÖTZ: Foarte mulțumesc. Ce te-aduce? Cine ești?

NECUNOScutUL: Oricine-aș fi, vin să vă spun că vă e viața în primejdie. Capii țăranilor s-au săturat să-i tot ocăriți și-au hotărât să vă înlăture. Domoliți-vă, ori căutați să fugiți, și Dumnezeu să vă aibă în pază! *Pleacă.*

GÖTZ: Astfel mori, Götz? Țsta să-ți fie sfârșitul? Fie! De-or să mă omoare, o să vadă lumea că n-am avut nimic de-a face cu cîinii ăștia!

Vin cîiva țărani.

ÎNTÎIUL ȚĂRAN: Stăpîne! I-au bătut! I-au prins!

GÖTZ: Pe cine?

AL DOILEA ȚĂRAN: Pe-ai care-au dat foc la Miltenberg. O trupă-mpărătească s-a furișat pe după deal și le-a căzut în spate.

GÖTZ: Îi așteaptă răsplata cuvenită. Vai, bietul Georg! L-or fi prins printre tîlhari! Georg! Georg al meu!

Vin capii țăranilor.

LINK: Hai! Căpitane! Hai! Nu-i timp de stat! Dușmanul e pe-aproape și puternic.

GÖTZ: Cine-a dat foc Miltenbergului?

METZLER: Lasă mofturile și ține-ți gura, de nu, ți-o-achidem noi!

KOHL: Mai bine ai grijă de pielea noastră și de-a ta! Haidem!

GÖTZ către Metzler: Mă ameninți? Nemernicule! Ori crezi că mi-e frică unde-ți sînt hainele pătate de sîngele contelui de Helfenstein?

METZLER: Berlichingen!

GÖTZ: Poți să-mi rostești numele. Copiii mei n-au să roșească din pricina lui.

METZLER: Ia s-o sfîrșesc cu tine, lașule! Slugoi de prinți!

Götz lovește și-l doboară. Ceilalți sar să-i despartă.

KOHL: Sînteți nebuni! Dușmanii năvălesc din toate părțile, și voi vă bateți!

LINK: Haidem! Haidem! *Învălmășeală și luptă. Apar Weislingen și călăreți.*

WEISLINGEN: După ei! După ei! Fug! Hai! Ce dacă-i noapte și furtună? Götz e-ntre ei, aud! Vedeți de-l prindeți! Zic ai noștri că e greu rănit. *Călăreții aleargă.* Dar

și când te-om prinde! Înseamnă să-ți arătăm îngăduință
dacă te-om executa pe-ascuns și-n temniță! Te-i șterge
atunci din amintirea oamenilor! Iar tu, biată inimă
neghioabă, răsuflă ușurată! *Iese.*

Noapte în codru
Șatră de țigani
O țigancă la foc

ȚIGANCA: Ia mai cîrpește, fetică, stuful de pe bordei. Gîndești că toarnă cu găleata în noaptea asta!

UN BĂIEȚAȘ: Uite-un hîrciog, mamă. Ia, și doi șoareci de cîmp.

ȚIGANCA: Am să-i jupoi și-am să ți-i frig. Din piei o să-ți fac o căciuliță. Îți curge sînge?

BĂIEȚAȘUL: M-a mușcat hîrciogul.

ȚIGANCA: Adu surcele să-ntețesc o toană focul. Cînd s-o-n-toarce taică-tu, o să fie ciuciulete.

Se ivește o altă țiganoă cu un copil în cîrcă.

ÎNȚÎIA ȚIGANCĂ: Cum a mers cerșeala?

A DOUA ȚIGANCĂ: Prost, zarvă mare unde te-nvîrtești. Nu mai știe nimeni de scapă cu pielea întregă. Două sate ard pălălaie.

ÎNȚÎIA ȚIGANCĂ: Foc e ce se vede colo departe? De cînd mă tot uit! De la un timp nu te mai miri de nimic! Atîtea semne sînt pe cer, de te-ai obișnuit cu ele.

Vine căpetenia țiganilor, cu trei tovarăși.

CĂPETENIA: Auzi pe sus cum trece Wotan¹⁹, în vînătoare sălbatică?

ÎNȚÎIUL ȚIGAN: Chiar pe deasupra capetelor.

CĂPETENIA: Auzi cum hăuie copoi? „Hau! Hau!”

AL DOILEA ȚIGAN: Și cum pocnesc din bice?

AL TREILEA ȚIGAN: Și cum chiuie vînătorii? „Hei, hei!”

ȚIGANCA: Aduceți odată troacele, ce dracu’!

CĂPETENIA: Am pescuit în apă turbure! Dar cînd țărani jefuiesc, noi de ce n-am fura?

A DOUA ȚIGANCĂ: Ce-ai acolo, Wolf?

WOLF: Ia un iepure și un cocoș. Colea, o frigare; iacă și-o legătură de pînză, trei linguri de bucătărie și-un căpăstru.

SCHRIKS: Și eu, o pătură de lînă, niște cizme, un amnar și pucioasă.

ȚIGANCA: Ude learcă toate! Dați-le să le usuc. *Iese.*

CĂPETENIA: Auziți? Un cal! Ce-o fi?

Apare Götz, călare.

GÖTZ: Slavă Domnului! Un foc; or fi țigani. Îmi sîngerează rănilor, vrăjmașii mă fugăresc. Doamne sfinte, amarnic sfîrșit dai zilelor mele!

CĂPETENIA: Te-aduce vînt de pace?

GÖTZ: Vă cer sprijin. Rănilor m-au istovit. Ajutați-mă să descalez.

CĂPETENIA: Ajută-l! Om de viță, și în port, și-n vorbă.

WOLF *în șoaptă*: E Götz von Berlichingen.

CĂPETENIA: Fii binevenit! Tot ce avem, al tău e!

GÖTZ: Mulțumesc.

CĂPETENIA: Intră la mine-n cort.

*Cortul căpeteniei
Căpetenia, Götz*

CĂPETENIA: *către băiat*: Spune-i maică-ti să aducă niște patlagină și-o oblojeală. *Götz își scoate armura.* Poftim haina mea de zile mari.

GÖTZ: Blagoslovit să fii!

Țiganca îi leagă rănilor.

CĂPETENIA: Strașnic mă bucur să te am la noi!

GÖTZ: Mă cunoști?

CĂPETENIA: Cine nu te cunoaște? Götz, trup și suflet sîntem cu tine!

Apare Schriks.

SCHRIKS: Vin călăreți prin pădure. Sînt de-ai împăratului.

CĂPETENIA: Ți-au luat urma! Dar n-au să te-ajungă! Sus, Schriks! I-ai pe toți! Știm noi cărările mai bine ca ei. Pîn' să dea ochi cu noi, i-am și-mpușcat. *Iese.*

GÖTZ *singur*: Oh, împărate, împărate! Au ajuns hoții să-ți apere copiii! *Se-aud împușcături numeroase și repezi.* Gioroipanii dîrji și cinstiți!

Vine o țigancă.

ȚIGANCA: Fugiți! Dau dușmanii peste noi!

GÖTZ: Unde mi-e calul?

ȚIGANCA: Uite-l!

GÖTZ *se-ncinge și încalecă fără zale*: O ultimă oală să-mi simtă brațul! Nu sînt încă atît de neputincios! *Pleacă.*
ȚIGANCA: Gonește către ai noștri!

Vine un țigan în goană.

WOLF: Fugiți, fugiți, totul e pierdut! Pe căpitanul nostru l-au împușcat. Götz e prins!

Tipete de femei și alergătură.

Camera Adelheidei

Adelheid, cu o scrisoare în mînă

ADELHEID: El, ori eu! Îngîmfatul! Să mă amenințe? Să i-o luăm înainte! Se furișează cineva în sală? *Se aude o bătaie în ușă.* Cine e?

FRANZ *șoptind*: Deschideți-mi, doamnă!

ADELHEID: Franz e! Merită să-i deschid. *Îl lasă să intre.*
FRANZ *aruncîndu-i-se de gît*: Scumpă doamnă!

ADELHEID: Obraznicule! Dacă te-auzea cineva?

FRANZ: Nu e țipenie de om! Toți dorm, toți!

ADELHEID: Ce-i cu tine?

FRANZ: Nu mai am liniște. Amenințările stăpînului, soarta dumneavoastră, dragostea mea...

ADELHEID: Era mînios rău cînd v-ați despărțit?

FRANZ: Cum nu l-am văzut niciodată. „Să plece la moșie.. zicea... trebuie să vrea.“

ADELHEID: Și noi să-i facem pe voie?

FRANZ: Știu eu, doamnă?

ADELHEID: Copil înșelat și prost! Dar nu vezi ce vrea? Aici mă știe în siguranță. De cîtă vreme tot umblă el să-mi ia libertatea! Ar vrea să vin la el la moșie. Acolo mă are în puterea lui și mă joacă cum îl mînă ura.

FRANZ: Asta n-are s-o facă!

ADELHEID: Parcă văd ce viață de chin mă așteaptă! Cu sila are să mă smulgă din castel și-o să mă-nchidă într-o mînă-stie.

FRANZ: Fac moarte de om!

ADELHEID: Mă scapi tu?

FRANZ: Cu prețul vieții!

ADELHEID *ii cade, plîngînd, de gît*: Ah, Franz, scapă-ne!

FRANZ: Jos cu el! Îi pun eu genunchiul în piept!

ADELHEID: Fără patimă! Du-i o scrisoare din parte-mi prin care, prea-supusă, îl ascult. Și din sticluta asta toarnă-i în ce-o bea.

FRANZ: Dă-mi-o! Vreau să fii liberă!

ADELHEID: Liberă! Să nu mai tremuri, și tot în vârful picioarelor să te streкори la mine! Să nu-ți mai spun îngrijorată: „Fugi, Franz, se face ziuă!”

Heilbronn
În fața turnului
Elisabeth, Lerse

LERSE: Dumnezeu să vă aline jalea! Maria e aici.

ELISABETH: Mulțumescu-ți ție Doamne! Lerse, în ce cumplită deznădejde sîntem! Cum m-am temut, așa s-a-ntîmplat. Prins ca răzvrătitor și aruncat ca un tâlhar în cea mai adîncă temniță!

LERSE: Știu tot.

ELISABETH: Nimic; nimic nu știi. Jalea e mult prea mare. Vîrsta, rănilor, frigurile ascunse și, mai presus de toate, mîhnirea lui din suflet că sfîrșește-atît de jalnic!

LERSE: Și asta, și că Weislingen e comisar...

ELISABETH: Weislingen?

LERSE: Aud că au fost nemaipomenit de sălbatici în execuții. Pe Metzler l-au ars de viu, pe sute și sute i-au tras pe roată și-n țeapă, le-au tăiat capetele, i-au ciopîrțit. Țara toată e ca o măcelărie unde iei carne de om pe nimica.

ELISABETH: Weislingen e comisar! Doamne! E-o rază de speranță. Dacă Maria s-ar duce la el, n-o s-o poată refuza. Îl știu; e-o fire simțitoare. Cînd o vedea-o pe ea, pe care a iubit-o așa de mult și știe cît a făcut-o să sufere... Dar unde-i Maria?

LERSE: E încă la han.

ELISABETH: Du-mă la ea. O trimit numaidecît. Sînt înspăimîntată!

Castelul lui Weislingen
Weislingen

WEISLINGEN: Cît de bolnav, cît de slăbit mă simt! Toată vlagă mi s-a dus! Fierbințelile astea grozave par că-mi seacă și măduva din oase! Zi și noapte mă zbat și mă perpelesc. Dacă ațipesc, tot vise de groază am. Noaptea tre-

cută părea că mă-nvălănisem cu Götz într-o pădure. A scos sabia să mă provoace. Am dat s-o scot și eu, dar nu puteam mișca mâna. Și-a băgat atunci sabia-n teacă, m-a privit cu dispreț și s-a făcut nevăzut. E prizonierul meu, și tremur de frica lui. Mizerabil ce sînt! Cuvîntul meu l-a osîndit la moarte, și-n fața umbrei lui din vis tremur ca un netrebnic? Și trebuie să moară? Götz! Götz! Noi, oamenii, nu sîntem stăpîni pe vrerea noastră. Duhurilor rele le este dată puterea asupra-ne ca să ne-mpingă spre pieire. *Se așază.* Sînt istovit. Ce-nvinețite îmi sînt unghiile! O sudoare de gheață îmi ia toată vлага și-mi amortește mădularele. Toate se învîrtesc cu mine. De-aș putea să dorm! Ah!

Intră Maria.

WEISLINGEN: Doamne sfinte! Dă-mi pace! Dă-mi pace! Vedenia asta mai lipsea? Moare. Maria moare, și de-asta mi se-arată! Îndepărtează-te, spirit răposat, mi-ajunge-amarul!

MARIA: Weislingen, nu-s o vedenie. Eu sînt, Maria.

WEISLINGEN: E glasul ei!

MARIA: Vin să implor de la tine viața fratelui meu. N-are nici o vină, oricît de vinovat ar părea.

WEISLINGEN: Taci, Maria! Tu, înger din cer, tot chinul iadului mi-l aduci cu tine! Nu mai vorbi.

MARIA: Și fratele meu să moară? Weislingen, dar e groaznic că trebuie să-ți spun eu ție „nu e vinovat“, că trebuie să plîng ca să te opresc de la cea mai odioasă crimă. Pînă-n adîncul sufletului ești, așadar, stăpînit de duhuri vrăjmașe? Tu ești, Adelbert?

WEISLINGEN: Aripa morții m-a atins, îmi scad puterile; merg spre mormînt. Mór ca un cîine, și tu vii să-mi sfișii inima? Dac-aș putea să-ți vorbesc, toată ura din suflet ți s-ar topi și m-ai plînge cu milă și amar. Oh, Maria, Maria!

MARIA: Weislingen, fratele meu lîncezește în închisoare, greu rănit, și la vîrsta lui... Ai fi tu în stare, capul lui cărunt... Weislingen, ne-ai omori pe toți!

WEISLINGEN: Destul!

Sună clopoșelul. Intră Franz, foarte tulburat.

FRANZ: Stăpîne!

WEISLINGEN: Dă-mi hîrtille de colo, Franz! *Franz i le aduce. Weislingen scoate din teanc o hîrtie și-o întinde Mariei.* Iată sentința de moarte a fratelui tău, iscălită.

MARIA: Dumnezeuule mare!

WEISLINGEN: Uite, o rup! Trăiește! Dar mai pot să pun la loc tot ce-am distrus? Nu plînge, Franz! Copil bun, mult te mai doare năpasta ce-a căzut peste mine!

Franz i se aruncă la picioare și-i cuprinde genunchii.

MARIA *aparte*: E rău bolnav. Mi se rupe inima cînd îl văd. Cît l-am iubit! Și-acum, că-l am aproape, tot trecutul învie!

WEISLINGEN: Ridică-te, Franz! Nu mai plînge. S-ar putea să mă fac iar bine. Nădejdea e pentru oameni.

FRANZ: Nu te mai faci bine. Mori. E sigur;

WEISLINGEN: Sigur?

FRANZ *ca ieșit din minți*: E otravă! Otravă! De la nevasta dumitale. Eu, eu! *Fuge.*

WEISLINGEN: Maria, aleargă după el! Aiurează. *Maria iese.* Otravă de la nevastă-mea! Vai mie! Asta e! Cumplit!

MARIA *dinăuntru*: Ajutor! Ajutor!

WEISLINGEN *dă să se ridice*: Doamne, nu pot!

MARIA *intrînd*: S-a sfîrșit cu Franz. Înnebunit, s-a aruncat de la fereastra sălii în Main.

WEISLINGEN: De el e mai bine! Fratele ți-e în afară de primădie. Toți ceilalți comisari, mai ales Seckendorf, îi sînt prieteni. Au să-i acorde îndată închisoare cavalerască, pe cuvînt. Rămii cu bine, Maria! Acuma du-te!

MARIA: Rămîn cu tine, biet oropsit!

WEISLINGEN: Atît mai sînt: un biet oropsit! Groaznic răzbunător ești, Doamne. Nevasta mea!

MARIA: Alungă gîndurile astea! Întoarce-ți gîndul către Dumnezeu!

WEISLINGEN: Du-te, suflet scump, lasă-mă cu nenorocul meu! Groaznic! Pînă și prezența ta, Maria, cea din urmă mîngîiere a mea, mi-e tot un chin.

MARIA *aparte*: Întărește-mă, Doamne! Parcă și puterile mele slăbesc odată cu ale lui!

WEISLINGEN: Vai! Vai! Otravă de la nevasta mea! Franz al meu, scos din minți de ticăloasă! Cum o fi așteptînd la pîndă, să-i vină mai repede vestea: „A murit!“ Iar tu, Maria, Maria, la ce-ai venit să redeștepți în mine amintirea atîtor fărădelegi uitate? Du-te, du-te, să pot muri.

MARIA: Lasă-mă! Rămîn! Prea ești singur! Zi că aș fi o-ngriji-
toare! Uită tot! Să-ți ierte Dumnezeu cum te-am iertat
eu!

WEISLINGEN: Ființă iubitoare, roagă-te pentru mine! Roa-
gă-te pentru mine! Inima mea e uscată.

MARIA: Se-ndură Dumnezeu de tine. Ești istovit.

WEISLINGEN: Tot cred că mor, și nu pot să mor. Lupta
asta groaznică dintre viață și moarte e chinul iadului.

MARIA: Doamne milostive, îndură-te de el! Pogoară-i în
inimă o rază din dragostea ta cît să-i ajungă alinarea,
pentru ca-n suflet să ducă speranța, speranța unei vieți
dincolo de moarte!

O boltă îngustă și întunecoasă

Judecătorii Tribunalului Secret²⁰, mascați cu toți

MARELE JUDE: Judecători ai Tribunalului Secret, jurați
pe ștreang și spadă ca fără de prihană să judecați în taină
și să pedepsiți în taină asemenea lui Dumnezeu! Cu sufle-
tul curat, cu mîna ne'ntinată, ridicați brațul și strigați
asupra răufăcătorilor: „Vai vouă!”

TOȚI: Vai vouă!

MARELE JUDE: Crainice, începe judecata!

CRAINICUL: Eu, crainicul, ridic plîngere împotriva răufăcă-
torului. Cel cu sufletul curat și cu mîna ne'ntinată să jure
pe ștreang și spadă! Pe ștreang și spadă să rostească:
„Acuz!”

ÎNVINUITORUL *venind în față*: Mi-e sufletul curat de fără-
delege, mi-e mîna nepătată de sînge nevinovat. Să-mi
ierate Domnul orice gînduri rele și să le-nchidă calea spre
înfăptuire. Ridic mîna și rostesc: „Acuz! Acuz! Acuz!”

MARELE JUDE: Pe cine acuzi?

ÎNVINUITORUL: Vrednică de ștreang și sabie e Adelheid von
Weislingen! S-a făcut vinovată de înșelăciune și de otră-
vire a soțului ei prin pajul lor. Pajul și-a făcut seama.
Soțul a murit.

MARELE JUDE: Juri în fața lui Dumnezeu cel adevărat că
spui adevărul?

ÎNVINUITORUL: Jur.

MARELE JUDE: Dacă s-o dovedi că nu, ești gata să plătești
cu capul învinuirea de omor și-nșelăciune?

ÎNVINUITORUL: Sînt gata.

MARELE JUDE: Dați-vă votul!

Fiecare își spune în șoaptă cuvîntul.

INVINUITORUL: Judecători ai Tribunalului Secret, care e sentința voastră asupra Adelheidei von Weislingen, învinuită de omor și adulter?

MARELE JUDE: Să moară! Să moară de îndoit amarnică moarte. Prin ștreang și prin pumnal să ispășească îndoită-i fărădelege. Sus mîinile și roștiți: „Vai ei! Vai ei!“ Te predăm în mîna răzbunătorului.

TOȚI: Vai ei! Vai ei!

MARELE JUDE: Răzbunător! Răzbunător, prezintă-te! *Răzbunătorul vine în față.* Iată ștreangul și spada. Îți dau opt zile ca s-o stîrpești de pe fața pămîntului! Oriunde-i întîlni-o, doboar-o în țărîină!... Judecători care judecați în taină și pedepsiți în taină, asemenea lui Dumnezeu, păziți-vă sufletul de fărădelege și mîna de sînge nevinovat.

În curtea unui han
Maria, Lerse

MARIA: Destul s-au odihnit caili. Să mergem, Lerse!

LERSE: Odihniți-vă pînă mîine. Prea mohorîtă e noaptea!

MARIA: Lerse, n-am iniște pînă nu-mi văd fratele. Să mergem! Se înseninează. Mîine avem vreme bună.

LERSE: Cum porunciți.

Heilbronn
În turn
Götz, Elisabeth

ELISABETH: Vorbește-mi, dragul meu, te rog! Tăcerea asta mă-nspăimîntă! Mocnești în tine. Ia să vedem: cum mai merg rănile? Se vindecă văzînd cu ochii. Atît de-ntunecat și de pierit ești de parcă n-ai mai fi tu.

GÖTZ: Pe Götz îl cauți? A murit de mult. Rînd pe rînd m-au ciopîrțit: întîi mîna, apoi libertatea, pămîntul, numele meu nepătat. De cap ce să-mi mai pese? De Georg ce se-aude? S-a dus Lerse să-ntrebe de Georg?

ELISABETH: Da, dragă. Ai nădejde! Multe se mai pot îndrepta.

GÖTZ: Pe cine-l doboară Dumnezeu nu se mai ridică singur.²¹ Povara de pe umeri mi-o știu eu mai bine decît voi. Cu nenorocul m-am obișnuit. Acum însă nu e numai Weislin-

gen, ori numai țăranii, ori numai moartea împăratului ori rănile. Sînt toate grămadă. Mi-aștept sfîrșitul. Nădăjduiam să-mi fie ca și viața. Dar facă-se voia lui.²²

ELISABETH: N-ai vrea să guști ceva?

GÖTZ: Nu, suflete! Ce soare frumos e-afară!

ELISABETH: Zi însorită de primăvară.

GÖTZ: Draga mea, ce-ar fi să-l rogi pe paznic să mă lase să stau la el în grădiniță vreo jumătate de ceas, să-mi umplu pieptul de soare, de cer albastru și de aer?

ELISABETH: Mă duc; sigur c-o să vrea!

Grădiniță lîngă turn

Maria, Lerse

MARIA: Intră și vezi ce-o fi făcînd.

Lerse se duce.

Apar Elisabeth și paznicul.

ELISABETH: Dumnezeu să-ți răsplătească tot ce faci pentru soțul meu. *Paznicul iese.* Maria! Ce veste-aduci?

MARIA: Fratele mi-e scăpat. Ah, dar mi-e inima frîntă! Weislingen a murit, otrăvit de nevasta lui. Soțul mi-e în primejdie. Principii sînt tot mai tari pe zi ce trece. Zice că l-ar fi încercuit și că-l asediază.

ELISABETH: Nu da crezare zvonurilor! Ah, și să nu simtă Götz.

MARIA: Lui cum îi merge?

ELISABETH: Credeam că nu mai apucă să te vadă întoarsă acasă. Grea încercare i-a dat Dumnezeu! Și a murit și Georg!

MARIA: Georg! Ce suflet de aur!

ELISABETH: Cînd au dat tîlharii foc Miltenbergului, îl trimisese stăpîn-său să-i oprească, și-a tăbărit pe el o ceată de-a împăratului. Georg! Dacă toți s-ar fi purtat ca el, ar avea de ce să fie împăcați în sufletul lor! Mulți dintre ei au căzut înjunghiați. Georg a fost printre ei. A murit ca un adevărat ostaș.

MARIA: Götz știe?

ELISABETH: Nici gînd. De zeci de ori pe zi întreabă. De zeci de ori mă trimite să aflu ce-i cu Georg. Ar fi lovitura din urmă pentru inima lui.

MARIA: Ce puțin înseamnă, Doamne, nădejtile noastre!

GÖTZ: Doamne atotputernic! Cît de fericit e omul sub cerul tău! Cît de liber! Dau mugurii copacilor și crește nădejdea în suflete! Rămîneți cu bine! Rădăcinile mele sînt retezate. Puterile mele trag spre groapă.

ELISABETH: N-ai vrea să-l trimit pe Lerse să-l aducă pe copil de la mînăstire, să-l mai vezi o dată și să-l binecuvîntezi?

GÖTZ: Lasă-l unde e! E mai sfînt el decît mine. N-are nevoie de binecuvîntarea mea. În ziua cununiei noastre, Elisabeth, nu mi-ar fi trecut prin gînd c-o să sîrșesc așa. Tatăl meu, bătrînul, ne binecuvîntase. Din ruga lui speram să izvorască un șir întreg de urmași mîndri și viteji. Dar Domnul a vrut altfel. Și eu sînt ultimul. Lerse, mai mult mă bucur să te văd în clipa asta a morții decît în lupta cea mai aprigă. Atuncea, spiritul meu vă îndruma pe voi, acuma tu mă susții pe mine. Ah, să-l mai pot vedea pe Georg, să mă-ncălzesc la privirea lui! Vă uitați în jos și plîngeți. A murit! Georg a murit! Götz, poți muri și tu! Ai trăit prea mult! Ai trăit să-ți vezi vitejii morți. Cum a murit? Ah, l-or fi prins printre tîlharii care-au dat foc și l-au executat?

ELISABETH: Nu. A fost înjunghiat la Miltenberg. Ca un leu și-a apărut libertatea.

GÖTZ: Mulțumescu-ți ție, Doamne! Cel mai bun băiat din lume; și ce viteaz! Iartă-mi sufletul și păcatele! Sărmană tovarășă de viață, te las într-o lume păcătoasă. Lerse, n-o părăsi! Zăvorîți-vă inimile cu mai multă grijă decît porțile²³! Vin vremuri de înșelăciune²⁴, slobozită asupra lumii. Cei nevrednici vor domni prin violenție²⁵, iar sufletul nobil va cădea în capcanele lor, Maria, să dea dumnezeu să ți se-ntoarcă cu bine soțul! Fie ca niciodată să nu cadă atîta, cît a știut să se ridice! Selbitz a murit, și bunul împărat, și Georg al meu! Apă! Adiere cerească! Libertate! Libertate! *Moare.*

ELISABETH: E-acolo, sus! Numai acolo! Lumea este o închisoare²⁶.

MARIA: Suflet mare! Suflet mare! Vai ție, veac care l-ai nedreptățit!

LERSE: Vai ție, posteritate de nu vei ști să-l înțelegi!

1 *Martin, Augustin*: ambele nume amintesc de Martin Luther (1483—1546), dar figura călugărului nu poate fi identificată cu reformatorul german.

2 *Dachsbach*: localitate situată lângă Neustadt, pe râul Aisch.

3 *Haslach* se află de asemenea în apropiere de Neustadt.

4 *Margraf*: din expresia germană „Markgraf“, conte, guvernator al unei regiuni de graniță.

5 *Landgraf*: conte imperial.

6 Denumirea *Corpus juris civilis*, dată culegerii de legi civile a lui Iustinian (527—565), s-a încetățenit abia la sfârșitul secolului al XVI-lea; dreptul roman a fost însă receptat în Germania încă din 1495. „Glosele“ la *Corpus juris civilis* citate de Goethe în drama sa au fost elaborate la Bologna, a cărei universitate era renumită pentru juriștii ei. Cu toate că Goethe, care studiasse dreptul, cunoștea toate aceste amănunte, autorul dramatic le prezintă adaptându-le situației și atmosferei pe care le creează în piesă.

7 Goethe ironizează lipsa de cultură a abatelui, care ar trebui să înțeleagă expresiile latinești folosite de Olearius, dar care confundă *explicit* (clar, deslușit) cu *explicație*.

8 Locuitorii din Frankfurt îi considerau pe cei din *Sachsenhausen* prostănaci și grosolani.

9 *Post coenam stabis seu* (de obicei „aut“) *passus mille meabis* (lat.): principiu al școlii medicale din Salerno. Goethe l-a tradus în germană în hexametru pentru versiunea scenică: *Nach der Tafel sollst du stehen oder tausend Schritte gehen* (După-masă să te odihnești sau o mie de pași să faci).

10 Goethe îl consideră pe Götz cavaler *suab*: în realitate, Götz era din Franconia.

11 *Ad usum Delphini* (lat.): Numai pentru principele moștenitor — are în context un sens peiorativ. În fond este însă un anacronism, deoarece cărțile din care preceptorii principelui moștenitor îndepărtau pasajele „nepotrivite“ apar abia în timpul regelui Ludovic al XIV-lea (1638—1715) și nu în epoca războaielor țărănești (1524...), în care se desfășoară acțiunea piesei lui Goethe.

12 *Theuerdank*: roman cavaleresc, inspirat și scris parțial de împăratul Maximilian, apărut în 1517; amănuntul contribuie la caracterizarea Adelheidei, care cunoaște literatura epocii, și conferă totodată scenei culoarea locală, plasînd-o în timp.

13 În desfășurarea dialogului, Goethe trece în mod intenționat, de la formula de politețe (dumneata sau dumneavoastră) la persoana a doua singular. Funcția acestei alternanțe este de a sublinia nuanța mai personală, mai impulsivă în replică.

14 *Antifon*: strofă alternativă în cadrul corului tragediei antice apoi cîntec liturgic alternativ; unei părți a corului sau unui solist îi răspundea o altă parte a corului sau alt solist. În cazul de față: răspuns similar.

15 Adelheid se referă probabil la poeții medievali (*Minnesänger*); semnificativ este faptul că prin ea Goethe ironizează acest gen de poet. Pentru autorul dramei *Götz* [...] poetul adevărat este cel ce creează în spiritul adus în literatură de mișcarea *Sturm und Drang*.

16 *Sapupi*: anagramă din *Papius*, numele real al unui asesor corupt, demis de Iosif al II-lea.

17 *Speyer* era în sec. al XVI-lea centrul juridic al imperiului german.

18 Goethe denumește personajul *Lerse* după prietenul său *Lersé*.

19 *Vînătoarea lui Wotan*: după o veche legendă Wotan, căpetenia zeilor germanici, ar conduce „vînătoarea sălbatică“ („*die wilde Jagd*“), o armată de duhuri.

20 În autobiografia cavalerului von Berlichingen nu există nici o referire la *tribunalul secret*. Cu toate că amănuntele cutumelor acestuia nu corespund adevăratelor tradiții judiciare, nici unul dintre exegeții lui Goethe n-a contestat valoarea poetică a acestei scene.

21, 22, 23, 24, 25 Citate biblice, pe care Goethe le introduce cu precădere în ultimele două scene ale piesei.

26 Ideea „lumea este o închisoare“ este preluată din *Hamlet*, actul II scena a 2-a. Goethe era un fervent admirator al lui Shakespeare.

PROMETEU

Fragment dramatic

În românește de MIHAI ISBĂȘESCU

EXISTĂ în *Poezie și adevăr* câteva pagini în care Goethe oferă o serie de amănunte asupra genezei fragmentului dramatic intitulat *Prometeu (Prometheus)**. El mărturisește cum, căutînd o temelie neatîrnării sale, a aflat-o în propriul talent creator. „Căci oricît ne-am înălța sub ocrotirea părinților, oricît ne-am sprijini pe frați și prieteni [...] vine un moment cînd omul se vede redus la sine însuși [...] Lucrurile pe care le vedeam ziua în trezie se întruchipau în visuri ale nopții, așa că îndată ce deschideam ochii, dimineța, îmi apărea sau un nou și ciudat întreg sau o parte dintr-un întreg care se schițase mai dinainte [...] Cugetînd asupra acestui dar al naturii, aflu că el îmi aparține în adevăr și că nu poate fi nici favorizat nici împiedicat prin ceva străin de el însuși, așa că puteam să-mi întemeiez întreaga mea ființă numai pe gîndurile mele. Reprezentările acestea s-au transformat atunci într-o imagine; mi-a apărut în mirte vechea figură mitologică a lui Prometeu care, despărțit de zei, populează lumea făurind oameni în atelierul său [...] Fabula [...] prinsese viață în mintea mea. Mi-am tăiat vechiul veșmînt al titanului după statura mea și am început [...] să scriu o piesă în care este arătată neînțelegerea la care ajunge Prometeu cu Zeus și cu noii zei, întrucît face oameni pe seama lui, îi însuflețește cu ajutorul Minervei și întemeiază o a treia dinastie.“¹

Așa vedea Goethe lucrurile la 60 de ani. Sau așa voia să prezinte impulsul, starea de spirit ce-l frămînta în acea epocă. Unica mărturie certă este fragmentul propriu-zis. Structura, mai curînd ministructura primului act, dezvăluie intenția autorului de a contura din trei puncte

***Bibliografie:** O. Walzel: *Das Prometheusymbol von Shaftesbury zu Goethe*, Berlin 1932; E. Braemer: *Goethes Prometheus und die Grundpositionen des Sturm und Drang*. În *Beiträge zur deutschen Klassik*, herausgegeben von der Nationalen Forschungs- und Gedenkstätten der klassischen deutschen Literatur, vol. 8, Weimar 1959; Clemens Heselhans: *Prometheus und Pandora. Zu Goethes Metamorphose — Dichtungen*. În „Festschrift für Jost Trier“, Meisenheim/Glan 1954; R. Trousson: *Le thème de Prométhée dans la littérature européenne*. 2 vol., Genève, 1964; P. Grappin: *Le mythe de Prométhée*. În „Etudes germaniques“, 20, 1965, pp. 243—258.

¹ Johann Wolfgang Goethe, *Din viața mea. Poezie și adevăr, op. cit.*, pp. 200—201.

de vedere personalitatea lui Prometeu. Fiu al lui Jupiter, nici zeu și nici titan, el trăiește într-o trufașă izolare, un creator însingurat, răzvrătit împotriva amîndurora. De la Shaftesbury, Prometeu este personificarea arhetipală a poetului creator, și Goethe se mai referise în eseu la această concepție. Triada de scene a primului act se concretizează în trei dialoguri purtate de personajul central cu Mercur, Epimeteu și Minerva. Funcția acestora este de-a stîrni doar printr-un cuvînt-cheie sau prin cîteva replici îndirjirea lui Prometeu. Ea izvoarăște din convingerea că abia conștiința proprie, *eul* conferă sens faptelor și lucrurilor, că numai experiența proprie te formează, că personalitatea nu poate fi modelată de nici o forță din afară. Sfera de acțiune a personalității sale cuprinde și ființele create de el. Este prima ipostază a lui Prometeu. În scena următoare, atitudinea personajului central este, cel puțin la începutul dialogului cu Minerva, mai temperată. În adîncul ființei sale esența de natură divină e încă vie, ea și venerația pentru zeița înțelepciunii. Dar nici acum nu acceptă superioritatea zeilor. Și el, Prometeu, dispune de putere, de înțelepciune și de dragoste ca și zeii. Din năzuința de-a se elibera de zei, el refuză oferta lui Jupiter de-a dărui viață statuilor sale de lut.

Minerva își conduce însă favoritul spre izvorul vieții, deoarece apele lui stau sub semnul soartei și nu al zeilor. Aici Prometeu le va dărui el însuși viață. Plămădiți de titan, oamenii se vor simți, ca și creatorul lor, egali zeilor și nu le vor recunoaște supremația. Vestea despre „trădarea“ lui Prometeu nu-i tulbură liniștea lui Jupiter, el lasă oamenilor viața.

Reiese limpede: primul act nu depășește conturarea personalității eroului principal. Poetul lărgeste spre sfîrșit perspectiva prin actul însuflețirii oamenilor și creează posibilitatea unui nou conflict. Dar în actul al doilea noua situație nu este valorificată în această direcție. Urmînd o preocupare a epocii sale, Goethe evocă imagini ficțional simbolice ale orînduirii primitive, evident o dovadă a ceea ce înțelegem prin *rousseauism*. Poetul alege, corespunzător triadei din primul „act“, trei momente semnificative. Începe cu înjghebarea primei colibe, unul dintre motivele frecvente și generoase ale secolului al XVIII-lea, pe care Goethe îl mai abordase anterior². Dacă la Rousseau ridicarea colibe reprezenta unul dintre momentele dramatice, o primă revoluție deoarece marca apariția societății private, în fragmentul lui Goethe secvența are alt caracter. Căci Prometeu este cel ce îndeamnă pe om

² Astfel în eseu: *Despre arhitectura germană (Von deutscher Baukunst)*, 1773.

să-și clădească o colibă, și tot el îi explică: „Tu ți-ai făcut-o, este a ta, poți s-o împarți cu cine vrei.”³ Al doilea moment este răfuiala pentru capre, al treilea tămăduirea celui rănit. Toate trei aceste momente servesc, în continuare, pentru a particulariza trăsăturile specifice lui Prometeu, completând imaginea demiurgului. Iar seminția omească este definită ca fiind nici mai rea nici mai bună decât urmașii ei: „Sinteți harnici și leneși și cruzi și blânzi, darnici și lacomi [...]”⁴. Contradicțiile domină peisajul psihic al comunității. Kayser⁵ relevă triada pe baza căreia este structurată ultima scenă. În dialogul cu Pandora, cea mai iubită dintre ființele create de Prometeu, Goethe încearcă să rezolve tensiunea rezultată din originea pe de o parte divină, pe de alta animalică a omului.

Fiecare secvență este punctată de conceptul *moarte*, având de fiecare dată altă accepțiune: În primul rînd ca stare sufletească a fetei care inconștient tinde spre dragoste; apoi ca esență a modului în care dorul de-a se dăruir se împlinește și, în sfîrșit, ca expiere propriu-zisă. Ea nu-i concepută însă ca țel al vieții, moartea face parte dintr-un ciclu infinit, în care viața succede perpetuu extincției. Fiecărei bucurii, fiecărei plăceri îi urmează cufundarea în somn, conceput ca analogon al stingerii definitive. Și după fiecare „pieire”, omul renaște pentru a dori, a iubi și a spera din nou. Kayser relevă frumusețea conturării poetice a acestei trăiri dionisiace, am spune a extazului dragostei și morții, în concepția tînărului Goethe.

Cercetarea modernă respinge afirmația poetului, potrivit căreia al treilea act ar fi început cu oda cunoscută sub titlul *Prometeu (Prometheus)*⁶.

³ *Prometeu. Fragment dramatic*, În românește de Mihai Isbășescu, p. 203.

⁴ *Id. ibidem* p. 204

⁵ Wolfgang Kayser: *Anmerkungen zu Prometheus*. În *Ha*, vol. 4, p. 525.

⁶ Într-o scrisoare adresată compozitorului și dirijorului Carl Friedrich Zelter (profesor al lui Mendelsohn Bartholdy, Otto Nicolai, G. Loewe și G. Meyerbeer), cu care Goethe se consultă în probleme muzicale și care i-a pus pe note multe poezii, poetul spune că această odă — acest monolog — ar fi trebuit să deschidă actul III. E vorba, așadar, de o intenție, și nu de o constituire „de facto” în act dramatic. În scrisoare se vorbește și de urmările tragice pe care oda le-a avut asupra filozofului luminist Moses Mendelsohn: în 1781 Jacobi îi adusese acestuia poezia; citind-o, Mendelsohn suferă o comoție cerebrală cu urmări funeste. În traducerea lui N. Argintescu-Amza oda a fost tipărită în Goethe, *Opere I. Poezia*, Studiu introductiv, note și comentarii de Jean Livescu. București 1984, pp. 63—64; alte traduceri în limba română: Panait Cerna; Ion Sân-Georgiu, Maria Banuș.

Încă H.A. Korff o considera o creație lirică independentă⁷. Ea reprezintă indubitabil structurarea lirică a chintesenței spiritual-poetice a fragmentului dramatic pe care Goethe l-a părăsit. Doar forma foarte apropiată de monolog mai amintește vag de intenția inițială a autorului. Concepută probabil în 1774 — datarea nu e sigură — oda a fost publicată abia în 1789. Circulînd în manuscris, ea a contribuit, după 1780, la izbucnirea disputei filozofice în jurul panteismului și al lui Spinoza. Datorită acestui „prim mare document al panteismului german“⁸ spiritele vremii s-au situat pe poziții distincte: Lessing, Herder și Goethe purtînd stindardul noului, Jacobi și Mendelssohn, Lavater și Jung Stilling păstrînd convingerile luminate sau teosofice. Ar însemna să simplificăm dacă am pune un semn de egalitate între încrederea oarbă în forțele proprii, între superbia, revolta, într-un cuvînt, între titanismul lui Prometeu și starea de spirit a tînărului Goethe. Atît fragmentul dramatic cît și oda sînt cristalizări literare ale unui mit⁹ transfigurat și potențat de concepția de viață modernă. Ceea ce ne frapează este în ultimă instanță imaginea monumentală a unei atitudini prometeice. Și această atitudine era comună generației *Sturm und Drang*, titanismul ei declanșează revolta autentică a tînărului Goethe împotriva prejudecăților de orice natură și a valorilor morale și literare pontificate. În acest sens Goethe își modelează orgolios portretul în odă. Căci dacă propria-i trăire ar lipsi, ea nu ar mai produce acea vie impresie, așa cum a făcut-o secole de-a rîndul. Dacă ne întrebăm însă care este simbul de adevăr individual în această formă supradimensionată a mitului elin, dacă vrem să știm unde se întretaie sfera *Lebensgefühl*-ului goethean cu cea a lui Prometeu, răspunsul pare surprinzător. Din adîncurile încă neexplorate ale sufletului tînărului răzbate chemarea spre faptă, spre conturarea propriei personalități. În pofida visurilor spulberate, în pofida înfrîngerilor, se degajă, din partea finală a odei, o viguroasă afirmare a vieții. Este semnificația adîncă a acestor versuri în ascensiunea liricii goetheene spre înaltele vîrfuri ale poeticului.

⁷ H.A. Korff, *Goethe im Wandel seiner Lyrik*, vol. 1, Leipzig 1958, p. 145.

⁸ *Ibidem*, p. 146.

⁹ Sursele folosite de Goethe au fost: Ch. M. Wieland; *Beiträge zur geheimen Geschichte des menschlichen Herzens und Verstandes*, 1770, în care era inclus un dialog al autorului cu Prometeu; apoi *Mithologisches Lexikon* a lui B. Hederich, care apăruse într-o nouă ediție în 1770; Goethe cunoștea și drama *Prometeu* a lui Eschil.

Fragmentul dramatic¹⁰, părăsit de Goethe cîteva decenii, a fost reluat în 1819. Este adevărat că în anul 1795 el s-a simțit din nou tentat să reia tema „Prometeu“. Plănuia să scrie o ripostă la tragedia *Prometeu înălțuit* a lui Eschil, pe care s-o intituleze *Prometeu eliberat*. Dar nici acest proiect, din care n-au rămas decît cîteva fragmente, n-a fost dus la capăt de poet.

¹⁰ Fragmentul ni s-a transmis în patru manuscrise. Cel scris de mîna autorului, păstrat în prezent în Biblioteca universității din Strasbourg, este inclus în majoritatea edițiilor critice consultate: *WA* I, vol. 39, pp. 193—215; *FA* (ed. R. Petsch). *HA* (ed. Kayser). Din cele două copii făcute — una de domnișoara von Göchhausen, alta de Lenz — ultima i-a parvenit lui Goethe abia în 1819; poetul a publicat-o în ediția îngrijită de el însuși (1830).

PROMETEU

ACTUL ÎNTÎI

Prometeu, Mercur

PROMETEU: Nu vreau, le-o spune-n față!
Scurt și cuprinzător, nu vreau!
Voinței mele stă-mpotrivă-a lor!
Una o-nfruntă pe cealaltă,
Cred că se anulează!

MERCUR: Părintelui tău Zevs să-i spun eu asta,
Mumei tale?

PROMETEU: Ce tot părinte! Mumă?
Tu știi de unde vii?
Stam în picioare cînd băgat-am seamă,
Întîia oară, că se stă-n picioare.
Și mîna-ntîns-am, cînd
Simțit-am că se-ntinde mîna,
Și i-am aflat, veghindu-mi pașii,
Pe cei ce mumă și părinte îi numești.

MERCUR: Și oferindu-ți
Copilăriei trebuinciosul ajutor.

PROMETEU: Și-n schimb avut-au ascultarea-mi de copil,
Să-și modeleze, biet, vlăstarul
Pe ici, pe colo, după vîntul toanei.

MERCUR: Și-apoi te-au ocrotit.

PROMETEU: De ce? De primejdii
De ei doar temute.
Ferit-au ei inima
De șerpîi ce-n taină-o rodeau?
Oțelit-au pieptul acesta
Să-nfrunte titanii?
Nu mi-a călit bărbăția
Atotputernicul timp,
Stăpînul meu și al vostru?

MERCUR: Nefericite! Zeilor tăi le spui *asta*,
Celor eterni?

PROMETEU: Zeilor? Eu nu sînt zeu
Și atîtea-mi trec prin minte de parc'aș fi.
Eterni? — Atotputernici? —
Ce puteți oare?
Nemărginitu'-ntins al cerului
Și al pămîntului să-l faceți ghem
În pumnul meu puteți?
Sînteți în stare să mă despărțiți
Pe mine de mine însumi?
Puteți să mă întindeți,
Să mă măriți s-ajung a fi o lume?

MERCUR: Destinul!

PROMETEU: Îi recunoști puterea?
Și eu! —
Hai du-te, — eu nu slujesc vasalii!

Mercur iese.

PROMETEU *Reîntorcîndu-se spre statuile sale împrăștiate
prin toată dumbrava:*
Clipă de neînlocuit!
Smuls de-un smintit,
Din mijlocul vostru,
Copiii mei!
Orice ar fi, ceea ce pieptu-mi frămîntă —

Apropiîndu-se de o fată.

Pieptul mă-ntîmpine învolburat!
Ochii vorbesc de pe-acum!
Vorbiți-mi, spuneți, buze dragi.
O, de v-aș putea face să simțiți
Ce sînteți!

Vine Epimeteu¹

EPIMETEU: Mercur s-a plîns amarnic.

PROMETEU: Urechea de n-ai fi plecat la plînsu-i,
S-ar fi-nturnat și fără să se plîngă.

EPIMETEU: O frate-meu! Ce-i drept e drept,
A zeilor ofertă-a fost
De rîndul ăsta dreaptă.
Vor în Olimp, în vîrf, să-ți facă loc,

Acolo să hălădui,
Să stăpânești pământul!

PROMETEU: Lor pîrcălab să fiu
Și să le apăr cerul?
E mult mai drept ce eu propun:
Ei vor cu mine să împartă, iar eu zic
Că n-am cu ei nimic de împărțit.
Acea ce am, ei nu pot să-mi răpească,
Iar ce au ei, să-și ocrotească singuri.
Ăsta-i al meu, ăsta al tău,
Și-astfel ne-am despărțit.

EPIMETEU: Și cît de mult e-al tău?

PROMETEU: E cercul ce-a mea forță-l umple!
Nimic mai mult sau mai puțin!
Asupra mea oare ce drept
Au stelele de sus
Astfel să mă privească?

EPIMETEU: Ești singur doar!
Te îndîrjești plăcerea s-o ignori,
Cînd zeii, tu,
Ai tăi și lumea, cerul, toți
Din plin simți-vă-veți a fi un tot.

PROMETEU: Las-că știu eu!
Frățîne drag, te rog,
Fă tot ce vrei, și-acum mă lasă!

Epimeteu iese.

PROMETEU: Aici e lumea, universul meu!
Simt că sînt eu;
Aicea dorurile-mi toate
Chip prinseră, și trup.
Iar duhu-mi împărțit în mii
De părți și-ntreg în scumpii mei copii.

Vine Minerva.

PROMETEU: Cutezi a mea zeiță?
De al părintelui tău dușman să te-apropii?

MINERVA: Pe-al meu părinte-l venerez,
Tu, Prometeu, mi-ești drag.

PROMETEU: Iar spiritului meu, tu-i ești
Ce singur el își este;
De la-nceput cuvîntul tău
Mi-a fost a cerului lumină!

De parcă sufletu-mi cu sine-ar fi vorbit
Și sieși s-ar fi dezvăluit,
Și armonii congeniale
În el din sine-ar fi vibrat:
Iată ce-au fost vorbele tale.
Așa că eu nu eram eu.
Și când gîndeam că eu vorbesc
Vorbea o zeităte,
Iar când ziceam că zei vorbesc
Eu însumi doar vorbeam.
Asta-i cu tine și cu mine,
Îți aparține din străfund
Iubirea-mi pentru totdeauna.

MINERVA: Iar eu pe veci îți sînt alături.

PROMETEU: Așa cum dulcele amurg
Al soarelui ce-apune
Se înfiripă înspre slăvi
Din Caucazu-n neguri,
Cu liniște învăluindu-mi sufletul,
Păstrîndu-mi-o vie și-n clipe de restriște.
Așa sporitu-mi-au puterile,
Sorbînd din ceru-ți aer, cîte-o gură.
Și ce drept își arogă,
Trufași și lacomi,
Locuitorii din Olimp
Asupra forțelor ce am.
Sînt ale *mele*, eu le folosesc.
Pentru supremul dintre zei
Nu mai fac nici-un pas!
Sînt oare pentru ei făcut?

MINERVA: Așa visează cei puternici.

PROMETEU: Și eu visez, zeiță,
Și sînt și eu puternic, —
Altfel...! — Nu m-ai văzut ades
Robînd de bunăvoie,
Ducînd poveri pe care,
Solemni și gravi, mi le puneau pe umeri?
N-am împlinit eu munca
În orice zi, cum porunceau,
Fiindcă-mi ziceam
Că ei putere au să vadă în prezent
Trecutul, viitorul
Și că porunca lor și felul cum conduc

E-nțelepciune de-nceput de lume
Și plină de-altruism?

MINERVA: Slujeai, să-ți meriți libertatea.

PROMETEU: Pentru nimic în lume
Cu vulturul n-aș face schimb,
Să prind, trufaș, în gheare robite
Ale stăpînului meu fulgere.
Ei ce-s? Iar eu ce sînt?

MINERVA: Nedreaptă-ți este ura!
Căci sorții dat-au zeilor
Dănuire și putere
Și-nțelepciune și iubire.

PROMETEU: De ele aibă parte.
Dar nu doar singuri ei!
Și eu dănuî cît dînșii.
Cu toții sîntem veșnici! —
De-nceputurile mele nu-mi amintesc
Și nu sînt chemat să sfîrșesc
Și nu văd sfîrșitul.
Așa că-s veșnic fiindcă sînt! —
Și-nțelepciunea —

O conduce pe Minerva prin fața statuiilor sale.

Privește astă frunte!
Oare nu degetele mele
Au modelat-o?
Iar forța-acestui piept
Se-avîntă împotriva
Primejdiei ce-amenință pe toți.

Se oprește în fața unei statui de femeie.

Și tu, Pandora,
Sacru potir al darurilor toate,
Ce pot să-ncînte
Sub larga boltă-a cerului,
Pe al pămîntului întins,
Tot ce cîndva m-a încîntat și-nsuflețit,
Ce, în răcoarea umbrei,
A revărsat asupra-mi desfătare,
Ce-n soarele iubirii, vreodată,
Mi-a dăruit a primăverii bucurie
Și-n unda caldă a mării
La piept mi-adus-a alintarea gingășiei,

Și tot ce am gustat cîndva
Ca lucru pur al cerului
Și tihnă-a liniștii din suflet...
Acestea toate, toate — o Pandora mea!

MINERVA: Jupiter trimite veste
Că le dă viață tuturor,
Dacă îi vei primi
Oferta.

PROMETEU: Țsta-i unicul lucru ce m-a pus pe gînduri.
Doar că — să fiu iar sclav
Și — ca toți ceilalți —
Să recunosc, sus, forța Tunătorului?
Nu!

Rămînă-aici legați
De neînsuflețirea lor,
În schimb sînt liberi,
Și libertatea lor o simt!

MINERVA: Să prindă totuși viață!
Destinului i-e dat, nu zeilor,
Să dăruiască viața și s-o ia;
Vino, să mergem la fîntîna vieții,
Pe care Jupiter de noi n-o zăvorăște:
Trăi-vor toți și asta datorită ție!

PROMETEU: Ba ție, o zeița mea,
Trăi-vor, liberi s-or simți,
Trăi-vor! — Și bucuria lor să-ți fie mulțumita!

ACTUL AL DOILEA

În Olimp. Jupiter. Mercur.

MERCUR: Oroare, — Jupiter, părinte — grea trădare!
Minerva, fiica ta,
Pe răzvrătit l-ajută.
Deschisu-i-a fântina vieții,
Și curtea lui de humă,
Lumea lui de lut,
A-nsuflețit-o în juru-i.
Ca noi se mișcă toți acum
Și Țes și chiuie pe lângă el,
Ca noi în jurul tău.
O, tunetele tale, Zevs!

JUPITER: Sînt! Și vor fi!
Și trebuie să fie!
Peste toate cîte sînt
Sub larga boltă-a cerului
Pe al pămîntului întins,
A mea e stăpînirea.
Ăst neam de viermi sporește
Al robilor mei număr.
Bine de ei, de-or asculta porunca-mi
părintească;
Și vai de ei, de-or înfrunta
Brațu-mi stăpîn.

MERCUR: Părinte-a toate! Tu, prea bunele,
Ce ierți mișeilor fărădelegea,
Aibi parte de iubire și de slavă
În cer și pe pămîntul tuturor!
Trimite-mă ca să vestesc
Sărmanului norod născut din humă
Puterea ta, părinte, bunătatea-ți!

JUPITER: Nu, încă'n bucuria lor abia născută
Sufletul și-l asemuie cu zeii.
N-or să te-asculte pînă ce de tine
Nevoie n-or avea. Lasă-i să-și ducă viața!
MERCUR: Pe cît de bun, pe-atîta de-nțelept!

Vale la poalele Olimpului.

PROMETEU: Privește-n jos, o Zevs,
La lumea mea: trăiește!
Am făurit-o după chipul meu,
Un neam asemenea mie,
Să sufere, să plîngă, să se bucure și-nfrupte,
Să nu te ia în seamă,
Ca mine!

*Se vede un neam de oameni răspîndit prin întreaga vale.
S-au cățărat în pomi să rupă fructe, se scaldă în apă,
aleargă întrecîndu-se pe cîmpie, fetele culeg flori și
împletesc cununi. Un bărbat cu niște pomișori tăiați
vine la Prometeu.*

BĂRBATUL: Privește pomii,
Sînt cum i-ai vrut.

PROMETEU: Și cum i-ai scos
Din glia lor?

BĂRBATUL: Cu piatra asta ascuțită
I-am rupt de lîngă rădăcină.

PROMETEU: Mai întîi jos crengile! —
Înfige-l bine apoi pe-asta
Pieziș, aicea, în țărîină
Și pe-asta ici, în fața lui;
Sus leagă-i împreună! —
Apoi alți doi, aici, în fund,
Și unul sus, de-a curmezișul.
Acuma crengi, de sus în jos,
Pîn-la pămînt,
Legate bine și-mpletite,
Și iarbă, brazde, împrejur,
Crengi pe deasupra, și mai multe,
Pîn' ce nici raza de soare,
Nici ploaia, nici vîntul n-o răzbate.
Iată, fiu drag, colibă și-adăpost.

BĂRBATUL: Părinte drag, îți mulțumesc!
Spune-mi, toți frații în colibă
Cu mine pot să locuiască?

PROMETEU: Nu!

Tu ți-ai clădit-o, e a ta.

Poți s-o împarți

Cu cine vrei.

Iar cine vrea să locuiască, să-și facă singur una.

Prometeu pleacă.

Doi bărbați.

PRIMUL: Nu-ți dau să iei

Nici una dintre caprele astea,

Sînt pentru mine, ale mele!

AL DOILEA: De unde?

PRIMUL: M-am cățărat eri sus pe munte.

Am colindat o zi și-o noapte,

Cu trudă grea,

Să le prind vii,

Azi noapte le-am păzit,

Închise-aici

Cu crengi și pietre.

AL DOILEA: Dă-mi una mie!

Și eu vînat-am una ieri,

La foc am fript-o

Și-am mîncat cu frații mei.

Îți trebuie doar una azi!

Vom prinde mîine iarăși.

PRIMUL: De capre nu te-apropia!

AL DOILEA: Ba da!

(Primul vrea să-l împiedice, al doilea îl îmbrîncește, trîntindu-l jos, ia o capră și pleacă).

PRIMUL: Cu japca! Vai!

PROMETEU vine:

Ce este?

BĂRBATUL: Îmi fură capra! —

Din cap îmi curge sînge —

Izbitu-m-a

Aici, de piatra asta.

PROMETEU: Rupe din pom buretele-ăla,

Pune-l pe rană!

BĂRBATUL: Așa, — părinte drag!

S-a și oprit.

PROMETEU: Du-te de-ți spală fața.

BĂRBATUL: Și capra mea?

PROMETEU: Lasă-l!
De-i mîna lui împotriva oricui,
A oricui mîna va fi împotrivă-i.

Bărbatul iese.

N-ați ieșit rău, copiii mei,
Sînteți harnici și leneși,
Și cruți și blînzi,
Darnici și lacomi,
Sînteți asemeni cu toți frații-ntru soartă,
Asemeni fiarelor și zeilor.

Vine Pandora³.

PROMETEU: Ce e cu tine, fiica mea,
Ești turburată?

PANDORA: Părinte!
Vai, ce-am văzut, o, tată,
Ce-am simțit?

PROMETEU: Ei?

PANDORA: O, biata Mira!

PROMETEU: Ce-i cu ea?

PANDORA: Simțăminte fără nume!
Am văzut-o în dumbrava
Unde ades culegem flori.
M-am luat după ea.
Și, vai, coborînd dinspre culme, o văd
Mai jos în poiană,
Căzută pe-o brazdă de iarbă.
Noroc că pe-acolo era și Arbar.
O ține, strîngînd-o în brațe,
Nu vrea să o lase să cadă,
Și, vai, împreună cu ea a căzut.
Frumosul ei cap se lasă pe spate,
De mii de ori el o sărută,
Lipit de gura ei
De parcă vrea să-i dea suflare.
Mă prinde teama,
Alerg spre ea și strig.
Strigătul meu o-aduce în simțiri.
Arbar o lasă, ea sare în sus,
Și vai, cu ochii încă pierduți,
Îmi cade de gît.
Pieptu-i se zbuciumă,

Mai-mai să se spargă,
Obrajii-s jăratec,
I-e gura-nsetată
Și lacrimi șiroaie îi curg.
Simt că picioarele-o lasă din nou
O sprijin și — tată iubit —
Sărutur'le ei și înfocarea
Îmi toarnă prin vine degrabă
Un nou simțămînt, neștiut,
Încît tulburată, mișcată, plîngînd,
Fug și o las, las pădurea, poiana,
Vin la tine, părinte! Ia spune-mi
Ce-s toate astea ce-o turbură,
Ca și pe mine?

PROMETEU: E moartea!

PANDORA: Ce-i aia?

PROMETEU: Fiica mea dragă,
Aflat-ai multe bucurii.

PANDORA: Cu mîile! Și toate datorită ție!

PROMETEU: Pandera, frămîntul pieptului tău
E pentru soarele ce vine,
Și pentru luna călătoare,
Iar în sărutul soațelor
Aflat-ai cea mai pură fericire.

PANDORA: Cum nu se spune poate.

PROMETEU: Ce ți-a săltat de la pămînt
Ușor, în dans, tot trupul?

PANDORA: Bucuria!

Cum se mișcau — cum mai săltau,
De joc și cînt, însuflețite mădulare,
Iar eu în melodie mă topeam!

PROMETEU: Și totu' apoi în somn se-alină,
Și bucuria și durerea.
Simțit-ai arșița de soare,
Și însetarea,
Și oboseala în genunchi,
Ai plîns oița ta pierdută,
Și ai gemut și-ai tremurat,
Cînd în pădure-un spin ți-a-mpuns călcîiul,
Pîn' ce te-am vindecat.

PANDORA: Sînt multe, tată, ale vieții desfătări
Și suferinți!

PROMETEU: Și simți cum inima îți spune
Că-s încă multe bucurii
Și multe suferinți
Ce nu cunoști!

PANDORA: Da! Da! Și inimii ades i-e dor să fie,
Vai, nicăeri și totuși pretutindenii!

PROMETEU: Atunci e o clipă, ce totu'mplinește,
Tot ce-am dorit, ce-am visat, ce-am sperat,
Ce-am temut, Pandora, —
Asta e moartea!

PANDORA: Moartea?

PROMETEU: Când din străfundul ființei tale,
Simți — zguduită — tot ceea ce
Cândva ți-a dăruit dureri și bucurii,
Când, de furtuni preaplină, inima
În lacrimi vrea să-și afle alinare
Și doar pojarul dinlăuntru și-l sporește,
Când totul sună-n tine și tremură, vibrează,
Iar simțurile toate ți se sting
Și ți se pare că te stingi și tu
Și te scufunzi
Și totu-n jur în noapte se scufundă,
Iar tu, în simțămîntul tău lăuntric
Cuprinzi o lume:
Atuncea moare omul.

PANDORA: *Îl ia de gît:*
O, tată, să murim!

PROMETEU: Nu încă.

PANDORA: Și după moarte?

PROMETEU: Când totul — dorință, plăcere, durere —
În desfătări furtunos se destramă
Și apoi renaște-n deliciile somnului,
Atunci reîncepi să trăiești, iarăși tînără,
Să te temi, să speri, să dorești din nou⁴.

1 *Epimeteu*, fiul lui Japet și al Climenei, este fratele lui Prometeu. Legenda spune că Prometeu i-ar fi interzis să primească vreun dar de la zei. Totuși Epimeteu nu îndrăznește să o refuze pe Pandora care-i fusese dată drept soție. Vezi și nota 3.

2 Potrivit legendei Prometeu este descoperitorul artei de a tămădui.

3 *Pandora* înseamnă în mitologia greacă cea înzestrată de zei cu toate darurile (frumusețe, forță, grație, îndrăzneală, șiretenie). A fost creată de zei pentru a-i pedepsi pe muritori, ducându-i la pierzanie. Epimeteu o ia de soție. Din curiozitate și împotriva poruncii zeilor, Pandora deschide cutia pe care Jupiter i-o încredințase și din ea ies toate relele, împrăștiindu-se pe întreg pământul. Singură speranța mai rămâne pe fundul cutiei. O variantă mai târzie a legendei spune că din cutie ar fi ieșit toate darurile divine, care s-ar fi întors la zei în Olimp. În fragmentul lui Goethe Pandora este creată de Prometeu și nu de zei, corespunzător concepției demiurgice despre forțele acestuia.

4 În ediția îngrijită de Goethe urma la sfârșitul fragmentului indicația: *Apare Minerva, dorind să mijlocească între Zeus și Prometeu.*

Farsă de carnaval
care se poate juca
și după Paște despre PATER BREY,
falsul profet

Spre învățătura, folosul și petrecerea plăcută
a timpului de către creștini,
indeosebi femei și fecioare,
ca un adaos la „Oglinda de aur“*

În românește de GRETE TARTLER

* Vezi nota 1 de la sfârșitul farsei.

ÎN GENUL FARSEI de carnaval, specific secolului al XVI-lea, tânărul Goethe descoperă forma ideală pentru exprimarea voalată a unor probleme etice. El vede în simplitatea vulgară a farsei o armă în lupta împotriva lipsei de naturalețe, a pruderiei exagerate ce domina comportarea morală prin anii '70 ai veacului al XVIII-lea. În plus, tiparele fixe, oferite de acest gen, îi facilitau rezolvarea multor probleme formale, oferindu-i posibilitatea de-a se concentra asupra conținutului. Farsa permitea, de asemenea, improvizarea, schimbarea rapidă a temei, ceea ce corespundea neliniștii febrile ce stăpînea psihicul poetului, înlesnindu-i descărcarea energiei intelectuale acumulate. Așa se explică de ce în curs de un an Goethe a scris nu mai puțin de 10 farse¹.

Farsa de carnaval* intitulată cu vădită ironie *Pater Brey*² constituie o satiră îndreptată în primul rînd — fapt descifrabil tuturor celor

¹ *Iarmarocul din Plundersweilern* (*Das Jahrmarktsfest zu Plundersweilern*, 1773, prelucrată în 1778); *Concerto dramatico* (1773); *O farsă despre Pater Brey* (*Ein Fastnachtsspiel vom Pater Brey*, în primăvara anului 1773); *Satyros sau diavolul pădurii zeificat* (*Satyros oder der vergötterte Waldteufel*, în vara lui 1773); *Zei, eroi și Wieland* (*Götter, Helden und Wieland*, în toamna anului 1773); *Drumul pămîntean al artistului* (*Des Künstlers Erdenwallen*, în toamna anului 1773); *Prolog la ultimele revelații divine* (*Prolog zu den neuesten Offenbarungen Gottes*, în primăvara anului 1774); *Noua și politic moralizatoarea piesă de păpuși. Prolog* (*Neueröffnetes, moralisch-politisches Puppenspiel. Prolog*, 1774); *Divinizarea artistului* (*Des Künstlers Vergötterung*, 1774); *Nunta lui Hanswurst* (*Hanswursts Hochzeit*, 1775).

* **Bibliografie** Hermann Henkel: *Goethes satirisch-humoristische Dichtungen dramatischer Form*. În „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen“, 92, 1894, pp. 305—342; Eduard Castle: „*Pater Brey*“ und „*Satyros*“. În „Jahrbuch der Goethe-Gesellschaft“, 5, 1918, pp. 56—98; Friedrich Gundolf: *Goethe*, Berlin 1920, p. 159; Emil Staiger: *Goethe I* (1749—1786), Zürich 1952) *Schwänke*, pp. 187—203; Walter Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*, Stuttgart, 1965, pp. 358—379; Martin Stern: *Die Schwänke der Sturm-und-Drang-Periode. Satiren, Farcen und Selbstparodien in dramatischer Form*. În *GD.NJ.* (ed. Walter Hinderer), pp. 23—41.

² Scris în mod obișnuit *Brei* înseamnă *păsat, terci*. Predilecția personajului vizat pentru asemenea feluri de mâncare era cunoscută. Dorind ca aluzia la firea molatecă, sentimentalicoasă a acestuia să fie mai voalată, autorul îi scrie numele cu *y*: *Brey*, șarjînd totodată.

din preajma lui Goethe — împotriva educatorului prințului de Hessen, Franz Michael Leuchsenring³. Înzestrat o cu fire plăcută, cultivat și voiajat, acesta întreținea relații cordiale cu personalități remarcabile ale epocii. Pătrunsese și în micul cerc de la Darmstadt⁴ din care făceau parte Merck⁵ și soția sa, Herder și Caroline Flachsland, logodnica acestuia, Goethe și alții, tulburînd pentru scurt timp atmosfera echilibrată, rezultată din reale afinități spirituale. Admirația inițială a lui Merck față de Leuchsenring dispare din clipa în care mentorul prințului încearcă să intervină în neînțelegerile ivite între el și soția sa. Apoi, în timp ce Herder își exercita funcția de pastor la Bückeburg, Leuchsenring cîștigă încrederea Carolinei, pe care o vedea adesea în casa cumnatului ei, consilierul Hesse. Era singura familie în care mai era primit, și logodnica lui Herder era una din puținele persoane care mai credea în bunele intenții ale educatorului; așa se explică de ce nu-și dă seama că Leuchsenring tinde să i se substituie criticului vremelnice absent.

Revoltat și dezgustat, Goethe articulează farsa sa izvorită din această experiență. El îl investește pe Pater Brey cu toate atributele unui faun de factură pietistă⁶, așa cum acestea i se relevaseră prin Leuchsenring. Leonore preia rolul Carolinei Flachsland, viitoarea soție a lui Herder, iar criticul însuși apare sub travestiul căpitănului Balandrino. Vecina Sibylle, mama Leonorei este inventată din necesitatea de a crea acțiunii un cadru mai larg.

Recurgînd la un umor sănătos, Goethe redactează această primă farsă în formă dramatică către sfîrșitul anului 1773; după unii cercetători⁷ el intenționa s-o consacre petrecerii tradiționale care preceda sărbătorirea nunții Carolinei cu Herder.⁸

³ Urs Viktor Kamber prezintă viața și personalitatea acestei figuri prea puțin cunoscute pînă-n prezent în 2 volume intitulate *Correspondența lui Leuchsenring (Briefe von und an Leuchsenring 1746—1827)*, Stuttgart 1976).

⁴ Grupul se numea *Comunitatea celor sfinți (Gemeinschaft der Heiligen)*.

⁵ Johann Heinrich Merck (1741—1791), scriitor german și cunoscut critic al literaturii epocii sale, care a exercitat o puternică influență asupra lui Herder și Goethe, de care îl lega și o strînsă prietenie.

⁶ Doctrină ascetică a unei secte protestante care promovează rigorismul și bigoteria; mizînd pe dezvoltarea valorilor afective ale vieții sufletești și promovînd interiorizarea, direcția a avut drept urmare o îmbogățire, nuanțare și rafinare a creației lirice în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

⁷ Astfel Martin Stern, *Die Schwänke der Sturm-und-Drang-Periode. Satiren, Farcen, Selbstparodien in dramatischer Form*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) p. 25; Emil Staiger, *Goethe, I, op. cit., Schwänke*, pp. 187—203.

⁸ Nunta a avut loc la 2 mai 1773, data fiind revelatoare pentru precizarea din subtitlu: „care se poate juca și după Paște“.

Cu toate că Leonora (Carolina) rămîne credincioasă căpitanului Balandrino (Herder), în pofida asaltului sentimental al fățarnicului Brey (Leuchsenring), soții Herder nu i-au iertat lui Goethe gluma cam grosolană și mai cu seamă faptul că n-a renunțat să publice și să republice satira⁹.

Dar toate aceste amănunte sînt departe de a epuiza valențele farsei, determinată de concepția etică a tînărului poet. Semnificația reală rezidă în satirizarea unui anumit tip de efervescență sever moralizatoare, specifică misionarilor pietiști ai acelei epoci. Goethe detestă această stare de spirit și o condamnă fără drept de apel. Îi repugnă în special asocierea cu manifestările disimulate ale unui erotism sublimat. El nu precizează în farsă dacă Leonora și Brey se apropie unul de celălalt din motive spiritual-religioase sau pur și simplu pentru că simt o atracție firească, dacă vor să între amîndoi în „împărăția cerurilor“ sau în cea a „alcovului“. Sugerează doar ambiguitatea și-și îndreaptă vehemența satirei împotriva mistificării dorinței firești și a împlinirii ei. Iar în ultimă instanță, farsa *Pater Brey* potențează revolta generată de această mistificare, mai ales în situația în care ea apare însoțită de pedanterie raționalistă dar fariseică, de superbie clericală. În lumina convingerilor autorului, *Pater Brey* dobîndește — păstrînd proporțiile genului — contururile unui nou Tartuffe, al unui Tartuffe pietist, confirmînd longevitatea detestabilă a speciei.

Ceea ce uimește încă și astăzi este stăpînirea perfectă a tehnicii dramatice în farsa de carnaval. Scenele sînt motivate de intenția moralizatoare a autorului și se schimbă odată ce numele personajului ascuns între culise este rostit în context și acesta apare aievea. Ca și în piesele ce i-au servit drept model — ne referim la Hans Sachs — *Pater Brey* nu reprezintă o reală figură centrală. El nu deține un rol complicat și nu impulsionează propriu-zis acțiunea. Personajele secundare sînt mai vii, mai reliefate, ele mobilizează de fapt imaginația spectatorului.

Acestei tehnici aplicate cu pricepere și instinct teatral i se adaugă satira și umorul realizate de Goethe prin limbaj. Diminutive hazlii, arii semantice comice, intenționat create, relevă firea primitivă, animalică a falsului profet.

Exemplul dat de Goethe prin abordarea farsei carnavalești a fost contaminant.

⁹ Farsa *Pater Brey* (...) este tipărită împreună cu alte încercări literare din această epocă în 1774, apoi în *Scrierile goetheene* apărute între 1787–90. Manuscrisul nu s-a păstrat. Textul original în WA, I, vol. 16, pp. 57–73. Traducerea Gretei Tartler este efectuată după FA (R. Petsch), vol. IV, pp. 340–352. Alte ediții critice consultate: IA (ed. A. Köster) vol. VII, 1905.

Unii dintre reprezentanții curentului *Sturm und Drang* au recurs și ei la această modalitate, fără a putea însă atinge nivelul specific de umor grosolan și, îndeosebi, maxima conciziune specifică farselor goetheene. Cel mai dotat poet din grupul de la Strasbourg, Lenz¹⁰, care a gravitat un lung răstimp în orbita tînărului genial, a conceput două farse care nu pot fi imaginate fără precedentul lui Goethe. Ne referim la *Bachus în iad* (*Bacchus in der Hölle*), o interesantă farsă rămasă fragment, și la excelenta satiră intitulată *Pandemoniul germanic* (*Pandämonium Germanicum*, 1819). Cu mai puțin succes încearcă și Wagner¹¹, autorul satirei umoristice *Voltaire în seara apoteozei sale* (*Voltaire am Abend seiner Apotheose*), să polemizeze cu celebrul scriitor francez.

Inspirat de *Pater Brey*, Karl Immermann¹² compune, la distanță de aproape cinci decenii, *O foarte nouă și proaspătă tragedie despre Pater Brey, falsul profet în a doua versiune* (*Ein ganz frisch schön Trauerspiel von Pater Brey, dem falschen Propheten in der zweiten Potenz*, 1823), în care ridiculizează pretențiile literare ale lui Johann Friedrich Pustkuchen și opera sa, apărută anonimă sub titlul goethean *Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister* (1821).

¹⁰ Jakob Michael Reinhold Lenz (1751—1792), ale cărui drame *Institutorul* (*Der Hofmeister*, 1774) și *Soldații* (*Die Soldaten*, 1774) anticipează tehnica dramatică modernă, promovînd succesiunea impresionistă a scenelor, forma deschisă și valoroase trăsături de critică socială. Büchner a scris celebra nuvelă intitulată *Lenz*, iar Brecht i-a prelucrat piesele.

¹¹ Heinrich Leopold Wagner (1747—1779), autor dramatic, ca și Lenz unul dintre reprezentanții tipici ai mișcării „Furtună și avînt”, tratează, imitînd adesea pe Goethe, teme preferate ale acestei orientări literare.

¹² Karl Leberecht Immermann (1796—1840), scriitor german care s-a impus datorită romanelor *Epigonii* (*De Epigonen*, 1836), și *Münchhausen*, 1838—39; în primul este zugrăvită destrămarea vechei orînduirii sociale, în al doilea autorul redă o frescă satirică a timpului său.

NEGUSTORUL DE MIRODENII *în prăvălia sa:*

Băietele! Coboară de-acolo cutia.
Mi-a-ntors popa naibii pe dos hardughia.
Aveam prăvălia bine-ntocmită
Și nu fără ordine chivernisită:
Știam orice locuri, cu socoteală,
De unde vreo marfă să scot la iveală —
Tutunul, cafeaua, fără de care
Nici precupețele azi n-au stare.
Cînd colo, pe-aici popa ăsta ne pică
Și capul ne-ntoarce și mintea ne strică —
Că nu am mai ști ce-i buna-ntocmire,
C-am fi ca studenții, zănateci din fire
Că n-am fi în stare să ținem o casă
Și dracului toate-ar cădea drept în plasă
De nu ne-ar fi el călăuză pe cale
De n-am urma duhu-i, poruncile sale.
Eram cetățeni cumsecade, am dat
Crezare deci bărbii lui ce ne-a-ndemnat,
O barbă cam rară, ce-i drept, însă noi
Eram năuciți de-al vorbeii șuvoi.
De cum se-arătase în prăvălie
Strigase: „La naiba! Ce porcărie!
Stă totul cu susul în jos, ca bezmetic!
Se cade să aranjați alfabetic.“
Și iată că lada mi-a pus, de cafea,
La litera C, sus, cum s-ajungi la ea?
Și ceea ce-mi trebuie-ntruna, tabacul,
La litera T, în spate, la dracul!²
Aiurea le-ntoarce pe toate și spune:
„Acum da, -i ce trebuie, — așa va rămîne!“
Apoi a voit puțin să mai vadă
Femeile casei, să schimbe-o otheadă,
Dar eu m-am lipsit de asemeni onoare
Și numai așa l-am trimis la plimbare.
Dar pică destulă de-atuncea îmi poartă,

De feste urite nu mă mai iartă:
Eram cu vecina de lângă casă,
De treabă femeie și credincioasă,
În bună-nțelegere; dar el ne-a certat.
De mult n-am văzut-o pe-aici să fi dat.
Dar iat-o, acum se găsește să vină.

Intră vecina.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Cu ce vă pot fi de folos azi, vecină?

SIBYLLA, VECINA:

Aș vrea de doi pfenigi chibrit și pucioasă.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

De-a-dreptul minune-i să-mi fiți azi în casă.
Asemenea cinste-am avut prea puțin!

SIBYLLA: Oh! N-are nevoie de noi domn' vecin!

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Dar ce vorbe-s astea? O vreme am fost
Vecini minunați — și nu fără rost,
Că măhuri și oale ne dam cu-mprumut
Și ar fi și azi totul precum la-nceput
De n-ar fi fost popa cel făr' de măsură,
Pizmaș, purtător de zavistii și ură.

SIBYLLA: De domnul părinte o vorbă să n-aud!

În casă nu e ca un tată, îl laud,
Asupra copilei puterea sa dreaptă
I-ajută să crească, să fie-nțeleaptă.
Cu minte destulă, e om învățat.
Prin țări nu puțin-a cutreierat.³

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

În toate astea nu vă pare
Că treaba nu-i curată, oare?
Ce vrea un popă cu o fată?
Cumva-n străine bliduri cată?
Don' Balandrino ce va zice
De s-o întoarce iar pe-aice?
Doar în Italia nu-n van
Peste dragoni e căpitan
Și-al fiicei dumneavoastră mire
Nu e un miel și-un bleg din fire!

SIBYLLA: Vecine, gura mare strică;
Părintelui știu că-i porți pică —
Dar fiica-mi cărți citi un sac,

Cum i-e părintelui pe plac.
Frumos vorbește, pe-nțele
Și doar cum inima-i⁴ dă ghes.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Vecină, toate ar fi bune,
Dar fata are sînge june,
Și dracul pe bărbați învață
O fetișcană cum se-nhață;
E plin orașul de-ntîmplări.

SIBYLLA: Am auzit de-așa purtări
Dar credeți — spuneți pe cuvînt!⁵
Că fata rele-o fi făcînd?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Nu-i vorba de așa ceva;
Ci doar ce s-ar putea-ntîmpla.
Ca să vă spun cîstit: vedeam
Chiar zilele-astea, cum m-aflam
Pe după gard cu frunză deasă,
Cum ea, cu popa înțeleasă,
În sus și-n jos se preumbla:
Aproape-n brațe o ținea,
Unul la alt' holbați, pereche,
Șoptindu-și nu știu ce-n ureche
De parcă-ndată-ar fi urcat
De-a-dreptu-n rai sau drept în pat!

SIBYLLA: Nu le pricepeți chiar pe toate:
Ei au preocupări curate;
Atinși de pofta cărnii nu-s
Precum nici îngerii de sus!
Pe el dacă l-ați ști mai bine
I-ați spune sfînt, cum se cuvine.

Doamna Sibylla, vecina, iese.

BALANDRINO, *căpitan de dragoni, apare în scenă monologînd:*

Iată mă-ntorc după trei ani⁶,
Primejdii am trecut toptan,
Popi prin Italia-am mînat,
Republici am cam scărmanat,
Dar vin acum cu grijă-ncoace
Să văd iubita ce-mi mai face,
De e, cum veste-n tîrg mi-au dat,
La braț c-un popă blestemat.

Las' că-l întreb eu pe vecin;
Pe vremuri nu vorbea puțin.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Cum, domnul căpitan? Ce bine!
De mult mă întrebam cînd vine.

CĂPITANUL: Ce-i drept, de mult nu ne-am văzut.
Vremea pe-aici cum a trecut?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Cu griji mărunte. Cam prostește.

CĂPITANUL: Dar prin vecini ce se vorbește?
I-adevărat?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

V-au și turnat
Venin? Ce bîrfe-au îndrugat?

CĂPITANUL: De popă ce-a fost vorbăria?

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

De-a-face n-am cu porcăria,
Dar vă pot spune-o vorbă clară:
Să nu vă faceți foc și pară
Pînă cu ochii nu vedeți
Ce-i la vecini între pereți.
Însă poftiți un pic în casă —
Chiar îmi trecu prin cap o farsă.
Nu merită o spadă trasă!
Mireasa-i suflet bun, năuc,
Iar popa e un nimuruc.

Ies împreună.

*În scenă, grădina doamnei Sibylla. Apar: preotul și
Leonora, ținîndu-se de mînă.*

POPA: Ce minunată zi cu soare!
Anume parcă de plimbare.

LEONORA: Frumoasă fi-va ziua-abia
Cînd Balandrin' s-o-napoia.

POPA: Din inimă n-aș vrea ferice!
Dar pînă una-alta, -aice
Ne-mbată-alături vorba-n cale,
Prietenesc chef de taclale.

LEONORA: Desigur mirele-o să-mi fie
Mîndru de-așa tovărășie:
Ce-o să-l încînte stirpea, firea
Voastră deschisă și iubirea

Și binele ce tuturor
Dați cu măsură spre-ajutor!
POPA: Fecioară, eu cu gândul tot
Al tău de-a-pururi mă socot,
Iar tu-mi vorbești de mire! Fie
Virtutea cea de preț să-ți știe!
Ceresc-ferice-acel bărbat
Cărui să-ți spună-„a sa“ i-e dat!'

Trec mai departe amândoi.

*Apar: căpitanul Balandrino, deghizat în nobil cu barbă
și perucă din păr de capră și negustorul de mirodenii.*

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

V-am spus povestea popii, — așa e:
Că face doar ce capu-l taie
Vrea dealul ca o vale, jos,
Vrea ghips pe tot ce-i zgrunțuros
Ca să picteze pe-albul mur
Doar chipul său⁸ sau al său...!

CĂPITANUL: Îl vindecăm noi pe nerod:
Pin' peste-urechi să stea în glod!
Acum lăsați-mă puțin.

NEGUSTORUL DE MIRODENII:

Pe-aproape-s; de-i nevoie, vin.

Iese.

CĂPITANUL: Hei! Hei!

SIBYLLA: Ce-i zgomotu-ăsta? Stai!

CĂPITANUL: Nu e pe-aicea Pater Brey?

SIBYLLA: Cred că-n grădină-i de găsit;
De vreți, pe dată vi-l trimit.

Iese.

POPA apare în scenă întrebînd:

Cu ce vă pot fi de folos?

CĂPITANUL: Am îndrăznit să vă fi scos
Din treburi, domnule părinte,
La faima voastră luînd aminte!
Atîtea-am auzit de bine
De la oricine pe-aici vine
Că tuturor le-ați dobîndit
Cinstirea, faima, negreșit...

Am vrut să vă cunosc, drept care,
Cît n-aveți gînduri de plecare.

POPA: Dar cine sînteți, preacinstite?

CĂPITANUL: Un nobil cu averi vestite,
Cu acareturi, bani, de toate,
Și cele mai frumoase sate;
Dar îmi lipsește-un priceput
Să guverneze-acest avut.
Stau toate claie, ca vedenii,
Sămînța naibii⁹, mirodenii¹⁰,
Vecinii-ntruna se tot ceartă,
Între ei frații nu se iartă,
Se-ncurcă slujnice cu-argați,
Își fac de cap plozi blestemați;
Mă tem că Ziua de Apoi vine!

POPA: Atunci, da, va fi totul bine.

CĂPITANUL: Aș prefera de-acum să fie;
De-aceea, spuneți-mi și mie,
Cum aș putea să-ndrept ceva?

POPA: La țintă nu se-ajunge-așa:
Vă trebuie un plan perfect —
Și-apoi să-l împliniți corect.
Să fie totul calculat —
Fiece suflet la locul dat:
Șoareci, gînganii, toate pot
Ș-alcătuiască-un mare tot.

CĂPITANUL: Un tot și-acum fac, ce scofală!

POPA: Dar nu cu dreaptă socoteală,
Ci fiecare-n legea sa;
Așa regat nu va dura!
Ci totul să se-mbuce și să
Nu treacă de măsura scrisă;
Așa imperiu, da! va ține
Pîn' ce sfîrșitul lumii vine.

CĂPITANUL: Domnule, chiar pe-aproape am
Cîțiva localnici de rău neam:
Schimbați aș vrea de-a voastră artă
Să-i văd și bine că se poartă!
Spurcată-i viața lor, prea rea:
În grija voastră deci i-aș vrea,
Că toți vorbesc pe nas și gros,
Umflat surtuc au, slăninosis,

POPA:

Se ceartă și fac bot oricui
Și cum te-apropii, fug hai-hui!
Asta-i greșeala, asta chiar:
Trăiesc ca-n cocină, barbar.
Prieteneste nu răspund;
Dar lucrul se îndreaptă-oricând.
Adesea prin călătorii
Cu predica-mi de duh sfinții
Mulți nespălați golani precum
Păginii — și i-am strâns din drum
În turmă poți acum de vrei
Să-i vezi: ca niște mielusei!
Frați de credință între ei.

CĂPITANUL: Eu zic s-o și porniți călare:
Vecinul vă arată care.

POPA: Nu prea mă-nghite-acest vecin.

CĂPITANUL: Ba cum să nu, și nu puțin!

Ies împreună.

CĂPITANUL *se întoarce, vorbind:*

De-acuma a sosit și ora
Să văd ce e cu Leonora.
Credința cred că nu mi-o-nșală:
Popa-i bun doar de trăncăneală.
Dar uite, tocmai a intrat.
Copilă! Chipul vi-e-ncruntat.

LEONORA: Cum n-aș fi tristă în simțire
Cînd prea departe-i al meu mire!¹¹

CĂPITANUL: Atîta-l îndrăgiți de tare?

LEONORA: Fără el viața moartă-mi pare!

CĂPITANUL: Nu vă curtează dom' părinte?

LEONORA: Ce-i drept, mi-a spus el dulci cuvinte,
Însă pe lingă dragu-mi, biet e:
O cîrpă, un sărman burete.

CĂPITANUL: Cred c-or fi certuri cu toptanul
Cînd o s-audă căpitanul.

LEONORA: O nu, să-i jur credință pot!
Bărbat pe popă nu-l socot
Și-a căpitanului eu sînt
Din inimă, cu-ntregul gînd.

CĂPITANUL *aruncă barba, peruca, și se descoperă:*
Ci vino deci la al meu piept,
Iubito — prea de mult te-aștept!¹²

LEONORA: Să cred? E cu putință oare?
Doar vis e raiul ce-mi năzare!

CĂPITANUL: Ți-e, Leonor' credința dreaptă:
O, de-ai fi fost și înțeleaptă!

LEONORA: Păcate n-am — și n-am greșit.

CĂPITANUL: O știu, copilul meu iubit;
Orice bărbat e dracul gol,
Își bagă nasu-n orice ol
Adulmecînd cîte-o muiere
Un timp se-arată numai miere,
Se-ncuibă tot cu lingușeli —
Ca de păduchi nu scapi de el!
Dar unul bate-acum din buză:
Pe cîmp vecinul, călăuză,
L-a dus la turma lui porcească —
Pe porci cît vrea să-i dăscălească!¹³

VECINUL NEGUSTOR DE MIRODENII *vine rîzînd, cu sufletul
la gură:*

Prieteni junî, Domnul cu voi!
Să vezi ce mare tărăboi:
Popa m-aleargă furios!
Afară-n cîmp la porci l-am scos —
Și-apoi să vezi ce ochi holbat-a
De cum i-am spus c-ajuns-am, gata:
Nu-i vede cum vorbesc pe nas?
Că-ngîmfă toți burtoiuul gras,
Că-s neciopliți și grosolani,
Că-mping și-arată colți dușmani?
Nici crez, nici Dumnezeu, cu toții
Trăind mai rău ca hotentotii!
Să-i facă el pioși, onești,
Să-i ia și-n pat, te pomenești!

CĂPITANUL: S-a-nfuriat cumplit, sau ba?

NEGUSTORUL DE MIRODENII: Ca un balaur înjura,
Dar uite-l, gîfîind din greu.

POPA *abia trăgîndu-și sufletul:*

Unde-i golanul derbedeu?

Văzîndu-l pe căpitan, tresare speriat.

CĂPITANUL: Părinte, vezi acum capcana?

Ți-aș „mulțumi“ cîntînd „osana“,¹⁴

Dar fie! Liber ești, preasfinte,
După ce-ți spun două cuvinte:
Crezi că pământul va dispărea
De nu-l calci dumneata-n picioare?
Făcînd minuni, așa cum sper!
Împărăția cea din cer,
Crezi c-ai să-ndrepti lumi pămîntești,
Că fericirea le-o mărești?
La fel trăiește fiecare,
Mai rău, mai bine, cum e-n stare.
Crezi că duci lumea-ntreagă-n spate
— Nici muștele nu le prinzi toate!
Dar spui: nimica bun, și pace,
Decît ce don' părinte face!
Cu drag ar arde o cetate
Cînd nu de el zidu-nălțat e;
Blestemă că bătrînul soare
Nu-i cere voie cînd răsare.
Dar, domnule, de chiar ai vrea
S-arăți că fără dumneata
Se surpă lumea, munte, vale,
Să vezi la moartea dumitale!
Dacă din asta-n lumea toată
Măcar o cocină-i surpată,
Eu te declar profet și-n cor
Cu toți ai mei o să te-ador!

Popa iese.

CĂPITANUL: Iar tu, iubită dragălașă,
Ai fost ca un copil în fașă
Ce plînge-ntruna, zi și noapte
Și cere mamei griș cu lapte¹⁵
Iar ea, deși nu-i terciul gata
Se-nduplecă și ia bucata
De zahăr din cruda fiertură
Și-o bagă pruncului în gură.
El suge, mestecînd cît poate,
Dar nici o clipă săturat e;
Cînd zahăru-i sfîrșit, amară
Bucata-i pare, -o scui pă-afară.

Să rîdem deci de păcălit,
Că iată, nunta-am și pornit.
Nu-i sărutați, fecioarelor,
Pe popi, chiar de mai mult nu vor —
Cine la masă te invită
Doar la miros de friptă vită?
Toți vor cînd se împărtășesc
Duh la-nceput, dar miez apoi, sfîrșit trupesc.

1 Parodie la adresa romanului didactic *Oglinda de aur* (*Der goldene Spiegel*), pe care Wieland îl dedicase în 1772 principelui Karl August de Weimar.

2 În original *Teufelsdröck*, denumirea populară a medicamentului *asa foetida*, aflată sub formă de granule albe sau castanii.

3 Aluzie la călătoriile făcute de Leuchsenring.

4 Referire la sentimentalismul epocii.

5 În original „Meint er denn aber, Herr, beim Blut“ de subînțeles [Christi] „Dar credeți, pe sângele lui“ [Christos]...

6 Aluzie la pericolele inerente ale unei logodne prea lungi.

7 Dialogul dintre Pater Brey și Leonora, pe de o parte, și cel următor, dintre negustorul de mirodenii și căpitanul Balandrino, pe de alta, preludează cunoscutul dialog dintre Gretchen și Faust, respectiv Mefisto și doamna Marta, din partea întâi a celebrei opere. Alternanța celor două cupluri atât de diferite nu este încă atât de rafinat valorificată ca în *Faust*.

8 Întreaga replică a neguțătorului a fost considerată de Jacobi (așa cum reiese din *Fr. H. Jacobis auserlesener Briefwechsel*, Leipzig 1825 vol. I, p. 402), portretul perfect realizat a lui Leuchsenring.

9 Vezi nota 2.

10 În original *Koriander* (coriandru), o specie de mărar, ale cărei semințe sînt folosite ca mirodenii.

11-12 Vezi nota 6.

13 Motivul pastorului care predică porcilor este luat din *Decamerorul* lui Boccaccio.

14 În original *Gratias* se subînțelege [*agimus tibi*] e preluat din textul liturghiei.

15 Compararea Leonorei cu un copil dornic de-a minca, de-a suge, conține o serie de aluzii voalate la Leuchsenring, care încercase să se substituie logodnicului absent.

ZEI, EROI ȘI WIELAND

O farsă

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

ÎN *Zeii, eroii și Wieland (Götter, Helden und Wieland)**, Goethe abordează forma cunoscută a dialogurilor cu morții, așa cum această modalitate fusese preluată încă în prima jumătate a secolului XVIII-lea de la Lucian¹. Nu întâmplător. Opoziția pe care dialogul o oferea raporturilor dintre prezentul decăzut și altitudinea morală a celor trecuți în lumea umbrelor pune în lumină un contrast din care autorul extrăgea profunde semnificații satirice.

După Erich Schmidt² punctul de pornire l-a constituit o satiră literară a lui Schlegel³ intitulată *Democrit, un dialog cu morții (Democrit, ein Totengespräch)*, o parodie a „Democritului” lui Régnier⁴. Tânărul poet îndreaptă săgețile ironiei desacralizante spre un scriitor încununat de toți laurii celebrității. Potrivit modelelor avansate de înaintași, el însuflețește personaje ca Admet și Alceste, Euripide, Mercur și Hercule, opunînd concepției lor de viață profund umane „suficiența, mărginirea și sentimentalismul” lui Wieland față de creațiile clasice ale multor elini. Înfruntarea e pe de o parte panașul vîrstei tuturor temerității

* **Bibliografie:** Heide Huchting: *Die Literatursatire der Sturm- und Drang-Bewegung*, 1942; L.E. Geneinhardt: *The Dramatic Structure of Goethe's „Götter, Helden und Wieland“*. În „Journal of English and German Philologie” 41, 1942; A. Beck: *Griechisch deutsche Begegnung*, 1947; F.O. Homeyes: *Wieland und Goethe*. În „German Life and Letters”, 4, 1950/51; F. Sengle: *Goethe und Wieland*. În *Wieland. Vier Biberacher Vorträge*, Wiesbaden 1954; Roger Ayrault: *Une „farce” de Goethe dans ses années de Sturm und Drang: Götter, Helden und Wieland*. În „Etudes germaniques” 20 (1965), pp. 161—171; Martin Stern: *Die Schwänke der Sturm- und Drang-Periode. Satiren, Farcen und Selbstparodien in dramatischer Form*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) pp. 23—41.

¹ Lucian (120—180 e.n.), scriitor grec, liber cugetător, adept al filozofiei lui Epicur, care, pe lângă alte opere, a scris și *Dialogurile morților*, în care atacă religia, moravurile și cultura epocii sale.

² Zu *Götter, Helden und Wieland*. În „Goethe-Jahrbuch” 1, 1880, p. 378.

³ Johann Elias Schlegel (1719—1749), scriitor dramatic german, unchiul fraților J.W. și Friedrich Schlegel, teoreticienii grupului romantic de la Jena.

⁴ Scriitorul francez Mathurin Régnier (1573—1613) își datora celebritatea *Satirelor* (1608—1613), în care biciuia racilele timpului său.

ților, dar mai presus de asta credința de pe atunci în adevărurile unei viziuni despre și asupra istoriei, viziune pe care Goethe o împărtășea.

Optînd pentru forma dialogurilor cu marii dispăruți, Goethe renunță *ab initio* la conturarea unei acțiuni. Structura farsei sale satirice este transparentă⁵. După o scurtă introducere, se discută în jurul temei Mercur, implicată fiind revista *Mercurul german* (*Der deutsche Merkur*); urmează dialogul dintre Euripide și Wieland despre epocile în care au creat, este confruntată concepția scriitorului antic despre Admet și Alcesta, modul de tratare specific lui Wieland și spiritul care animă opera lui Euripide. În încheiere poetul prezintă — recurgînd tot la contrast —, pe scriitorul german alături de Hercule, evident o aluzie la opera acestuia *Alegerea lui Hercule* (*Die Wahl des Herkules*, 1772).

Goethe își îndreaptă ascuțișul satirei împotriva înțelegerii greșite a spiritului literaturii eline și-l învinuiește pe Wieland de a fi comis, în suficiența lui, un adevărat sacrilegiu literar. Pornind de la tragedia *Alcesta* (438 î.e.n.), Wieland, autorul primului mare roman evolutiv, cunoscut sub titlul *Povestea lui Agathon* (*Geschichte des Agathon*, 1766—67), transpusese motivul central al tragediei lui Euripide în cîmpul unui gen de operă în care textul se îmbină cu partitura muzicală; este vorba de așa-numitul *Singspiel*, rezultat al aspirațiilor sale spre *das Gesamtkunstwerk*, spre opera totală⁶. Wieland aplică deci în *Alcesta*, apărută în 1773, același procedeu de prelucrare a temei antice ca și în *Alegerea lui Hercule*.

Goethe resimte ambele creații drept o profanare a spiritului mare-lui autor dramatic elin și le condamnă în cea mai corosivă dintre farsele sale satirice. Indignarea sa este declanșată de cele cinci *Scrisori adresate unui prieten despre „Singspiel“* (*Briefe an einen Freund über das Singspiel*), publicate de Wieland în revista „Mercurul german“. Ele expuneau orgolios ideea unei pretense superiorități a *Alcestei* autorului german față de opera cu titlu omolog a lui Euripide și dezvăluiau, în același timp, vanitatea unei asemenea revendicări.

Atît *Alcesta* cît și *Scrisorile* apăreau într-un moment defavorabil, în care atît Herder cît și Klopstock contestau valoarea lui Wieland ca gînditor și poet. În plus, nici nivelul revistei mai sus citate nu corespundea așteptărilor tinerei generații.

⁵ În *Anmerkungen des Herausgebers*, FA, vol. 4, p. 458 R. Petsch relevă cinci scene distincte: în prima se desfășoară dialogul dintre Mercur și Caron; în a doua cel dintre Mercur, Euripide, Alcesta, Admet și literat; în a treia apare pe lingă aceștia și Wieland; în a patra iese din scenă Mercur și intră fata, toți ceilalți rămînînd în scenă; în a cincea, pe lingă toți cei prezenți apare Hercule și Pluto.

⁶ Geneza și evoluția genului sînt explicate în cuvîntul introductiv la *Proserpina*, p. 384

Citarea, judecarea și condamnarea unei personalități de talia lui Wieland pentru impietate față de antichitate — rechizitoriul se îndrepta tocmai împotriva aceluia care tradusese exemplar *Epistolele și satirele lui Horațiu* (*Die Episteln und Satiren des Horaz*, 1772—1786) și care avea să transpună mai târziu (1788) opera completă a lui Lucian în limba germană — constituie, așa cum am mai arătat, rezultatul unei anumite concepții istorice, fundamentate de Herder. Ca și mentorul său spiritual, Goethe considera capodoperele literaturii universale drept sinteză complexă a unui moment al evoluției generale. Ele poartă atît amprenta națională cit și pe cea a constelației istorice și nu pot fi interpretate în afara acestor coordonate. Este incontestabil punctul de vedere al istoricului literar și, pornind de la această convingere, Goethe se împotrivește reluării și adaptării temelor antice în spiritul direcției marcate de stilul rococo, așa cum procedase Wieland.

Chiar teoretic pusă problema este mult mai complicată și nu exagerăm susținînd că legea viabilității operelor antichității este reînnoirea lor în spiritul concepției despre lume mereu în prefacere, în permanenta succesiune a epocilor. Au demonstrat-o practic un apreciabil număr de creații literare. Prin adaptarea unui lanț de „cantilene“, de cîntece eroice din epoca migrațiunii popoarelor la mentalitatea feudală a secolului al XII-lea s-au conturat liniile impresionante ale epopeii Nibelungilor. Să-l blamăm pe Wagner pentru că a creat *Inelul Nibelungului*, îndepărtîndu-se de eposul medieval sau pentru că a dat altă semnificație legendelor nordice? Brecht a teoretizat și luptat pentru punerea în practică a reluării, într-o accepție modernă, a sensurilor operelor clasice. O dovedește *Antigona* lui și cea a lui Anouilh. Goethe însuși făcuse din personaje legendare sau istorice — din Prometeu și Götz von Berlichingen — purtătorii de cuvînt ai generației *Sturm und Drang*. În *Poezie și adevăr* el considera — e adevărat la vîrsta de 60 de ani — că „oricine este liber să transforme tradițiile poetice potrivit cu scopurile și modul lui de a gîndi“⁷.

Este limpede că satira dramatică nu se îndrepta împotriva procedeului în sine, ci respingea doar modalitatea aleasă de Wieland, violentarea antichității după model francez și după tiparele rococoului.

Pentru a înțelege valul de revoltă stîrnit de *Alcesta*, sînt necesare cîteva precizări de natură istorico-literară.

Genul *Singspiel* e, în esență, o continuare a ceea ce marii poeți ai sec. al XVII-lea prefigurau drept o operă literară rezultată din sinteza creatoare a unui sincretism polimorf: toate genurile, muzica, dansul, erau implicate în egală măsură în constituirea ei. Opera ca

⁷ Johann Wolfgang Goethe, *Din viața mea*, op. cit. vol. II, p. 211.

gen muzical reprezenta în cadrul acestei concepții un *summum* poetic. Secolul al XVIII-lea preia această năzuință.

Îmbinarea armonioasă a verbului cu compoziția muzicală îl preocupă și pe Wieland; rezultatul este *Alcesta*. Ca operă poetică, ea se situează, datorită formei clasice, printre operele valoroase. Reminiscențe ale versurilor ei fluente surprind în *Ifigenia* lui Goethe. În privința modalității de organizare și a concepției de prelucrare a modelului elin, Wieland urmează principiul aplicat cu consecvență în toate operele sale de esență clasică sau în tălmăcirii: așadar, nu tinde să introducă pe cititorul epocii sale în lumea bine determinată a antichității, ci să reînvie antichitatea în spiritul timpului său, după criteriile unei concepții de viață formate sub semnul direcției sentimentale, a acelei „Empfindsamkeit des Spätrokoko“ pe care poetul o considera valabilă.

Marea majoritate a intelectualității s-a situat pe pozițiile lui Goethe, considerind direcția reprezentată de Wieland străină spiritului german într-un moment în care venerația pentru Shakespeare se convertise într-un adevărat cult. „Wieland ne stricase însă plăcerea lui și pe a noastră, ne tulburase entuziasmul, în notele sale îl vestejise de mai multe ori pe marele scriitor, și anume într-un fel care ne supărase din cale afară și micșorase în ochii noștri meritele lucrării lui. Îl vedeam pe Wieland, pe care-l admiram atât de mult ca poet și care ca traducător făcuse atâtea servicii, devenind un critic plin de toane, unilateral și nedrept...“⁸.

Concepută într-o perioadă în care setea de a dramatiza îl cuprinsese din nou, piesa este scrisă într-o singură zi. Goethe o citește prietenilor săi și trimite manuscrisul⁹ satirei lui Lenz, la Strassbourg. Încântat, acesta se grăbește să-l dea la tipar, nu fără încuviințarea autorului. „Abia mai târziu — scrie Goethe — am aflat că demersul acesta a fost unul dintre primele prin care Lenz voia să-mi fac un rău și să-mi creeze o proastă reputație“¹⁰.

Goethe a regretat ulterior vehemența și s-a îndoit de oportunitatea atacului său. El și-a dat seama că satira îndreptată împotriva lui Wieland era în dezacord cu propria sa concepție despre operă poetului; că publicarea ei îl pusese într-o situație penibilă față de pri-

⁸ Ibidem.

⁹ S-a păstrat o copie scrisă de mîna poetului. După prima publicare, farsa a mai fost tipărită în 1775 încă de trei ori. Textul original în *WA I*, vol. 38 pp. 11—36. Alte ediții consultate: *FA* (ed. R. Petsch) și *HA* (ed. W. Kayser).

¹⁰ J.W. Goethe, *Din viața mea...*, op. cit., pp. 211—212. Date asupra poetului Lenz în nota 10 din introducerea la *Pater Brey*.

tenii comuni, printre care se afla și Sophie de La Roche¹¹. S-a simțit umilit și de comportarea lui Wieland care recomanda în paginile revistei sale tuturor iubitorilor de invective satira caustică a lui Goethe „drept o capodoperă de persiflare și demonstrație sofistică, care alege din toate punctele de vedere posibile pe acela în lumina căruia obiectul propriu-zis nu se poate să nu pară ridicol — și apoi râde din toată inima că obiectul este caraghios“.¹²

Eleganța și generozitatea cu care Wieland judeca tinereasca-i cutezanță, faptul că încheiase acest episod — așa cum obișnuia în toate duelurile sale literare — cu un cuvânt de spirit, l-a readus pe Goethe la realitate. După ce a citit în casa Johannei Fahlmer¹³ riposta lui Wieland, el a mărturisit că poetul mai vîrstnic va cîștiga în ochii publicului datorită comportării sale ireproșabile, iar el va pierde. Îndemnat de Knebel, Goethe a adresat lui Wieland o scrisoare prietenească, care a împăcat lucrurile.

Întîlnirea celor doi poeți la Weimar a condus apoi la o prietenie adîncă și semnificativă.

Wieland n-avea de unde să bănuie că impresia pe care a făcut-o atunci asupra tînărului Goethe — și anume că ar fi unul din cele mai mari spirite ale epocii — va rămîne neschimbată și după patruzeci de ani de prietenie.

¹¹ Sophie de La Roche (1731—1807), scriitoare germană, în tinerețe logodită cu Wieland, a păstrat după căsătoria ei cu contele la Roche relații de prietenie cu Wieland. Goethe fusese scurt timp invitatul Sophiei la Ehrenbreitstein, unde se împrietenise cu Maximiliane, fiica scriitoarei, viitoarea mamă a poetului romantic Clemens Brentano (1778—1842) și a Bettinei Brentano (1785—1859), autoare a cunoscutei cărți *Goethes Briefwechsel mit einem Kinde* (1835).

¹² J.W. Goethe, *Din viața mea...*, op. cit., p. 212.

¹³ Johanna Fahlmer, una dintre femeile sensibile, iubitoare de frumos, care făcea parte în acea perioadă din cercul prietenilor lui Goethe. Vezi și nota 7 la introducerea piesei *Stella*.

ZEI, EROI ȘI WIELAND

Mercur¹, pe malul râului Cocytus, întovărășit de două umbre²

MERCUR: Caron! Ascultă Caron! Grăbește-te să vii încoace³!

Dă-i zor! Cei pe care-i însoțesc se plîng de ți se rupe inima, că iarba le umezește picioarele și capătă guturai.

CARON: Grozavă seminție! De unde vin? Țsta-i iarăși un soi grozav. Ar putea trăi oricînd și oriunde.

MERCUR: Pe pămînt oamenii sînt de părere contrară. Totuși perechea s-a bucurat de vază acolo. Domnului literat nu-i lipsesc decît peruca și cărțile sale, iar megerei⁴ doar fardul și ducații. Cum merg lucrurile dincolo?

CARON: Bagă de seamă, dacă treci râul; s-a organizat o conspirație împotriva ta.

MERCUR: Cum asta?

CARON: Admet și Alcesta nu te pot suferi, Euripide să n-audă de tine... Și într-un acces de furie, Hercule te-a socotit bătăran prost, căruia n-o să-i vină niciodată mintea la cap.

MERCUR: Nu înțeleg o iotă din ce-mi spui.

CARON: Nici eu. Nu ai cumva, acum, în Germania o dispută cu un oarecare Wieland?

MERCUR: Nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta.

CARON: Nu-i treaba mea! Destul că ei sînt tare înfuriați.

MERCUR: Dă-mi voie să mă sui în barcă, vreau să trec cu tine dincolo, să văd ce se întîmplă.

Trec râul

EURIPIDE: Nu-i frumos ce ne-ai făcut nouă, vechilor și bunilor tăi prieteni, fraților și copiilor tăi. Să te alături unor inși care n-au nici urmă de sînge grecesc în vine, și ei să ne ia peste picior și să ne invidieze ca și cum ne-am mai bucura și de altceva decît de un pic de glorie și de respectul pe care ni-l poartă copiii, colo sus!

MERCUR: Pe Jupiter, nu vă înțeleg!

LITERATUL: Să fie oare vorba de „Mercurul german“?

EURIPIDE: Veniți de acolo? Adeveriți deci ce-am spus?

LITERATUL: O, da, paginile prețioase⁵ ale urmașilor lui Aristarh⁶ și ale poezilor pe care „Mercur“ le răspîndește desfată și învie speranța întregii Germanii.

EURIPIDE: Acum ați aflat-o și voi. Eu unul nu ies prea bine din grozavele lor scrisorele⁷.

LITERATUL: Lucrurile nu stau chiar așa. Domnul W. arată doar că el a fost în măsură să scrie o *Alcestă*; evitînd greșelile dumneavoastră, el a descoperit frumuseți mai mari; vina este a secolului în care ați trăit, a mentalității acelui timp și nu a dumneavoastră.

EURIPIDE: Greșeli! Vină! Secol! O, tu, înaltă și splendidă boltă a nesfîrșitului cer! Ce-am ajuns! Și tu, Mercur, răspîndești astfel de lucruri!

MERCUR: Sînt înmărmurit.

ALCESTA: Te afli într-o societate proastă și eu n-am cum s-o schimb în bine! Ptui!

ADMET: N-aș fi crezut, Mercur, că ești în stare de așa ceva!

MERCUR: Ori voibiți pe-nțeleș, ori plec! Nu-mi place să am de-a face cu oamenii într-o ureche!

ALCESTA: Pari surprins. Atunci ascultă. Nu de mult bărbatul meu și cu mine treceam prin dumbrava de dincolo de riul Cocytus unde, după cum știi, visele se-ntrupează, prind viață și vorbesc. Un timp ne-am delectat privind acele ființe fantastice, cînd deodată mă aud strigată pe nume de o voce nesuferită. Ne-am întors, și-n acele clipe ne-a fost dat să vedem două păpuși obișnuite, afectate, slabe și palide care își spuneau una alteia „Alcesta!“, „Admet!“, voiau să moară una înaintea celeilalte, scoteau niște sunete⁸ asemănătoare păsărilor și pînă la urmă s-au făcut nevăzute cu un trist croncănit.

ADMET: Era caraghios să vezi așa ceva. N-am înțeleș nimic, pînă cînd a coborît la noi, nu de mult, un tînăr student, care ne-a comunicat marea noutate că un oarecare Wieland, fără să fie rugat, după cum n-a fost rugat nici Euripide, ne-a făcut cinstea să ne țintuiască la stîlpul infamiei. Și ne-a recitat întreaga piesă pe din afară, de la un cap la altul. Dar nimeni n-a rezistat, în afară de Euripide, care era curios și pe deasupra e un autor cunoscut.

EURIPIDE: Da, și ce-i mai grav este că în foile pe care tu le distribui, W. a elogiât importanța *Alcestei* sale iar pe mine m-a luat la refec și m-a făcut de două parale.

MERCUR: Cine-i acest Wieland?

LITERATUL: Consilier de curte și preceptor al prinților la Weimar.

MERCUR: Chiar de-ar fi preceptorul lui Ganimed, să facă bine să mi se înfățișeze. E tocmai timpul somnului și bagheta mea scoate ușor sufletul din trup.

LITERATUL: Va fi o mare plăcere pentru mine să cunosc cu ocazia asta un om atît de mare.

Apare umbra lui Wieland cu scufie.

WIELAND: Lasă-ne singuri, dragul meu Jacobi⁹.

ALCESTA: Vorbește în somn.

EURIPIDE: Se vede prea bine cu ce oameni are de-a face!

MERCUR: Trezește-te! Aici nu-i vorba de nici un Jacobi. Ce-i cu Mercur? Cu „Mercurul“ dumitale? Cu „Mercurul german“?

WIELAND *jelindu-se*: Au scos o ediție neautorizată¹⁰.

MERCUR: Nu ne interesează. Privește și ascultă!

WIELAND: Unde mă aflu? Unde m-a purtat visul?

ALCESTA: Eu sînt Alcesta.

ADMET: Și eu Admet.

EURIPIDE: Pe mine mă cunoașteți?

MERCUR: De unde să te cunoască? Dînsul este Euripide și eu sînt Mercur. Ce-ați rămas așa mirat?

WIELAND: Să fie oare un vis ceea ce văd în fața ochilor? Și totuși imaginația mea n-a creat niciodată asemenea închipuiri! Dumneata să fii Alcesta? Cu talia¹¹ asta? Iertați-mă! Nu știu ce să spun.

MERCUR: Să revenim la problemă: de ce defăimați numele și vă purtați atît de hain cu acești oameni cinstiți?

WIELAND: Nu mă știu vinovat cu nimic. În ceea ce vă privește, îmi pare că ați putea ști că nu datorăm numelui vostru nici un respect. Religia noastră ne interzice să recunoaștem și să venerăm vreun adevăr, vreo măreție, bunătate sau frumusețe din afara ei. De aceea numele voastre sînt ciuntite, iar coloanele voastre sînt sfărîmate și lăsate în voia soartei. Și vă asigur că nici măcar nu mi-a venit în minte numele elinului Hermes, cel pe care ni-l înfățișează autorii de mitologii. Nu m-am gîndit la nimic cînd am dat numele revistei. Este ca și cum aș fi spus un cuvînt oarecare: florilegiu, antologie...

MERCUR: Este vorba totuși de numele meu.

WIELAND: N-ai văzut niciodată, în trecere, figurînd pe o tabacheră silueta dumitale cu aripi la cap și la picioare, cu bastonul lui Esculap în mină și nu ți-ai zărit chipul pe baloturi de marfă și pe butoaie?

MERCUR: Ei da, asta-i altceva. Atunci vă iert. Și voi, ceilalți, sper că nu mă veți mai chinui în viitor. Astfel știu că la ultimul bal mascat, un preanobil domn a îmbrăcat peste pantaloni și vestă o jachetă de culoare roșu deschis și și-a agățat la cap și picioare niște aripi, voind să convingă pe cei din jur, în ciuda trupului său de amfibie, că este Mercur.

WIELAND: Asta-i o părere. Asemeni desenatorului meu de vignete¹², am luat prea puțin în considerare statuia dumitale păstrată la Florența¹³.

MERCUR: Atunci rămîi cu bine. Așadar, v-ați convins că fiul lui Jupiter n-a ajuns încă atît de rău încît să se asocieze cu orice soi de oameni. *Iese.*

WIELAND: În cazul ăsta îmi iau și eu rămas-bun.

EURIPIDE: Nu și de la noi. Mai avem încă de discutat.

WIELAND: Sînteți Euripide și am mărturisit în public stima mea profundă pentru dumneavoastră.

EURIPIDE: Mare cinste! Se pune întrebarea în ce măsură lucrarea dumneavoastră vă îndreptățește s-o calomniați pe a mea. Să scrieți cinci scrisori, nu numai pentru a elogia — ceea ce vi s-ar mai putea ierta —, în fața publicului dumneavoastră de ambe sexe, o dramă atît de mediocră, încît eu, ca rival compromis, aproape am adormit citind-o, ci și pentru a prezenta pe bunul Euripide ca pe un amărit de concurent, căruia i-ați luat-o înainte.

ADMET: Vreau să vă reamintesc că și Euripide s-a dovedit a fi un poet, și de cînd trăiesc n-am considerat pe poeți cu nimic mai mult decît ceea ce sînt. Dar e un om cumsecade și pe deasupra și compatriotul nostru. Ar fi trebuit să vă dea de gîndit dacă nu cumva bărbatul născut în vremea cînd Grecia servea o lecție lui Xerxe, bărbatul care a fost prietenul lui Socrate și ale cărui piese au influențat secolul său, ceea ce nu s-ar putea spune despre ale dumitale, dacă acest bărbat nu ar fi fost mult mai în stare să evoce umbrele lui Alcesta și Admet decît dumneata. Acest fapt ar fi trebuit să-ți impună o adîncă venerație, de care întregul și prealuminatul vostru secol plin de literați nu-i capabil.

EURIPIDE: În cazul în care piesele dumneavoastră au salvat ca și ale mele, viața atîtor oameni, aveți dreptul să vorbiți.

WIELAND: Publicul meu, Euripide, nu-i identic cu al dumneavoastră.

EURIPIDE: Nu asta-i problema. Să ne referim la greșelile pe care le-am comis, la imperfecțiunile piesei mele, pe care dumneata le-ai fi evitat.

ALCESTA: Să vă spun eu, care, ca femeie, pot face afirmații fără să stîrnesc vîlvă. Este posibil ca *Alcesta* dumitale să fi părut verosimilă și să fi amuzat femeiuștile și bărbăteii epocii dumitale și poate că a trezit chiar ceea ce numiți emoție. Eu m-am simțit însă străină de ea, așa cum melodia unei citere dezacordate ți se pare străină. Piesa lui Euripide însă am ascultat-o pînă la capăt, înfiorată uneori de bucurie, alteori însă am suris.

WIELAND: Principesă!

ALCESTA: Ar trebui să știi că aici, unde te afli, titlurile princiare nu au preț. Aș dori să poți simți în ce măsură Euripide a reușit să redea mult mai bine decît dumneata povestea mea și a lui Admet. Eu mi-am dat viața pentru soțul meu; nu se pune problema unde și cînd. Discutăm despre *Alcesta* dumitale și despre *Alcesta* lui Euripide.

WIELAND: Puteți contesta faptul că am tratat totul cu mai multă delicatețe?

ALCESTA: Ce înseamnă asta? Este de ajuns că Euripide a știut de ce a scris tragedia ce-mi poartă numele. Dumneata însă nu știi. Și tot atît de puțin ai știut să redai dimensiunea sacrificiului pe care l-am făcut de dragul bărbatului meu.

WIELAND: Ce vreți să spuneți?

EURIPIDE: Lasă-mă să-i explic eu, Alcesta. Iată cuprinsul „greșelilor” mele. Un rege în floarea vîrstei este prins de ghearele morții în timp ce gusta din plin fericirea. La gîndul că-l vor pierde pe bunul, preabunul rege, familia, poporul sînt cuprinși de disperare, iar Apollo, mișcat de atîta jale, silește Parcele să primească altă viață în schimb. Și din această clipă toți sînt cuprinși de tăcere: tatăl, mama, prietenii, poporul, iar el, la hotarul morții, adastă arzînd de sete de viață și privește în jur spre a vedea un chip care să exprime voința de-a se dărui; dar pretutindeni domnește liniște... pînă apare ea, ființa unică, gata să sacrifice frumusețea și viața ei în schimbul vieții

soțului sortit pieirii și să coboare în infern, printre morții cei lipsiți de speranță.

WIELAND: Despre toate acestea am scris și eu.

EURIPIDE: N-aș spune! Personajele dumitale fac toate parte din marea familie umană, căreia i-ai atribuit, drept moștenire, demnitatea, o calitate pe care Dumnezeu știe de unde ați dedus-o voi, poeții, care vă plasați pe ruinele moștenirii eline. Personajele dumitale se aseamănă unul cu celălalt ca ouăle și le-ai amestecat făcînd din ele un scrob lipsit de semnificație. E vorba de o femeie care vrea să moară în locul bărbatului ei, de un bărbat care vrea să moară în locul soției sale, de un erou dispus să-și dea viața pentru amîndoi, astfel încît pînă la urmă nu rămîne nimic altceva decît plictisitoarea piesă *Parthenia*¹⁵, pe care ești tentat s-o scoți din tufiș ca pe un berbec de coarne pentru a pune odată capăt calamității.¹⁶

WIELAND: Dumneavoastră vedeți lucrurile altfel.

ALCESTA: Asta-i și bănuiala mea. Dar spuneți-mi: Ce sens ar avea jertfa Alcestei, dacă bărbatul ei o iubea mai mult decît își iubea propria sa viață? Căci un bărbat a cărui unică fericire constă în dragostea față de soție, ca în cazul lui Admet al vostru, ar fi fost aruncat prin jertfa ei în brațele unei morți de două ori mai amare. Filemon și Baucis au cerut să moară împreună, și Klopstock al vostru, care printre voi este totuși un adevărat om, își înfățișează îndrăgostiții întrecîndu-se: „Daphnis, eu voi muri după tine”¹⁷. Admet trebuia deci să iubească viața, s-o iubească foarte mult, ori eu am fost... ce să fi fost?... O comediantă... un copil... ajunge, faceți din mine ce doriți.

ADMET: Și Admet pe care nu-l puteți suferi, pentru că se agață de viață. Ați văzut oare vreodată moartea cu ochii? Sau ați gustat vreodată din preaplinul fericirii? Vorbiți ca flămînzii măriniimoși.

WIELAND: Numai lașii se tem de moarte.

ADMET: Să pieri în luptă ca un erou e altceva! Dar de moarte obișnuită se teme fiecare, chiar și eroul. Asta-i în firea lucrurilor. Crezi oare că eu mi-aș fi cruțat viața, că nu mi-aș fi salvat soția din mîna dușmanului sau nu mi-aș fi apărut cu prețul vieții avutul? Și totuși...

WIELAND: Vorbiți ca ființe ce aparțineți altei lumi, folosiți un limbaj ale cărui cuvinte le percep, dar al căror sens îmi scapă.

ADMET: Vorbim elina. Îți este atât de greu de înțeles? Admet...

EURIPIDE: Nu uitați că dînsul aparține unei secte¹⁸ care vrea să convingă pe toți bolnavii de dropică sau de tuberculoză, pe toți cei grav răniți la cap sau la picioare că, odată morți, sufletele lor vor fi mai vii, spiritele mai puternice și trupurile mai viguroase. Asta își închipuie el.

ADMET: Se prefacă doar. Ai încă simțire omenească în adevăratul înțeles al cuvîntului și deci te poți transpune în locul lui Admet al lui Euripide.

ALCESTA: Bagă de seamă și întreab-o pe soția dumitale!

ADMET: Așadar, un tînăr rege, întreg la trup și suflet, care primise de la tatăl său regatul cu drept de moștenire, turme și moșii și care trăia cu îndestulare gustîndu-și fericirea și bucurîndu-se de toate în tihnă; un rege care nu avea nevoie decît de oameni care să se bucure împreună cu el și după cum era și firesc i-a găsit, n-a conținut să-i copleșească cu daruri și să-i iubească, pentru ca și ei să-l iubească la rîndul lor; în sfîrșit un rege care cîștigase într-atît prietenia zeilor și a muritorilor, încît la masa lui, Apolo a uitat de Olimp... și acest rege să nu dorească a trăi o veșnicie? Iar bărbatul acesta avea o soție...

ALCESTA: Și dumneata ai una și nu înțelegi. Aș vrea să explic asta tinerei fete cu ochi negri de-acolo. Fată frumoasă, vrei să asculți spusele mele?

FATA: Ce doriți de la mine?

ALCESTA: Fără îndoială ai iubit pe cineva.

FATA: Ah! Desigur!

ALCESTA: Și-l iubeai din toată inima, astfel încît în unele clipe fericite simțeai că ai fi în stare să-ți dai viața pentru el?

FATA: Ah! Doar am murit neputînd trăi fără dînsul. Un destin potrivnic ne-a despărțit și n-am mai putut supra-viețui.

ALCESTA: Iată prototipul *Alcestei* dumitale, domnule Wieland! Spune-mi acum, draga mea copilă, părinții tăi s-au iubit cu tandrețe?

FATA: În comparație cu dragostea noastră, a lor nu era decît umbra ei. Dar se prețuia din adîncul inimii unul pe celălalt.

ALCESTA: Și crezi că dacă mama ta ar fi fost în pericol de moarte și tatăl tău s-ar fi oferit să-și jertfească viața pentru salvarea ei, dînsa ar fi primit și i-ar fi fost recunoscătoare?

FATA: Sînt sigură.

ALCESTA: Și reciproca este valabilă; ai deci, domnule Wieland în acest caz pe *Alcesta* lui Euripide.

ADMET: A dumitale este pilduitoare pentru copii, cealaltă pentru oameni cinstiți, care au îngropat deja una sau două neveste.¹⁹ Că simpatizezi²⁰ cu publicul este necesar și justificat.

WIELAND: Dați-mi pace, sînteți oameni neobișnuit de grosolani, cu care nu am nici în clin nici în mîneacă.

EURIPIDE: Mai ascultă doar cîteva vorbe.

WIELAND: Fii scurt.

EURIPIDE: Nu vor fi cît cinci scrisori²¹ ale dumitale, ci doar substanță pentru atîtea. Însușirea cu care te mîndrești atîta, adică cea de-a închea și rotunji în așa fel acțiunea unei piese, încît să poată fi reprezentată pe scenă, este desigur un talent, dar unul foarte mic.

WIELAND: Habar n-aveți ce chin înseamnă!

EURIPIDE: Te-ai lăudat destul²²! Totul, judecat la rece, nu-i decît știința de-a ciopîrți și de-a uniformiza natura și adevărul după statute încropite încetul cu încetul în cursul timpului, potrivit obiceiurilor și convențiilor teatrului.

WIELAND: N-o să mă convingeți că lucrurile stau altfel.

EURIPIDE: Atunci bucură-te de faimă printre cei de un fel cu tine și lasă-ne în pace.

ADMET: Liniștește-te, Euripide! Pasajele în care-și bate joc de tine îi încredințează propria-i creație. Dacă ar fi înțelept, ar căuta să plătească un preț greu pentru răscumpărarea atît a acestor pasaje cît și a notelor la Shakespeare²³ și ar trebui s-o facă. Dar el vine și mărturisește: În acest caz simțirea mi-a fost stearpă.

EURIPIDE: N-ai simțit nimic citind prologul meu, care este o capodoperă! Căci dacă tu o faci, de ce n-aș vorbi și eu în asemenea termeni despre creația mea? Nu simți într-adevăr nimic cînd intri în casa primitoare a lui Admet?

ALCESTA: Nu prețuiește ospitalitatea, vezi bine!

EURIPIDE: Și-n prag te întîmpină Apollo, zeul prietenos al casei, care iubindu-l din toată inima pe Admet, îl smulge mai întîi din brațele morții și vede apoi, ce jale!, cum tocmai cea mai bună dintre soții îi răscumpără viața. Nu mai poate salva nimic și se depărtează plin de tristețe, pentru ca atingerea cu lumea întunecată a celor fără de viață să nu-i întineze puritatea. Și atunci intră, învăluită în negru, cu spada puterii ei perfide în mînă, regina morților²⁴, însoțitoarea spre Orcus, soarta nemi-loasă, și-l muștră pe zeul care în bunăvoința sa mai zăbovise, o amenință pe Alcesta și, ca urmare, Apollo părăsește casa și pe noi, cei care asistăm la toate acestea. Și noi oftăm împreună cu corul lăsat și el în voia sorții. Ah, dacă ar mai trăi încă Esculap, fiul lui Apollo, care cunoștea buruienile și fiecare balsam, Alcesta putea fi salvată! Căci Esculap învia morții, dar a fost lovit de trăsnetul lui Jupiter, care nu îngăduia vreunei ființe să trezească din somnul veșnic pe cei ce hotărîrea sa necruțătoare îi destinase pierii²⁵.

ALCESTA: Nu te-a fascinat imaginația oamenilor, care auzi-seră de la părinții lor de un bărbat făcător de minuni, înzestrat cu forța de-a supune moartea atotputernică? Nu s-a trezit în tine dorința, speranța, credința: De-ar apărea unul din această seminție! De-ar veni semizeul într-ajutorul fraților săi!

EURIPIDE: Și iată-l că vine, apare Hercule și strigă: Este moartă! moartă! Ai dus-o, însoțitoare neagră și oribilă, în Orcus și i-ai tăiat cu spada ta neiertătoare părul drept ofrandă. Sînt fiul lui Jupiter și îndrăznesc să mă împotrivesc ție. Te voi pîndi la mormînt, unde bei sîngele răpușilor sacrificați, și o să te prind, zeiță a morții, și o să te înșfac cu brațele mele, pe care nici un muritor și nici un zeu nu le poate desface și ori o să mi-o redai pe Alcesta, soția iubită a lui Admet, ori eu nu sînt fiul lui Jupiter.

HERCULE *apare*: Ce tot vorbiți despre fiul lui Jupiter? Eu sînt fiul zeului zeilor!

ADMET: Te-am trezit cumva din somnul tău adînc?

HERCULE: Ce-i cu gălăgia asta?

ALCESTA: Ei, iată-l pe Wieland.

HERCULE: Unde-i?

ADMET: Aici de față.

HERCULE: Țasta? Ei, nu-i prea voinic. Așa mi l-am și închipuit. Este insul care vorbește tot mereu de Hercule?

WIELAND: N-am nimic de-a face cu dumneata, colosule.

HERCULE: Nu cumva ai avut impresia că sînt pitic?

WIELAND: Hercule al meu apare ca un bărbat bine făcut, de talie mijlocie.

HERCULE: Eu, de talie mijlocie!

WIELAND: Dacă dumneata ești Hercule, atunci eu nu m-am referit la dumneata.

HERCULE: Este numele meu de care sînt mîndru. Știu prea bine ce se întîmplă cînd o secătură nu-și mai poate găsi o emblemă printre urși, grifoni și mistreți; îl alege pe Hercule. Ca zeitate nu ți-am apărut niciodată în vis.

WIELAND: Mărturisesc că-i primul vis de acest fel.

HERCULE: Atunci pătrunde în adîncul sufletului tău și cere zeilor iertare pentru notele tale despre Homer²⁶, în care noi îți părem prea mari. Asta cred și eu, prea mari pentru puterea ta de înțelegere.

WIELAND: Într-adevăr, sînteți covîrșitori. Nu mi-am imaginat niciodată așa zeii!

HERCULE: Nu-i vina mea că dumneata ai o fantezie atît de debilă. Cine este Hercule²⁷ al tău, de care ești așa de mîndru? Și ce urmărește el? În numele... virtuții! Ce semnifică această deviză? Ai văzut tu cumva virtutea, Wieland? Am trecut și eu prin lume, dar n-am întîlnit așa ceva.

WIELAND: Virtutea în numele căreia Hercule întreprinde totul vă este necunoscută?

HERCULE: Virtute! Am auzit cuvîntul abia aici, de la cîțiva indivizi fără minte, care n-au putut să-mi dea nici un fel de explicație.

WIELAND: Nici eu nu sînt în stare de mai mult. Dar să nu ne pierdem timpul vorbind. Aș fi dorit să fi citit creațiile mele poetice²⁸, pentru că ați fi constatat că eu însumi respect prea puțin virtutea. Este o noțiune ambiguă.

HERCULE: Este o ineptie, ca orice fantezie care nu face casă bună cu mersul lumii. Virtutea dumitale îmi pare ca un centaur; atîta timp cît aleargă la trap în imaginația dumitale — ce puternic, ce minunat pare! Și dacă un sculptor ni-l înfățișează — ce formă supraomenească! Faceți-i o disecție anatomică și veți găsi patru plămîni, două inimi și două stomacuri. Piere în clipa nașterii, ca

orice alt monstru, sau n-a fost creat niciodată decît de mintea dumneavoastră.

WIELAND: Totuși virtutea trebuie să fie ceva, să existe undeva.

HERCULE: Pe barba eternă a tatălui meu! Dar cine s-a îndoit de asta? Și-mi pare că sălășluia la noi, la semizei și eroi. Crezi oare că noi trăiam ca animalele, pentru că cetățenii voștri se minunează de timpurile în care domnea dreptul pumnului? Aveam oameni tare cumsecade printre noi!

WIELAND: Pe cine considerați voi oameni cumsecade?

HERCULE: Pe cel care dăruiește ceea ce are. Și cel mai înzestrat de natură e cel mai cumsecade. Dacă unul avea un surplus de forță, îi bătea pe ceilalți. Și se înțelege de la sine, un bărbat adevărat n-are de-a face cu adversari inferiori lui, ci doar cu egalii săi, ba chiar cu cei mai puternici decît el. Și de era unul mai bogat în sămînță, făcea femeilor atîția copii cîți doreau ele, chiar fără să fie rugați. După cum eu însumi am zămislit într-o noapte cincizeci de băieți. Dacă cumva îi lipseau amîndouă însușirile, iar cerul îi dăruise moștenire averi s-ajungă la mii de oameni, el își deschidea porțile și ura miilor de oameni bun-venit, pentru ca ei să se bucure împreună cu el de bogăția sa. Și printre aceștia se afla Admet cel care poate fi socotit, fără îndoială, în această piesă cel mai cumsecade.

WIELAND: Majoritatea însușirilor amintite sînt socotite în timpurile noastre drept vicii.

HERCULE: Vicii, iată din nou un cuvînt cu rezonanță! Nu realizați decît jumătăți de măsură, pentru că vă imaginați virtutea și viciul ca două extreme între care oscilați.²⁹ În loc să considerați drept pozitivă, ba chiar optimă, o comportare situată pe la mijloc; așa fac încă țăranii voștri, argații și slujnicele.

WIELAND: Dacă ați face cunoscute aceste convingeri în secolul meu, ați fi ucis cu pietre. Pe mine m-au declarat eretic doar pentru că am atacat un pic virtutea și religia.

HERCULE: Ce-o fi aici de atacat? M-am războit cu caii, cu antropofagii și balaurii, dar niciodată cu norii, orice formă ar fi luat. Un om deștept lasă norii în voia vîntului care i-a adunat, să-i destrame din nou.

WIELAND: Ești un monstru! Îl defăimezi pe Dumnezeu!

HERCULE: Tot nu poate să-ți intre în cap? Doar Hercule a lui Prodicus³⁰ e omul tău. Omul unui belfer pedant. Un Sylvio³¹ imberb la răscruce. Dacă aș fi întâlnit eu femeile acelea, vezi, le-aș fi luat una sub un braț, alta sub celălalt, și amîndouă ar fi trebuit să vină cu mine. În chestii din astea Amadis³² al tău nu-i prost, să fim drepti cu tine.

WIELAND: Dacă mi-ați cunoaște concepțiile, ați gîndi altfel despre persoana mea.

HERCULE: Știi destul. Dacă n-ai gemut prea mult sub povara înrobitoare a legilor tale etice, ai mai fi putut să ajungi și tu ceva. Căci nici acum nu te-ai eliberat încă de falsele tale idealuri. Nu poți înțelege cum un semizeu se poate îmbăta și purta ca un bătăran în ciuda însușirilor sale suprapămîntene. Și ți se pare cu neputință să înjosești un bărbat, făcîndu-l să bea pînă cade sub masă sau ducîndu-l în culcușul unei fete. Pentru că domnia ta se sperie de cuvinte.

WIELAND: Vă las cu bine.

HERCULE: Vrei, așadar, să te trezești. Încă o vorbă. Ce să cred despre rațiunea unui om, care, la vîrsta de patruzeci de ani, face mare caz că a scris cinci, șase cărți³³, nu glumă, despre o fată frigidă care se culcă alături de trei patru bărbați, cu care face dragoste pe rînd? Și că bărbații se simt ofensați, dar mușcă din nadă. Nu văd deloc...

PLUTO *din culise*: Ei, ce-i gălăgia asta afurisită acolo, afară! Hercule, vocea ta se aude pretutindeni. Nici nu te poți culca în liniște cu nevasta, dacă ea n-are nimic împotriva!

HERCULE: Rămîneți cu bine, domnule consilier!

WIELAND *deșteptîndu-se*: Spun ce le trece prin minte; să vorbească cît vor, nu mă interesează!³⁴

1 În întreaga farsă, Goethe se referă atât la zeul Mercur, cât și la revista lui Wieland, intitulată „Mercurul german“ (Der deutsche Merkur), pe scurt „Mercur“.

2 Este vorba de umbra unui critic și cea a unui scriitor.

3 Situația inițială, trecerea rîului în barca lui Caron, este preluată din scrierea lui Johann Jacobi (1740—1814) intitulată „Elysium“, apărută în 1770. Poetul colabora la revista mai sus citată a lui Wieland.

4 *Una dintre Furii*: aici în sensul de femeie nesuferită.

5 Goethe se referă la publicarea *Scrisorilor* unor filologi și poeți în paginile revistei „Mercurul german“. Wieland însuși făcuse în cinci *Scrisori către un prieten* (J.G. Jacobi) considerații despre *Alcesta*, relevînd noua interpretare a legendei eline.

6 *Aristarh*, celebru gramatician alexandrin din sec. al II-lea î.e.n. În contextul dat, Goethe se referă la filologi.

7 Referire directă la genul scrisorii abordat pe atunci ca modalitate de dezbatere literară și filozofică a diferitelor opinii. Vezi și nota 5.

8 Aluzie la caracterul de *Singspiel*, de operă al *Alcestei* lui Wieland.

9 Goethe ironizează modul în care Wieland se adresase în *Scrisorile mai sus citate* lui J.G. Jacobi.

10 Wieland se referise realmente în revista sa la o ediție neautorizată a acesteia.

11 Goethe îl ironizează pe Wieland (care se miră de faptul că *Alcesta* nu poartă corset, așa cum era moda în sec. al XVIII-lea) pentru că în opera sa actrița apăruse într-o rochie la modă atunci: foarte strînsă în talie și cu crinolină.

12 Primul număr al revistei lui Wieland avea o vignetă care îl reprezenta pe Mercur.

13 Este vorba de celebra statuie a lui Giovanni da Bologna.

14 Plutarh menționează că atenienii căzuți prizonieri și-au redobîndit libertatea de la învingătorii lor sicilienii, recitînd versuri din Euripide.

15 Wieland subliniase în *Scrisorile către un prieten* publicate în revista „Mercurul german“ că inventase figura Partheniei, ceea ce ar fi dus la înnobilarea slujitorilor care apar în piesă.

16 O referire la un pasaj din Vechiul Testament; Cartea lui Moise, capitolul 22, 13: În clipa în care Avraam vrea să-l jertfească pe fiul său Isaac, și îngerul îl oprește, el vede un berbec care și-a încurcat coarnele într-un tufiș. Avraam înțelege că Dumnezeu i-a pus doar credința la încercare și jertfește berbecul în locul fiului său.

17 Este vorba de oda lui Klopstock intitulată *Daphnis și Daphne* (mai târziu *Selmar și Selma*), în care fiecare dintre cei doi ce se iubesc vrea să-l cruțe pe celălalt de durerea de-a supraviețui morții sale.

18 Goethe critică prin Euripide apoteozarea morții, specifică concepției creștine, apoteoză inclusă de Wieland în *Scrisori parvenite de la morți*.

19 Goethe se referă la două situații diferite: prima este cea a fetei îndrăgostite care moare de durere și reprezintă varianta lui Wieland; a doua se constituie în jurul soțiilor care din dragoste și stimă își jertfesc conștient viața unul pentru celălalt, așa cum este cazul în *Alcesta* lui Euripide.

20 Aluzie la *Simpatiiile* (*Sympathien*) lui Wieland, scriere apărută în 1755.

21 Goethe se referă tot la *Scrisorile către un prieten* în care Wieland expusese și probleme de tehnică teatrală, încercând să justifice soluțiile alese.

22 Încălzindu-se, Euripide începe să-l tutuiască pe Wieland.

23 Wieland adăugase traducerii sale din Shakespeare note în care interpreta opera marelui dramaturg în lumina principiilor tragediei clasice.

24 Goethe pornește de la traducerea lui Brumoy: *Théâtre des Grecs*, Paris, 1730, și folosește pentru „reine des ombres” — „regina morților”.

25 Goethe completează cerul din piesa lui Euripide de la: „care nu îngăduie...” până la sfârșitul frazei, exersându-se astfel în arta tragediei eline.

26 În *Noul Amadis* (*Der neue Amadis*), o epeee comică în versuri, apărută în 1771, Wieland făcuse în note considerații despre eroii lui Homer.

27 Autorul satirei se referă la un pasaj în care Hercule, purtător al concepției etice a lui Wieland, spune: „Tu al cărei nume îl port pe frunte, tu pentru care îndrăznesc și înfăptuiesc totul, o, virtute!”. Și înainte de a porni spre infern, Hercule îi spune lui Admet: „Îmbărbătează-te, e voia zeilor.”

28 Goethe se referă la povestirile în versuri *Idris* și *Musarion*.

29 Un reproș adus pe nedrept lui Wieland.

30 În cantata sa *Opțiunea lui Hercule* (*Die Wahl des Herkules*), publicată în 1773 în revista „Mercurul german”, Wieland pornise de la

alegoria sofistului Prodicus, în care voluptatea și virtutea își dispută sufletul lui Hercule. Alegoria este citată de Xenofon în *Memoriile* sale.

31 Don Sylvio este personajul principal al primului roman al lui Wieland, intitulat *Aventurile lui Don Sylvio de Rosalva* sau *Victoria naturii asupra exaltării* (*Die Abenteuer des Don Sylvio von Rosalva oder der Sieg der Natur über die Schwärmerei*, 1764).

32 Referire la epopeea comică în versuri, apărută sub titlul *Noul Amadis*.

33 În celebrul său roman evolutiv *Agathon*, Wieland adăugase ediției a doua, apărută în 1773, *Povestea Danaei* (*Die Geschichte der Danae*).

34 Fraza atașată din *Scrisorile către Mercur* (*Merkurbriefe*) îi aparține lui Wieland și se îndreaptă împotriva adversarilor *Alcestei*.

CLAVIGO

O tragedie

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

ÎN IARNA anului 1774, Goethe citește în cercul prietenilor care se întâlneau în fiecare vineri, din caietul al IV-lea al *Memo-riilor*¹ lui Beaumarchais. Reacția acestora este entuziastă, și Anna Sibylle Münch îi propune tinărului poet să scrie o piesă pe tema inclusă în subtitlul *Fragment de mon voyage en Espagne*. Goethe acceptă și în curs de numai opt zile așterne pe hîrtie tragedia *Clavigo**. Dar nici imboldul tinerei fete, nici trăirea livrescă oferită de *Memorii* nu explică decît circumstanțele externe ale genezei. Chiar asocierea acestor elemente cu irepresiva dorință de-a confesa vina pe care și-o asumase dispărînd pe neașteptate din preajma lui Friederike, cu impulsul de-a justifica hotărîrea sa și de-a se purifica, potențînd artistic tema „nevinovăția sedusă“, este ușor forțată. Goethe depășise, în cei patru ani care-l despărteau de idila de la Sesenheim, criza sufletească, trăirea însăși aparținea irevocabil domeniului amintirii filtrate. Nici măcar motivul fetei părăsite, unul dintre motivele preferate ale mișcării Sturm und Drang și totodată sublimare poetică a acelei experiențe, nu constituie miezul tragediei *Clavigo*².

¹ *Quatrième mémoire à consulter pour Pierre Augustin Caron de Beaumarchais*, semnat de scriitorul francez (1732—1799) cu același nume, volum apărut în luna februarie a anului 1774.

* **Bibliografie:** G. Grempler: *Clavigo*, Halle 1911; J.A. Franzen, *Goethe und Beaumarchais*. În *Neophilologus*, 1, 1915; O. Spiess: *Die dramatische Handlung in Goethes „Clavigo“* [...], Erlangen, 1918; E. Feise: *Zum Problem von Goethes „Clavigo“*. În *Studies in German Literature in Honor of A.R. Hohlfeldt*, Madison/Wis. 1925; E. Feise: *Xenion, Themes, Forms and Ideas in German Literature*, Baltimore 1950; H.I. Meessen: *Clavigo* [...] in *Goethes Personal and Dramatic Development*. În *Goethe, Bicentennial Studies*, herausgegeben von H.J. Meessen, Bloomington 1950; E. Staiger: *Goethe, I*, Zürich 1952; Wolfgang Leppmann: *Clavigo*. În *GD.NJ* (Walter Hinderer) pp. 78—87.

² Textul original în *WA I*, vol. 11, pp. 47—124. Alte ediții critice consultate: *FA* (R. Petsch) și *HA* (W. Kayser).

Transpuneri anterioare în limba română:

Clavigo. Tragedie în 5 acte. Traducțiune de Nicolae Miculescu. Cu portretul și biographia lui Goethe. București, 1872, 71 p.

Stella, Clavigo, Egnont. Trei tragedii în proză. Traducere de Traian Bratu, București, 1925, 259 p.

Semnificativă în contextul genezei este în schimb starea de spirit a poetului în momentul conceperii piesei. După succesul parțial și critica echivocă a dramei *Götz von Berlichingen*, Goethe dorește să se impună nu numai ca scriitor dramatic, ci și ca reprezentant al unei noi direcții în arta teatrală. O nestăpînită efervescență spirituală îl împingea obsesiv spre acest țel, o creativă demonie de a dramatiza orice trăire pusese stăpînire pe poet.

Ce-i oferea lui Goethe opera lui Beaumarchais și cum se comportă tînărul scriitor față de izvorul său literar?

În *Memorii*, Don Josef Clavijo y Flaxardo, cunoscut editor al revistei „El pensador“ și arhivar regal, se sustrage promisiunii de a se căsători cu Marie-Louise Beaumarchais și este chemat la ordine în primul rînd de ambasadorul francez acreditat la Aranjuez. La insistențele acestuia, Clavijo admite ca logodna să fie anunțată a doua oară, dar dispare în ultimul moment. Marie-Louise, care-i iertase prima trădare, suferă un șoc, dragostea ei se convertește în ură. Înștiințat de doamna Guilbert, sora mai mare, Beaumarchais, pe atunci profesorul de muzică al fiicei lui Ludovic al XV-lea, vine la Madrid și-l obligă pe Clavijo să-i dea o declarație, din care să reiasă că și-a călcat cuvîntul dat Marie-Louisei. Cu această hîrtie în mînă, el intenționează, în cel mai rău caz, să-l discrediteze la Curte pe cel ce-și călcase cuvîntul și să-i provoace destituirea. Beaumarchais îi dă însă timp de gîndire și-i promite să intervină pe lîngă Marie-Louise pentru a-i obține iertarea. Se împrietenește chiar cu el, contractul matrimonial este semnat de cei doi logodnici. Beaumarchais îi împrumută viitorului său cumnat bani și obține de la ministrul Grimaldi aprobarea pentru căsătorie. Abia după ce află că viitorul prezumtiv cumnat încearcă, prin repetate schimbări de domiciliu, să dispară, răspîndind în același timp zvonul în oraș că ar fi semnat declarația sub amenințare, Beaumarchais se decide să acționeze. El rezumă într-un memoriu situația, pleacă la Aranjuez și are norocul să întilnească în antecamera lui Grimaldi pe fostul ministru Whal. Acesta îl duce la rege unde lectura memoriului provoacă destituirea lui Clavijo. Beaumarchais mai rezolvă cîteva treburi cu care venise la Madrid, apoi se reîntoarce la Paris, nu fără a fi intervenit pentru iertarea păcătosului.

Goethe condensează acțiunea, care în *Memorii* consumă o lună, în trei zile și reduce spațiul dramatic la Madrid, ceea ce corespunde imperativului aristotelic. El își fundamentează piesa pe o concepție de viață a cărei sferă etică este precis delimitată: personajul principal calcă legile moralei tradiționale, se face vinovat, recunoaște greșeala comisă, ia asupra lui riscurile, restabilind ordinea vremelnic tulburată a unui univers închis. Opțiunea netă a dramaturgului pentru baza ideatică a dramei clasice, aristotelice este incontestabilă.

Dar dincolo de edificarea acestei structuri, marea înfăptuire a lui Goethe rămîne reliefaarea viguroasă a individualității personajului principal. Dăruit cu un real talent și dispunînd de o puternică viață afectivă, Clavigo tinde spre împlinire; oscilează însă între egoism calculat și sentimentalism, pendulează între glorie și dragoste. Dramatismul situației ce domină forul intim al personalității lui Clavigo, dramatism generat de incapacitatea de a rămîne ferm nu era desigur străin frământărilor tînărului Goethe. Dar pe cînd poetul știe să-și păstreze independența, datorită puternicei sale vocații, gradul mai redus al dotării lui Clavigo îi determină labilitatea și-l face vulnerabil, incapabil să dărime fără remușcări opreliștile. El nu-și poate îndeplini menirea trecînd, oricît de dureros ar fi, peste obligațiile morale. Plăsmuit astfel, Clavigo al lui Goethe nu are vigoarea poetică a unui Tasso și nu poartă ca Faust semnul emblematic al geniului. Spiritul său este însă deschis noului, frumosului, dragostei. Dotat cu imaginație fecundă și înzestrat cu darul de a scrie, Clavigo este prezentat de la începutul piesei ca om de litere. Vanitos, dornic să încînte prin revista sa femeile, el e preocupat de efectul exterior și nu de esența ființei sale. În ciuda lejerului său cinism și a ușoarei emfaze, e totuși obsedat să nu decadă din prețuirea măgulitoare a prietenului său Carlos. Literatura dramatică germană cunoaște puține cazuri în care personajul central să fie atît de subtil și atît de concis conturat³. Se află după abandonarea Mariei alături de Carlos, conștient de perspectiva reală a ascensiunii, dar cu o rană în suflet. N-o poate uita pe Marie, sublinierea afinităților care l-au legat de ea este sinceră. O clipă, reiterînd mental fapta comisă, se căiește. Dar momentul sincerității trece, avîntul dragostei și conștiința ce-l readuc pentru scurt timp în brațele Mariei dispar, pentru a face loc milei. Această ambianță psihologică, în care nici un sentiment nu poate dăinui, deoarece poartă în esența lui germenii plictisului și ai vremelniceii, acest simț moral oscilant sînt specifice atmosferei mișcării *Sturm und Drang*, al cărei strălucit reprezentant Goethe mai era încă.

Predispoziții contradictorii condiționează caracterul influențabil al personajului central. Răul își are rădăcinile adînc ancorate în caracterul eroului, ceea ce este esențial pentru tragedie. Labilitatea lui Clavigo se înrudește cu cea a lui Weislingen din *Götz von Berlichingen*, cu care are comun înfățișarea atrăgătoare, ambiția, dorința de-a fi prețuit și teama de-a lua o hotărîre. Dar Clavigo este într-un fel mai complex și, în orice caz, altceva decît un Weislingen, un Werther, un Fernando sau un Eduard. Pe el nu-l stăpînește doar demonul par-

³ Wolfgang Leppmann, *Clavigo, op. cit.*, p. 85.

venirii, într-o epocă în care acesta abia își arată colții. Tipologic el vedește caracteristici ale literatului, ale intelectualului. Dacă în *Memorii* totul se desfășoară în limitele unei întâmplări banale, foarte plauzibile, și Beaumarchais se întoarce nevătămat în Franța, iar Marie-Louise, femeie de treizeci și patru de ani, părăsește complet restabilită, la scurt timp după fratele ei, Spania; dacă norii negri sînt, așadar, risipiți și viața își reia cursul normal, în concepția dramatică a lui Goethe vinovatul e obligat să-și ispășească păcatul, spre a restabili echilibrul etic vremelnice deteriorat. Ca vinovăția lui Clavijo să apară tuturor de neiertat, Marie este sortită morții, iar el însuși piere străpuns de spada lui Beaumarchais. În mod cert Goethe a valorificat, pentru a da pregnanță deznodămîntului tragediei sale, motivul fratelui care-și răzbună sora, așa cum acest motiv îi era cunoscut din *Hamlet*, din balada populară germană⁴ sau engleză⁵, în care iubitul necredincios se întâlnește cu convoiul funebru al fetei seduse și părăsite și se străpunge cu un pumnal. Astfel, pe cînd în realitate — așa cum consemnează *Memoriile* — Clavijo își revine din lovitura suferită, își continuă activitatea publicistică, este numit director-adjunct al muzeului de istorie naturală din Madrid, traduce opera lui Buffon în spaniolă și-și încheie traiectoria terestră după Beaumarchais, în 1806, în piesă moartea unește pe cei doi.

Din carieristul rece, calculat, temător, al lui Beaumarchais, Goethe replămădește un ins simpatice, împovărat de slăbiciuni și înzestrat cu calități, capabil să impresioneze prin verosimilitate. Și nimeni nu poate contesta: tînărul poet a reușit să înobileze și să adîncească psihologic caracterul personajului inițial; ancorîndu-l într-un angrenaj bine delimitat al valorilor morale, el l-a făcut demn de eroul unei drame. Dar am putea spune că a izbutit chiar mai mult: prin tot ceea ce e omenesc în ființa eroului său, Goethe conturează un tip aproape nedeterminat istoric, și tocmai datorită acestei însușiri un personaj cu fizionomie morală foarte modernă.

În ceea ce-l privește pe Carlos, Goethe are mîna liberă. El singur mărturisește în *Poezie și adevăr* cum, sătul de intriganții înveninați de ură, împinși de invidie și răzbunare ce întretaie calea unei naturi nobile și o duc la pierzanie, hotărăște să dea glas, prin Carlos, vocii rațiunii și a adevăratei prietenii. Desigur, e o [explicație a poetului matur, care judecă de pe alte poziții creația sa din tinerețe. Martorul

⁴ Este vorba de balada *Despre stăpîn și slujnică* (*Vom Herrn und von der Magd*), pe care Goethe o culesese el însuși în Alsacia.

⁵ Ne referim la *Lucy and Collin*.

convingător este piesa însăși, din care reiese limpede că Don Carlos nu este un Iago. Ca toate personajele acestei piese, el este dotat cu o latură afectivă puternică, chiar dacă doar unilateral dezvoltată, sublimată într-un prețios și viril sentiment de prietenie. Convins că lui însuși nu-i este sortit să realizeze ceva deosebit în viață, proiectează visul său de mărire asupra prietenului, în care recunoaște un spirit superior; Carlos presupune că în sufletul lui Clavigo somnolează toate acele însușiri care, eliberate din lanțurile convențiilor, îl vor purta spre glorie. Dar Carlos se înșală; el supraapreciază calitățile intelectuale ale prietenului său, după cum subapreciază pasiunea și conștiința acestuia. Cele două personaje se completează, ele pot fi ipotetic contopite într-unul singur, disocierea realizată de Goethe urmărind să scoată în relief vocea rațiunii (Carlos) în luptă cu afectul și conștiința vinovată (Clavigo) pentru a conferi acțiunii dramatism. În Carlos, Goethe intrupează rațiunea nudă, așa cum era concepută de adepții mișcării *Sturm und Drang* ca forță devastatoare, chiar drept cauza diabolică a suferinței însăși; dar, deoarece ea există, trebuie luată în serios, pentru că aparține, ca și afectul, pasiunea, fantezia — vieții interioare a omului.

Raporturile Clavigo-Carlos conțin în germene pe cele ale cuplului antagonic Tasso-Antonio.

Marie nu are nimic din robusta și matura Marie-Louise a *Memoriilor*. Goethe își întinerește modelul — Marie are cel mult douăzeci și patru de ani — și-i atribuie o boală de inimă, agravată de purtarea bărbatului pe care-l adoră. În dăruirea ei, în sensibilitatea ei ultragiată, se aseamănă mai curînd cu Maria din *Götz von Berlichingen* sau cu Gretchen din *Faust*.

Goethe atribuie omului de lume care era Beaumarchais din *Memorii* unele trăsături specifice eroilor curentului *Sturm und Drang*. Comportarea sa, limbajul, gestica îl desemnează drept cea mai radicală figură din piesă. Impetuositatea personajului nu visează nici orînduirea lumii în care trăiește, nici nu se ridică la nivelul unei concepții de viață, ci se consumă în limitele afective trasate de întîmplarea nefericită a surorii sale.

Carlos, Buenco, Guilbert nu apar în *Memoriile* lui Beaumarchais; ele sînt personaje inventate, dar cu excepția lui Carlos, apar numai creionate. Goethe a dat curs liber fanteziei doar în măsura în care s-a ivit necesitatea dramatică de a transforma materialul brut al faptului de viață.

În acest sens piesa este modernă și Leppmann⁶ vede în ea o formă timpurie, precoce, a teatrului documentar, ivită cu două veacuri

⁶ Wolfgang Leppmann, *Clavigo, op. cit.*, p. 83.

înaintea unui gen specific epocii noastre. Desigur, cu o singură îngrădire: drama personajului central este individuală, cea a teatrului documentar colectivă.

Unele elemente ale tragediei *Clavigo*, viabile în epocă, răspîndesc astăzi parfumul perimat al unor vremuri apuse, altele au suferit o devalorizare: Un fiu apără onoarea familiei provocînd pe vinovat la duel, o promisiune de căsătorie nerespectată are urmări fatale, un frate răzbună cu spada onoarea surorii compromise, o tînără fată devine o jucărie în mîinile logodnicului...

Însăși rezolvarea conflictului, care aparține lui Goethe și numai lui, însăși modalitatea în care valorifică un vechi motiv frizează melo-drama.

Dar în pofida acestor rezerve, piesa își dezvăluie frumusețile celui care reușește să deslușească căldura prieteniei, pe care Carlos o îmbină dintr-o nevoie discretă de disimulare cu ironie sau chiar cu cinism, celui care percepe potențialul afectiv și profund uman, inclus în labilul *Clavigo*. Căci de evoluția titularului piesei și a prietenului său, de autenticitatea și căldura mesajului ce-l transmit dincolo de rampă depinde succesul sau căderea piesei.

Iar dacă luăm în serios mărturisirea făcută de Goethe în *Poezie și adevăr*, cum că ar fi intenționat să motiveze în felul său o situație dramatică, renunțînd la banalii intriganți, trebuie să recunoaștem că tînărul Goethe era impulsivat, în perioada preweimareană, de o încredere fenomenală în capacitatea sa poetică. Marcată de sentimentalismul european, drama *Clavigo* păstrează pe de o parte ceva din atmosfera romanelor lui Richardson, pe de alta ea se înscrie pe traiectoria tragediei burgheze germane, fondate de Lessing prin *Miss Sara Sampson* (1755).

Datorită însușirilor ei, *Clavigo*, această primă tragedie pe care Goethe a publicat-o sub numele său, s-a bucurat ca și *Faust I* de o prodigioasă longevitate scenică. O privire retrospectivă asupra reprezentării piesei dezvăluie circumstanțele deosebite de care ea s-a bucurat. În august 1774, la premiera din Augsburg, Beaumarchais se afla printre spectatori. Nu cunoștea suficient de bine limba germană pentru a-și putea da seama de subtilități, dar structura piesei i s-a dezvăluit cu deosebită claritate omului de teatru. La Hamburg, în 1775, renumitul actor Ludvig Schröder juca rolul lui Carlos. Scoaterea din repertoriu după cîteva spectacole, la insistențele ambasadorului spaniol, vorbește de impactul cu publicul și de reacția promptă a celor ce se socoteau vizați de o dezvăluire a adevărurilor incomode. Piesa a văzut apoi lumina rampei la Dresda, Gotha și Frankfurt.

La Stuttgart, ea a fost aleasă de Fr. Schiller, pe atunci elev al școlii militare, pentru a fi jucată în ziua de naștere a principelui Karl Eugen, rolul titular rezervându-și-l însuși viitorul dramaturg. Goethe o regizează la Weimar în 1786, iar la Viena premiera are loc în 1786. În 1810, Iffland⁷ preia la Berlin regia piesei. Dar *Clavigo* n-a trezit interesul publicului doar în epoca denumită de H.A. Korff „die Goethezeit“, La Hamburg, în 1969, Fritz Kortner o oferă în viziunea sa spectatorilor și pînă în zilele noastre *Clavigo* este jucat cu succes pe scenele din R.D.G.⁸

⁷ *August Wilhelm Iffland* (1759—1814), autor dramatic și celebru actor al epocii sale, director al teatrului național prusac; și-a dobîndit mari merite în prezentarea pieselor lui Shakespeare și Schiller, introducînd, spre deosebire de maniera patetică cultivată la Weimar, un joc plin de naturalețe și firesc. Alături de Kotzebue, a fost cel mai jucat autor al timpului său.

⁸ Astfel, de „Berliner Kammerspiele“ în stagiunea 1971/72 în regia lui A. Dresen, iar în 1982 la Rostock („Volkstheater“), Peter Radstock o prezintă în cadrul comemorării a 150 de ani de la moartea lui Goethe.

CLAVIGO

PERSONAJELE

CLAVIGO, arhivar al regelui

CARLOS, prietenul său

BEAUMARCHAIS

SOPHIE GUILBERT, născută BEAUMARCHAIS

GUILBERT, soțul ei

BUENCO

SAINT-GEORGE

Acțiunea se petrece la Madrid

ACTUL ÎNTÎI

Locuința lui Clavigo.

Clavigo. Carlos

CLAVIGO *ridicîndu-se de la masa de scris*: Numărul acesta o să facă o impresie bună, o să încînte toate femeile. Spune-mi Carlos, nu crezi că revista mea e în clipa de față una din cele mai bune din Europa?

CARLOS: Cel puțin noi, spaniolii, nu avem alt scriitor modern capabil să îmbine profunzimea gîndirii și o imaginație înfloritoare cu un stil atît de strălucitor și de limpede.

CLAVIGO: Nu mă lăuda! Trebuie să formez încă gustul mulțimii de cititori. Oamenii sînt dornici să absoarbă tot felul de impresii; faimă am și mă bucur de încrederea concetățenilor mei; și între noi fie zis, pe zi ce trece cunoștințele mele sporesc, simțirea mea se nuanțează, iar stilul meu devine din ce în ce mai concret și mai viguros.

CARLOS: De acord, Clavigo! Te rog să nu mi-o iei în nume de rău, dar mie îmi plăcea mai mult cum scriai în răstimpul pasiunii tale pentru Marie, în vremurile cînd această ființă drăgălașă și vioaie avea o influență favorabilă asupra cugetului tău. Nu știu cum să-ți spun, dar totul părea mai tineresc, mai rodnic.

CLAVIGO: Au fost vremuri bune Carlos, dar acum au trecut. Îți mărturisesc deschis, pe atunci scriam cu mai multă sinceritate și este adevărat că succesul de care m-am bucurat chiar de la început în public i se datora în mare parte ei. Dar Carlos, cu timpul te cam saturi de femei; și n-ai fost tu primul care te-ai declarat de acord cu hotărîrea mea de-a o părăsi?

CARLOS: Ți-ar fi pălit strălucirea. E prea multă monotonie în firea lor. Dar cred că ar fi timpul să privești în jur și

să-ți faci un alt rost, că de unul singur n-o scoate omul la capăt.

CLAVIGO: Rostul meu e la curte, astfel că n-am vreme de pierdut. N-am aiuns oare destul de departe pentru un tânăr sosit aici fără stare, fără nume, fără avere? Aici, la curte, unde-i atât de greu să te faci remarcat dintr-o mulțime de solicitanți? Sînt foarte mulțumit cînd refac în minte drumul străbătut. Să fii iubit de cei mai suspuși oameni ai regatului, să fii onorat pentru știința ta, pentru rangul tău! Să fii arhivar al regelui! Carlos, toate acestea mă stimulează, n-aș însemna nimic, dacă aș rămîne ceea ce sînt! Năzuiesc mai sus, tot mai sus! Și-n acest scop este nevoie de trudă și de prietenie! Îți trebuie un cap limpede; iar femeile, femeile, se pierde prea multă vreme cu ele!

CARLOS: Prostule, asta-i vina ta. Eu nu pot trăi fără femei, dar nu mă-mpiedic de ele în calea mea. Nici nu le încînt cu vorbe frumoase, nici nu mă încălzesc luni în șir la flacăra sentimentelor și alte lucruri asemănătoare; după cum nu-mi place deloc să am de-a face cu fete cinstite. Curînd nu mai ai ce le spune, apoi te mai ații un timp în jurul lor și abia ai apucat să le înfierbînti puțin că le și viră diavolul în cap planuri și intenții de căsătorie, de care mă tem ca de ziumă. Te-a cuprins melancolia, Clavigo?

CLAVIGO: Nu pot să scap de gîndul că am părăsit-o pe Marie... că am înșelat-o, spune-i cum vrei.

CARLOS: Ciudat! Îmi pare că nu trăiești decît o dată în lumea asta, că numai o dată ai parte de vigoare și numai o dată îți surîde norocul; cine nu știe să le folosească cît mai bine, cine nu profită pe de-a-ntregul de situație, acela-i un prost. Și să te însori! Să te însori tocmai cînd orizontul ți se deschide promițător înainte! Să întemeiezi un cămin, să pui frîu avîntului, cînd n-ai lăsat în urma ta nici jumătate din drumul vieții, cînd n-ai făcut decît jumătate din cuceririle ce-ți sînt destinate! Că ai iubit-o era firesc, că i-ai promis să te-nsori cu ea a fost o prostie, și dacă te-ai fi ținut de cuvînt ar fi fost nebunie curată.

CLAVIGO: Vezi, nu înțeleg firea omenească. Am iubit-o într-adevăr, m-a fermecat, a pus stăpînire pe mine și cum am adorat-o, i-am jurat, mi-am jurat că așa avea să fie pe veci, că aveam să-i devin soț îndată ce voi obține o slujbă, o situație... și acum, Carlos!

CARLOS: Nu va fi prea târziu, după ce vei fi un om făcut, după ce îți vei fi atins scopul dorit, să-ți încoronezi cariera și să-ți întărești poziția, încercînd printr-o căsătorie chibzuită o alianță cu o familie de vază și bogată.

CLAVIGO: Am uitat-o! Am uitat-o cu totul și dacă nu m-aș gândi cîteodată la nenorocirea ei... Cît de schimbător poate fi omul!

CARLOS: M-ar mira dacă ar fi statornic! Privește în jurul tău, nu se schimbă oare totul în lume? De ce să fie tocmai pasiunile noastre de nestrămutat? Fii liniștit, nu-i prima fată părăsită și nici ultima care s-a consolată. Dacă vrei să primești un sfat, iată; tînăra văduvă de peste drum...

CLAVIGO: Știi că nu pun preț pe asemenea propuneri. O poveste de dragoste care nu se înfiripează de la sine nu mă poate prinde.

CARLOS: Ce ți-e cu oamenii sensibili!

CLAVIGO: Lasă gluma și nu uita că în prezent străduințele noastre au drept scop să ne facem folositori noului ministru. Oricum, faptul că Whal¹ părăsește guvernămîntul Indiei² e cam supărător pentru noi. De fapt n-am însă de ce mă teme, rămîne tot atît de influent... Grimaldi³ e prieten cu el, și noi știm să-l amețim cu vorbe și să ne înclinăm în fața lui...

CARLOS: Dar gîndim și facem ce vrem.

CLAVIGO: Asta-i principalul în lume. *Sună să vină omul de serviciu.* Du manuscrisul la tipografie!

CARLOS: Ne vedem astă-seară?

CLAVIGO: Nu cred. Dar poți trece să vezi cum stau lucrurile.

CARLOS: Tare mi-ar plăcea să fac și eu ceva care să-mi bucure sufletul; sînt dîn nou obligat să scriu toată după-amiaza asta. Nu se mai isprăvește o dată.

CALVIGO: Nu te mai plînge! Dacă n-am munci pentru atîția nu ne-am fi ridicat deasupra atîtora.

Locuința lui Guilbert

Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais. Don Buenco

BUENCO: Ai avut o noapte rea?

SOPHIE: Am avertizat-o ieri seara. A fost excesiv de veselă și a tot sporovăit pînă la unsprezece; a făcut temperatură, n-a putut închide ochii și-acum se înecă și plînge tot timpul.

MARIE: Cît întîrzie fratele nostru! Au trecut două zile peste termenul promis.

SOPHIE: Ai răbdare, sosește el!

MARIE *ridicîndu-se*: Abia aștept să-l văd pe fratele acesta, pe iudecătorul și salvatorul meu! Abia mi-l mai amintesc.

SOPHIE: Ba eu mi-l aduc încă bine aminte. Pe vremea cînd tata ne-a trimis aici, era un băiețandru de treisprezece ani, aprins, deschis la suflet, cuminte.

MARIE: Un suflet mare, nobil. Ai citit scrisoarea care mi-a trimis-o cum a aflat de nenorocirea mea. Fiecare cuvînt din ea mi-e săpat în inimă. „Dacă ești vinovată, îmi scrie, să nu te aștepți la iertare; pe lîngă nenorocirea ta te va mai chinui și disprețul unui frate și blestemul unui tată. De ești nevinovată, atunci răzbunarea cruntă, întreaga cruzime a răzbunării mele se va îndrepta asupra trădătorului!“ Tremur! Are să vină. Tremur, dar nu pentru mine, căci în nevinovăția mea pot da socoteală și-n fața lui Dumnezeu... Ar trebui, ca voi, prietenii mei... Nu-mi dau seama, ce vreau! O, Clavigo!

SOPHIE: Nu vrei să ascuți de nimeni! Ai să te omori singură.

MARIE: Am să fiu cuminte! N-am să plîng. Cred că nici n-aș mai avea lacrimi! Și la ce bun să plîng? Îmi pare doar rău că vă amărăsc vouă viața. Căci la urma urmei de ce să mă plîng? Am avut parte de multe bucurii, atîta timp cît a trăit bătrînul nostru prieten. Dragostea lui Clavigo mi-a adus multă fericire, poate mai multă decît lui iubirea mea. Și acum — ce o să se întîmple mai departe? Cui îi pasă de mine, de o fată căreia i se frînge inima? Cui îi pasă dacă biata ei viață tînără se mistuie și piere?

BUENCO: Pentru numele lui Dumnezeu, domnișoară!

MARIE: Oare lui îi este totuna... că nu mă mai iubește? Ah! De ce nu mai sînt oare vrednică de dragostea lui?... Dar de compătimit, ar trebui să mă compăttimească. Să-i fie milă că biata ființă, căreia el i-a devenit de neînlocuit, e sortită să-și trîască zilele în singurătate și să nu conținească a plînge... Să mă compăttimească! Nu vreau compătimirea acestui om!

SOPHIE: De te-aș putea învăța să-l urăști pe ticălosul, pe nemernicul acesta!

MARIE: Nu, surioară, nemernic nu-i, și trebuie neapărat să disprețuiesc pe cel împotriva căruia se îndreaptă ura mea? — Ura! E adevărat, cîteodată îl urăsc, cîte-

odată cînd în mine vorbește singele spaniol. Deunăzi, vai, deunăzi cînd l-am întîlnit, doar privindu-l am simțit dogoarea dragostei adevărate; cînd m-am întors însă din nou acasă... m-a mirat purtarea și privirea indiferentă și rece pe care mi-a aruncat-o de lîngă doamna strălucitoare ce-l însoțea... atunci a izbucnit clocotul inimii pătimase de spaniolă. Atunci am pus mîna pe un pumnal, am luat otrava și m-am travestit. Te miri, Buenco! Totul numai în mintea mea, se-nțelege.

SOPHIE: Fată nebunatică!

MARIE: Imaginația mi-a purtat pașii pe urmele lui, l-am văzut cum, îngenuncheat la picioarele noii sale iubite, risipea cu smerenie toată cordialitatea cu care îmi otrăvisese mie sufletul — și-am țintit spre inima trădătorului! Ah! Buenco! Deodată m-am transformat în fata mărimoasă din Franța, care nu cunoaște nici elixirul dragostei, nici pumnalul răzbunării. Vai de noi! Cîtece populare ca să distrăm pe iubiții noștri, evantaie ca să-i pedepsim, și dacă ne sînt necredincioși?... Spune-mi, surioară, ce fac fetele în Franța cînd sînt trădate de bărbatul iubit?

SOPHIE: Îi blestemă.

MARIE: Ei, și apoi?

SOPHIE: Îi lasă în plata domnului.

MARIE: Atunci de ce să nu-l las și eu pe Clavigo în plata domnului? Dacă așa e moda în Franța, de ce să nu fie și-n Spania la fel? De ce o franțuzoaică să nu rămînă și-n Spania ceea ce este? Să-l lăsăm deci în plata domnului și să ne luăm un altul; îmi pare că la noi așa se face.

BUENCO: El n-a distrămat o poveste de dragoste ușuratică, o idilă infiripată în jocul vieții de societate, ci a călcat o făgăduială sfîntă. V-a jignit, domnișoară, v-a mîhnit pînă în adîncul inimii. Niciînd n-am considerat situația mea, calitatea mea de pașnic și neînsemnat cetățean al Madridului atît de supărătoare, atît de dureroasă ca acum, cînd simt că n-am nici o putere pentru a încredința pe acest fățarnic om de curte și a vă face dreptate!

MARIE: Cînd era pur și simplu Clavigo și n-ajunsese încă arhivar al regelui, cînd era străinul abia venit și primit în casa noastră cu brațele deschise, cît de amabil era, cît de bun! Toată ambiția, toată strădania lui de a ajunge ceva păreau că izvorăsc din preaplinul dragostei! Pentru mine se zbătea să-și facă un nume, o situație, avere: acum le are, iar eu...!

GUILBERT *șoptește soției sale*: Sosește fratele vostru.

MARIE: Fratele... *Tremură și este condusă spre un fotoliu.*
Unde-i? Aduceți-l aici! Duceți-mă la el!

Intră Beaumarchais.

BEAUMARCHAIS: Surioară! *Repezindu-se de la cea mare la cea mică.* Surioară! Amicii mei! O dragă surioară!

MARIE: Ai venit. Slavă domnului, ai venit!

BEAUMARCHAIS: Lasă-mă să-mi vin în fire!

MARIE: Inimă, biata mea inimă!

SOPHIE: Liniștiți-vă! Dragă frățioare, nădăjduiam să te văd mai calm.

BEAUMARCHAIS: Mai calm! Parcă voi sînteți calme? Nu-mi spune oare înfățișarea stoarsă de vlagă a surorii dragi, ochii plîși, suferința ce o citesc pe obrazul tău palid, Sophie, tăcerea de mormînt a prietenilor noștri că sînteți nefericite? Că tot ce mi-am închipuit în timpul lungii mele călătorii este adevărat? Ba încă și mai mult — căci vă privesc, vă țin în brațele mele, prezența voastră îmi sporește tumultul simțămîntelor, o surioara mea!

SOPHIE: Și ce spune tata?

BEAUMARCHAIS: Vă binecuvîntează pe voi, iar pe mine, de asemenea, dacă salvez situația.

BUENCO: Domnul meu, permiteți-i unui necunoscut, care recunoaște din prima clipă noblețea sufletului și cinstea cugetului dumneavoastră, să-și exprime sentimentul de adîncă participare la cele întîmplate. Domnul meu! Ați făcut această lungă și anevoioasă călătorie pentru a vă salva, pentru a vă răzbuna sora. Fiți binevenit! Fiți binevenit ca un arhanghel, chiar dacă ne faceți pe toți să roșim!

BEAUMARCHAIS: Speram, domnul meu, să găsesc o inimă ca a dumneavoastră în Spania; această convingere m-a încurajat să fac acest pas. Pretutindeni, pretutindeni în lume găsești suflete simțitoare și înțeleghătoare, dacă apare doar un om, căruia împrejurările îi permit pe deplin să dea frîu liber firii sale hotărîte. Și, prietenii mei, am încredințarea deplină că pretutindeni există oameni adevărați printre cei puternici și mari, iar urechea Maiestății Sale e rareori surdă; dar vocea noastră este de cele mai multe ori prea slabă ca să ajungă pînă sus, la ea.

SOPHIE: Hai, surioară, vino! Odihnește-te o clipă! E disperată. Nu se mai poate stăpîni. *O conduce afară.*

MARIE: Frate al meu!

BEAUMARCHAIS: De dă Dumnezeu și ești nevinovată, atunci răzbunarea îl va lovi pe trădător ca un trăsnet. *Marie și Sophie ies.* Frate! Prietenii mei! Citesc în ochii voștri că-mi sînteți prieteni! Lăsați-mă să-mi vin în fire! Și apoi vreau istorisirea sobră și imparțială a faptelor. Ea va hotărî acțiunile mele. Conștiința că lupt pentru o cauză dreaptă să-mi întărească hotărîrea și credeți-mă, dacă adevărul este de partea noastră, ni se va face dreptate.

ACTUL AL DOILEA

Casa lui Clavigo.

Clavigo.

CLAVIGO: Cine să fie oare francezii care s-au anunțat la mine? ... Francezi! Altădată reprezentanții acestei națiuni îmi erau agreabili!... De ce nu pot spune același lucru și acum? E foarte ciudat că un om care trece peste atâtea, rămîne totuși prins în păienjenișul fin al conștiinței vinovate... În lături! De ce-aș avea mai multe obligații față de Marie decît îndatoriri față de mine însumi? Și este undeva scris să mă nenorocesc, pentru că mă iubește o fată?

Intră un servitor.

SERVITORUL: Au sosit străinii, domnule!

CLAVIGO: Poștește-i înăuntru. Sper că ai spus servitorului dumnealor că-i aștept la micul dejun?

SERVITORUL: Cum ați poruncit.

CLAVIGO: Mă întorc îndată. *Iese.*

Beaumarchais. Saint-George.

Servitorul le oferă scaune și iese.

BEAUMARCHAIS: Mi-e sufletul împăcat, sînt mulțumit că mă aflu înșfîrșit aici, că am pus mîna pe el și n-are să-mi scapel. Fii liniștit prietene, arată-i cel puțin tu cît de bine poți să te stăpînești. O, sora mea! O, Marie! Cine ar fi crezut că nevinovăția ta e atît de adevărată pe cît de mare ți-e nefericirea! Să iasă totul la lumină și vei fi răzbunată cum nu se poate mai crunt. Iar tu, dumnezeule bun și mare, ajută mă să-mi păstrez liniștea sufletească, pe care mi-ai dăruit-o în această clipă, pentru

ca în pofida durerii înfiorătoare să acționez cu deplină stăpînire și cît se poate de înțelept.

SAINT-GEORGE: Da, prietene această înțelepciune și toată chibzuiala de care ai dat dovadă vreodată ți le pretind acum. Promite-mi, dragul meu, încă o dată că ai să ții seama, unde te afli. Într-un regat străin, unde toți protectorii, unde toți banii nu sînt în stare să te salveze de mașinațiile tănuite ale unor dușmani ticăloși.

BEAUMARCHAIS: Fii pe pace! Joacă-ți rolul bine, să nu-și dea seama cu care din noi doi are de-a face. Vreau să-l chinuiesc. Sînt într-o dispoziție destul de bună pentru ca să-l fierb pe omul ăsta la foc potolit.

Clavigo revine.

CLAVIGO: Domnii mei, e o plăcere pentru mine să văd în casa mea reprezentanți ai unei națiuni pe care am prețuit-o întotdeauna.

BEAUMARCHAIS: Doresc, domnul meu, să ne arătăm vrednici de prețuirea cu care binevoiți a onora pe compatrioții noștri.

SAINT-GEORGE: Plăcerea de a vă cunoaște a învins în noi temerile că v-am putea deranja.

CLAVIGO: Oameni care-ți impun respect de la prima vedere n-ar trebui să ducă modestia atît de departe.

BEAUMARCHAIS: Desigur că pentru dumneavoastră nu-i un fapt neobișnuit să fiți vizitat de străini, deoarece prin calitatea deosebită a scrierilor dumneavoastră v-ați făcut tot atît de cunoscut în țări străine pe cît vă onorează în patria dumneavoastră funcțiunile înalte ce v-au fost încredințate de Maiestatea Sa regele.

CLAVIGO: Regele apreciază cu multă bunăvoință înfimele mele servicii, iar publicul arată multă indulgență față de neînsemnatele încercări ale condeiului meu. Aș dori să contribui întrucîtva la îmbunătățirea gustului în țara mea, la răspîndirea științelor. Căci numai științele ne leagă de celelalte națiuni, numai acestea ne împrietenesc cu spiritele cele mai îndepărtate și mențin legături din cele mai amicale chiar între cei care, din păcate, sînt despărțiți adesea de conjuncturi politice.

BEAUMARCHAIS: Este o adevărată încîntare să auzi vorbind astfel un bărbat care exercită aceeași influență atît asupra statului cît și asupra științelor. Vă mărturisesc că mi-ați luat vorba din gură și m-ați adus de-a dreptul

la problema care mi-a purtat pașii spre dumneavoastră. O societate de venerabili savanți mi-a dat însărcinarea să creez, pe unde voi trece și mi se va oferi prilejul, condițiile unei corespondențe între ea și cele mai inteligente minți ale regatului spaniol. Și cum nici un spaniol nu scrie mai bine ca autorul revistei atît de cunoscute sub numele „Cugetătorul“, un bărbat cu care am onoarea să stau de vorbă... *Clavigo se înclină afabil* ...și care este o stea printre savanți, deoarece a reușit să îmbine o profundă înțelepciune cu talentele sale; căruia îi va fi dat să urce cele mai înalte trepte, la care îi dau dreptul demnitatea caracterului și cunoștințele sale... cred că nu pot face prietenilor mei un serviciu mai plăcut decît punîndu-i în legătură cu un astfel de om.

CLAVIGO: Nici o propunere din lume nu-mi putea fi mai binevenită, domnii mei: datorită ei văd împlinindu-se speranțele cele mai frumoase, pe care le-am nutrit adesea în inima mea, fără perspectiva unei reale înfăptuiri. Nu cred că aș putea satisface prin corespondență dorințele savanților cu care sînteți prieteni; nu sînt atît de vanitos. Dar fiindcă am fericirea să fiu în relații cu cele mai strălucite minți din Spania și deoarece nimic nu-mi poate rămîne necunoscut din ceea ce se face în întinsa noastră țară de către unii bărbați pentru știință și pentru artă, adesea în taină, m-am considerat pînă acum un mijlocitor, care are neînsemnatul merit de a face cunoscute tuturor invențiile altora; acum prin intervenția dumneavoastră, rolul meu poate fi comparat cu cel al unui negustor, care are norocul de-a răspîndi prin desfacerea produselor autohtone gloria patriei sale și pe deasupra de-a o îmbogăți cu comori străine. Acestea fiind zise, permiteți-mi domnul meu, să nu tratez o persoană, care îmi aduce cu sinceritate o veste atît de plăcută, ca pe un străin; permiteți-mi să vă întreb ce problemă, ce chestiune v-a determinat să faceți un drum atît de lung? Să nu credeți că prin această indiscreție aș vrea să-mi satisfac o pură curiozitate; nu, considerați mai curînd că o fac cu intenția cea mai curată, de a pune în slujba dumneavoastră toate forțele, toată influența de care dispun; căci vă avertizez, ați ajuns într-un loc unde, mai cu seamă la Curte, străinul ce dorește să rezolve vreo problemă se lovește de nenumărate greutăți.

BEAUMARCHAIS: Primesc, mulțumindu-vă din toată inima pentru o ofertă atât de amabilă. Nu am secrete față de dumneavoastră, domnul meu, și acest prieten nu va comite o indiscreție asistând la povestirea mea; el știe prea bine ce am să vă spun. *Clavigo îl cercetează cu atenție pe Saint-George.* Un negustor francez cu multi copii și puțină avere avea numeroși parteneri comerciali în Spania. Unul dintre cei mai bogați a venit acum cincisprezece ani la Paris și i-a făcut următoarea propunere: „Încredințează-mi două dintre fetele dumitale: le iau cu mine la Madrid și le port eu de grijă. Sint neînsurat, în vîrstă, fără rude; ele vor face fericirea bătrînețelor mele și, după moartea mea, le las moștenire una din cele mai renumite case de comerț din Spania.“ Îi sint încredințate fata cea mai mare și una dintre surorile mai mici. Tatăl se obligă să furnizeze partenerului comercial toate mărfurile franțuzești care i s-ar cere și totul părea în bună rînduială, pînă ce negustorul spaniol a murit, fără a lăsa vreo moștenire fetelor, care s-au văzut puse în situația dificilă de-a se ocupa ele singure de o nouă casă de comerț. Între timp cea mare se măritase și, în pofida modestelor lor resurse, ele dobîndesc prin purtări alese și datorită firii lor plăcute o mulțime de prieteni, care se întrec, cînd unul cînd altul, să le mărească creditul, să le lărgească legăturile comerciale. *Clavigo ascultă din ce în ce mai atent.* Cam în același timp fusese introdus în casa lor un tînăr originar din Insulele Canare. *Voioșia de pe chipul lui Clavigo dispare, seriozitatea se transformă în perplexitate din ce în ce mai vizibilă.* Cu toate că poziția sa socială și averea sint neînsemnate, este primit cu amabilitate. Cele două surori, care observă la tînăr un mare interes pentru limba franceză, îi fac toate înlesnirile ca să-și însușească în scurt timp cunoștințe bogate.

Arzînd de dorința de a-și face un nume, el are ideea de a oferi orașului Madrid o revistă de factura „Spectatorului“⁴ englez, o delectare încă necunoscută spaniolilor. Prietenele sale se străduiesc să-l ajute în fel și chip; nu se îndoiește nimeni că o astfel de întreprindere se va bucura de mare succes; pe scurt, încurajat de perspectiva că va deveni un om de oarecare importanță, îndrăznește să facă o propunere de căsătorie surorii mezine. I se dau speranțe. „Încearcă să-ți faci o situație, spune sora cea mare, și dacă vei dobîndi o funcție, favoarea curții sau

orice alte mijloace, aceasta îți va da dreptul să te gîndești la sora mea; și dacă ea atunci te preferă celorlalți pretendenți, eu nu-ți pot refuza consimțămîntul.” *Clavigo foarte încurcat, nu-și mai găsește locul pe scaun.* Sora mezină refuză diferite partide remarcabile; simpatia ei față de acest om crește și-i ajută să înfrîngă îngrijorarea nutrită de-o speranță neîmplinită încă; luptă pentru succesul lui ca și cum ar fi fost vorba de al ei și-l încurajează să scoată primul număr al revistei, care apare cu un titlu foarte promițător. *Clavigo se vede pus în cea mai penibilă situație. Beaumarchais foarte rece:* Revista se bucură de un succes uimitor; însuși regele, încîntat de această reală împlinire literară dă autorului, în mod public, semne ale bunăvoinței sale. I se promite primul post mai de seamă care ar deveni disponibil. Din această clipă el îndepărtează toți rivalii din jurul iubitei sale și se poartă în mod public ca un adevărat logodnic. Căsătoria se amîină doar în așteptarea postului promis. În sfîrșit, după șase ani de așteptare, de prietenie neînteruptă, de ajutor și de dragoste din partea fetei, după șase ani de devotament, recunoștință, de asiduități, de asigurări solemne din partea bărbatului, se ivește și postul... dar omul dispare. *Clavigo scapă un suspin adînc, pe care caută să-l ascundă; își pierde cu totul cumpătul.* Povestea stîrnise prea mare vîlvă pentru ca evoluția ei ulterioară să fie privită cu indiferență. Fusesse închiriată o casă pentru două familii. Tot orașul vorbea despre asta. Prietenii, peste măsură de revoltați, căutau să se răzbune. S-au adresat unor protectori influenți; nemernicul însă, inițiat în toate cabalele curții, știe să zădărnicească toate demersurile și merge atît de departe cu insolența încît îndrăznește să le amenințe pe cele două ființe nenorocite și să spună deschis în fața prietenilor acestora, care veniseră la el: Franțuzaicele să-și bage mințile în cap, că de vor cuteza să-i aducă vreun prejudiciu, de vor îndrăzni să întreprindă ceva împotriva lui, îi va fi ușor să le lase să se prăpădească în țară străină, fără sprijin și fără apărare.

La această veste, biata fată este cuprinsă de spasme și se zbate între viață și moarte. Profund îndurerată, sora cea mare scrie acasă, în Franța, despre felul în care fuseseră făcute de rîsul lumii. Vestea îl tulbură puternic pe fratele ei. Își dă demisia din armată pentru a da el

însuși sfat și ajutor într-o problemă atât de încurcată și vine în grabă de la Paris la Madrid. Acel frate — sint eu! Eu am părăsit totul; patria, îndatoririle mele, familia, poziția socială, plăcerile, pentru a răzbuna în Spania o soră nevinovată și nefericită.

Vin în numele unei cauze demne, hotărît să demasc un trădător, să-i zugrăvesc sufletul cu sînge pe obraz Și trădătorul... ești tu!

CLAVIGO: Ascultă-mă, domnul meu... Eu sint... Em am... Nu mă îndoiesc...

BEAUMARCHAIS: Nu mă întrerupe. N-ai nimic de spus, în schimb ai multe de ascultat de la mine.

Acum, ca să începem, binevoiește și declară în prezența acestui domn, care a venit anume cu mine din Franța, dacă sora mea a comis vreun act de necredință, vreo faptă nechibzuită, dacă a dat dovadă de ușurătate, de necuviință sau s-a făcut vinovată de o altă greșală care să justifice insulta dezonorantă adusă de dumneata în public.

CLAVIGO: Nu, nu, domnul meu. Sora dumitale, donna Maria, este o ființă plină de spirit, de amabilitate și de virtute.

BEAUMARCHAIS: Ți-a dat ea vreodată ocazia, de cînd vă cunoașteți, să te plîngi de dînsa sau să o stimezi mai puțin?

CLAVIGO: Nu, niciodată.

BEAUMARCHAIS *sculîndu-se de pe scaun*: Atunci de ce ai avut cruzimea, monstrule, să o chinuiești de moarte? Numai pentru că inima ei te-a preferat altor zece, care erau toți mai cinstiți și mai bogați decît tine?

CLAVIGO: Ah! Domnule! Dacă ați ști cum am fost asmuțit, cum sfaturile unora și anumite împrejurări m-au...

BEAUMARCHAIS: Destul! *Se adresează lui Saint George*. Ai auzit reabilitarea surorii mele; du-te, te rog, și fă-o cunoscută. Ceea ce mai am de spus acestui domn, n-are nevoie de martori. *Clavigo se scoală în picioare. Saint-George dă să plece*. Rămii! Rămii! *Amîndoi se așază din nou*. Pentru că am ajuns aici, vreau să vă fac o propunere, pe care sper că o veți accepta.

Conveniența pe care o acceptăm amîndoi cere ca să nu te mai însori cu Maria și dumneata știi prea bine că n-am venit aici ca să joc rolul fratelui din comedii, care vrea să dea proporții unei povești de dragoste și să facă

surorii sale rost de un soț. Fără scrupule ai insultat o fată cinstită, deoarece ai crezut că n-are nici cine s-o ajute, nici cine s-o răzbune într-o țară străină. Așa procedează un nemernic, un ticălos. Prin urmare declară în scris, cu propria-ți mână, de bună voie, deschis, în prezența slujitorilor dumitale, că ești un om detestabil care a înșelat și trădat pe sora mea, care a înjosit-o, fără a avea nici cel mai neînsemnat motiv; cu această declarație mă duc la Aranjuez, unde se află ambasadorul nostru, i-o arăt, o dau la tipărit și poimîine Curtea și orașul o să vuiască la citirea ei. Am prieteni influenți aici, am timp și bani și o să recurg la toate pentru a te urmări cu neînduplecată cruzime pînă mînia surorii mele se va potoli, pînă i se va da satisfacție și numai dînsa singură îmi va dicta cînd să mă opresc.

CLAVIGO: Nu dau această declarație.

BEAUMARCHAIS: E de înțeles, căci dacă aș fi în locul dumitale, poate nici eu n-aș da-o. Dar iată alternativa: dacă, nu dai declarația, rămîn din această clipă cu dumneata, nu te mai părăsesc, te urmez pretutindeni, pînă cînd, sătul de astfel de tovărășie, vei căuta să scapi de mine dincolo de parcul Buenretiro⁵. Dacă voi fi mai norocos decît dumneata, îmi iau sora muribundă în brațe, o urc într-o diligență și mă întorc cu ea în Franța, fără a mai trece pe la ambasadorul nostru, fără să fi povestit cuiva ceva. Dacă soarta te favorizează pe dumneata, eu mi-am făcut datoria și poți rîde mulțumit pe socoteala noastră. Pînă atunci însă, poruncește să vină micul dejun! *Beaumarchais trage clopoțelul. Un servitor aduce cacao cu lapte. Beaumarchais își ia ceașca și se plimbă în galeria alăturată, uitîndu-se la picturi.*

CLAVIGO: Mă înăbuș! Aer!... Înfruntarea te-a surprins, te-a impresionat ca pe un băiețandru... Ce-i cu tine, Clavigo? Cum o să se termine asta?... În ce situație îngrozitoare te-a adus prostia și trădarea ta! *Întinde mîna spre spada de pe masă.* Repede și așa cum se cuvine... *Nu se atinge de spadă...* Oare să nu mai existe nici o cale, nici un mijloc decît moartea... sau omorul, crima abominabilă?... Să răpesc acestei fete nenorocite și ultima ei mîngîiere, unicul ei sprijin, fratele!... Să vărs sîngele acestui nobil și brav bărbat!... Și să te împovărezi cu îndoitul și insuportabilul blestem al unei familii distruse!... Alta era perspectiva atunci cînd drăgălașa făptură te-a atras cu

farmecul ei în primele ore după ce ai cunoscut-o! Și când ai părăsit-o, nu ți-ai dat seama de urmările groaznice ale ticăloșiei tale! Ce fericire te aștepta în brațele ei și în prietenia unui astfel de frate!... Marie! Marie! De-ai putea să mă ierți, dacă aș putea să-mi exprim căința ingenuncheat la picioarele tale... Și de ce nu? Inima mi-e plină; nădejdea înfloarește în suflet!... Domnule!

BEAUMARCHAIS: Ce hotărîre ai luat?

CLAVIGO: Ascultă-mă! Purtarea mea față de sora dumitale nu are scuză. M-am lăsat sedus de vanitate. M-am temut că prin această căsătorie îmi voi rata planurile, că-mi voi distruge perspectivele unei vieți de glorie. De-aș fi știut că are un asemenea frate, n-aș mai fi considerat-o o străină oarecare, ci aș fi apreciat cum se cuvine foloasele remarcabile ale unei asemenea înrudiri. M-ai făcut, domnule, să te stimez profund și în timp ce mă faci să simt nedreptatea ce am comis, îmi stîrnești dorința și îmi dai puterea de-a îndrepta lucrurile. Te rog pe ce am mai scump! Ajută-mă! Ajută-mă, dacă-i cu putință să-mi împlinesc datoria și să pun capăt nenorocirii! Redă-mi-o pe sora dumitale, domnule, redă-mă pe mine Mariei! Ce fericit aș fi să dobîndesc prin dumneata o soție și iertarea tuturor păcatelor mele!

BEAUMARCHAIS: E prea tîrziu! Sora mea nu te mai iubește, și eu te detest. Scrie declarația pe care ți-am cerut-o, asta-i tot ce vreau de la dumneata și lasă în seama mea grija unei răzbunări pe măsură!

CLAVIGO: Nu-i nici drept, nici înțelept să dai dovadă de atîta înverșunare. Recunosc că oricît aș dori, nu depinde de mine să pot îndrepta o situație atît de deteriorată. O mai pot oare îndrepta? Asta depinde de inima preabunei dumitale surori, dacă se mai poate uita la un nefericit, care nu merită să vadă lumina zilei. Este însă datoria dumitale, domnule, să judeci acest lucru și să te porți în consecință, dacă nu vrei ca pasul pe care-l vei face să nu pară o nesocotită înflăcărare juvenilă. Dacă donna Maria este de neînduplecat... îi cunosc doar inima! bunătatea ei, sufletul ei de înger, îl simt ca și cum mi-ar apărea aievea! Dacă ea va rămîne neclintită, atunci va fi sosit timpul, domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Stăruie să-mi dai declarația.

CLAVIGO *îndreptîndu-se spre masă*: Și dacă prefer duelul?

BEAUMARCHAIS *plecînd*: Bine, domnul meu! Cum dorești!
CLAVIGO *oprindu-l*: Încă o vorbă. Dreptatea e de partea dumitale; dă-mi mie voie să fiu înțelept și pentru dumneata. Gîndește-te bine la ceea ce faci! În amîndouă cazurile noi toți sîntem irevocabil pierduți. N-aș pieri de durere și teamă dacă singele dumitale mi-ar înroși spada, dacă fără să mai țin seamă de nenorocirea ei de acum i-aș răpi donnei Maria și fratele? Iar pe de altă parte... ucigașul lui Clavigo n-ar mai trece Pirineii spre Franța!

BEAUMARCHAIS: Declarația domnul meu, declarația!

CLAVIGO: Fie, deci! Am să fac totul pentru a te convinge de sinceritatea simțirii pe care mi-o insuflă prezența dumitale. Am să scriu declarația, am s-o aștern pe hîrtie după cum mi-o vei dicta. Dar promite-mi că nu vei face uz de ea pînă nu reușesc s-o conving pe donna Maria că m-am schimbat, că inima mi-e plină de căință, pînă ce nu stau de vorbă cu sora dumitale mai mare, pînă aceasta nu pune o vorbă bună pentru mine pe lîngă iubita mea. Doar atît, domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Eu plec la Aranjuez.

CLAVIGO: Bine, pînă te întorci declarația rămîne în posesia dumitale; dacă n-am obținut iertarea, ești liber să-ți pui în aplicare planul de răzbunare. Propunerea e dreaptă, cinstită, chibzuită și dacă nu ești de acord, atunci să ne războim pe viață și pe moarte. Și dumneata împreună cu biata Marie veți fi oricum victime ale propriei dumitale nechibzuințe.

BEAUMARCHAIS: Se și cuvine ca dumneata s-o compătimești pe cea pe care ai nenorocit-o!

CLAVIGO: *așezîndu-se*: Ești mulțumit de soluția asta?

BEAUMARCHAIS: Ei bine, cedez! Dar nici o clipă mai mult. Mă întorc de la Aranjuez, întreb, ascult! Și dacă n-ai obținut iertarea, după cum nădăjduiesc, după cum doresc... mă îndrept neîntîrziat cu declarația spre tipografie.

CLAVIGO *ia o foaie de hîrtie*: Cum dorești să fie?

BEAUMARCHAIS: Domnul meu, în prezența slugilor dumitale!

CLAVIGO: La ce bun?

BEAUMARCHAIS: Poruncește-le doar să fie de față în galeria alăturată. Să nu se spună că te-am silit.

CLAVIGO: Ce scrupule!

BEAUMARCHAIS: Mă aflu în Spania și am de a face cu dumneata.

CLAVIGO: Bine, fie! *Sună. Intră un servitor.* Cheamă pe toți oamenii mei și rămîneți cu toții în galerie!

Servitorul iese, ceilalți intră și se opresc rînduindu-se în galerie. Lasă-n seama mea redactarea declarației.

BEAUMARCHAIS: Nu, domnule! Serie, scrie te rog, cum îți dictez eu. *Clavigo scrie.* Eu, subsemnatul Joseph Clavigo, arhivar al regelui...

CLAVIGO: al regelui...

BEAUMARCHAIS: ...recunosc că, după ce am fost primit în casa doamnei Guilbert cu prietenie...

CLAVIGO: cu prietenie...

BEAUMARCHAIS: ...am înșelat-o pe domnișoara de Beaumarchais, sora acesteia, făcîndu-i nenumărate promisiuni de căsătorie... Ai scris?

CLAVIGO: Domnul meu!

BEAUMARCHAIS: Cunoști vreun alt cuvînt pentru ceea ce ai făcut?

CLAVIGO: Mă gindeam...

BEAUMARCHAIS: Am înșelat-o. Dumneata ești cel mai pe măsură să scrii ceea ce ai comis... Am părăsit-o, fără ca vreo greșeală sau slăbiciune a ei să-mi fi oferit pretextul sau scuza acestui sperjur...

CLAVIGO: E bine!

BEAUMARCHAIS: Dimpotrivă, purtarea domnișoarei a fost întotdeauna fără de pată, ireproșabilă și vrednică de tot respectul...

CLAVIGO: de tot respectul...

BEAUMARCHAIS: Recunosc că am ofensat public, prin purtarea mea, prin lipsa de răspundere a vorbelor mele, prin interpretarea la care se pretau, această ființă virtuoasă; drept care îi cer iertare, cu toate că nu mă socotesc vrednic să o obțin... *Clavigo se oprește din scris.* Serie, te rog! Srie!... Această declarație am dat-o de bună voie și nesilit de nimeni, cu promisiunea deosebită că dacă nu-i va da suficientă satisfacție persoanei ofensate, sînt gata să i-o dau sub orice altă formă mi-ar cere-o. Madrid.

CLAVIGO *se ridică, face semn servitorilor să plece și-i întinde hîrtia*: Am de a face cu un om profund jignit, dar nobil. Îți ții cuvîntul dat și amîn răzbunarea. Ținînd seama de acest unic considerent și cu această speranță am scris rușinoasa declarație cu propria mea mînă, declarație pe care altminteri n-aș fi dat-o pentru nimic în lume. Dar înainte de a îndrăzni să mă înfățișez ochilor donnei Maria,

am hotărît să rog pe cineva să intervină pentru mine, să pună o vorbă bună... și persoana aceea ești dumneata.
BEAUMARCHAIS: Nici să nu te gîndești la asta!
CLAVIGO: Spune-i cel puțin cît de amarnică, cît de sinceră mi-e căința, de care însuși te-ai putut convinge. Asta-i tot, tot ce te rog; nu mă refuza; ar trebui să-mi aleg un alt apărător, mai puțin puternic, dar dumneata ești dator să-i istorisești exact cum s-au petrecut lucrurile. Spune-i ce impresie ți-am făcut.

BEAUMARCHAIS: Bine, asta pot și am s-o fac. Și acum rămas bun.

CLAVIGO: Rămîi cu bine. *Îi întinde mîna, Beaumarchais refuză să i-o dea.*

CLAVIGO *rămas singur*: Așa, pe neașteptate, dintr-o parte în alta. Te-mpleticești, visezi!... N-ar fi trebuit să dau declarația... Totul a venit atît de repede, atît de neașteptat, ca un trăsnet din senin!

Intră Carlos.

CARLOS: Ce vizită ai avut? Toată casa e în fierbere, ce s-a întîmplat?

CLAVIGO: Fratele donnei Maria.

CARLOS: Am bănuît. Cîinele ăsta de servitor bătrîn, care era înainte în serviciul familiei Guilbert și care acum mă ține la curent pe mine, o știe de ieri, că a fost așteptat, dar mi-o spune abia acum. A trecut pe aici?

CLAVIGO: Este un om admirabil.

CARLOS: O să scăpăm noi curînd de el. Venind spre tine am și urzit un plan! Dar ce-a fost? O provocare? O cerere de reabilitare a onoarei ofensate? A fost tare înflăcărat băiatul?

CLAVIGO: Mi-a cerut o declarație, din care să reiasă ca sora lui nu mi-a dat nici un prilej ca să-mi schimb atitudinea.

CARLOS: Și ai scris declarația?

CLAVIGO: Am considerat că e cel mai bun lucru.

CARLOS: Bine, foarte bine! Încolo nu s-a mai întîmplat nimic?

CLAVIGO: A insistat să aleg între duel și declarație.

CARLOS: A fost cel mai deștept lucru să te decizi pentru ultima. Cine o să-și primejduiască viața luptînd cu un băiețandru romantic? Și ți-a pretins impetuos hîrtia?

CLAVIGO: Mi-a dictat-o și am fost nevoit să chem servitorii în galerie.

CARLOS: Înțeleg! Ei, acum te am la mână, domnișorul! Asta o să-i frângă gîtul. Să nu-mi spui pe nume, dacă nu-l bag la închisoare pe ticălos și nu-l trimit cu primul transport în India.

CLAVIGO: Nici vorbă Carlos! Lucrurile stau altfel decît crezi tu.

CARLOS: Cum?

CLAVIGO: Sper ca prin mijlocirea lui și datorită năzuinței mele stăruitoare o să obțin iertarea nefericitei Marie.

CARLOS: Clavigo!

CLAVIGO: Nădăduiesc să șterg trecutul, să refac ceea ce s-a năruit și în acest fel să devin din nou în ochii mei și în ochii lumii un om cinstit.

CARLOS: Pe toți dracii, ai dat în mintea copiilor? Se vede încă la tine că ești un șoarece de bibliotecă. Să te lași prostit în felul ăsta! Nu-ți dai seama că e vorba de un plan tieluit de-o minte de copil, ca să te prinzi singur în laț?

CLAVIGO: Nu, Carlos, nu vrea să mă căsătorească cu ea; ei sînt împotriva căsătoriei și ea nu vrea să știe de mine.

CARLOS: Asta-i culmea! Nu dragă amice, nu mi-o lua în nume de rău, dar am văzut în comedii cum un boiernaș de țară a fost păcălit în felul acesta.

CLAVIGO: Mă jignești. Te rog, păstrează-ți umorul pentru la nuntă! Sînt hotărît să mă însor cu donna Maria. De bună voie, din îndemnul inimii mele! Întreaga mea speranță, întreaga mea fericire își are temeiul în năzuința de a-i obține iertarea. Și apoi zic adio vanității! În brațele acestei ființe dragi voi găsi, ca și înainte, paradisul; toată gloria pe care o voi dobîndi, toată mărirea spre care mă voi ridica îmi vor oferi o dublă fericire, căci iubita o împarte cu mine, ceea ce mă va face să mă simt de două ori om. Rămii cu bine! Trebuie să mă duc acolo! Trebuie să vorbesc cel puțin cu sora ei.

CARLOS: Așteaptă măcar pînă după-amiază!

CLAVIGO: Nici o clipă.

CARLOS *privește un timp tăcut în urma lui*: Iată unul care comite acum o nouă prostie! *Iese.*

ACTUL AL TREILEA

Locuința familiei Guilbert.

Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais.

MARIE: L-ai văzut? Tremur toată! Ai vorbit cu el? Aproape să leșin când am auzit că o să vină. Și tu l-ai văzut? Nu, eu nu sînt în stare, nu-l voi vedea, nu pot să-l mai văd niciodată.

SOPHIE: Mi-am pierdut de tot cumpătul cînd l-am văzut trecînd pragul; căci nu l-am iubit oare și eu din adîncul sufletului, cu dragoste curată, ca pe un frate? Nu m-a jignit, nu m-a chinuit plecarea lui? ... Și acum reîntors plin de căință; cerșindu-mi iertarea! ... Surioară, are ceva fermecător în ființa sa, în tonul vocii sale. El...

MARIE: Nu, niciodată!

SOPHIE: Este tot cel pe care-l știi, are aceeași inimă bună, blîndă, simțitoare și încă aceeași pasiune impetuoasă. Aceeași lacomă dorință de-a fi iubit și sentimentul chinuitor de teamă, că va fi respins. Totul, totul e la fel! Și vorbește de tine, Marie, ca în zilele acelea fericite ale celei mai arzătoare iubiri? Îmi vine să cred că însăși ursitoarea ta bună a prilejuit acest răstimp de necredință și despărțire pentru a întrerupe monotonia și lîncezeala unei legături îndelungate, spre a da sentimentului o nouă prospețime.

MARIE: Vorbești în favoarea lui?

SOPHIE: Nu, surioară, nici nu i-am promis că o voi face. Dar, draga mea, văd lucrurile așa cum sînt. Tu și fratele nostru le judecați într-o lumină prea romantică. Ți s-a întîmplat și ție ceea ce i se întîmplă cîte unei fete cumînți... să-ți fie necredincios iubitul și să te părăsească! Că se întoarce, că pocăit vrea să îndrepte greșeala și să reînnoiască toate speranțele... asta e un noroc, căruia alta nu i-ar întoarce atît de ușor spatele.

MARIE: Mi s-ar frînge inima!

SOPHIE: Te cred. La început are să-ți fie tare greu, dar după primul șoc, te rog, draga mea, să nu consideri această teamă, această jenă care pare să-ți stăpînească simțurile drept o urmare a urei sau a aversiunii. Inima ta pledează mai mult decît crezi în favoarea lui și tocmai pentru că dorești cu ardoare să se întoarcă la tine, ți-e frică să-l revezi.

MARIE: Fie-ți milă de mine!

SOPHIE: Ai să fii fericită. Dacă-aș simți că-l disprețuiești, că ți-ar fi indiferent, n-aș mai rosti nici un cuvînt și l-aș opri să mai dea ochii cu mine. Dar așa draga mea... îmi vei fi recunoscătoare că te-am ajutat să treci peste această temătoare nesiguranță, care e o dovadă a celei mai adînci iubiri.

Intră Buenco și Guilbert.

SOPHIE: Vino, Buenco! Vino și tu Guilbert! Ajutați-mă să-i insuflu curaj și hotărîre, acum la nevoie!

BUENCO: Aș vrea să-mi îngăduiți să spun: Nu-l primiți din nou!

SOPHIE: Buenco!

BUENCO: Mi se strînge inima de durere la gîndul că această ființă angelică are să fie a lui, după ce a ofensat-o atît de rușinos, după ce a dus-o pînă în pragul morții... Să fie a lui?... De ce?... Cu ce răscumpără el tot răul pe care i l-a făcut?... Că se reîntoarce, că deodată binevoiește să se reîntoarcă și să spună: „Acum îmi place, acum o vreau!“... Ca și cum sufletul acesta nobil ar fi o marfă dubioasă, pe care pînă la sfîrșit tot o azvîrli în brațele cumpărătorului, chiar dacă te-a chinuit pînă la sînge cu ofertele cele mai meschine, cu acea tîrguială dezgustătoare. Nu, eu nu voi fi pentru, chiar dacă însăși inima donnei Maria ar vorbi în favoarea lui... Să se reîntoarcă și de ce acum?... Tocmai acum?... A trebuit să aștepte intervenția unui frate curajos, de a cărui răzbunare să se teamă, pentru a veni ca un băiețandru să-și ceară scuze?... E tot atît de nemernic pe cît e de laș!

GUILBERT: Vorbești ca un spaniol, care parcă n-ar cunoaște pe spanioli. Ne aflăm în clipa asta într-o primejdie mai mare decît puteți crede.

MARIE: Bunul meu Guilbert!

GUILBERT: Am toată considerația pentru spiritul întreprinzător al fratelui nostru, am privit în tăcere demersul său îndrăzneț și doresc ca totul să iasă bine, ca Marie să se poate decide să acorde lui Clavigo mîna ei, căci... *suri-zînd*... inima ei îi aparține.

MARIE: Ești crud.

SOPHIE: Ascultă-l, te rog să-l asculți!

GUILBERT: Fratele tău a obținut de la el o declarație care să-ți apere cîntea în ochii tuturor, și declarația asta o să ne ducă la pierzanie.

BUENCO: Cum?

MARIE: O, doamne!

GUILBERT: A scris-o în speranța că te va îndupleca. Dacă nu reușește s-o facă, va fi nevoit să recurgă la orice pentru a distruge hîrtia; este în stare s-o facă și o va face. Fratele tău vrea s-o tipărească și s-o răspîndească de cum se întoarce de la Aranjuez. Mă tem că nu se va mai întoarce niciodată, dacă nu cedezi.

SOPHIE: Dragul meu Guilbert!

MARIE: Mor de teamă.

GUILBERT: Clavigo nu-și poate permite ca declarația să apară. Dacă-l refuzi, și el este un om de onoare, va ieși înaintea fratelui tău și unul singur din ei va rămîne în viață; dar mort sau viu, fratele tău tot pierdut este. Căci e un străin în Spania! Ucigaș al acestui prețuit curtean!... Surioară, este foarte bine să ai gînduri și simțiri nobile; dar că să te distrugi pe tine și întreaga ta familie...

MARIE: Dă-mi un sfat Sophie, ajută-mă!

GUILBERT: Și tu, Buenco, spune că n-am dreptate!

BUENCO: Nu îndrăznește să facă așa ceva, se teme de moarte; altfel nici n-ar fi dat declarația, altfel nici nu i-ar propune donnei Maria să se căsătorească cu el.

GUILBERT: Cu atît mai rău; o să găsească mulți care-i vor face acest serviciu, mulți care să-l surprindă pe drum și să scurteze mișelește viața fratelui nostru. Ești oare atît de naiv, Buenco? Să nu aibă un om de la curte uci-gași în solda lui?

BUENCO: Regele e mare și bun.

GUILBERT: Atunci du-te! Pătrunde prin toate zidurile ce-l înconjoară, treci peste gărzi, peste ceremonial, peste tot ceea ce curtenii lingușitori au ridicat ca să-l despartă de poporul său, și salvează-nel... Dar cine vine?

CLAVIGO: Trebuie, trebuie s-o vad!

Marie scoate un țipăt și cade în brațele Sophiei.

SOPHIE: Ce cruzime! În ce situație ne pui! *Buenco și Guilbert se apropie de ea.*

CLAVIGO: Da, e ea! Ea este! Și eu sînt Clavigo... Ascultă-mă, scumpa mea, dacă nu vrei să te mai uiți la mine! Pe vremea cînd Guilbert m-a primit cu brațele deschise în casa sa, pe cînd eram un tînăr sărac și neînsemnat și-mi simțeam inima cuprinsă de o pasiune nestăpînită pentru tine, aveam oare vreun merit? N-a fost mai curînd o intimă potrivire a caracterelor, o înclinație tainică a inimii, faptul că nici tu n-ai rămas indiferentă și că după un timp îmi închipuiam, în vanitatea mea, că pusesem stăpînire pe această inimă? Și acum... [nu sînt oare același? De ce n-aș putea spera? De ce să nu te rog? N-ai îmbrățișa oare un prieten, un iubit, pe care l-ai crezut dispărut într-o călătorie periculoasă și nefericită pe mare, dacă el s-ar întoarce pe neașteptate și ți-ar aduce drept ofrandă propria-i viață salvată? Să fi plutit eu oare în timpul acesta pe o mare mai puțin furtunoasă? Nu sînt oare pasiunile noastre cu care conviețuim într-o veșnică luptă, mai îngrozitoare, mai de neînvins ca acele valuri care-l aruncă pe nefericit departe de țarmul patriei sale? Marie! Cum mă poți urî, cînd eu n-am încetat nici o clipă să te iubesc? Prins în delirul vrtejului, mi-am amintit mereu, în ciuda seducătoarei voci a vanității și mîndriei, de acele zile de fericită intimitate petrecute împreună, cînd, robit de farmecul tău, vedeam perindîndu-se în fața ochilor imaginile unui viitor plin de promisiuni. De ce n-ai vrea acum să împlinești, alături de mine, ceea ce speram odinioară? Refuzi să guști din fericire, pentru că un răstimp întunecat s-a interpus speranțelor noastre? Nu, draga mea, crede-mă, nici cele mai profunde bucurii din lume nu sînt pure. Soarta, pasiunile noastre pun stavilă celor mai mari desfătări. Oare să ne plîngem că am avut parte de același destin ca și ceilalți și să ne facem vinovați dînd cu piciorul acestui prilej de-a reface ce a fost, de-a răsplăti fapta curajoasă a unui frate de-o rară noblete sufletească și de-a clădi temeinic propria noastră fericire pentru totdeauna?... Prieteni, voi cei pe care nu i-am meritat, dar

care trebuie să-mi fiți prieteni, pentru că sînteți prietenii virtuții la care mă reîntorc, uniți-vă ruga fierbinte cu implorarea mea! Marie! *Se aruncă la picioarele ei.* Marie! Nu mai îmi cunoști vocea? Nu mai distingi glasul inimii mele? Marie! Marie!

MARIE: Clavigo!

CLAVIGO *se ridică, îi ia mîna și o sărută cu încîntare*: Mă iartă, mă iubește! *Îi îmbrățișează pe Guilbert și pe Buenco.* Mă mai iubești încă! O, Marie, mi-o spunea inima! Ar fi trebuit să-ți cad în genunchi și să-mi plîng în tăcere. durerea și căința; m-ai fi înțeles și fără să rostesc un cuvînt, după cum eu îmi primesc iertarea fără ca tu să vorbești. Nu, acea subtilă afinitate a sufletelor noastre n-a pierit; nu, ele se înțeleg unul pe celălalt ca odinioară, cînd nu era nevoie de nici un cuvînt, de nici un semn pentru a ne comunica simțirile cele mai intime. Marie... Marie... Marie!...

Intră Beaumarchais.

CLAVIGO *se îndreaptă în grabă spre el*: Frate!

BEAUMARCHAIS: Îl ierți?

MARIE: Lăsați-mă, lăsați-mă! Nu mai știu ce-i cu mine.

Este scoasă afară.

BEAUMARCHAIS: L-a iertat?

BUENCO: Se pare că da.

BEAUMARCHAIS: Nu-ți meriți fericirea.

CLAVIGO: Crede-mă, o simt!

SOPHIE *se reîntoarce*: Îl iartă. Un șuvoi de lacrimi a izbucnit din ochii ei. Să plec, a spus ea plîngînd, ca să-mi pot veni în fire! Îl iert... Ah, draga mea, a șoptit luîndu-mă de gît, de unde știe că-l iubesc într-atîta?

CLAVIGO *îi sărută mîna*: Sînt cel mai fericit om de sub soare. Frate!

BEAUMARCHAIS *îl îmbrățișează*: Din toată inima. Cu toate că mă simt dator să-ți mărturisesc: Nu te iubesc încă. Și acum ești al nostru și totul să fie dat uitării! Iată declarația pe care mi-ai dat-o. *O scoate din buzunar, o rupe și i-o dă.*

CLAVIGO: Sînt al vostru, pentru totdeauna al vostru.

SOPHIE: Te rog să pleci, să nu-ți mai audă vocea și să se poată liniști.

CLAVIGO *îmbrățișîndu-i pe rînd*: Rămîneți cu bine! Cu bine! Și mii de sărutări îngerului meu, Marie! *Iese.*

BEAUMARCHAIS: Poate că e bine așa, cu toate că aș fi dorit să fie altfel. *Zîmbind.* Ce inimă bună are o astfel de fată... Și dragi prieteni, trebuie s-o spun: asta a fost părerea, chiar dorința, ambasadorului nostru, ca Marie să-l ierte și o căsătorie fericită să pună capăt acestei istorii supărătoare.

GUILBERT: Și eu mi-am venit din nou în fire.

BUENCO: Este cumnatul vostru... deci adio! N-o să mai calc pragul acestei case.

BEAUMARCHAIS: Domnul meu!

GUILBERT: Buenco!

BUENCO: Eu unul îl urăsc pînă la judecata de apoi. Și băgați bine de seamă cu ce fel de om aveți de-a face! *Iese.*

GUILBERT: E un ghinionist melancolic. Dar cu timpul o să se lase el înduplecat, dacă vede că totul merge bine.

BEAUMARCHAIS: Și totuși m-am grăbit cînd i-am înapoiat declarația.

GUILBERT: Lasă! Nu-ți mai face gînduri negre!

ACTUL AL PATRULEA

Locuința lui Clavigo.

Carlos.

CARLOS: Când omul dovedește prin risipă sau prin alte nebulii că și-a pierdut mintea este pus din oficiu sub tutelă. E bine că se procedează așa! Și dacă stăpînirea, care de altfel nu se prea sinchisește de noi, o face, de ce n-am face-o și noi pentru un prieten! Clavigo, te afli într-o situație spinoasă! Dar mai am încă o speranță. Și dacă mai ești doar pe jumătate atît de docil pe cît ai fost, atunci ar mai fi timp să te opresc să faci o prostie, care judecînd după temperamentul tău viu, firea ta sensibilă, ar însemna pacostea vieții tale și te-ar băga înainte de vreme în mormînt. Vine!

Clavigo intră preocupat.

CLAVIGO: Bună ziua, Carlos.

CARLOS: Cam trist, cam forțat: bună ziua! În dispoziția asta te întorci de la logodnica ta?

CLAVIGO: E un adevărat înger. Sînt oameni foarte de treabă.

CARLOS: Doar n-o să vă grăbiți chiar așa cu nunta? Să mai aibă omul timp să-și facă un costum brodat de mare ținută!

CLAVIGO: Fie că glumești sau nu, la nunta noastră n-o să se împăuneze nimeni cu costume de gală.

CARLOS: Cred și eu!

CLAVIGO: Fericirea de a fi împreună, armonia dintre sufletele noastre vor fi singura strălucire a acestei zile festive.

CARLOS: O să faceți deci o nuntă modestă, fără zarvă?

CLAVIGO: Ca cei ce simt că fericirea lor e în ei înșiși.

CARLOS: În împrejurările de față e foarte bine așa.

CLAVIGO: Ce împrejurări? Ce vrei să spui referindu-te la împrejurări.

CARLOS: După cum stau lucrurile, după cum se prezintă situația.

CLAVIGO: Ascultă Carlos, nu pot să sufăr din partea prietenilor tonul acesta reținut. Știu prea bine că nu ești de acord cu această căsătorie; totuși, dacă ai ceva de spus, dacă vrei să-mi aduci argumente împotriva ei, atunci spune-mi-o deschis! Cum stau lucrurile? Cum se prezintă situația?

CARLOS: Se întâlnește omul în viață cu multe lucruri neașteptate, ciudate, și ar fi rău dacă totul și-ar urma obișnuitul făgaș. Lumea n-ar mai avea de ce să se mire, despre ce să șuşotească, ce să critice în societate.

CLAVIGO: O să stîrnească vîlvă.

CARLOS: Nunta lui Clavigo? Se înțelege! Cîte fete din Madrid nu te aşteaptă, cîte nu speră să le devii soț, și-acum le joci festa asta!

CLAVIGO: Asta-i situația.

CARLOS: Ciudat! Am cunoscut puțini bărbați care să fi făcut o impresie atît de profundă asupra femeilor ca tine. Pretutindeni sînt fete bune, care nu fac altceva decît să urzească planuri peste planuri, cum să pună mîna pe tine. Una se bizuie pe frumusețe, alta aruncă în balanță bogăția, poziția ei, inteligența, rudele. Cîte complimente nu mi s-au făcut de dragul tău! Căci să judecăm drept, nici nasul meu cîrn, nici părul meu creț, nici cunoscutul meu dispreț pentru femei nu pot da prilej de laudă!

CLAVIGO: Îți bați joc de mine!

CARLOS: Dacă nu mi-ar fi trecut prin mînă oferte scrise, smîngălite de propriile lor lăbuțe delicate, bilete cu atîtea greșeli ortografice cîte poate conține o scrisoare de dragoste autentică, așternută pe hîrtie de o fată! Cîte femei drăguțe nu mi-au căzut în plasă cu această ocazie!

CLAVIGO: Și de ce nu mi-ai spus nimic de toate astea?

CARLOS: Pentru că n-am vrut să te plictisesc cu fleacuri și pentru că nu mi-am putut niciodată închipui că ai fi luat vreuna în serios. Clavigo, soarta ta mi-a stat la inimă tot atît de mult ca propria mea soartă! Ești singurul meu prieten; oamenii îmi sînt toți insuportabili, și-acum începi și tu să devii nesuferit.

CLAVIGO: Te rog să încetezi!

CARLOS: Pune foc să mistuie pînă în temelii casa cuiva, pe care a clădit-o timp de zece ani și apoi trimite-i un duhov-

nic, care să-i propovăduiască răbdare creștinească! Bine faci cînd nu-ți pasă de nimeni altul, decît de tine; oamenii nu merită...

CLAVIGO: Te lași din nou cuprins de gînduri negre?

CARLOS: Și dacă m-aș cufunda din nou în mizantropie, tu ai fi vinovat și nimeni altul. Îmi ziceam: la ce i-ar folosi acum partida cea mai avantajoasă lui, care deși fără blazon, ar fi putut ajunge foarte departe; dar cu un asemenea spirit, cu asemenea însușiri este lipsă de răspundere... este intolerabil să rămînă ceea ce este... Mi-am făcut un plan. Există puțini oameni atît de întreprinzători, atît de maleabili, atît de spirituali și de diligenți în același timp. Clavigo este priceput în toate; ca arhivar al regelui poate dobîndi repede cunoștințele fundamentale, se va face necesar și, presupunînd că intervine o schimbare, ajunge ministru.

CLAVIGO: Îți mărturisesc că adesea visam și eu la fel!

CARLOS: Nu-i vorba de un vis! Atît de sigur cum, ajuns la turn, mă cațăr pe el, dacă am pornit cu hotărîrea nestrămutată să nu mă dau bătut, pînă nu ating vîrfurile, tot atît de sigur ai fi învins și tu toate obstacolele. Și după aceea nu mi-ar mai fi fost teamă de rest. Nu provii dintr-o familie bogată, cu atît mai bine; asta te-ar fi făcut mai aprig la cîștig și mai atent la păstrarea lui. Și cine taie și spinzură fără să se îmbogățească e un prost. Apoi nu vîd de ce țara asta n-ar fi datoare să plătească biruri ministrului precum i le plătește regelui. Acesta își pune la bătaie numele, iar celălalt forțele. Și abia după ce aș fi dus toate aceste treburi la bun sfîrșit, aș fi căutat o partidă bună pentru tine. Vedeam în închipuirea mea unele familii nobile care ar fi trecut cu vederea originea ta, altele, din cele mai bogate, care ți-ar fi pus bucuroase la dispoziție mijloacele necesare poziției tale, numai pentru ca să poată avea și ele parte de strălucirea celui de-al doilea om în regat... și acum...

CLAVIGO: Ești nedrept, subestimezi poziția mea actuală. Și ce te face să crezi că nu pot ajunge mai departe, că nu pot înainta cu pași mai mari?

CARLOS: Dragă prietene, încearcă să rupi inima unei tulpine; ea va da iarăși și iarăși colț și nenumărate lăstare, va crește o tufă deasă, dar înfățișarea de-o regească mîndrețe a tulpinei purtate de primul avînt n-o va mai avea nicio dată. Și nu-ți închipui că la Curte această căsătorie va

fi privită cu indiferență. Ai uitat oare că oamenii te-au sfătuit să rupi legătura cu Marie? Să nu mai știi oare cine ți-a dat ideea înțeleaptă de a o părăsi? Să ți-i număr pe degete?

CLAVIGO: Și pe mine m-a chinuit gândul că puțini vor fi aceia care să încuviințeze acest pas.

CARLOS: Nimeni nu va fi de acord! Și cum să nu se revolte prietenii tăi sus-puși că, fără să-i întrebi, fără să le ceri sfatul, te-ai aruncat în brațele ei ca un băiețel nesocotit care-și aruncă banii în vînt cumpărînd la piață nuci găunoase.

CLAVIGO: Ești necuviincios Carlos și exagerezi.

CARLOS: Nicidecum. Consider că e posibil ca orbit de pasiune să faci o năzbîtie ciudată. Să te însori cu o cameristă, pentru că e frumoasă ca un înger! Prea bine; omul este criticat și totuși lumea îl invidiază.

CLAVIGO: Lumea, mereu lumea.

CARLOS: Știi că nu cer de frică aprobarea semenilor, totuși un lucru e foarte adevărat: cine întreprinde ceva fără să se gîndească la aprobarea celorlalți, acționează în defavoarea sa; și dacă lumea nu te admiră sau nu te invidiază, nu ești fericit.

CLAVIGO: Lumea judecă după aparențe. Cel ce-i stăpîn pe inima doamnei Maria este de invidiat!

CARLOS: Un lucru nu poate să pară mai mult decît este. Dar, desigur, m-am gîndit și la faptul că trebuie să fie vorba de calități ascunse care fac ca fericirea ta să fie demnă de invidiat, căci ceea ce vezi cu propriii tăi ochi, ceea ce poți cuprinde cu mintea...

CLAVIGO: O să mă nenorocești!

CARLOS: Cum de s-a întîmplat? se va întreba lumea în oraș. Cum s-a ajuns aici? o să se întrebe cei de la Curte. Pentru Dumnezeu cum de s-a întîmplat așa ceva? Este săracă, n-are nici poziție socială; dacă Clavigo n-ar fi avut o aventură, cu ea, nici nu s-ar ști că există pe lumea asta. Se spune că e bine crescută, plăcută, inteligentă!... Cine ia pentru atîta lucru o fată în căsătorie? Toate acestea trec în primii ani de căsnicie... Ah! spune unul, se zice că-i frumoasă, încîntătoare, neobișnuit de frumoasă... Ei, atunci mai înțeleg, spune altul...

CLAVIGO *încurcat, oftează din adîncul inimii*: Ah!

CARLOS: Frumoasă? Ei, zice una, merge. N-am mai văzut-o de șase ani, între timp se mai schimbă omul, spune alta.

Să ne uităm bine la ea că o s-o scoată curînd în lume, adaugă a treia. Și se întreabă, privesc, așteaptă, arată nerăbdare, își amintesc mereu de orgoliosul Clavigo care nu apărea nicicînd în public fără să prezinte triumfător societății o spaniolă impunătoare, splendidă, trufașă, ai cărei sîni plini, obraji îmbujorați, ochi arzători păreau să întrebe lumea din jur: nu sînt oare demnă de însoțitorul meu? O spaniolă care, în exuberanța ei, lăsa cît de mult să-i fluture trena în vînt pentru a da înfățișării ei mai mult respect și a dovedi că este vrednică de toată stima... Iar acum, iată-l pe Clavigo... și tuturor le piere graiul... alături de franțuzoaica lui pricăjită, cu ochii duși în fundul capului, călcînd cu pașii ei mărunți și căreia îi stă scrisă pe față tuberculoza, chiar dacă și-a dat obrazul cu alb și roșu ca să ascundă paloarea morții. Frate, înnebunesc, dau bir cu fugiții, cînd oamenii mă opresc și mă tot întreabă și mă descos și nu pot înțelege...

CLAVIGO: *apucîndu-l de mînă*: Prietene, frate, mă aflu într-o situație îngrozitoare. Îți spun, îți mărturisesc că m-am speriat cînd am revăzut-o. Ce desfigurată este... ce palidă, ce istovită! Și vinovatul sînt eu, trădarea mea-i de vină!

CARLOS: Fleacuri! Gărgăuni! Era bolnavă de cînd idila voastră era încă în plină desfășurare. Ți-am spus-o de mii de ori, dar voi îndrăgostiții n-aveți nici ochi să vedeți, nici urechi să auziți. Dragă Clavigo, situația este detestabilă! Să nu te mai gîndești la nimic, să uiți totul! O femeie bolnavă, care va transmite maladia urmașilor, astfel încît toți copiii și nepoții tăi să se stingă încet la o anumită vîrstă ca opaițul unui cerșetor... Un bărbat care ar putea fi întemeietorul unei familii, care poate în viitor... Simt cum înnebunesc, cum îmi pierd mințile!

CLAVIGO: Ce să-ți spun, Carlos! Cînd am revăzut-o, în prima clipă de încîntare, avîntul inimii s-a îndreptat către ea... și vai!... cînd a trecut... mi-a trezit milă..., o adîncă și tandră compătimire: dar dragoste... vezi! Era ca și cum în preaplînul bucuriilor, mîna rece a morții mi-ar fi răspîndit în trup fiori de gheață. M-am străduit să fiu vesel, să mă prefac față de cei din jurul meu că sînt fericit... dar totul trecuse, totul părea atît de forțat, încît m-a cuprins teama. Ar fi trebuit și ei să-și dea seama, dacă n-ar fi fost atît de desperați.

CARLOS: Pe mii de draci! Și vrei să te însori cu ea? *Clavigo cufundat în gînduri nu răspunde*. S-a zis cu tine! Ești

pierdut pe vecie! Rămii cu bine, frate și lasă-mă să uit totul, să-mi petrec viața singuratică scrișnind din dinți la gândul că ți-a fost dat să te lași orbit! Ce istorie mai e și asta! Să te faci de râs în ochii lumii, fără să culegi rodul unei pasiuni, fără să-ți satisfaci o plăcere! Să te alegi din această pozna și cu o boală, care ruinându-ți pe nesimțite puterile stârnește totodată și dezgustul oamenilor!

CLAVIGO: Carlos! Carlos!

CARLOS: De nu te-ai fi înălțat niciodată pentru ca să nu cazi niciodată! Cum vor judeca ei toată povestea asta! Iată, a venit deci fratele! vor spune. Trebuie să fie un bărbat curajos, l-a băgat în sperieți, nu s-a încumetat să încrucișeze spada cu el. Ei bine, o să zică fanfaronii de la Curte, se vede din nou că nu-i cavaler. Ehe! strigă unul și-și trage pălăria pe ochi, să fi avut eu de-a face cu franțuzul!, și se bate pe burtă acel ipochimen care poate n-ar fi vrednic nici grăjdar să-ți fie.

CLAVIGO, *vădit înfricoșat, se agată plângînd de gîtul lui Carlos*: Salvează-mă! Prietene! Bunul meu prieten, scapă-mă! Scapă-mă de dublul sperjur, de rușinea asta imensă, de mine însumi... simt că-mi crapă obrazul.

CARLOS: Bietul, sărmanul de tine! Am nădăjduit că ai depășit aceste crize juvenile, aceste izbucniri de plîns, această melancolie ucigătoare, am sperat să nu te mai văd, pe tine care ești bărbat, cutremurat, cu inima prinsă în chingă de durerea pe care odinioară ți-o plîngeai adesea la pieptul meu. Capul sus, curaj Clavigo!

CLAVIGO: Lasă-mă să plîng. *Se prăbușește într-un fotoliu.*

CARLOS: Păcat de tine că ai apucat pe un drum pe care n-ai să-l străbați pînă la capăt. De simțirea ta, de convingerile tale, care ar face fericit un cetățean obișnuit, a trebuit să legi această nefericită ambiție de mărire. Și ce-i mărirea, Clavigo? Să urci înaintea celorlalți treptele rangului și ale considerației? Să nu crezi una ca asta! Dacă inima ta nu-i mai puternică decît inimile celorlalți, dacă nu ești în stare să treci cu seninătate peste situații care l-ar înspăimînta pe omul obișnuit, în acest caz nu ești, în ciuda decorațiilor și ordinelor, în pofida coroanei însăși, decît un om de rînd. Vino-ți în fire, liniștește-te! *Clavigo se ridică, îl privește pe Carlos îi dă mîna pe care acesta i-o strînge cu putere.* Hai, haide prietene! Hotărăște-te! Iată, vreau să fac tot ce-mi stă în putință, vreau

să spun: Uite, aici ai două propuneri în cumpănă egală. Ori te însori cu Marie și-ți găsești fericirea într-o viață tihnită, burgheză, în pașnicele bucurii mărunte ale căminului, ori îți continui cariera, urmînd calea gloriei spre țelul apropiat. Vreau să merg drept la țintă și să spun: Talgerele sînt în cumpănă dreaptă, rămîne ca tu să iei hotărîrea care din ele să coboare! Dar decide-te! Nimic nu-i mai deplorabil în lumea asta decît un om care nu se poate hotărî, care oscilează între două simțiri, care tare ar vrea să le îmbine pe amîndouă, fără să înțeleagă că nimic nu le poate uni, decît tocmai îndoiala, neliniștea care-l chinuie. Haide, căsătorește-te cu Marie, poartă-te ca un om cinstit, care își sacrifică fericirea vieții pe altarul cuvîntului dat, care consideră că este de datoria sa să repare ceea ce a stricat; ca un bărbat care n-a lărgit sfera pasiunilor și a activității sale decît pentru a fi în stare să îndrepte greșeala comisă, bucură-te deci de fericire în tihna familială, savurează liniștea unei conștiințe împăcate și toată mulțumirea hărăzită oamenilor în stare să-și făurească singuri norocul și să-i ferească pe cei dragi... Decide-te și voi spune că ești un om întreg...

CLAVIGO: Dă-mi o scînteie din puterea ta, din curajul tău, Carlos!

CARLOS: Scînteia e ascunsă în sufletul tău și eu am să mă străduiesc s-o fac să devină flacăară. Privește pe celălalt talger fericirea și mărirea ce te așteaptă. Nu vreau să-ți descriu aceste perspective în culori vii și poetice; imaginează-ți singur cît sînt de strălucitoare, cum le vedeai foarte clar cu ochii minții înainte ca franțuzul iute la mînie să te fi descumpănit. Dar chiar în această împrejurare, fii om întreg și mergi drept pe drumul tău, fără să te uiți în dreapta și în stînga! Fie ca inima ta să-și deschidă porțile și să te însuflețească certitudinea măreață că oamenii neobișnuiți se deosebesc de cei obișnuiți tocmai prin faptul că îndatoririle lor diferă de obligațiile omului de rînd; că cel, a cărui chemare este să cuprindă, să stăpînească, să păstreze un vast domeniu, n-are de ce să-și reproșeze că a neglijat lucruri mărunte, că a sacrificat nimicuri binelui obștească. Dacă creatorul procedează așa în sfera naturii și regele în stat, de ce n-am face-o și noi pentru a ne apropia de chipul și înfățișarea lor?

CLAVIGO: Carlos, eu sînt un om neînsemnat.

CARLOS: Nu sîntem neînsemnați dacă împrejurările ne dau de furcă; sîntem mici numai cînd ne lăsăm învinși de ele. Doar o clipă de răbdare și ai să-ți vii în fire. Leapădă-te de tot ce a mai rămas din acea deplorabilă pasiune, care ți se potrivește astăzi tot atît de puțin ca hăinuța cenușie și aerul de modestie cu care ai venit la Madrid. Pentru ceea ce fata asta a făcut pentru tine ai răsplătit-o destul; și faptul că-i datorezi primul tău succes de public... Oh! alta ar fi făcut pentru plăcerea de a te avea în preajma ei tot atît și poate mai mult, fără să aibă asemenea pretenții... Ți-ar trece oare prin cap să împarți cu învățătorul tău averea, pentru că te-a învățat acum treizeci de ani abecedarul? Ce zici, Clavigo?

CLAVIGO: Tot ce spui e bine și frumos; judecînd în mare, ai dreptate, poate fi așa; dar cum să ieșim din încurcătura în care ne aflăm? Gîndește-te la un sfat, găsește o porțiță de scăpare și apoi vorbește!

CARLOS: De acord! Deci te-ai hotărît?

CLAVIGO: Determină-mă să mă pot hotărî și apoi o voi face. Nu mai pot judeca; judecă tu pentru mine!

CARLOS: Ei bine. Mai întîi te duci și-i fixezi domnului o întîlnire într-un loc neutru și apoi îi ceri, cu spada în mînă, declarația pe care i-ai dat-o forțat, într-o clipă de nesocotință.

CLAVIGO: Declarația este deja în posesia mea, Beaumarchais a rupt-o și mi-a înapoiat-o.

CARLOS: Foarte bine, foarte bine! Ai făcut pasul ăsta... și m-ai lăsat să mai pledez atîta? ... Deci s-o scurtăm! Îi scrii cu tot calmul că nu găsești cu cale să te căsătorești cu sora lui; motivul l-ar putea afla dacă ar binevoi să vină la noapte, însoțit de un prieten și cu orice armă ar dori într-un loc oarecare. Și apoi iscălești... Hai, Clavigo, scrie! Eu îți sînt martor la duel... și-ar trebui să-și bage dracul coada... *Clavigo se îndreaptă spre masă.* Ascultă-mă! Doar o vorbă! Dacă stau și mă gîndesc bine, este o propunere prostească. Dar ce-am ajuns noi, de ne primejduim viața pentru un aventurier mînios? Nici purtarea acestui om, nici starea lui socială nu merită să-l considerăm egalul nostru. Ascultă-mă deci! Dacă-l acuz pe linie penală că a venit pe ascuns la Madrid, că s-a anunțat și a pătruns la tine în casă sub un nume fals, împreună cu un complice, că și-a cîștigat mai întîi încrederea ta vorbindu-ți prieteneste, apoi te-a încolțit pe neașteptate, forțîndu-te să-i dai

o declarație cu care a plecat s-o răspîndească în public — toate astea o să-l ducă la pierzanie; să simtă pe pielea lui ce înseamnă să te războiești în timp de pace cu un cetățean spaniol.

CLAVIGO: Ai dreptate.

CARLOS: Dar dacă, pînă cînd procesul își ia cursul, timp în care acest domn ne-ar putea face diverse pozne, am juca comedia știută și fără multă vorbă i-am pune mîna în git?

CLAVIGO: Te înțeleg și știu prea bine că ești în stare s-o faci.

CARLOS: Ei bine! Cum să nu-mi treacă prin cap una ca asta mie, care sînt în slujba Curții de douăzeci și cinci de ani și-am văzut cu ochii mei obrazul celor mai de seamă oameni ai regatului năpădit de broboanele fricii, să însce-nez o astfel de farsă! Și acestea fiind zise, îmi lași mîna liberă; nu trebuie să întreprinzi nimic, nu ești obligat să scrii nimic. Cine îl bagă pe frate la închisoare dă să se înțeleagă, ca într-o pantomimă, că n-o dorește pe soră.

CLAVIGO: Nu Carlos! Fie ce-o fi, dar asta nu pot, nu vreau să accept! Beaumarchais este un om demn și n-are de ce să piară într-o închisoare infamă cînd luptă pentru o cauză dreaptă. Altă propunere, Carlos! Fă altă propunere.

CARLOS: Nu fi copil! Doar n-o să-l mîncăm, o să fie tratat omeneste și bine îngrijit, și oricum, nu poate să dureze cine știe cît. Căci vezi tu, cînd o să simtă că-i lucru serios, zelul său teatral o să dispară, desigur, o să se întoarcă în Franța cu coada între picioare și-o să-ți mulțumească politicos, dacă i se va oferi surorii sale o rentă anuală, singurul lucru pe care poate l-a urmărit.

CLAVIGO: Bine, fie cum zici! Poartă-te însă bine cu el!

CARLOS: Nici o grijă!... Încă o măsură de prevedere! Nu se poate ști cum umblă vorba, cum află el, cum dă buzna peste tine și tot planul se năruie. De aceea pleacă din casa ta, fără ca vreun servitor să știe încotro te îndrepti. Poruncește să ți se împacheteze doar strictul necesar. Îți trimit eu o slugă, care să ți le care și să te ducă într-un loc, unde nici sfînta Hermandad⁶ nu te poate găsi. Am întotdeauna la dispoziție cîteva asemenea cotloane. La revedere.

CLAVIGO: Te las cu bine!

CARLOS: Haide, grăbește-te! Și cînd toate vor fi trecut, frate, ce o să ne mai desfătăm!

MARIE: Buenco a plecat așa deodată?

SOPHIE: Este de înțeles. Te iubește. Cum ar fi putut suporta prezența cuiva pe care are duble motive să-l urască.

MARIE: E cel mai bun, cel mai virtuos om pe care l-am cunoscut vreodată. *Arătîndu-i lucrul de mîna.* S-o fac oare așa? O încrețesc aici puțin și capătul îl prind sus. O să stea frumos.

SOPHIE: Foarte bine! Și eu am să pun o panglică galben-pai la boneta mea. Nici o culoare nu-mi șade mai bine. Zîmbești?

MARIE: Rîd de mine. Noi, fetele, sîntem totuși niște ființe ciudate: abia înălțăm puțin capul, că ne și gîndim la panglici și gâteli.

SOPHIE: Nu-ți poți reproșa așa ceva; din clipa în care Clavigo te-a părăsit, nimic nu ți-a mai bucurat sufletul. *Marie tresare speriată și se uită spre ușă.* Ce-i cu tine?

MARIE neliniștită: Mi s-a părut că vine cineva! Biata mea inimă! De la ea o să mi se tragă moartea. Pune mîna și vezi cum bate cuprinsă de-o spaimă zadarnică!

SOPHIE: Liniștește-te! Ești foarte palidă! Te rog, draga mea!

MARIE cu mîna pe piept: Tare m-apasă aici... Tare mă înțepă aici... Asta o să-mi curme zilele.

SOPHIE: Cruță-te!

MARIE: Sînt o ființă smintită și fără de noroc. Durerea și bucuria mi-au măcinat, cu forța lor nezăgăzuită, biata mea viață. Îți mărturisesc, mă bucur doar pe jumătate că e din nou al meu. N-am să gust vreme îndelungată fericirea ce mă așteaptă în brațele lui, poate că n-o să-mi fie dat s-o gust deloc.

SOPHIE: Surioară, dragă, neasemuita mea surioară! Nutrind gînduri negre îți faci rău cu mîna ta.

MARIE: La ce bun să mă amăgesc?

SOPHIE: Ești tînără, fericită și poți spera încă totul.

MARIE: Speranța! Dulcele și unicul balsam al vieții îmi farmecă adesea sufletul. Visuri îndrăznețe, tîneresti se întrupează și trec prin fața ochilor mei, însoțesc silueta iubită a bărbatului fără de seamăn, pe care-l pot numi din nou al meu. Sophie, ce fermecător este! De cînd nu l-am mai văzut, el — nu știu cum să spun — toate marile

lui însușiri, care odinioară dormeau ascunse în modestia sa, au ieșit la lumină. A devenit bărbat, și cu acest sentiment curat al valorii proprii, cu care își face marcată prezența, sentiment neumbrit de mândrie sau de vanitate, cucerește toate inimile... Și el să devină soțul meu? ... Nu, surioară, n-am fost vrednică de el... și acum sînt și mai puțin!

SOPHIE: Ia-l de bărbat și fii fericită!... Îl aud venind pe frațele nostru!

Intră Beaumarchais.

BEAUMARCHAIS: Unde-i Guilbert?

SOPHIE: E plecat de cîtva timp; nu poate să mai întîrzie mult.

MARIE: Ce ai, frățioare? ... *Se ridică brusc și-l ia de git.*
Dragă frate, ce-i cu tine?

BEAUMARCHAIS: Nimic! Lasă-mă, scumpa mea Marie!

MARIE: Dacă sînt scumpa ta Marie, spune-mi ce ai pe inimă!

SOPHIE: Lasă-l! Bărbații fac adesea mutre, fără să aibă neapărat un motiv.

MARIE: Nu, nu. Îți cunosc fața doar de puțin timp; dar ea îmi destăinuie toate simțirile tale, îți citesc pe frunte fiecare sentiment al sufletului tău deschis și curat. E ceva care te nedumerește. Spune, ce este?

BEAUMARCHAIS: Nu-i nimic, dragele mele. Sper că în fond nu e nimic. Clavigo...

MARIE: Ce spui?

BEAUMARCHAIS: Am trecut pe la Clavigo. Nu era acasă.

SOPHIE: Și asta te neliniștește?

BEAUMARCHAIS: Portarul mi-a spus că a plecat într-o călătorie, dar că nu știe încotro; nu știe nimeni cît timp va lipsi. Dacă se ascunde?! Și dacă a plecat într-adevăr într-o călătorie? De ce o face? Cu ce scop?

MARIE: Să așteptăm.

BEAUMARCHAIS: Vorbele tale mint. Paloarea obrazilor tăi, tremurul ce te-a cuprins sînt mărturie vie că nu poți aștepta. Draga mea surioară! *O cuprinde în brațe.* Pe inima asta care bate, care tremură înspăimîntată îți jur! Ascultă-mă, doamne, dumnezeul meu, tu care ești dreptatea! Ascultați-mă voi, toți sfinții! Ai să fii răzbunată dacă el... îmi pierde mințile la acest gînd... ar cădea din nou în aceeași

greșeală, dacă s-ar face vinovat de un îndoit și îngrozitor sperjur, dacă și-ar bate joc de nenorocirea noastră... Nu, nu-i cu putință... vei fi răzbunată!

SOPHIE: Nu-i încă timpul, prea te pripești. Cruț-o, te rog, frățioare. *Marie se așază pe un scaun.* Ce-i cu tine? Îți vine rău?

MARIE: Nu, n-am nimic. Nu mai fi atât de îngrijorată.

SOPHIE *îi întinde un pahar cu apă*: Bea puțină apă!

MARIE: Lasă! La ce bun? ... Ei bine, fie, dă-mi-l!

BEAUMARCHAIS: Unde-i Gilbert? Unde-i Buenco? Trimite-le, te rog, vorbă să vină. *Sophie iese.* Cum te simți, Marie?

MARIE: Bine, destul de bine! Crezi oare frățioare că...?

BEAUMARCHAIS: Ce să cred, draga mea?

MARIE: Ah!

BEAUMARCHAIS: Nu mai poți respira?

MARIE: Bătăia sălbatică a inimii mă înăbușă.

BEAUMARCHAIS: N-aveți un medicament pentru astfel de cazuri? N-ai cumva nevoie de vreun leac care să-ți curme răul?

MARIE: Știu eu unul și de mult îl rog pe Dumnezeu să mi-l trimită.

BEAUMARCHAIS: Îl vei avea? și sper că eu ți-l voi aduce.

MARIE: Fie cum spui.

Intră Sophie.

SOPHIE: Un curier mi-a înmînat scrisoarea asta; vine de la Aranjuez.

BEAUMARCHAIS: Este sigiliul și scrisul ambasadorului nostru.

SOPHIE: I-am spus să descălece și să bea ceva răcoritor; n-a primit pentru că spunea că are mai multe depeșe de dus.

MARIE: Nu vrei, draga mea, să trimiți fata după doctor?

SOPHIE: Ce ai? Doamne dumnezeule, ți-e rău?

MARIE: Mă înspăimînti atât încît pînă la urmă n-am să mai îndrăznesc să-ți cer un pahar cu apă... Sophie!... Frate! ...Ce stă în scrisoare? Uite-te cum tremură! Cum ți pierie tot curajul!

SOPHIE: Frate, dragă frate! *Beaumarchais se așază fără să scoată o vorbă într-un fotoliu și scapă scrisoarea din mînă.* Frățioare! Ridică scrisoarea și citește-o!

MARIE: Dă-mi-o s-o citesc! Trebuie... *Vrea să se ridice.* Vai! Presimt. Este sfârșitul. Surioară, îndură-te, grăbește-te și dă-mi lovitura de grație! Ne trădează! ...

BEAUMARCHAIS *ridicându-se din fotoliu*: Ne trădează! *Lovindu-și cu mîna fruntea și pieptul.* Aici e totul atît de împietrit, atît de mort e sufletul meu, ca și cum un trăsnet mi-ar fi paralizat simțurile. Marie! Marie! Te-a trădat!... Și eu stau aici cu mîinile încrucișate! Încotro să mă îndrept? ... Ce să fac? ... Nu văd nimic, nici o ieșire, nici o scăpare! *Se aruncă în fotoliu.*

Intră Gilbert

SOPHIE: Gilbert! Dă-ne un sfat! Ajută-ne! Sîntem pierduți!

GUILBERT: Ce spui, femeie!

SOPHIE: Citește, te rog citește! Ambasadorul anunță pe fratele nostru că Joseph Clavigo l-a dat în judecată pentru că s-ar fi furișat sub un nume fals în casa sa, l-ar fi surprins în pat, l-ar fi amenințat cu pistolul și l-ar fi forțat să iscălească o declarație injurioasă; iar dacă nu părăsește repede Spania, îl vor băga la închisoare, de unde nici măcar însuși ambasadorul n-o să fie în stare să-l scoată.

BEAUMARCHAIS *sărind ca ars*: Da, s-o facă! N-are decît s-o facă! Să mă tîrască la închisoare! Dar să mă înșface de lîngă cadavrul lui, din locul unde mă voi desfăta vîzîndu-l fără viață... O sete feroce, îngrozitoare de a-i vărsa sîngele îmi umple toată ființa. Îți mulțumesc, ție, doamne, că-i dai omului în clipele cele mai grele de neîndurătoare și arzătoare suferință o mîngîiere, o consolare! Cît de aprig mă cuprinde setea de răzbunare! Cum acest bărbătesc sentiment mă smulge din starea de tîmpă nehotărîre, dînd aripi sufletului meu zdrobit. Răzbunare! Ce bine mă simt! Cum ard de nerăbdare să-l prind și să-l nimicesc!

SOPHIE: Ești îngrozitor, frate!

BEAUMARCHAIS: Cu atît mai bine... Ah! N-am nevoie de spadă, nici de pistol! Cu mîinile astea vreau să-l sugrum, să-mi fie plăcerea deplină! A mea și numai a mea satisfacția că l-am ucis!

MARIE: Inima mea! Inima!

BEAUMARCHAIS: Nu te-am putut salva, în schimb vei fi răzbunată. Dau eu de urma lui, pofta mă îndeamnă să-i mușc din carne, să-i beau sîngele. Să fi devenit oare o

fiară turbată? Dorința de a-l ucide îmi bîciuite simțurile, îmi țin încordat fiecare nerv! Aș urî pe veci pe cel ce-ar încerca să-l omoare otrăvindul sau l-ar trimite pe lumea cealaltă mișelește. Ajută-mă Guilbert să-l caut! Unde-i Buenco! Ajută-mă să dau de el!

GUILBERT: Salvează-te! Salvează-te pe tine! Ți-ai ieșit din fire.

MARIE: Fugi, frate!

SOPHIE: Du-l dincolo, o să-și ucidă sora.

Intră Buenco.

BUENCO: Haide, domnul meu! Pleacă! Am prevăzut eu asta.

Am deschis bine ochii. Și-acum sînt pe urmele dumitale, și ești pierdut dacă nu părăsești fără întîrziere Madridul.

BEAUMARCHAIS: Niciodată! Unde-i Clavigo?

BUENCO: Nu știu.

BEAUMARCHAIS: Ba știi prea bine. Te rog în genunchi, spune-mi!

SOPHIE: Pentru Dumnezeu, Buenco!

MARIE: Vai, aer! Aer! *Leșină.* Clavigo! ...

BUENCO: Ajutor, moare Marie!

SOPHIE: Nu mă părăsi, doamne dumnezeule! Pleacă, frate, pleacă!

BEAUMARCHAIS *îngenunchează înaintea Donnei Maria care în pofida ajutorului dat nu-și revine*: Să te părăsesc! Cum să te părăsesc?

SOPHIE: Atunci rămîi și pierde-ne pe toți, ucide-ne cum ai ucis-o pe Marie! Ai închis ochii, surioară, din nehibzuința propriului tău frate!

BEAUMARCHAIS: Oprește-te, surioară!

SOPHIE *în bătaie de joc*: Salvator! ... Răzbunător! ... Ajută-te pe tine!

BEAUMARCHAIS: Merit oare asta?

SOPHIE: Redă-mi-o! Și apoi du-te la închisoare, urcă-te pe eșafod, du-te, ucide-te, dar redă-mi-o!

BEAUMARCHAIS: Sophie!

SOPHIE: Și-a încheiat zilele, e moartă... păstrează-te tu pentru noi! *Îl ia de gît.* Frate, tu ne mai rămîi. Tu mai rămîi sprijinul tatălui nostru! Grăbește-te! Așa i-a fost ei scris! Și-a împlinit soarta. Și este un dumnezeu în ceruri, lasă în seama lui răzbunarea.

BUENCO: Pleacă! Pleacă! Vino cu mine, te-ascund eu, pînă găsim un mijloc să te scoatem din Spania.

BEAUMARCHAIS *se repede la Marie și o sărută*: Surioară! *Îl smulg de lângă ea, el o îmbrățișează pe Sophie, ea se desprinde din îmbrățișare*; Marie este scoasă din scenă; Buenco iese cu Beaumarchais.

Guilbert intră cu un medic.

SOPHIE *ieșind din camera unde fusese dusă Marie*: Prea târziu!
S-a stins! A închis ochii pe vecie!

GUILBERT: Vino, domnul meu! Convinge-te dumneata însuși.
Nu e cu putință! Ies.

ACTUL AL CINCILEA

Stradă în fața casei lui Guilbert. Noapte. Casa este deschisă. În fața ușii stau doi oameni îmbrăcați în mantale negre cu făclii. Intră Clavigo înfășurat într-o pelerină, cu spada sub braț. Un servitor îi luminează drumul cu o făclie.

CLAVIGO: Ți-am spus să eviți strada asta.

SERVITORUL: Ar fi trebuit să facem un ocol prea mare și dumneavoastră sînteți grăbit. Locul unde se află Don Carlos nu-i departe de aici.

CLAVIGO: Ce-or fi însemnînd făcliile de acolo?

SERVITORUL: Un mort. Veniți, domnul meu.

CLAVIGO: Locuința donnei Maria! Un mort! Mă trec fiori de groază prin tot trupul. Du-te și întreabă pe cine duc la groapă!

SERVITORUL *se îndreaptă spre oamenii în doliu*: Pe cine înmormîntați?

SERVITORII: Pe Marie Beaumarchais.

Clavigo se așază pe-o piatră și-și acoperă fața cu pelerina.

SERVITORUL *se întoarce*: O îngroapă pe Marie Beaumarchais.

CLAVIGO *ridicîndu-se brusc*: Cine te-a pus s-o repeți, nemernicule! Era nevoie să repeți cuvintele înfiorătoare care mă lovesc ca un trăsnet și-mi secătuiesc vлага?

SERVITORUL: Păstrați tăcerea, domnul meu, și urmați-mă! Gîndiți-vă la primejdia în care vă aflați!

CLAVIGO: Înghiți-te-ar iadul...! Eu rămîn.

SERVITORUL: O! Carlos! De te-aș găsi, Carlos! Clavigo și-a ieșit din minți! *Iese.*

Clavigo. În depărtare se văd cioclii.

CLAVIGO: Moartă! Marie nu mai trăiește! Făcliile de colo sînt tristeții ei însoțitorii! ... E o vrăjitorie, o stafie care mă sperie noaptea, care-mi arată cu ce-am greșit și mă

face să presimt sfârșitul trădărilor mele... Încă mai e timp! Încă! ... Tremur, inima mi se înfioară de groază! Nu, n-ai să mori. Vin! Vin... Pieriți spirite ale nopții, nu mă mai opriți din cale cu fantasmеle înspăimântătoare ale groazei... *Se îndreaptă spre ei.* Pieriți! Nici gînd. Se-ntorc și se uită la mine! Vai mie, sînt oameni ca mine... Este deci adevărat... Adevărat? Poți să cuprinzi acest adevăr cu mintea? Ea nu mai trăiește... senzația că ea nu mai e în viață mă împresoară ca fiorul nopții! Iată, aici zace, la picioarele tale floarea... și tu... milostivește-te de mine, dumnezeule din ceruri, n-am ucis-o eu... Ascundeți-vă stele și nu priviți în jos, voi care l-ați văzut adesea pe ucigaș părăsind această casă, pătruns de cea mai adîncă fericire, trecînd prin această stradă în acorduri de muzică și cînt, plutind în lumea viselor de aur, trezind în fata ce asculta în taină, în spatele gratiilor de la fereastră, iluzia norocului ce-o aștepta! Și tu umpli acum casa cu plîns și jale și acest loc al fericirii cu cîntece funebre! ... Marie, aș vrea să mă iei cu tine, Marie. *Se aud din interior frînturi ale unei melodii triste.* Se pune în mișcare cortegiul pe drumul ce duce spre cimitir! ... Opriți! Stați! Nu închideți sicriul! Lăsa-ți-mă s-o mai văd încă o dată! *Se îndreaptă spre casă.* Cum îndrăznesc eu acum să apar în fața ochilor lor? Cum să cutez a mă arăta copleșit de durerea asta înfiorătoare? Prietenilor ei? Fratelui ei? Al căror suflet e plin de jale și furie! *Muzica se aude din nou.* Mă cheamă! Ea mă cheamă! Vin! Ce teamă mă cuprinde! Ce tremur mă oprește să-mi urmez chemarea!

Muzica începe pentru a treia oară și continuă. Făcliile din fața porții se mișcă, alte trei li se alătură, orînduindu-se în așa fel, încît să flancheze convoiul care iese din casă. Șase bărbați duc năvălia pe care este așezat sicriul acoperit.

Guibert, Buenco în mare doliu.

CLAVIGO ieșind din umbră: Stați!

GUILBERT: Ce glas!

CLAVIGO: Stați! Cei ce poartă sicriul se opresc.

BUENCO: Cine îndrăznește să oprească acest convoi prea-cinstit?

CLAVIGO: Puneți sicriul jos!

GUILBERT: Doamne!

BUENCO: Ticălosule! Fărădelegile tale n-au sfîrșit? Nici în sicriu nu respecti liniștea victimei tale?

CLAVIGO: Lăsa-ți-mă! Nu mă înnebuniți! Nefericiții sînt primejdioși! Trebuie s-o văd! *Aruncă pînza ce acoperă sicriul; Marie îmbrăcată în alb și cu mîinile încrucișate pe piept pare că doarme. Clavigo se dă înapoi și-și acoperă fața.*

BUENCO: Vrei s-o trezești la viață ca s-o ucizi din nou?

CLAVIGO: Lasă batjocura, sărmane Buenco! Marie! *Cade în genunchi în fața sicriului.*

Intră în scenă Beaumarchais.

BEAUMARCHAIS: Buenco m-a părăsit. Ei spun că n-a murit, trebuie să mă conving, de-ar fi să înfrunt chiar pe diavol! Trebuie s-o văd. Făclii! Un mort! *Se repede la sicriu, privește și-și pierde cunoștința fără a rosti un cuvînt; este ridicat înainte de a-și fi revenit; Guilbert îl susține.*

CLAVIGO *se ridică de cealaltă parte a sicriului, unde îngenunchează*: Marie! Marie!

BEAUMARCHAIS *dezmeticindu-se*: Asta-i vocea lui! Cine o strigă pe Marie? Ce clocot de furie mă cuprinde la auzul acestei voci!

CLAVIGO: Eu sînt. *Beaumarchais îi aruncă o privire sălbatică și pune mîna pe spadă. Guilbert îl oprește.* Nu mă tem nici de ochii tăi arzători, nici de ascuțișul spadei tale! Privește ochii aceștia închiși, mîinile acestea încrucișate!

BEAUMARCHAIS: *Tu îmi arăți mie această priveliște! Se eliberează, se repede la Clavigo, care trage spada, luptă; Beaumarchais îi străpunge pieptul.*

CLAVIGO *clătinîndu-se*: Îți mulțumesc, frate! Ne cumuni. *Se prăbușește pe sicriu.*

BEAUMARCHAIS *smulgîndu-l*: Piei din preajma acestei sfinte, blestematul!

CLAVIGO: Vai mie! *Purtătorii sicriului îl sprijină.*

BEAUMARCHAIS: Sînge! Deschide ochii Marie și privește-ți găteala de mireasă și apoi închide-i pe veci. Uită-te cum ți-am sfințit locul de odihnă cu sîngele celui ce ți-a furat viața. Ce frumos! Ce minunat!

Intră Sophie.

SOPHIE: Frate! Doamne, ce s-a întîmplat?

BEAUMARCHAIS: Apropie-te, draga mea, și uită-te! Nădăjduiam să-i presar patul de mireasă cu trandafiri..., pri-

vește trandafirii cu care o împodobesc pe drumul ei spre ceruri.

SOPHIE: Sîntem pierduți!

CLAVIGO: Salvează-te, nehibzuitule, salvează-te înainte de sosirea zorilor! Și dumnezeu, care te-a trimis s-o răzbuni, să te însoțească! ... Sophie... iartă-mă! Frate, prieteni, iertați-mă!

BEAUMARCHAIS: Cum stinge sîngele său ce curge toată văpaia răzbunării din inima mea! Cum se potolește odată cu viața ce pierde din el întreaga mea furie! *Se îndreaptă spre Clavigo.* Mori liniștit, te iert!

CLAVIGO: Dă-mi mîna! Și mîna ta Sophie! Și-a dumitale, Buenco. *Buenco ezită.*

SOPHIE: Întinde-i mîna, Buenco!

CLAVIGO: Îți mulțumesc. Ești cea dintotdeauna. Vă mulțumesc! Și de mai plutești încă deasupra acestui loc, tu suflet al iubitei mele, privește în jos, uită-te la această izbăvire cerească, binecuvîntează-ne și iartă-mă și tu! ... Vin, vin și eu! ... Salvează-te, frate! Spuneți-mi, m-a iertat oare? Cum și-a dat sufletul?

SOPHIE: Ultimul ei cuvînt a fost numele tău nefericit. S-a stins fără să-și ia rămas-bun de la noi.

CLAVIGO: Vreau s-o urmez și să-i aduc cuvintele voastre de adio.

Carlos. Un servitor.

CARLOS: Clavigo? Ucigașule!

CLAVIGO: Ascultă-mă, Carlos! Vezi în fața ochilor victimele înțelepciunii tale... Și acum, în numele sîngelui ce ucide în curgerea neconținută a ultimului meu licăr de viață: Salvează-mi fratele! ...

CARLOS: Prietene! Ce stați? Chemați un medic!

Servitorul pleacă.

CLAVIGO: E în zadar. Salvează-l! Salvează-mi fratele nenorocit! Promite-mi! Ei m-au iertat, așa încît și eu te iert pe tine. Condu-l pînă la graniță și... Ah!

CARLOS *bătînd din picior*: Clavigo! Clavigo!

CLAVIGO *apropiindu-se de sicriul peste care se apleacă*: Marie!

Mîna ta! *îi desface mîinile și-i cuprinde dreapta*.

SOPHIE *către Beaumarchais*: Fugi, nenorocitul! Fugi!

CLAVIGO: Am mîna ei! Mîna ei rece de moartă! Ești a mea...

Și încă această sărutare de mire. Ah!

SOPHIE: Moare! Salvează-te, frate!

Beaumarchais *o îmbrățișează pe Sophie. Sophie îl îmbrățișează și ea, făcînd în același timp o mișcare, ca pentru a-l îndepărta*.

1 Numele este preluat de Goethe din volumul al IV-lea al *Memo-riilor* citate.

2 Este vorba de partea de vest a Indiei, pe atunci colonie spaniolă.

3 Numele este preluat din același izvor (vezi nota 1).

4 Goethe se referă la celebra revistă engleză *The Spectator*, editată de Addison și Steele, care a apărut la 1 martie 1711, s-a bucurat de o largă recepție, a fost tradusă și imitată în multe țări. În *Memorii* este vorba de revista *El Pensador*, redactată realmente de Clavijo.

5 *Buenretiro*, parc renumit, așezat în apropierea Madridului. Beaumarchais face aluzie la un duel care ar putea avea loc în preajma acestui parc.

6 În original „die heilige Hermandad“, inițial o asociație organizată a orașelor spaniole pentru a se apăra de tirania nobililor, mai târziu trupe de apărare. Aici expresia este folosită ironic și vizează poliția.

7 Pe cînd Marie se referă la moarte, Beaumarchais se gîndește la răzbunare.

STELLA

O piesă pentru îndrăgostiți

În românește de JEAN LIVESCU

DINTRE toate operele dramatice scrise în prima perioadă de creație, *Stella. O piesă pentru îndrăgostiți* (*Stella. Ein Schauspiel für Liebende*)* a fost cea mai controversată.

Tipărită în 1776 la Berlin, ea a fost jucată în februarie al aceluiași an pe scena Teatrului Național din Hamburg. Cu un deceniu înainte, Lessing fusese criticul și secretarul literar al acestui adevărat for cultural (1767—69). Vilva stîrnită după premieră împarte spiritele în două tabere și determină pe activul prelat Johann Melchior Goetze să interzică spectacolul. În concepția sa, teatrul ar avea misiunea să înfățișeze virtutea drept o încîntare a spiritului, iar viciile drept calea abominabilă ce duce pe om la pierzanie. Filistinii — și nu erau puțini, la număr — i s-au raliat. Herder a apreciat însă piesa, iar Wieland cel împotriva căruia Goethe își îndreptase batjocoritoarea satiră *Zei, eroi...*, scrie curînd după spectacol o recenzie laudativă. Numărul edițiilor tipărite, al traducerilor, al parodiilor și prelucrărilor apărute în Germania și în afara granițelor ei sînt mărturia de necontestat a succesului de care piesa¹ s-a bucurat la timpul ei. Oricum, actul de curaj al tînărului autor, sinceritatea, franchețea cu care pune a problemă atît de delicată a trezit uimire dacă nu admirație printre contemporani.

O mai adîncă înțelegere a problematicii incluse în piesă au dovedit mai tîrziu scriitori romantici ca Friedrich Schlegel și Ludwig Tieck.

Din premisele care au dus la cristalizarea *Stellei*² — premise avansate de cercetătorii operei goetheene — sintetizăm pe cele refe-

* **Bibliografie:** E. Beutler: *Zu Goethes „Stella“*. În „Das neue Forum“, 1951/52, pp. 97—100; Benno von Wiese: *Die deutsche Tragödie von Lessing bis Hebbel*, Herausgegeben von ~ 4, 1958, pp. 69—72; Emil Staiger: *Goethe I*, Zürich 1952, p. 174...; W. Kayser: *Kunst und Spiel. Fünf Goethe-Studien*, Göttingen 1961; Rudolf Bach: *Glanz und Hoffnung — Schwermut der Einsicht. Die beiden Fassungen der „Stella“*. În ~, *Das Leben mit Goethe*, München 1960, pp. 20—33; Peter Pfaff: *Das Glücksmotiv im Jugendwerk Goethes*, Heidelberg 1965; Andreas Amrvald: *Symbol und Metamorphose in Goethes „Stella“*, Stuttgart 1971; Lothar Pikulik: *Stella. Ein Schauspiel für Liebende*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer).

¹ Textul original în *WA I*, vol. 11, pp. 125—196. Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch); *HA* (ed. W. Kayser).

² Traduceri în limba română: *Stella*. Tragedie în cinci acte, traducțiune de Nicolae Miculescu. Retipărită după foiletonul „Viitoru-

ritoare la starea de spirit a poetului în momentul conceperii și redactării ei (1775).

Goethe se întorsese la Frankfurt; din ținuta exterioară a poetului eliberat de convenții, care rățăcea prin împrejurimile orașului cu pletele fluturînd în ploaie și vînt, nu mai rămăsese, după ce-o cunoscuse pe Lili, fiica bancherului Schöнемann, aproape nimic. Robit de farmecul fetei foarte tinere, inteligente și cultivate, obligat să se supună normelor unei noi existențe — cea a aristocrației din Frankfurt, Goethe nu se mai recunoștea:

„De ce m-atrăgi — și nu mă pot opune —

În vraja ta?

N-am fost ferice singur, orice-ai spune,

Și-n noaptea grea?

Mă cuibăream în mica-mi odăiță,

Cu luna-n geam

Scăldat în raza-i blindă de zeiță...“³

Este desigur posibil ca una dintre componentele care l-a determinat să scrie piesa să fi fost dorința clarificării raporturilor dintre Lili și el.

Necesitatea de-a se dărui, de-a face dovada unei prietenii adevărate, năzuința de-a se confunda cu natura, imboldul de-a arde pe altarul dragostei se confruntă cu conștiința vie a titanismului său, a genialității, cu atracția irezistibilă pe care lumea ce i se revela cu minunatele ei priveliști și nebănuite trăiri o exercita asupra lui. Oscilează între aceste alternative, dar ultima îl împiedică să se lege definitiv. Bipolaritatea va rămîne o caracteristică a poetului care își apără libertatea, chiar dacă iese din luptă cu inima singerîndă. Nu este prima dată cînd dispare deliberat din orbita dragostei, nu este prima dată cînd se desparte — în acest caz, vremelnice — pentru a face călătoria în Elveția împreună cu frații Stolberg. După reîntoarcerea la Frankfurt, logodna se desface. Goethe îi închină totuși lui Lili prima ediție a *Stellei*, după ce-i trimisese o copie a manuscrisului cu versurile:

„Ah, simte ce puternică-i pornirea

Ce face inimile să se-atrăgă

Că, de iubire, vrea-n zadar iubirea

Să fugă, fată dragă!“⁴

lui“, unde s-a publicat pentru prima oară. Piatra 1874, 68 p.; *Stella, Clavigo, Egmont*, trei tragedii în proză, traducere de Traian Bratu, București 1925.

³ *Către Belinda (An Belinden)*, În românește de N. Argintescu-Amza, În Goethe, *Opere. Poezia, op. cit.*, pp. 41—42.

⁴ A doua și ultima strofă a poeziei intitulate *Lui Lili (An Lili)*, traducere de A. Covaci. În: *Goethe. Opere, op. cit.*, p. 44.

De altfel Ernst Beutler⁵ a scos în evidență paralelismul frapant al discuției dintre Stella și Fernando (actul IV) și paginile ce-i corespund în *Poezie și adevăr*. Dacă pornim de la aceste premise, putem vedea, în ultimă instanță, în Fernando atît un portret cifrat al tînărului Goethe, cît și o confesiune a concepției sale despre dragoste și căsătorie. Goethe avea suficientă imaginație ca să-și închipuie logodnica în dubla ipostază de iubită și soție, dacă emitem ipoteza că ar fi fost necesar un model, de la care să fi pornit. Dar am simplifica atît intenția cît și realizarea piesei dacă am recurge exclusiv la explicații biografice.

Căci motivul central al piesei — personajul ce pendulează nehotărît între două femei — și întreaga complexitate a problemelor legate de specificul acestei constelații dramatice trece dincolo de limitele trăirii subiective. Goethe însuși *nu* se afla într-o asemenea situație. Dar trista experiență a poetului Bürger⁶ care abia căsătorit cu Dorette (1774) se îndrăgostește de Molly, sora mai mică a soției, era încă vie. Rătăciți în labirintul mistuitoarelor pasiuni, cei trei rămîn împreună pînă la moartea Dorettei (1784). Mai mult, chiar în preajma lui Goethe se desfășoară o dramă asemănătoare⁷. Și nu era oare pe buzele tuturor odiseea sentimentală a lui Jonathan Swift, nefericita sa dragoste oscilantă între Vanesa și Stella? Însuși titlul piesei goetheene pare sugerat de iubita scriitorului englez.

Dar în afară de aceste exemple oferite de viață, Goethe mai cunoștea valorificarea poetică a motivului, de către Lessing în *Miss Sara Sampson* (1755) sau de către Christian Felix Weisse în *Amalia*. Intenționa să-și încerce puterile și el? Să creeze ceva mai valoros? Nu este exclus. Acestor impulsuri li se mai adaugă convingerea speci-

⁵ Ernst Beutler, *Zu Goethes „Stella“*. În „Das neue Forum“ 1951/52, pp. 97—100.

⁶ Gottfried August Bürger (1747—1794), poet liric, întemeietorul baladei culte germane (*Lenore*); a rămas în istoria liricii germane prin sonetele dedicate lui Molly și a poeziilor în care valorifică creator elemente din folclorul german. În calitate sa de profesor de filologie, filozofie și istorie la Universitatea din Göttingen, Bürger a redactat o serie de scrieri cu caracter teoretic-estetic și a tradus din Homer și Shakespeare; adaptarea și extinderea poveștii *Minunatelor călătorii ale baronului von Münchhausen* (*Wunderbare Reisen zu Wasser und zu Lande, Feldzüge und lustige Abenteuer des Freiherrn von Münchhausen*, 1786) a devenit una din cărțile cele mai populare din epoca sa.

⁷ Ne referim la situația delicată în care se afla Friedrich Heinrich Jacobi (1743—1819), scriitor și filozof german, fratele poetului Johann Georg Jacobi; căsătorit, el este însă puternic legat sufletește de Johanna Fahlmer, o rudă a sa. Goethe, care era în bune relații cu amîndoi și aprecia calitățile Johannei, înzestrează figura Ceciliei cu unele dintre trăsăturile prietenei sale.

fică curentului „*Sturm und Drang*“, convingere pe care Goethe o valorificase încă în *Suferințele tinărului Werther* (1774): nici o bucurie, nici o plăcere nu are durată; ea se transformă în melancolie, în durere și pînă la urmă piere. Orice trăire poartă în ea germeii vremelniceii, ai nimicniciei, chiar cea mai autentică simțire se convertește în plictis ucigător. Nimic n-ar fi mai perisabil ca dorința odată împlinită. În această perspectivă proiectează Goethe dragostea și căsătoria bazată pe dragoste. Și tot în acest sens el pune discret dar foarte serios problema caracterului temporar al oricărei legături sentimentale și — ce era mai dificil pentru epoca lui — problema caducității căsătoriei, mereu în funcție de capacitatea și necesitatea partenerilor de-a iubi, în funcție de temperamentul și individualitatea lor, ca și de concepția lor etică.

Dragostea împlinită a lui Fernando, prima și adevărata lui dragoste se stinge. Cecilia a trezit bărbatul în el, i-a dăruit o fetiță, dar nu-l poate păstra, nu-l poate recuceri mereu. Dragostea ei statornică de soție e o flacără ce arde molcom, fără a putea transfigura cotidianul. Cuprins de plictis, de neliniște, Fernando pleacă în lume, o întâlnește pe Stella, care-l farmecă cu freamătul pasiunii ei curate și-i preface viața în vis. Dar oricît de înflăcărată este dragostea ei, Fernando se trezește la realitate. Dăruirea necondiționată a Stellei nu-i poate adorm conștiința. Imaginea soției părăsite îl chinuie odată cu monotonia vieții retrase. Dragostea împlinită — a doua iubire puternică, sinceră la origine ca și prima — nu-l mai satisface. Fernando o părăsește și pe Stella — Goethe lasă motivul determinant deschis — pleacă în căutarea Ceciliei, dar și împins de-o neliniște, de un zbugium interior care nu-i îngăduie să se statornicească. Negăsind-o, el se aruncă în vîltoarea vieții, își încearcă norocul în luptă, cutreieră lumea. Și odată ce nici aceste trăiri nu-i mai oferă nimic, regăsește drumul spre Stella. Și-n casa ei se reintîlnește cu cele două femei care-i dăruiseră dragostea. Prin implicarea lui Fernando în sfera acțiunii, Goethe prefigurează conflictul.

Trama amintește de piesele sentimentale ale lui Jacobi, de romanele lui Gellert. Fundate pe această situație, etapele fabulației se desfășoară potrivit psihicului personajelor participante, cu incontestabilă legitate, ducînd la punctul culminant și la rezolvarea conflictului conform predispozițiilor individualității, caracterului celor în cauză.

În esența ei *Stella* nu este o piesă de acțiune. Abia la sfîrșitul actului II hotărîrea Ceciliei de a părăsi casa Stellei conferă dinamism momentului. La sfîrșitul celui de-al treilea act, Fernando se hotărăște pentru Cecilia și vrea să plece împreună cu ea și Lucia. Întîlnirea cu Stella (actul IV) îl face să-și schimbe planul. În ultimul act, Stella este cea care vrea să renunțe în favoarea soției. Fernando nu vede

nici o ieșire și întinde mîna spre pistol. Dialogul se curmă, legenda despre contele de Gleichen se convertește într-o parabolă a iubirii fără de margini.

Se înțelege de la sine că Goethe nu dă o soluție exemplară. Rezolvarea oferită de legendă nu poate fi luată *ad litteram*. Ea îi împacă doar pe cei trei, ajutîndu-i să treacă peste un moment foarte dificil. Nu este vorba de justificarea bigamiei⁸, nici de un compromis între forțele iubirii și instituția căsătoriei. Propunerea Ceciliei înseamnă resemnare, înțelegere, dorința justificată de a rămîne prieteni în virtutea dragostei ce i-a legat odată, cîndva, înainte și după nașterea Luciei. Parabola nu-i decît modalitatea de a împiedica hotărîrea funestă a lui Fernando. Scena a doua a actului V — dialogul dintre Cecilia și soțul regăsit — conține de fapt, rezolvarea propriu-zisă, cu totul în spiritul rațional al soției:

„*Cecilia*: (...) Vreau să ne despărțim fără să ne înstrăinăm. Vreau să trăiesc departe de tine și să fiu martora fericirii tale. Vreau să fiu confidenta ta, mie să-mi destăinuiești bucuriile și necazurile. Singura mea fericire să fie scrisorile tale, iar ale mele să-ți pară o vizită plăcută... Și astfel rămîi al meu, nu ești surghiunit cu Stella în cine știe ce colț de țară, ne iubim, participăm unul la viața celuilalt.”⁹

Dar aceste cuvinte înțelepte, justificate atît psihologic cît și logic, sînt puse în umbră de legenda despre soarta contelui de Gleichen. J.F. Schneider¹⁰ relevă, pe bună dreptate, o oarecare nesiguranță în rezolvarea conflictului, rezultată din propria nedumerire a poetului la cei douăzeci și șase de ani ai săi. Și dacă Goethe ar fi renunțat doar la ultimele două rînduri¹¹ ale legendei, rezolvarea n-ar mai fi scandalizat pe atunci opinia publică.¹

Pentru cititorul atent piesa include o problemă desigur foarte dificilă, cu implicații dincolo de cazul singular. În figura Stellei, Goethe concretizează o tendință notorie a cuvîntului *Sturm-und-Drang*: eliberarea relațiilor de dragoste din lanțurile convenției, acceptarea ei ca o forță dezlănțuită a naturii.

⁸ Cît de ciudat ar părea, Eduard Castle vorbește în lucrarea sa *In Goethes Geist*, Wien/Leipzig 1926, de bigamie ca și Dieter Weber în *Rezeptionsgeschichte oder Wirkungsästhetik*, Stuttgart 1978. Goethe facilitează interpretarea prin precizarea de la sfîrșitul legendei: „O singură locuință, un singur pat, un singur mormînt.” Dar legenda rămîne în limitele ei, aplicarea nu-i obligatorie, Goethe lasă să cadă repede cortina peste cei trei care s-au împăcat, mulțumindu-se doar cu cîteva replici.

⁹ *Stella*. O piesă pentru îndrăgostiți, în prezentul volum p. 351.

¹⁰ J.F. Schneider, *Die deutsche Dichtung zwischen Barock und Klassizismus*, Stuttgart 1924, p. 331.

¹¹ „Și astfel o singură locuință, un singur pat, un singur mormînt le-a fost adăpost pentru fericirea și iubirea lor.” *Stella*, p. 353.

Într-adevăr, dragostea Stellei pentru Fernando este condiția existenței, însăși rațiunea ei; acceptă să trăiască departe de lume, alături de cel pe care-l iubește cu dragoste curată, doar pentru el. Chiar după ce este părăsită, viața Stellei se desfășoară sub semnul dragostei pentru Fernando, dăruirea ei nu cunoaște margini. Odată revenit, ea nu-l întreabă de ce a plecat și dacă va rămîne. Nu-l judecă din punct de vedere moral și-i înțelege năzuințele contradictorii, neliniștea ce-i tulbură sufletul.

Iubirea ei — nicidecum platonice — pare a fi un blestem, așa cum fusese dragostea Isoldei, o pasiune oarbă, și se deosebește prin aceasta de idealul etic al epocii în care piesa a fost concepută și scrisă. În Stella sînt concentrate toate trăsăturile specifice a ceea ce înțelegem prin *Empfindsamkeit*, sentimentalismul; ea nu poate fi concepută în afara acestei direcții. Dragostea ei absolută întruchipează glasul curat al inimii simțitoare, așa cum acesta fusese cultivat de la Gellert încocoare în numeroase poezii, romane și drame ale literaturii germane. Entuziasmul care însuflețește tot ceea ce spune Stella izvorăște dintr-o capacitate infinită de simțire. De la predecesoarele ei a moștenit nu numai darul analizei psihologice, ci și al introspecției. Gustă din plin beatitudinea și savoarea simțirii. Confesiunea trăirilor îi este tot „atît de necesară ca aerul, și farmecul că o face nemijlocit nu este tulburat nici de elementul fatal al narcisismului.”¹²

Spre deosebire de Stella, Cecilia concentrează calitățile unei firi echilibrate. Este mai matură, experiența vieții ei mai bogată. Căsătoria și obligațiile față de Lucia o fac să se orienteze mai bine în realitate. Obosită, ștearsă, descurajată la începutul acțiunii, Cecilia își revine în prezența Stellei pentru a atinge apogeul individualității sale în momentul în care iubita află că ea este soția lui Fernando. Pe cînd Stellei îi fuge pămîntul de sub picioare și însăși viața îi pare periclitată, Cecilia o consolează și-o liniștește. Încetul cu încetul strălucirea Stellei pălește față de tăria de caracter, față de mărinimia, înțelegerea și bunătatea Ceciliei. Aceasta mărturisește că sentimentul pe care-l poartă după atîția ani lui Fernando nu e egoist, ci dragostea unei soții care-și poate sacrifica însăși căminul pentru fericirea soțului. Afecțiunea pentru Fernando e în prezent doar o amintire a trecutului, iar Cecilia însăși o *întruchipare* a tendințelor secolului luminilor, a raționalismului.

Dacă luăm în considerare, pe de o parte pasiunea și sensibilitatea Stellei, pe de alta echilibrul rațional al Ceciliei; farmecul frust al tinereței în opoziție cu roadele maturității, plutirea în spațiul fericirii în contrast cu ancorarea în realitate, în viață, oscilația lui Fernando

¹² Lothar Pikulik, *Stella...*, op. cit., pag. 91.

între cele două extreme devine plauzibilă și psihologic justificată. Căci amîndouă, atît Cecilia cît și Stella, corespund unor necesități sufletești determinate de structura lui psihică. Fernando pare să întruchipeze, într-o oarecare măsură, ezitățile și sfișierile provocate de bipolaritatea poetului în relațiile sale sentimentale. Desigur, pe Goethe, ca și pe Fernando, îl însuflețește trăirea exclusivă a dragostei adevărate. Ca și Fernando, Goethe o iubește sincer și pe Friederike Brion, și apoi, după un timp, pe Lili. Dar clipele de extaz trec, neliniștea îl ucid. Sentimentul lincezirii, al plictisului se instaurează și în viața lui odată cu trecerea inevitabilă a timpului, iar necesitatea evadării e și la el tot atît de puternică — mult mai puternică — decît la Fernando. Dar acest portret psihic nu corespunde doar lui Goethe și eroului său, ci tipului uman conceput de mișcarea *Sturm und Drang*, este încarnarea năzuințelor acesteia.

Din acest tip, care apăruse în literatura germană odată cu Werther, ca și din factura diferită atribuită personajelor feminine, reiese limpede de ce nici soluționarea tragică a conflictului¹³ nu schimbă esența piesei. Contradicțiile inerente, generate de concepția fundamental diferită asupra psihicului personajelor — Stella descinde din *Empfindsamkeit*, Fernando din viziunea despre lume și viață a *Sturm und Drang*-ului, iar Cecilia reprezintă filozofia epocii luminilor — nu puteau fi eliminate. Cele trei personaje nu se constituie ca entități vii, întregi, individualizate, ci amintesc mai curînd de alți eroi născuți în diferite curente literare și noologice anterioare. Avînd caracteristici corespunzătoare originii lor, ele nu pot fi aduse la un numitor comun al concepției despre lume și ca atare nu pot conferi piesei unitate.

Exegeza mai scoate însă la lumină un fapt semnificativ: Goethe nu scrie piesa pentru el sau doar pentru el, ci după cum indică în subtitlu, el concepe „o piesă pentru îndrăgostiți“, o scrie pentru generația care ca și el avea pe atunci — în 1775 — douăzeci și șase de ani. Confruntă deci concepția nouă despre dragoste cu normele etice burgheze, relativizate de valul de sentimentalism ce invadase Europa în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În noile condiții, raporturile dintre cele două sexe necesită o nouă definire. Și Goethe încearcă să o dea prin *Stella*. Cei ce se iubesc nu au altă justificare decît dragostea, și ceea ce realizează sau păcătuiesc, în numele ei, trebuie prețuit sau iertat. Un sentiment de mărinimie și o adîncă înțelegere umană exclud verdictul, intoleranța, condamnarea morală. Stella și, mai cu seamă,

¹³ În 1803 Goethe modifică sfîrșitul piesei: propunerea Ceciliei vine prea tîrziu, Stella se otrăvește, iar Fernando se împușcă. Vezi nota 7, p. 354.

Cecilia se situează în lumina acestor idealuri etice pe poziții avansate. Ele sînt purtătoarele noii concepții fiindu-i, evident superioare pe plan moral lui Fernando. Goethe își alege personajele dintr-o clasă socială în care libertatea sentimentală era un privilegiu, condițiile economice stabile permițîndu-i, de pildă lui Fernando, s-o guste din plin.

În concluzie, dacă raportăm piesa la realitatea socială a perioadei cînd a fost elaborată, problemele abordate converg spre confruntarea cu concepția tradițională în vigoare pe atunci despre dragoste, căsătorie și etică, și reprezintă tentativa îndrăzneată de-a o contrazice. Drama lui Goethe este prima mărturie a literaturii germane moderne, în care instituția căsătoriei, mai înainte doar un aranjament economic burghez, este pusă într-o lumină atît de nobilă. Surprinzător este faptul că tocmai autorul lui *Werther* și al lui *Clavigo* proslăvește dragostea în cadrul căsătoriei. Dacă ar fi făcut-o Goethe cel matur nu ar fi uimit pe nimeni.

Privită în perspectiva istoriei literare, *Stella* ilustrează trecerea de la iluminism la curentul *Sturm und Drang* și noua epocă care abia se contura în evoluția lui Goethe. Un hibrid, în care raționamentul logic coexistă cu sentimentul profund și superioritatea renunțării, faptul real cu consecințele lui. *Stella* nu reprezintă o mare realizare artistică. Reorientarea spre dramaturgia lui Lessing, mai puternică în *Stella*¹⁴ decît în *Clavigo*, și soluția în fond utopică a conflictului n-o ridică spre înalte cote valorice. Dar în mod paradoxal, prima versiune corespunde mai curînd epocii *Sturm und Drang*. Piesa face parte din categoria creațiilor care abia după lăsarea cortinei străbat cu întrebările lor în straturile mai adînci ale conștiinței. Căci problematica lor, întreagă sau parțială, se menține încă în actualitate. În orice caz este de reținut forma ei inițială. Căci finalul celei de-a doua versiuni — în care soluția aleasă se bazează doar pe neînțelegeri pripite ale personajelor — contrazice conceptul despre tragic, se situează pe pozițiile deja depășite ale tragediei burgheze a secolului luminilor, menținînd piesa sub raport axiologic la nivelul platitudinii.

Eliberat de prejudecăți, demersul critic dezvăluie încă destule valori, dacă se ia în considerare constelația ciudată care a determinat conceperea piesei. Așa se explică faptul că în ultimii ani *Stella* a fost reprezentată destul de des pe multe dintre scenele germane. Merită citat spectacolul regizat de Luc Bondy la Darmstadt, și cel de la Zürich din același an (1973); la Hamburg, piesa a figurat în repertoriul stagiunii 1976-77, regizor fiind Wilfried Minks; la Heidelberg a fost jucată în aceeași stagiune, sub conducerea lui Frank Günther.

¹⁴ *Stella* poate fi plasată în imediata apropiere a primei tragedii burgheze *Miss Sara Sampson*.

Din 1947 pînă în 1975 statistica constată în total 384 de spectacole în douăzeci de concepții regizorale pe teritoriul Republicii Federale Germania¹⁵. În 1982, cu ocazia comemorării a 150 de ani de la moartea marelui poet, *Stella* a fost jucată și la Weimar, în R.D.G.

Prin atmosfera densă și autentic conținut emoțional, prin limba purtată de entuziasm și simțire, *Stella* își legitimează — cu toate că rămîne în ariergarda pieselor goetheene — dreptul la existență. Mai mult, ea anticipează prin problematica ei *Afinitățile electiv*e, unul dintre romanele de maturitate ale marelui scriitor.

¹⁵ După Dieter Hadamczik, Jochen Schmidt, Werner Schulze — Reimpell, „Was spielen die Theater?“ *Bilanz der Spielpläne in der Bundesrepublik Deutschland 1947—1975*, Köln 1978, p. 40.

STELLA

PERSONAJELE

STELLA

CECILIA, la început sub numele de Madame Sommer

FERNANDO

LUCIA

VECHILUL

HANGIȚA

ANNCHEN

KARL

SERVITORI

ACTUL ÎNTÎI

Intr-un han de poștă.

Se aude sunînd cornul unui surugiu. Hangița.

HANGIȚA: Karl! Karl!

Vine un băiat.

BĂIATUL: Ce este?

HANGIȚA: Pe unde naiba umbli? Ieși afară, vine poștalionul. Condu-i înăuntru pe călători, du-le bagajele. Mișcă-te! Iar te codești?

Băiatul iese.

HANGIȚA *strigînd în urma lui*: Las' că-ți scot eu morocăneala asta din tine! Un băiat de serviciu trebuie să fie oricînd săritor și bine dispus. De nu, cînd un asemenea păcătos ajunge stăpîn, s-alege praful de el. De mi-o trece vreodată prin minte să mă mărit din nou, e numai pentru că unei femei îi vine greu să țină-n frîu pe netoții ăștia!

Madame Sommer, Lucia în costume de călătorie, Karl.

LUCIA *ducînd o valiză, către Karl*: Lasă, nu-i nevoie, nu-i grea; ia mai degrabă cutia din mîinile mamei.

HANGIȚA: Sluga dumneavoastră, doamnelor! Ați sosit de vreme. De obicei trăsura întîrzie.

LUCIA: Am avut un surugiu tînăr, vesel și istet; cu unul ca el aș putea cutreiera lumea-ntreagă. Și eram numai noi două și fără prea multe bagaje.

HANGIȚA: Dacă doriți să luați masa, vă rog să aveți îngăduința și să mai așteptați; mîncarea nu e încă gata.

MADAME SOMMER: Ai putea să-mi dai puțînă supă?

LUCIA: Eu nu mă grăbesc. Pînă una-alta te rog să te îngrijești de mama.

HANGIȚA: Îndată.

LUCIA: Să fie însă o supă foarte bună!

HANGIȚA: Cît de bună mă pricep s-o fac. *Iese.*

MADAME SOMMER: Nu te poți dezobișnui să poruncești! Ar fi trebuit să-ți dai seama de asta pe parcursul călătoriei. De fiecare dată am plătit mai mult decît am consumat, iar în situația noastră...

LUCIA: Nu ne-a lipsit niciodată nimic.

MADAME SOMMER: Dar nici departe de lipsă n-am fost.

Intră surugiul.

LUCIA: Ei, surugiule, ce mai faci? Bacșișul, nu-i așa?

SURUGIUL: Nu v-am adus cu iuțeala unui curier special?

LUCIA: Vrei să spui că meriți ceva în plus, nu? Dacă-aș avea cai, pe dumneata te-aș alege vizitiu.

SURUGIUL: Vă stau la dispoziție și fără cai.

LUCIA: Poftim!

SURUGIUL: Mulțumesc, domnișoară! Nu mergeți mai departe?

LUCIA: Deocamdată rămînem aici.

SURUGIUL: Vă las cu bine! *Iese.*

MADAME SOMMER: Cîtesc pe chipul lui că i-ai dat prea mult.

LUCIA: Era mai bine să plece murmurînd? A fost tot timpul prietenos cu noi. Spui mereu, mamă, că-s încăpățînată; cel puțin nu-s zgîrcită.

MADAME SOMMER: Te rog, Lucia, nu înțelege pe dos ce-ți spun. Prețuiesc la tine firea deschisă, la fel voioșia și lărghețea. Astea-s virtuți numai cînd nu depășesc anumite limite.

LUCIA: Îmi place într-adevăr orașelul ăsta, mamă. Iar casa de peste drum e probabil a doamnei căreia trebuie să-i țin de-acum încolo companie?

MADAME SOMMER: Mă bucur că-ți place locul unde-ți este dat să trăiești.

LUCIA: Pare liniștit, după cîte îmi dau seama. În piața mare parcă-i duminică! Doamna are o grădină frumoasă și se spune că-i cumsecade; să vedem cum ne vom înțelege. La ce privești, mamă?

MADAME SOMMER: Lasă-mă, Lucia! Ești o fată fericită că n-ai amintiri! Pe-atunci era altfel! Nimic nu-i mai dureros pentru mine decît să intru într-un han de poștă.

LUCIA: Unde nu găsești tu prilej să te chinui!

MADAME SOMMER: Și n-am oare motiv? Cu totul altfel era pe atunci, scumpa mea, când călătoream cu tatăl tău, când petreceam prin lumea largă cele mai frumoase zile ale vieții noastre. Primii ani de căsătorie! Atunci toate aveau pentru mine farmecul noutății. Și a trece în fugă, la brațul lui, prin fața a mii și mii de lucruri, când orice nimic devenea interesant datorită spiritului lui, dragostei sale...

LUCIA: Și mie-mi place să călătoresc.

MADAME SOMMER: Și când apoi, după o zi de arșiță, după tot felul de întâmplări neplăcute sau după vreun drum greu iarna, când intram în vreun han, chiar mai modest ca acesta, ne bucuram amândoi chiar de cele mai simple condiții, ședeam alături pe-o bancă de lemn, mîncam împreună omletă cu cartofi fierți... Altfel era pe atunci!

LUCIA: Acum e vremea să-l uiți.

MADAME SOMMER: Știi tu ce înseamnă a uita! Scumpă copilă, tu n-ai pierdut încă, slavă domnului, nimic care să nu poată fi înlocuit. Din clipa când m-am convins că m-a părăsit, a pierit orice bucurie din viața mea. Nu mai eram eu, nu mai aveam nici un Dumnezeu. Abia îmi mai aduc aminte de starea aceea.

LUCIA: Nici eu nu mai știu decît că stăteam pe patul tău și plîngeam pentru că plîngeai tu. Era în odaia verde, pe pătuc. De odaia asta mi-a părut rău cel mai mult atunci când am fost nevoite să vindem casa.

MADAME SOMMER: Aveai atunci șapte ani și nu se putea să-ți dai seama de ce-ai pierdut.

Intră Annchen cu supa, Hangița, Karl.

ANNCHEN: Am adus supa pentru doamna.

MADAME SOMMER: Îți mulțumesc, draguță! E fetița dumitale?

HANGIȚA: Mi-e fiică vitregă, doamnă! Cum e însă cuminte, e ca și fata mea, căci eu n-am copii.

MADAME SOMMER: Ești în doliu?

HANGIȚA: După bărbatul meu, pe care l-am pierdut acum trei luni. N-am trăit împreună nici măcar trei ani.

MADAME SOMMER: Se pare însă că te-ai consolat întrucîtva.

HANGIȚA: O, doamnă! O femeie ca mine n-are vreme să plîngă și nici, din păcate, să se roage. Aici e la fel și-n zile de sărbătoare, și-n zile de lucru. Dacă nu se-ntîmplă să citească pastorul vreun prohod sau dacă nu auzi vreun

cîntec de jale... Karl, adă două șervete și așază tacîmul aici, la capătul mesei!

LUCIA: A cui e casa de peste drum?

HANGIȚA: E a doamnei baroane. O femeie tare de treabă.

MADAME SOMMER: Mă bucur că o vecină spune același lucru pe care l-am auzit și de la oamenii din locuri depărtate. Fiica mea rămîne de-acum înainte la ea și-i va servi drept doamnă de companie.

HANGIȚA: Vă urez succes, domnișoară!

LUCIA: Iar eu îmi urez să-mi placă!

HANGIȚA: Ați avea un gust neobișnuit, dacă nu v-ar fi pe plac societatea doamnei baroane!

LUCIA: Cu atît mai bine! Dacă-i nevoie să mă supun cuiva, trebuie să mă îndemne și inima, și voința; altfel nu reușesc.

HANGIȚA: Ei bine, o să mai vorbim în curînd și-mi veți spune dacă vorbele mele sînt adevărate. E norocos oricine trăiește în preajma doamnei baroane. Cum o crește fata mea un pic, are s-o slujeacă vreo cîțiva ani, și asta o să-i prindă bine pentru toată viața.

ANNCHEN: Numai de-ați vedea-o! E atît de drăgălașă! Atît de drăguță! Nici nu vă închipuiți cum vă așteaptă. Și pe mine mă iubește. Nu vreți să mergeți la ea? Vă însoțesc eu.

LUCIA: Trebuie să mă aranjez mai întîi, și apoi vreau să și mănînc.

ANNCHEN: Mămico, îmi dai voie să mă duc? Vreau să-i spun doamnei că a venit domnișoara.

HANGIȚA: Du-te!

MADAME SOMMER: Și spune-i, fetițo, că am vrea să ne prezentăm îndată după masă. *Annchen iese.*

HANGIȚA: Fata mea ține grozav la ea. E de altfel cea mai bună ființă din lume, iar întreaga ei bucurie sînt copiii. Îi învață să facă felurite lucruri și să cînte. Ia fete de țaran s-o servească pînă capătă îndemînare, apoi caută pentru ele o partidă bună ca să le mărite; și așa-și petrece vremea de cînd i-a plecat bărbatul. E de neînțeles cum poate să fie atît de nenorocită și totuși atît de prietenoasă și de bună.

MADAME SOMMER: Nu e văduvă?

HANGIȚA: Dumnezeu știe! Domnul e plecat de trei ani și n-a mai dat nici un semn de viață, nu se aude, nici nu se știe nimic despre el. Și doar l-a iubit mai presus de orice. Cînd bărbatul meu începea să povestească despre ei, nu

mai termina. Tot spunea și iar spunea! Eu însămi zic că nu-i pe lume o asemenea ființă. An de an, în ziua când l-a văzut pentru ultima dată, nu primește pe nimeni, se închide în casă. Și alteori, când vine vorba de el, ți se rupe inima de durere.

MADAME SOMMER: Nefericita!

HANGIȚA: Despre povestea asta se pot spune multe.

MADAME SOMMER: Cum adică?

HANGIȚA: Nu-mi prea vine să vorbesc.

MADAME SOMMER: Te rog!

HANGIȚA: Dacă nu mă trădați, pot să vă încredințez ceea ce știu. Să fi trecut mai bine de opt ani de când au venit aici. Au cumpărat proprietatea, nu-i cunoștea nimeni, li se spunea domnul și doamna. El părea să fie un ofițer îmbogățit în servicii militare străine și care voia să se retragă. Pe-atunci ea era tânără de tot, n-avea mai mult de șaisprezece ani și era frumoasă ca un înger.

LUCIA: În cazul ăsta n-are acum mai mult de douăzecișipatru de ani.

HANGIȚA: Pentru vârsta ei a adunat destulă amărăciune. A avut un copil, i-a murit curînd, mormîntul i l-a săpat în grădină, acoperit doar cu brazde, iar de când domnul e plecat, dînsa a făcut acolo un locșor ferit de ochii lumii și și-a pregătit și mormîntul ei. Răposatul bărbatu-meu era om în vîrstă și nu se înduioșa ușor; dar despre nimic nu-i plăcea mai mult să povestească decît despre fericirea celor doi, cîtă vreme au trăit împreună. Parcă deveneau alt om, spunea el, numai cînd îi priveai cum se iubesc.

MADAME SOMMER: Sînt cu inima alături de ea.

HANGIȚA: Dar cum se întîmplă. Se spunea că domnul are idei ciudate, la biserică cel puțin nu venea deloc; iar oamenii care n-au religie n-au nici un dumnezeu și nu țin seama de nimic. Dintr-o dată s-a auzit că domnul a plecat. S-a dus și dus a fost.

DOAMNA SOMMER *aparte*: Parcă-i oglinda propriului meu destin!

HANGIȚA: Și-atunci a început să vuiască tîrgul de zvonuri. Era tocmai pe vremea cînd am venit aici ca tânără căsătorită, se împlinesc trei ani la Sfîntul Mihail. Și fiecare om știa altceva, își șopteau chiar că nici n-au fost vreodată cununați. Dar să nu mă trădați! Se spunea că domnul era de neam mare, că a răpit-o și cîte de-alde astea. Așa-i

totdeauna, e de ajuns ca o fată să facă un pas greșit, că se căiește viața-ntreagă.

Intră Annchen.

ANNCHEN: Doamna vă roagă foarte mult să veniți îndată la ea; vrea numai să vă vadă și să vă vorbească o clipă.

LUCIA: Nu se cuvine să mă prezint în rochia asta.

HANGIȚA: Duceți-vă, nu pune preț pe haine, vă dau cuvântul meu!

LUCIA: Vrei să vii cu mine, fetițo?

ANNCHEN: Cu dragă inimă!

MADAME SOMMER: Lucia, o vorbă! *Hangița se îndepărtează.* Nu cumva să ne trădezi! Să nu scoți o vorbă despre starea, nici despre soarta noastră. Poartă-te cu tot respectul.

LUCIA: N-ai nici o grijă! Tata a fost negustor, a plecat în America, a murit, astfel că situația noastră... N-ai nici o grijă; am povestit atît de des basmul ăsta. *Tare.* Nu vrei să te odihnești puțin? Coana hangiță îți va oferi desigur o cămăruță cu un pat.

HANGIȚA: Chiar am o cămăruță drăguță și liniștită, spre grădină. *Luciei.* Vă doresc din tot sufletul ca doamna baroană să vă placă.

Lucia și Annchen ies.

MADAME SOMMER: Fiica mea își ține nasul cam pe sus.

HANGIȚA: Așa-i tinerețea. Cu timpul valurile astea de mîndrie se domolesc.

MADAME SOMMER: Cu atît mai rău.

HANGIȚA: Pofțiți, doamnă, vă rog. *Ies amîndouă.*

Se aude un surugiu.

Intră Fernando în haine de ofițer, un servitor.

SERVITORUL: Să pun să înhame din nou și să vă încarc lucrurile?

FERNANDO: Adă-le înăuntru, îți spun. Nu plecăm mai departe, auzi?

SERVITORUL: Nu? Spune-ați...

FERNANDO: Spun să ceri o cameră și să-mi duci acolo lucrurile.

FERNANDO *îndreptîndu-se spre fereastră*: Iată-te din nou! Priveliște divină! Deci așa te revăd? Acesta-i locul în care-am fost fericit! Cît e de liniștită casa! Nu-i deschisă nici o fereastră. Pustie e galeria pe care am stat de atîtea ori! Ia seama, Fernando, îți faci speranțe din înfățișarea schimnică a casei. Să-i fi rămas, în singurătatea ei, gîndul la Fernando? S-o fi preocupat numai asta? A meritat el oare așa ceva? Atît de nou și de însemnat mi se pare totul de parcă m-aș deștepta iarăși la viață după un somn de moarte pustiu, lung și rece. Arborii, fîntîna, totul, totul! De cîte ori n-am privit de la fereastră cum se scurge apa prin jgheaburi! Susurul ei e pentru mine o melodie, o melodie de aducere aminte. Și ea? Trebuie să fie aceeași. Da, Stella, nu te-ai schimbat, așa-mi spune inima. Cît de puternic mă-ndeamnă spre tine! Dar nu vreau, și nici nu pot! Trebuie mai întîi să mă reculeg, să mă conving că-s în adevăr aici, că nu mă amăgește vreun vis, așa cum de-atîtea ori, în somn sau veghind, m-au îndreptat pașii de pe meleaguri îndepărtate spre locurile acestea! Stella! Stella! Vin! Nu simți cît sînt de aproape? Să uit totul în brațele tale! ... Și dacă tu, umbră scumpă a nefericitei mele soții, plutești în jurul meu, iartă-mă și îndepărtează-te! Tu te-ai prăpădit, dă-mi voie să te uit, să uit totul în brațele acestui înger, să uit toate cele întîmplate, tot ce-am pierdut, durerile mele și căința mea... Sînt atît de aproape de ea și atît de departe... Și într-o clipă... Nu pot, nu pot! Trebuie să mă reculeg, altfel mă prăbușesc la picioarele ei.

Intră Hangița.

HANGIȚA: Domnul dorește să ia masa?

FERNANDO: Ai ceva pregătit?

HANGIȚA: Desigur! Așteptăm doar o domnișoară, care s-a dus peste drum, la doamna baroană.

FERNANDO: Ce face doamna baroană?

HANGIȚA: O cunoașteți?

FERNANDO: Pe vremuri am trecut cîteodată pe acolo. Ce face soțul ei?

HANGIȚA: Dumnezeu știe. E plecat în lumea largă.

FERNANDO: Plecat?

HANGIȚA: Așa cum v-am spus! A părăsit-o pe biata ființă. Dumnezeu să-i ierte fapta asta!

FERNANDO: O fi știind dinșa să se consoleze.

HANGIȚA: Credeți? Înseamnă că n-o cunoașteți. Trăiește ca o călugăriță, mereu retrasă, de cînd o cunosc. Nu primește aproape nici un străin, nici o vizită de prin vecini. Trăiește cu slugile ei, înconjurată de copiii din orașel și, în ciuda durerii din suflet, e mereu prietenoasă și amabilă.

FERNANDO: Aș vrea să-i fac o vizită.

HANGIȚA: Neapărat. Uneori ne poartă, pe soția primarului, pe cea a pastorului și pe mine, și discută cu noi despre tot felul de lucruri. Sigur că ne ferim să-i aducem aminte de soțul ei. O singură dată s-a întîmplat. Dumnezeu știe ce-am simțit cînd a început să vorbească despre el, să-l laude, să plîngă. Noi toate, domnule, am plîns ca niște copii și aproape nu mai reușeam să ne venim în fire.

FERNANDO *aparte*: Iată ce meriți! *Tare*. I-ai arătat servitorului care-i camera mea?

HANGIȚA: La primul etaj. Karl, arată-i doamnei camera.

Fernando iese cu băiatul.

Intră Lucia și Annchen.

HANGIȚA: Ei, cum a fost?

LUCIA: E o doamnă simpatică, am să mă înțeleg cu ea. N-ai exagerat vorbind despre ea. Nu voia să mă lase să plec. A trebuit să-i promit solemn că vin imediat după masă cu mama și bagajele.

HANGIȚA: Mi-am închipuit eu asta! Doriți să luați masa acum? A mai sosit un ofițer, înalt și frumos, dacă nu cumva vă temeți de el.

LUCIA: Defel! Soldații îmi plac mai mult ca ceilalți bărbați. Cel puțin ei nu se prefac, așa că de la început deosebești pe cei buni de cei răi. Mama doarme?

HANGIȚA: Nu știu.

LUCIA: Mă duc să văd ce face. *Iese*.

HANGIȚA: Karl! Iar ai uitat solnița! Asta înseamnă spălat? Ia privește paharele! Ar trebui să ți le sparg în cap, dacă ar face cît mă costă ele.

Intră Fernando.

HANGIȚA: Domnișoara a sosit. Vine imediat la masă.

FERNANDO: Cine-i?

HANGIȚA: N-o cunosc. Pare de neam bun, dar fără avere. O să fie doamnă de companie a doamnei baroane.

FERNANDO: E tinăără?

HANGIȚA: Foarte tinăără. Și îndrăzneată! E aici cu mama ei.

Intră Lucia.

LUCIA: Cu plecăciune!¹

FERNANDO: Sint fericit să am o companie atît de plăcută la masă.

Lucia se înclină.

HANGIȚA: Poftiți aici, domnișoară! Și dumneavoastră aici, vă rog!

FERNANDO: Nu ne faci cîntea să iei masa cu noi, coană hangiță?

HANGIȚA: Dacă apuc eu să stau, stau toate. *Iese.*

FERNANDO: Așadar, un *tête-à-tête*!

LUCIA: Cu masa între noi, așa cum îmi place mie.

FERNANDO: V-ați hotărît ca pe viitor să-i țineți companie doamnei baroane?

LUCIA: Nu-mi rămîne altceva de făcut!

FERNANDO: Am impresia că nu vă lipsește nimic pentru a găsi un bărbat a cărui companie să fie mai amuzantă decît aceea a doamnei baroane.

LUCIA: Nu mi-e gîndul la așa ceva.

FERNANDO: O spuneți sincer?

LUCIA: Domnul meu, observ că sînteți ca toți bărbații!

FERNANDO: Cum adică?

LUCIA: Foarte arogant într-o anumită privință. Dumneavoastră, bărbații, vă credeți indispensabili; eu mă îndoiesc că-i așa, am crescut fără bărbați.

FERNANDO: Nu mai aveți tată?

LUCIA: Abia-mi amintesc că aș fi avut unul. Eram copil cînd ne-a părăsit ca să facă o călătorie în America, și, după cîte am auzit, corabia s-a scufundat.

FERNANDO: Dar păreți atît de indiferentă!

LUCIA: Cum aș putea fi altfel? Pentru mine a făcut puțin. Și chiar dacă-l iert că ne-a părăsit (căci ce-i mai scump omului decît libertatea?), n-aș vrea să fiu în locul mamei care se topește de tristețe.

FERNANDO: Și sînteți fără sprijin și fără protecție?

LUCIA: La ce ne-ar folosi? Averea ni s-a împruținat vîzînd cu ochii, pe măsură ce eu creșteam. Iar acum nu mă tem să-mi întretin mama.

FERNANDO: Cîrajul dumneavoastră mă impresionează!

LUCIA: O, domnul meu, curajul vine de la sine! Când te temi de-atâtea ori de prăbușire și te vezi de fiecare dată salvat, asta-ți dă încredere!

FERNANDO: Din care nu puteți să-i transmiteți nimic scumpei dumneavoastră mame.

LUCIA: Din păcate aceea care pierde e ea, nu eu. Eu îi mulțumesc tatălui meu că m-a adus pe lume, pentru că trăiesc cu plăcere și voie bună. Ea însă, care și-a pus toate speranțele vieții în el și i-a jertfit floarea tinereții, iar apoi s-a văzut părăsită, așa deodată... Trebuie să fie îngrozitor să te simți părăsită!... Eu n-am pierdut deocamdată nimic, nu pot vorbi de așa ceva... Îmi pare că ați căzut pe gânduri!

FERNANDO: Da, draga mea, cine trăiește, pierde. *Ridicându-se.* Dar și câștigă. Să dea Dumnezeu să ai mereu curaj. *Îi ia mâna.* Sînt uimit. O, copila mea, cît de fericit... Și eu am fost pe lumea asta foarte mult, foarte des... înșelat în speranțele mele... bucuriile... Totdeauna însă... Și...

LUCIA: Nu înțeleg ce spuneți.

FERNANDO: Îți doresc numai bine! Îți urez din toată inima fericire!

Iese.

LUCIA: Ce om ciudat! Pare însă să aibă un suflet bun.

ACTUL AL DOILEA

Stella. Un servitor.

STELLA: Du-te peste drum, repede! Spune-i că o aștept.

SERVITORUL: A făgăduit că vine imediat.

STELLA: Doar vezi că nu vine! Fata îmi place mult. Du-te! Să vină cu mama ei. *Servitorul iese.*

STELLA: Sînt foarte nerăbdătoare să vină. Cîte dorințe n-ai și cîte speranțe nu-ți faci cînd aștepți o haină nouă! Ce copil ești, Stella! Și de ce n-aș iubi-o? ... Am nevoie de mult, mult, ca să-mi umplu inima! ... Mult? Biată Stella! Mult? ... Pe vremuri, cînd te iubea, cînd îți lăsa capul în poala ta, ți-era de-ajuns privirea lui, și... O doamne, de nepătruns sînt hotărîrile tale! Cînd, sărutată de el, ridicam spre tine privirile, cînd inima palpita lîngă a sa și sorbeam cu buze tremurînde sufletu-i mare în mine, și apoi priveam spre tine și spuneam din preaplinul inimii „Păstrează-ne fericirea, doamne, căci tu ne-ai dat-o!” N-a fost voia ta... *Cade cîteva clipe pe gînduri, se ridică apoi repede și-și apasă mîinile pe piept.* Nu, Fernando, n-a fost un reproș!

Intră Madame Sommer, Lucia.

STELLA: Iată-vă! ... Fată dragă, de-acum ești a mea... Madame, vă mulțumesc că-mi încredințați comoara asta. E o mică încăpățînată, o ființă nevinovată. Vezi, Lucia, am și înțeles cum ești.

MADAME SOMMER: Vă dați seama ce vă aduc și ce vă încredințez.

STELLA *după o pauză în care a privit-o pe Madame Sommer*: Iertați-mă! Mi s-a povestit viața dumneavoastră, știu că am în față persoane de familie bună, totuși prezența dumneavoastră mă surprinde. De la prima vedere mi-ați inspirat încredere și considerație.

MADAME SOMMER: Doamnă baroană...

STELLA: Lăsați asta! La mine ce am în inimă mi-e și pe buze. Aud că nu vă simțiți bine, ce-aveți? Luați loc.

MADAME SOMMER: Dați-mi voie, doamnă baroană! Călătoria pe un asemenea timp primăvărat, varietatea lucrurilor văzute și aerul acesta pur și binecuvîntat, care de atîtea ori m-a înviorat, toate îmi umplu inima. Chiar rememorarea unor bucurii apuse se transformă într-un sentiment plăcut, trezește în suflet amintirea timpurilor de aur ale tinereții și dragostei.

STELLA: Da, într-adevăr, zilele acelea, primele zile ale iubirii... Vremuri ferice, coborîte din cer... simte inima oricui clipele în care se deschide floarea iubirii!

MADAME SOMMER *luîndu-i mîinile*: Ce minunat! Cîtă dragoste!

STELLA: Vă strălucește fața asemeni chipului unui înger, obrații își recapătă culoarea!

MADAME SOMMER: O, de-ați ști ce-i în inima mea! Cum tresaltă, cum simte nevoia să-și dezvăluie tainele!

STELLA: Ați iubit! O, slavă domnului! O ființă care mă înțelege, care poate să mă compătimească și nu privește cu răceală durerea mea!... Nu e doar vina noastră că sîntem așa cum sîntem! Cîte n-am făcut! Cîte n-am încercat!... A ajutat la ceva?... Inima era aceea care poruncește!... și întreaga lume, nimic altceva pe lume... Ah, iubitul e pretutindeni, și totul este pentru cel iubit.

MADAME SOMMER: Întregul senin al cerului în inima dumneavoastră.

STELLA: Din nou chipul lui, chiar înainte de a-mi da seama!... Așa se ridică pe vremuri prin saloane și mă căuta cu privirea... Pe-acolo venea gonind călare peste cîmpii și de la poartă mi se arunca în brațe... Într-acolo l-am văzut ducîndu-se și revenind..., revenind la aceea care-l aștepta... Dacă-mi îndrept gîndurile spre vuietul lumii, pe el îl văd! Cînd stăteam în lojă, eram sigură că, oriunde s-ar afla, fie că-l vedeam sau nu, observa și-i plăcea fiecare din mișcările mele, dacă mă ridicam sau mă așezam. Simțeam că o fluturare a penajului de la pălăria mea îl atrăgea mai mult ca strălucirea ochilor din jur și că întreaga muzică era numai o melodie pentru cîntecul etern al inimii sale: „Stella! Stella! Cît îmi ești de dragă!”

LUCIA: Pot oare doi oameni să se iubească atîta?

STELLA: Te întrebi, copilă? Nu-ți pot răspunde... Dar cu ce vă țin de vorbă! ... Nimicuri! Nimicuri importante! ... Realitatea este că sîntem copii mari și că ne simțim bine așa... Așa cum copiii se ascund în dosul șortulețului lor și strigă „cucu” pentru ca să-i căutăm... Cum ni se umple inima atunci cînd, jignite, ne hotărîm să părăsim obiectul dragostei noastre! Cu cîte frămîntări pricinuite de fermitatea noastră ingenuncheată le apărem iarăși în față! Cum ni se zbuciumă pieptul și cum, pînă la urmă, totul se destramă la o *singură* privire, la o *singură* strîngere de mînă!

MADAME SOMMER: Cît sînteți de fericită! Cît de viu este în sufletul vostru cel mai tineresc și mai pur sentiment omenesc!

STELLA: Un mileniu de lacrimi și durere nu poate să egaleze fericirea primelor priviri, a emoției și vocii sugrumate, a apropierii și depărtării... a uitării de sine... prima sărutare, fugară, aprinsă, prima îmbrățișare în liniște deplină... Madame! Ți-e rău, scumpa mea? Ce aveți?

MADAME SOMMER: Bărbații! Bărbații!

STELLA: Ei ne fac fericite și tot ei ne nenorocesc! Ce presimțiri de fericire ne umplu inima, ce sentimente, ce speranțe noi și necunoscute ne cuprind sufletul cînd furtunoasa lor pasiune se transmite fiecărei fibre din noi! De cîte ori n-a tremurat și n-a vibrat totul în mine cînd, cu lacrimi nestăpînite, îmi plîngea la pieptul meu chinul unei lumi întregi! Îl rugam pe tot ce aveam mai scump să se cruțe... să mă cruțe și pe mine... degeaba... Îmi aprindea în adîncul adîncurilor văpaia care-l mistuia. Și-n felul acesta am ajuns să fiu numai inimă, numai simțire. Și unde poți găsi sub firmament un loc în care o asemenea ființă să poată respira, să-și poată găsi hrana?

MADAME SOMMER: Trebuie să-i credem pe bărbați! În clipele de pasiune se înșală pe ei înșiși; de ce nu ne-am lăsa și noi înșelate?

STELLA: Madame! Îmi trece prin minte un gînd... Să fim una pentru cealaltă ceea ce ar fi trebuit să fie ei pentru noi... Să rămînem împreună... Dați-mi mîna! ... Din clipa asta nu vă mai las să plecați!

LUCIA: Asta nu va fi cu putință!

STELLA: De ce, Lucia?

MADAME SOMMER: Fiica mea simte...

STELLA: Doar nu-i vorba în propunerea mea de un act de binefacere! Nu vă dați seama ce privilegiu e pentru mine dacă rămîneți? Nu mai pot să rămîn singură! Scumpa mea, am făcut tot ce e posibil, mi-am cumpărat păsărele, căprioare și cîini; învăț fetițele să îndeplinească și să brodeze, numai ca să nu fiu singură, să văd în jurul meu ființe care trăiesc și cresc. Și apoi, în zilele bune, cînd în diminețile senine de primăvară vreo zeităte blajină pare să fi așternut uitarea peste durerea din suflet, cînd mă trezesc liniștită și bunul soare strălucește deasupra arborilor mei înfloriți și harnică și voioasă mă apuc de treburile zilnice... atunci mi-e bine, o vreme mă preocupă toate, fac și dreg, îndrum slugile, și cu inima deschisă mulțumesc cu glas tare cerului pentru orele de fericire ce mi le-a hărăzit.

MADAME SOMMER: O da, scumpă doamnă, vă cred! Munca și binefacerea sînt daruri ale cerului, ele înlocuiesc ceea ce lipsește unei inimi nefericite în dragoste.

STELLA: Înlocuiesc? Poate că mai degrabă despăgubesc, nu înlocuiesc! ... Ceva în schimbul a ceea ce-ai pierdut și nu ce-ai pierdut propriu-zis... Ce poate să înlocuiască o iubire pierdută? ... Uneori cînd, tot gîndindu-mă, îmi isc în cuget visuri plăcute din trecut, cînd întrevăd un viitor plin de speranțe, mă preumblu în sus și-n jos, în lumina palidă a lunii, prin grădină, dar atunci mă cuprinde și pune stăpînire pe mine singurătatea. În zadar întind brațele spre cele patru zări, în zadar chem vraja iubirii cu o forță despre care-mi închipui că ar putea aduce și luna pe pămînt... eu sînt singură, nici o voce nu-mi răspunde, iar stelele privesc rece și cu aceeași egală strălucire la chinul meu! Și-apoi, mormîntul copilei mele la picioare...

MADAME SOMMER: Ați avut un copil?

STELLA: Da, scumpa mea! O doamnă, mi-ai dat să gust această bucurie numai pentru ca să sorb întreaga viață dintr-un amar potir! ... Cînd pe drum îmi iese în cale cîte un copil de țaran cu ochii mari și nevinovați și-mi trimite sărutări cu mîna, simt cum întreaga ființă mi se înfiorează. Tot atît de mare, îmi zic, ar fi fost și Mina mea! Îl ridic în sus cu teamă și dragoste, îl sărut de mii de ori; inima mi se sfîșie, lacrimile-mi curg șiroaie și o iau la fugă!

LUCIA: Aveți însă acum și mult mai puține necazuri.

STELLA *zîmbește, punîndu-i mîna pe umăr*: Mă mir că mai pot simți ceva! ... Că acea îngrozitoare clipă nu m-a omorît! ... Îl aveam în față! Ca pe-un mugur rupt! Și stăteam... încremenită pînă-n adîncul sufletului... fără durere... fără să-mi dau seama... stăteam... Moașa luă atunci copilul, îl strînse la piept și strigă deodată „Trăiește!“ ... M-am repezit la ea, de gîtul ei, mii de lacrimi se revărsară asupra copilului... Am căzut în genunchi... Ah, se înșelase! Era mort, și eu lîngă el eram cuprinsă de o furibundă și îngrozitoare disperare. *Se prăbușește într-un fotoliu.*

MADAME SOMMER: Nu vă mai gîndiți la asemenea lucruri triste.

STELLA: Nu, mi-e bine, mi-e foarte bine. Îmi pot deschide inima, pot să vorbesc despre tot ce mă apasă! ... Pentru că odată ce încep să povestesc despre el, cel ce a fost totul pentru mine... cel care... Să vă arăt portretul... portretul lui... Dintotdeauna am crezut că pe chipul unui om se poate citi cel mai bine tot ce poți simți sau spune despre el.

LUCIA: Sînt curioasă să-l văd.

STELLA *deschide ușa budcarului și le duce acolo*: Veniți aici, scumpele mele!

MADAME SOMMER: O doamne!

STELLA: Iată-l! Uitați-vă! ... Și nu-i nici a mia parte din cum arăta în realitate. Fruntea, ochii negri, pletele castanii, aerul acesta de seriozitate... Pictorul însă n-a reușit să exprime iubirea și prietenia, atunci cînd își deschidea sufletul! Numai tu, inimă, numai tu le-ai putut cunoaște!

LUCIA: Doamnă, sînt uimită!

STELLA: Iată ce bărbat!

LUCIA: Trebuie să vă spun că astăzi am luat masa peste drum, la han, cu un ofițer care seamănă leit cu acest domn... E sigur el! Pot pune rămășag pe viața mea.

STELLA: Astăzi? Te înșeli, și mă-nșeli și pe mine.

LUCIA: Astăzi! Era numai ceva mai în vîrstă, mai ars de soare. El e! E el!

STELLA *sună*: Lucia! Inima-mi bate să spargă pieptul! Vreau să mă duc pînă acolo!

LUCIA: Nu cred că se cuvine.

STELLA: Nu se cuvine? O, inima mea! ...

Intră un servitor.

STELLA: Wilhelm, du-te repede la han! Repede! Este acolo un ofițer, spune-i... este... Lucia, spune-i tu... Să vină încoace!

LUCIA: L-ai cunoscut pe stăpînul dumitale?

SERVITORUL: Ca pe mine însumi.

LUCIA: Atunci du-te la han; acolo-i un ofițer care-i seamănă leit. Vezi dacă mă înșel. Pot jura că-i el.

STELLA: Spune-i să vină, să vină repede! Repede! O, de-ar trece și asta!... Dacă-i cumva el... Te înșeli! E imposibil... Lăsați-mă, scumpele mele, lăsați-mă singură!... *Se închide în budoar.*

LUCIA: Ce-i cu tine, mamă? Ești așa de palidă!

MADAME SOMMER: Acesta-i pentru mine sfîrșitul! Nu mai pot suporta! Toate, toate s-au adunat!

LUCIA: Doamne dumnezeule!

MADAME SOMMER: Soțul... Portretul... Cel așteptat... Cel iubit... E soțul meu! E tatăl tău!

LUCIA: Mamă! Mamă scumpă!

MADAME SOMMER: El aici! În cîteva minute e în brațele ei! ... Și noi? ... Lucia, trebuie să plecăm!

LUCIA: Oriunde dorești!

MADAME SOMMER: Cît mai repede!

LUCIA: Să mergem în grădină. Eu mă duc la han. Dacă poștalionul e încă aici, putem pleca în secret, fără să ne luăm rămas-bun... în timp ce, amețită de fericire...

MADAME SOMMER: Îmbrățișîndu-l în bucuria revederii... pe el! Iar eu, tocmai în clipa cînd îl regăsesc... pe vecie! Pe vecie!

Intră Fernando, servitorul.

SERVITORUL: Pe-aici! Ați uitat unde-i budoarul? Și-a ieșit din fire! Ah, sînteți din nou aici!

Fernando trece fără să privească spre cele două femei.

MADAME SOMMER: El e! El e! ... Sînt pierdută!

ACTUL AL TREILEA

Stella intră, plină de bucurie, cu Fernando.

STELLA către pereții camerei: S-a întors! Îl vedeți? S-a întors! *Se oprește în fața unei picturi reprezentând pe Venus.* Îl vezi, zeiță? S-a întors! De câte ori, naiva de mine, n-am măsurat odaia, trecînd prin fața ta și-am plîns și am jelit. S-a întors! Nu-mi vine să mă încred în ce-mi văd ochii. De câte ori nu te-am văzut, zeiță, și nu era aici... Acum ești aici, e-aici și el! ... Scumpule! Dragule! Ai lipsit atîta vreme... Dar te-ai întors! *I se aruncă în brațe.* Nu vreau să simt nimic altceva, nici s-aud, nici să știu decît că te-ai întors!

FERNANDO: Stella, Stella mea! *Îmbrățișînd-o.* Pot iar să plîng, Dumnezeu din ceruri!

STELLA: O tu, unice!

FERNANDO: Stella! Lasă-mă să-ți sorb din nou draga ta răsufflare, respirația ta, față de care toate miresmele cerurilor nu-mi aduceau nici o alinare...

STELLA: Scumpule! ...

FERNANDO: Insuflă din nou inimii mele secătuite, rănite, distruse dragoste, bucuria de a trăi! *O ține strîns îmbrățișată.*

STELLA: Dragul meu!

FERNANDO: Ce desfătare! Ce desfătare! ... Aici, unde respiri tu, totul plutește într-o atmosferă de tinerețe și plînatate. Dragostea și credința nestrămutată de aici l-ar țintui locului chiar și pe cel mai nărvit dintre vagabonzi.

STELLA: Visătorule!

FERNANDO: Tu nu știi, dar brațele tale sînt pentru cel ce revine din pustietatea lumii ca roua cerului pentru însetat.

STELLA: Și bucuria bietului suflet? Să strîngi din nou la piept, Fernando, ființa unică, rătăcită, pierdută!

FERNANDO *la picioarele ei*: Stella mea!

STELLA: Ridică-te, scumpule! Ridică-te! Nu pot să te văd ingenuncheat.

FERNANDO: Lasă-mă! Stau neconținut ingenuncheat în fața ta, neconținut inima mea ți se închină, ție, nesfârșită dragoste și bunătate!

STELLA: Ești din nou al meu! ... Nu mă mai recunosc și nici nu mă înțeleg! La urma urmei, ce importanță are?

FERNANDO: Mie-mi pare că trăim din nou primele clipe ale bucuriilor noastre. Te țin în brațe, îți sorb de pe buze dovada iubirii, sînt amețit și mă întreb cu uimire de-s treaz sau visez.

STELLA: Oricum, Fernando, după cîte văd, mai înțelept nu ești nici acum.

FERNANDO: Asta Dumnezeu o știe! ... Dar aceste clipe de extaz în brațele tale mă fac iarăși bun și plin de evlavie... Pot, Stella, să mă rog din nou, pentru că din nou sînt fericit.

STELLA: Dumnezeu să te ierte că ești atît de nelegiuit și atît de bun... Să te ierte Dumnezeu, cel care te-a făcut așa... așa de flusturatic și așa de credincios... Cînd îți aud glasul, cred din nou că acesta-i Fernando care n-a iubit pe nimeni pe lume în afară de mine!

FERNANDO: Iar eu, cînd mă uit în adîncul ochilor tăi dulci și albaștri și mă pierd în ei cercetîndu-i, sînt sigur că în tot timpul lipsei mele nu s-a scaldat în strălucirea lor nici un alt chip decît al meu.

STELLA: Nu te înșeli.

FERNANDO: Nu?

STELLA: Altfel ți-aș mărturisi! ... Nu ți-am destăinuit, în primele zile ale dragostei mele, toate micile pasiuni care mi-au mișcat inima? Și nu ți-am fost cu asta și mai dragă?...

FERNANDO: Îngerul meu!

STELLA: De ce mă privești așa? Nu-i așa c-am îmbătrînit? Nu-i așa că necazurile mi-au ofilit prospețimea obrazilor?

FERNANDO: Ruja mea! Floare dulce! Stella! ... De ce dai din cap?

STELLA: Cum putem oare să vă iubim atît de mult, pe voi, bărbații? ... De ce nu vă punem la socoteală durerile pe care ni le pricinuiți?

FERNANDO *mîngîindu-i părul*: Ți-a ieșit oare vreun fir alb din cauza aceasta? ... Ai noroc că ești și așa destul de

blondă... De căzut se pare că nu ți-a căzut! *Îi scoate pieptenele din părul care cade, desfăcându-se.*

STELLA: Ștrengarule!

FERNANDO *înfășurându-și brațele cu părul ei*: Rinaldo² în vechile sale lanțuri!

Intră servitorul.

SERVITORUL: Doamnă baroană...

STELLA: Ce-i cu tine? Faci o mutră posacă și rece; știi că urăsc de moarte mutre de astea când sînt mulțumită.

SERVITORUL: Mă iertați, doamnă baroană... Cele două străine vor să plece.

STELLA: Să plece?

SERVITORUL: Așa cum vă spun. Am văzut-o pe fiică ducîndu-se la han, apoi revenind, vorbind cu mama ei. M-am interesat peste drum; am aflat că au comandat o cursă specială, întrucît poștalionul plecase. Am vorbit cu ele; mama m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să le duc pe ascuns bagajele la han și să-i transmit doamnei baroane toate urările de bine. Nu mai pot să rămînă.

FERNANDO: E doamna care a sosit astăzi cu fiica ei?

STELLA: Voi am s-o iau în serviciu pe fată și s-o opresc și pe mamă... Să-mi facă încurcături tocmăi acum!

FERNANDO: Ce-o fi cu ele?

STELLA: Dumnezeu știe! Nu pot și nu vreau să știu. Dar n-aș vrea să le pierd... Acum, că te am pe tine, Fernando!... În clipele astea m-aș prăbuși! Vorbește cu ele, Fernando... Tocmai acum! Acum! ... Convinge-o pe mamă să vină încoace, Heinrich. *Servitorul pleacă.* Vorbește cu ea, făgăduiește-i că va fi liberă să facă ce dorește... Fernando, vreau să mă duc în grădină! Vino și tu! Vino! ... Și voi, privighetorilor, îl veți primi din nou!

FERNANDO: Ființă scumpă și dragă!

STELLA *la pieptul lui*: Vii repede, nu-i așa?

FERNANDO: Imediat! Imediat! *Stella iese.*

FERNANDO *singur*: Înger ceresc! În prezența ta totu-i senin și ușor... Te mai recunoști oare, Fernando? A trecut tot ce-mi apăsa inima, toate grijile, toate amintirile pline de remușcări, ce-a fost... și ce va aduce viitorul... Mă năpădiți din nou? ... Și totuși, cînd te privesc, cînd îți țin mîna, Stella, totul se îndepărtează, din sufletul meu dispăre orice alt chip!

VECHILUL *sărutîndu-i mîna*: V-ați reîntors?

FERNANDO *retrăgîndu-și mîna*: După cum vezi.

VECHILUL: Dați-mi voie! Dați-mi voie! O, stăpînel...

FERNANDO: O duci bine?

VECHILUL: Soția-mi trăiește, am doi copii. Și dumneavoastră sînteți din nou aici!

FERNANDO: Cum v-ați descurcat cu gospodăria?

VECHILUL: Sînt oricînd gata să prezint socotelile... O să vă mirați cum am îmbunătățit noi moșia... Îmi dați voie să vă-ntreb cum ați dus-o?

FERNANDO: Tăcere! ... Să-ți deșert tot sacul? O meriți, că ai fost și tu părtaș la nebuniile mele.

VECHILUL: Slavă domnului, doar n-ați fost căpitan de țigani! La o poruncă a dumneavoastră aș fi pîrjolit și pustiit totul.

FERNANDO: Am să-ți povestesc!

VECHILUL: Și soția dumneavoastră? Fiica?

FERNANDO: Nu le-am dat de urmă. N-am îndrăznit să intru în oraș, dar din știri sigure am aflat că s-a încrezut într-un negustor, un prieten fals. Acesta a pus mîna pe banii pe care îi lăsasem și a înșelat-o, promițîndu-i dobînzii mai mari. Dînsa a plecat de acolo sub pretext că se mută la țară. Urma i s-a pierdut, și acum duce probabil o viață de mizerie, trăind din lucru de mîină pe care-l face și ea, și fata. Știi că-i curajoasă și că are destul caracter ca să întreprindă așa ceva.

VECHILUL: Iar dumneavoastră v-ați întors aici! Să vă iertăm că ați lipsit atîta vreme.

FERNANDO: Am colindat locuri îndepărtate.

VECHILUL: Dacă nu mi-ar fi atît de bine acasă cu nevasta și cei doi copii, v-aș invidia pentru călătoriile pe care iarăși le-ați făcut prin lume. Acum rămîneți cu noi?

FERNANDO: Dacă dă domnul!

VECHILUL: Pînă la urmă nicăieri nu-i nici altfel și nici mai bine.

FERNANDO: Așa e pentru cine poate uita vremurile trecute!

VECHILUL: Care pe lîngă bucurii ne-au adus și multe necazuri. Îmi amintesc bine de toate. Cît de drăgălașă ni s-a părut Cecilia, cum am asaltat-o, cît eram de nerăbdători să renunțăm la tinereasca noastră libertate!

FERNANDO: Și totuși au fost vremuri frumoase, fericite!

VECHILUL: Cum ne-a dăruit Cecilia o fetiță vioaie și veselă, cum a pierdut în același timp din dragălășenie și farmec.

FERNANDO: Scutește-mă de datele astea biografice!

VECHILUL: Cum ne-am aruncat privirile ba pe-aici, ba pe dincolo, pînă cînd, la urmă, am întîlnit îngerul de-aici, cum n-a mai fost chip de venire și plecare; a trebuit să ne hotărîm fie pentru una, fie pentru cealaltă. Cum, în sfîrșit, ni s-a părut mai comod, cînd s-a ivit ocazia, să vindem moșia, chiar în pagubă, cum am șters-o, am răpit îngerul și am surghiunit-o aici pe frumoasa copilă, care n-avea habar nici de ea însăși, nici de lume.

FERNANDO: După cît se vede, ai rămas tot așa de pisălog și de palavragiu ca pe vremuri.

VECHILUL: N-am avut oare prilejul să învăț cîte ceva? N-am fost confidentul conștiinței dumneavoastră? Și atunci cînd și-aici duceți dorul depărtărilor, nu știu prea bine de ce, din dorința de a vă regăsi soția și fiica sau dintr-o neliniște lăuntrică, și cum eu a trebuit să vă sar în ajutor în multe privințe...

FERNANDO: De-ajuns pentru data asta.

VECHILUL: Dacă rămîneți aici, totul va fi bine. *Iese.*

Intră servitorul.

SERVITORUL: Madame Sommer!

FERNANDO: Invit-o aici. *Servitorul iese.*

FERNANDO *singur*: Femeia asta mă întristează. Nimic nu-i întreg, nimic nu-i pur pe lume! Femeia asta!... Curajul fiicei ei m-a impresionat; cum îmi va vorbi oare durerea ei?

Intră Madame Sommer.

FERNANDO *aparte*: O doamne, pînă și înfățișarea ei îmi amintește de nelegiuirea mea! O, inimă omenească, dacă e în natura ta să săvîrșești asemenea lucruri, de ce n-ai și puterea de a-ți ierta cele întîmplate? ... O umbră a chipului soției mele! ... Pretutindeni o văd! *Tare. Doamnă!*

MADAME SOMMER: Ce doriți, domnule?

FERNANDO: Aș dori ca dumneavoastră să acceptați a ține companie dragei mele Stella și mie. Luați loc!

MADAME SOMMER: Prezența unui nenorocit e o povară pentru cel fericit, și încă și mai mult a celui fericit pentru unul nenorocit.

FERNANDO: Nu vă înțeleg. Să nu vă fi dat seama de firea Stellei, oare n-ați văzut că e numai dragoste, o adevărată zeiță?

MADAME SOMMER: Domnule, aș fi dorit să plec pe ascuns. Lăsați-mă... Trebuie să plec. Credeți-mă, am motivele mele! Vă rog, lăsați-mă!

FERNANDO *aparte*: Vocea! Figura! *Tare*. Doamnă. *Își întoarce fața*. Doamne, e soția mea! *Tare*. Iertați-mă! *Iese în grabă*.

MADAME SOMMER: Mă recunoaște! ... Îți mulțumesc, doamne, că mi-ai dat atîta putere în aceste clipe! ... Eu, cea abătută și zbuciumată, să fiu atît de liniștită și curajoasă într-un asemenea moment hotărîtor. Bună, eternă Providență, tot ce iei inimii noastre îi păstrezi în clipa cînd are cel mai mult nevoie de așa ceva.

Fernando revine.

FERNANDO *aparte*: Oare mă recunoaște? *Tare*. Vă rog, doamnă, vă implor, spuneți-mi ce aveți pe suflet!

MADAME SOMMER: Ar trebui să vă povestesc întreaga mea viață. Dar cum să aveți înțelegere pentru durere și tristețe într-o zi ca asta, cînd recăpătați toate bucuriile vieții, cînd ați redat toate aceste bucurii celei mai demne dintre femei? ... Nu, domnul meu, dați-mi voie să plec!

FERNANDO: Vă rog!

MADAME SOMMER: Cît aș dori să vă cruț pe dumneavoastră și să mă cruț și pe mine! Amintirea celor dintîi zile fericite din viața îmi provoacă o durere ucigătoare.

FERNANDO: N-ați fost, deci, mereu nefericită?

MADAME SOMMER: Altfel n-aș fi atît de nefericită acum. *După o pauză, cu cugetul înseninat*. Tinerețea mi-a fost senină și veselă. Nu știu ce atrăgea pe bărbați spre mine; mulți din ei căutau să-mi fie pe plac. Pentru puțini dintre ei simțeam prietenie și simpatie, nu era însă nici unul de care să fi crezut că m-aș putea lega pe viață. Și așa treceau zilele senine ale plăcerilor nevinovate, în care fiecare îi oferă amical mîna celei ce urma... Și totuși îmi lipsea ceva... Cînd cugetam mai adînc la viață, aveam presentimentul bucuriilor și durerilor care-i așteaptă pe oameni, îmi doream un soț la brațul căruia să trec prin viață, un soț care, în schimbul iubirii pe care i-o putea dărui tinerețea mea, să-mi fie la bătrînețe prieten și ocrotitor, să țină locul părinților pe care-i părăseam pentru el.

FERNANDO: Și-apoi?

MADAME SOMMER: L-am întâlnit! L-am întâlnit pe bărbatul spre care din primele zile ale cunoștinței noastre s-au îndreptat toate speranțele mele! Părea să întrunească agerimea spiritului cu fidelitatea, astfel că inima mea i se deschise curînd; i-am dăruit prietenia și, ah, repede apoi, dragostea mea. O doamne, cînd își odihnea capul la pieptul meu, cum părea să-ți mulțumească pentru culcușul pe care i l-ai pregătit în brațele mele! Cum părăsea, pentru a se reîntoarce la mine, viltoarea treburilor și a distracțiilor și cum eu însămi uitam de orele întunecate în îmbrățișarea lui!

FERNANDO: Și ce-a putut să tulbure această strînsă legătură de dragoste?

MADAME SOMMER: Nimic nu durează veșnic pe lumea asta... Mă iubea! Eram tot atît de sigură de dragostea lui pe cît eram de a mea! A fost o vreme cînd nu cunoștea nimic altceva, cînd nu voia decît să mă vadă și să mă facă fericită. A fost, vai, cel mai senin timp din viață, acești primi ani ai unei legături, cînd ne chinuiesc doar indispoziția sau plictiseala, care nu sînt un rău adevărat. Mă însoțea pe un drum obișnuit, pentru ca să mă lase singură în cel mai aspru și mai îngrozitor deșert.

FERNANDO *din ce în ce mai agitat*: Și sentimentele sale, inima lui?

MADAME SOMMER: Putem oare ști ce se petrece în cugetul bărbaților? N-am observat cum, pe încetul, totul îi devenea — cum să spun —, nu indiferent, ar fi greșit să spun asta. Mă mai iubea încă! Dar avea nevoie de ceva mai mult decît de iubirea mea. Trebuia să mă împac cu dorințele lui, poate chiar cu o rivală. Nu i-am ascuns reproșurile și pînă la urmă...

FERNANDO: A îndrăznit? ...

MADAME SOMMER: M-a părăsit. Nu am cuvinte pentru a spune cît am fost de nefericită. Toate speranțele mi s-au năruit într-o clipă, tocmai cînd gîndeam că pot culege roadele florilor jertfite... părăsită... părăsită! ... Tot ceea ce dă putere omului — iubirea, încrederea, cîntea, rangul, perspectiva bunăstării mereu crescînde, a copiilor numeroși, cu viitorul asigurat —, totul se prăbuși în fața mea, iar eu... și nenorocita cheazășie a iubirii noastre... Durerilor chinuitoare le urmă o decepție de moarte, iar inima, istovită de plîns și disperare, deveni apatică. Nici n-am

luat în seamă dezastrul averii mele, nu mai eram decît o biată femeie părăsită, văduvită de simțire, pînă cînd...

FERNANDO: Cît e de vinovat!

MADAME SOMMER *cu reținută melancolie*: Nu e vinovat! ...

Îl plîng pe bărbatul care se atașează de o fată.

FERNANDO: Doamnă!

MADAME SOMMER *ușor ironică, pentru a-și ascunde emoția*:

Nu, sigur nu! Îl consider un om înlănțuit. Chiar bărbatîi spun că așa este. Bărbatul e atras din lumea lui în lumea noastră, cu care în fond nu are nimic comun. O vreme el se amăgește, dar e vai de noi cînd i se deschid ochii! ... Eu însămi n-am putut să-i fiu, pînă la urmă, decît o gospodină cinstită, care-și lega de el toate năzuințele. Doream să-i fiu plăcută, aveam grijă de el, îmi consacram tot timpul casei și copilului. Trebuia să mă ocup de atîtea nimicuri, încît inima și mintea îmi erau adesea pustii. Nu mai puteam să-i ofer o companie antrenantă, așa că era în firea lucrurilor ca el, cu spiritul său voi, să se plictisească alături de mine. Nu e vinovat!

FERNANDO *la picioarele ei*: Eu sint!

MADAME SOMMER *i se aruncă la piept, plîngînd în hohote*:
Soțul meu!

FERNANDO: Cecilia... soția mea! ...

CECILIA *îndepărtîndu-se de el*: Nu este al meu! ... O, inimă sfîșiată! ... *Din nou la pieptul lui*. Fernando! ... indiferent al cui vei fi... îngăduie unei nefericite să plîngă la pieptul tău... Dă-mi curaj în clipa aceasta, apoi părăsește-mă pentru totdeauna! ... Nu e soția ta! ... Nu mă alunga! ...

FERNANDO: Doamne! ... Cecilia, lacrimile tale picură pe obrajii mei! ... Inima-ți tremură lîngă a mea! ... Cruță-mă! Cruță-mă!

CECILIA: Nu vreau nimic, Fernando! ... Numai clipa aceasta! ... Îngăduie inimii această revărsare, se va elibera, va fi puternică! Nu voi sta în calea ta! ...

FERNANDO: Mai degrabă să-mi pierd viața decît să te părăsesc!

CECILIA: Ne vom revedea, dar nu pe acest pămînt! Apatîi alteia, căreia nu pot să i te rănesc... Deschide-mi, deschide-mi cerul, să privesc spre acele depărtări ferice, spre viața veșnică... În această clipă îngrozitoare e singura mea mîngiere.

FERNANDO *îi ia mîna și o îmbrățișează*: Nimic, nimic din lume nu mă va putea despărți de tine. Te-am regăsit!

CECILIA: Ai găsit ceea ce nu căutai!

FERNANDO: Ba nu... Pe tine te-am căutat, părăsita mea, scumpa mea! Nici chiar în brațele îngerului de aici n-am găsit liniște sau bucurie. Totul îmi amintea de tine, de fiica ta, de Lucia mea. Cerule milostiv! Cîtă bucurie! Această ființă drăgălașă să fie fiica mea? ... Te-am căutat pretutindeni. De trei ani tot colind lumea. În orașul nostru am găsit locuința transformată, pe mâini străine, și am aflat trista istorie a pierderii averii tale. Fuga ta mi-a sfișiat inima, nu ți-am mai putut da de urmă. Sătul de mine însumi și de viață, am îmbrăcat în serviciu străin această uniformă, pentru a ajuta la înăbușirea ultimelor licăriri de libertate ale nobililor corsicani.⁴ Iar acum, după lunga și aventuroasa mea rătăcire, mă vezi aici, la pieptul tău, soția mea prea scumpă și bună!

Intră Lucia.

FERNANDO: O, fiica mea!

LUCIA: Dragul, scumpul meu tată! Dacă ești din nou tatăl meu! ...

FERNANDO: Pentru totdeauna, pe veci!

LUCIA: Și Stella?

FERNANDO: Trebuie să ne grăbim. Nefericita! De ce oare, Lucia, nu ne-am recunoscut azi dimineață?... Îmi bătea inima, știi cît eram de emoționat cînd te-am părăsit. De ce? De ce? ... Am fi fost scutiți de toate neplăcerile! Stella! Am fi scutit-o de o asemenea durere... Trebuie să plecăm. Îi voi spune că ți-neți neapărat să plecați și că nu vreți să vă luați rămas-bun ca să n-o obosiți. Tu, Lucia, du-te repede la han; să înhame o trăsură pentru trei persoane. Servitorul să-mi încarce bagajele odată cu ale voastre... Tu mai rămii aici, scumpă și dragă soție! Și tu, fiica mea, cînd ai aranjat totul, vino încoace, stați amîndouă în pavilion și așteptați-mă. Vreau să mă despart de ea, să-i spun că vă însoțesc la han, ca să am grijă de plecarea voastră și să vă plătesc trăsura... Biată ființă, ești atît de bună, iar eu te înșel! ... Să plecăm repede!

CECILIA: Să plecăm? ... Stai să cumpănim puțin!

FERNANDO: Plecăm! Așa rămîne! ... Da, scumpele mele, trebuie să plecăm! *Cecilia și Lucia ies.*

FERNANDO *singur*: Plecăm? ... Unde? Încotro? ... Mai bună ar fi o lovitură de pumnal care să curme toate durerile mele și să mă arunce în acea adîncă nesimțire pentru care

aș da acum totul! ... Ești încă aici, nelegiuitule? Aminteste-ți de zilele cînd erai pe deplin fericit, cînd în îndestularea ta priveai de sus la sărmanul care voia să lepede povara vieții. Cît de mulțumit erai atunci! Și acum! ... Cît de puțin înseamnă fericirea! ... Era de-ajuns să fi aflat toate acestea cu o oră mai devreme și aș fi fost la adăpost! N-aș fi revăzut-o, și nici ea pe mine. M-aș fi convins pe mine însumi că în acești patru ani m-a uitat și și-a alinat durerea. Acum însă? Cum să apar în fața ei, cesă-i spun? ... ah, cît de greu m-apasă în această clipă vina! ... Cum de-am putut părăsi pe aceste două dragi ființe! Și acum, cînd le regăsesc, să nu văd nici o cale de ieșire! Nenorocitul! Ah, inima mea!

ACTUL AL PATRULEA

Refugiu în grădina lui Stella.

Stella singură.

STELLA: Cît de frumos înflorești, mai frumos ca de obicei, scump liman în care speram să-mi găsesc odihna de veci... Dar nu mă mai ademenеști... mai degrabă mă înspăimînti, pămînt reavăn, răcoros... În ceasurile cînd, furată de imaginație îmi învăluiam capul și trupul în mantia morții și adăstam calmă la intrarea în adîncurile tale, pătrundeam chiar în miezul tău și-mi ascundeam durerea sub brazdele tale. Acolo tu, putreziciune, aveai să sugi la pieptul meu prea plin și să jertfești întreaga mea ființă unui vis senin... Și acum!... Îmi trimiți razele, soare ceresc... e atîta lumină, e atît de clar în jurul meu ca să mă bucur!... A revenit! Și dintr-o dată întreaga natură a înviat... Iar eu simt freamătul vieții... Vreau să sorb de pe buzele sale o viață nouă, fierbinte, arzătoare!... Să rămîn, plină de vigoare, alături de el... în el... cu el!... Fernando! Vine! Îl aud!... Nu, nu încă!... Să mă găsească aici, în fața altarului meu, printre mlădițele de trandafiri! Să rup pentru dînsul bobocul acesta... Aici!... Și-l duc apoi în boschet. Ce bine că l-am făcut atît de îngust, numai pentru doi... Aici îmi păstram de obicei cartea, pana și călimara... La o parte cu ele!... De-ar veni!... Cum de-a putut să mă părăsească atît de repede?... E oare din nou al meu?... A venit?...

Intră Fernando.

STELLA: Unde întîrzii, scumpul meu? Unde-ai fost? Sînt singură de atîta vreme! *Îngrijorată.* Ce-i cu tine?

FERNANDO: M-au indispus cele două femei... Cea mai în vîrstă e o ființă cumsecade, dar nu vrea să rămînă, nu vrea să spună motivul, vrea să plece. Fă-i pe voie, Stella.

STELLA: Dacă nu poate fi convinsă, nu vreau ca, împotriva voinței sale... Aveam nevoie, Fernando, de societate... *La pieptul lui.* Acum te am pe tine, Fernando!

FERNANDO: Liniștește-te!

STELLA: Lasă-mă să plîng! Aș vrea să treacă ziua asta! Tremur încă toată!... Ce bucurie!... Și totul pe neașteptate, deodată! Pe tine, Fernando! Și abia, abia! Toate acestea mă doboară!

FERNANDO *aparte*: Ticălosul de mine! S-o părăsesc? *Tare.* Lasă-mă, Stella!

STELLA: E vocea ta, vocea ta cea dragă!... Stella! Stella!... Știi cu cită plăcere te auzeam pronunțîndu-mi numele... Stella! Nimeni nu-l pronunță ca tine. În timbrul vocii recunoști chipul iubirii... Cît de viu îmi amintesc de ziua cînd te-am auzit pronunțîndu-l întîia oară, cînd, datorită ție, am sorbit prima oară din cupa fericirii.

FERNANDO: A fericirii?

STELLA: Mi se pare că începi să socotești; numeri orele mohorîte pe care mi le-ai pricinuit. Lasă, Fernando, renunță!... Din clipa cînd te-am văzut prima oară toate au căpătat în sufletul meu altă înfățișare! Îți mai amintești de după-amiaza aceea din grădină, la unchiul meu? Cum ai intrat la noi? Stăteam sub castanii cei mari din spatele pavilionului...

FERNANDO *aparte*: Are să-mi sfișie inima! *Tare.* Îmi amintesc, Stella mea!

STELLA: Cum te-ai apropiat de noi? Nu știu dacă ai observat că din primul moment mi-ai reținut atenția. Eu, cel puțin, mi-am dat seama repede că ochii tăi mă căutau. Apoi, Fernando, unchiul a adus partiturile de muzică, tu ți-ai luat vioara și, pe cînd cîntai, ochii mei s-au oprit nestingheriți asupra ta. Îți urmăream fiecare trăsătură a feței și... pe neașteptate, într-o pauză, ți-ai ridicat privirea... spre mine! Și-ai întîlnit-o pe-a mea! Cum am roșit, cum m-am uitat în altă parte! Asta ai observat, Fernando, pentru că din acel moment am simțit că privești mai des pe deasupra partiturii, uneori la momente nepotrivite, am văzut că pierdeai măsura, încît se încurca și unchiul meu. Fiecare notă pe care o greșeai, Fernando, vorbea sufletului meu... A fost cea mai dulce confuzie pe care-am simțit-o vreodată. Nu te-aș mai fi putut privi drept în ochi pentru tot aurul din lume. M-am ridicat și am plecat...

FERNANDO: Pină și cel mai mic amănunt! *Aparte.* Ce memorie nefericită!

STELLA: Adesea mă mir singură cât te iubesc, cum uit de mine însămi în apropierea ta. Și totuși le văd pe toate în fața ochilor, atît de viu, ca și cum s-ar petrece astăzi! De cîte ori nu mi-am povestit mie însămi, Fernando, de cîte ori!... Cum mă căutai, cum tu, mină-n mină cu prietena mea, pe care o cunoscuseși înainte, umblați prin tufișuri, și ea striga: Stella!... și tu strigai: Stella! Stella!... Abia te-auzisem vorbind și ți-am recunoscut glasul. Și cum apoi m-ați găsit și tu mi-ai luat mîna într-a ta! Oare cine era mai încurcat, eu sau tu? Ne ajutam unul pe altul... Și din acea clipă... Scumpa mea Sara mi-a spus-o doar, chiar în seara aceea... Și totul s-a adevărit... Și ce fericire în brațele tale! De-ar putea să vadă Sara cum mă bucur astăzi! Era o ființă bună; mă plîngea cînd eram bolnavă, bolnavă de dragoste. Bucuroasă aș fi luat-o cu mine, atunci cînd am părăsit totul de dragul tău.

FERNANDO: Toate le-ai părăsit!

STELLA: De ce te miri? Nu-i oare adevărat? Am părăsit totul! Doar n-ai să iei aceasta drept un reproș al iubitei tale Stella! N-am făcut nici pe departe de-ajuns de dragul tău.

FERNANDO: Crezi? N-a fost mult că l-ai părăsit pe unchiul tău, care te iubea ca un tată, care te purta pe brațe, care n-avea altă voință decît voia ta? Nu-s nimic averile, moșiile, care toate erau ale tale sau ar fi ajuns ale tale? Locul unde ți-ai petrecut tinerețea, unde te-ai bucurat... tovarășele de joacă?...

STELLA: Și toate acestea, Fernando, fără tine? Ce putea avea mai mare însemnătate ca dragostea ta? Am pășit în lume abia cînd mi-a înflorit în piept dragostea... Trebuie, la drept vorbind, să-ți mărturisesc că uneori, în ceasuri de singurătate, mă gîndeam: De ce oare nu mă pot bucura de toate acestea împreună cu el? De ce a trebuit să fugim? De ce să renunțăm la toate? Oare i-ar fi refuzat unchiul mîna mea?... Nu!... De ce să fugim?... Dar apoi găseam pentru tine suficiente scuze. Justificările n-au lipsit niciodată! Chiar de-ar fi fost vorba de un capriciu, îmi spuneam că voi, bărbații, aveți o mulțime de capricii... să fi fost un capriciu, să păstreze fata ca pradă numai pentru el, în secret... Sau

să fi fost mîndria de a poseda iubită, fără nici un fel de zestre. Poți să-ți închipui că și mîndria mea căuta să găsească pentru sine cele mai bune justificări. Și așa ai scăpat cu bine.

FERNANDO: Nu mai pot suporta!

Intră Annchen.

ANNCHEN: Iertați-mă, doamnă baroană! De ce nu veniți, domnule căpitan? Totul e împachetat, nu mai lipsiți decît dumneavoastră! Domnișoara a alergat pretutindeni și a dat porunci, ne-a scos sufletul cu graba ei. Iar acum dumneavoastră nu veniți!

STELLA: Du-te, Fernando, condu-le la han. Plătește pentru ele taxa de poștă, dar întoarce-te imediat.

ANNCHEN: Dar nu plecați și dumneavoastră? Domnișoara a comandat o trăsură pentru trei persoane. Servitorul dumneavoastră a și încărcat bagajele.

STELLA: Trebuie să fie o greșeală, Fernando!

FERNANDO: Ce știe copila asta?

ANNCHEN: Cum ce știi? E drept, pare ciudat că dumneavoastră, domnule căpitan, vreți să plecați cu domnișoara, după ce abia la masă ați făcut cunoștință cu dînsa. Am văzut eu doar ce despărțire duioasă a fost, cînd i-ați strîns mîna și i-ați urat poftă bună!

STELLA *încurcată*: Fernando!

FERNANDO: E doar un copil!

ANNCHEN: Nu-l credeți, doamnă baroană! Totul e împachetat, domnul pleacă și el.

FERNANDO: Unde? Încotro?

STELLA: Lasă-ne singuri, Annchen! *Annchen iese.* Ce-i neînțelegerea asta îngrozitoare? Nu mă tem de nimic, dar totuși sporovăiala asta copilărească mă sperie... Ești neliniștit, Fernando? Sînt eu, Stella ta!

FERNANDO *întorcîndu-se și luînd-o de mînă*: Ești Stella mea!

STELLA: Mă sperii, Fernando! Ai o privire rătăcită.

FERNANDO: Stella, sînt un ticălos, și pe deasupra și laș; și nu pot face nimic pentru tine. Să fug!... Nu am curajul să-ți înfig un pumnal în piept, și vreau să te otrăvesc, să te omor pe ascuns! Stella!

STELLA: Doamne dumnezeule!

FERNANDO *furios și tremurînd*: Nici să-i vezi nenorocirea, nici să-i auzi disperarea! Să fug!...

STELLA: Nu mai pot suporta! *E gata să cadă și se sprijină de el.*

FERNANDO: Stella, tu, pe care te țin în brațe! Stella, care ești totul pentru mine! Stella!... *Rece.* Te părăsesc.

STELLA *zimbînd confuză*: Tu pe mine!

FERNANDO *scrișnind din dinți*: Pe tine! Te părăsesc pentru femeia pe care-ai văzut-o! Cu fata!...

STELLA: Totul mi se întunecă în fața ochilor!

FERNANDO: Această femeie e soția mea!

Stella îl privește fix și lasă brațele în jos.

FERNANDO: Iar fata este fiica mea! Stella! *Abia acum observă că a leșinat.* Stella! *O așază pe fotoliu.* Stella!... Ajutor! Ajutor!

Intră Cecilia, Lucia.

FERNANDO: Priviți! Priviți pe ingerul acesta! L-am omorît! Priviți-ll... Ajutor! *Femeile se ocupă de Stella.*

LUCIA: Își revine.

FERNANDO *privindu-le înmărmurit*: Din cauza ta! A ta! *Iese.*

STELLA: Cine? Cine? *Ridicîndu-se.* Unde-i? *Recade, le privește, femeile se ocupă de ea.* Vă mulțumesc! Mulțumesc!... Cine sînteți?

CECILIA: Liniștește-te! Noi sîntem.

STELLA: Voi!... N-ați plecat? Voi sînteți?... Doamne! Cine mi-a spus?... Cine ești?... Tu ești? *Luînd-o de mîna pe Cecilia.* Nu, nu pot să suport!

CECILIA: Scumpa, draga mea! Te strîng la piept, inger scump!

STELLA: Spune-mi... Mi-e adînc înfipă-n inimă... Spune-mi... ești...?

CECILIA: Eu sînt... sînt soția lui!...

STELLA *ridicîndu-se și acoperindu-și ochii cu mîinile*: Și eu?

Merge clătînîndu-se prin încăpere.

CECILIA: Să mergem în camera ta!

STELLA: De ce-mi amintești? Ce-i al meu?... Îngrozitor! Îngrozitor!... Aceștia-s oare arborii mei, pe care i-am sădit și i-am crescut? De ce în această clipă totul îmi apare atît de străin?... Alungată!... Pierdută!... Pe veci pierdută! Fernando! Fernando!

CECILIA: Du-te, Lucia, caută-l pe tatăl tău.

STELLA: Dumnezeu milostiv! Oprește-te!... Du-te! Să nu vină! Du-te!... Tată!... Soț!...

CECILIA: Scumpă și dragă!

STELLA: Mă iubești? Mă strîngi la piept?... Nu! Nu!... Lasă-mă!... Alungă-mă!... *La pieptul ei.* Numai o clipă! Nu mai am mult de trăit! Inima! Inima mea!

CECILIA: Trebuie să te odihnești!

STELLA: Nu vă pot suporta privirea! V-am otrăvit viața, v-am furat totul!... Voi erați în mizerie, iar eu... cît eram de fericită în brațele sale! *Se aruncă în genunchi.* Mă veți putea ierta vreodată?

CECILIA: Te rog! Te rog! *Se silesc să o ridice.*

STELLA: Aici vreau să zac, să mă tînguesc, să cerșesc de la Dumnezeu și de la voi iertare! Iertare!... *Se ridică repede.* Iertare?... Mai degrabă consolăți-mă voi pe mine! Consolare! Nu sînt vinovată!... Tu mi l-ai dat, sfinte Dumnezeu din ceruri! Îl păstram, era cel mai scump dar din mîna ta... Lăsați-mă!... Mi se sfișie inima!

CECILIA: Nu ești vinovată! Scumpa mea!

STELLA *la pieptul ei*: Citesc în ochii tăi, pe buzele tale, cuvinte divine! Ține-mă! Mă prăbușesc! Mă iartă! Îmi simt nenorocirea!

CECILIA: Soră! Soră cu mine! Revino-ți, revino-ți măcar pentru o clipă! Fii încredințată că acela care ne-a sădit în inimă sentimente ce adesea ne fac atît de nenorocite, poate să ne dea la nevoie consolare și ajutor.

STELLA: Să mor la pieptul tău!

CECILIA: Vino, să mergem!

STELLA *după o pauză, izbucnind sălbatic*: Lăsați-mă cu toții! În cugetul meu se îmbulzește o lume de confuzie și chin, umplîndu-l cu dureri cumplite... Nu e posibil!... Nu e posibil! Așa deodată!... Nu pot înțelege, nu pot suporta!... *Stă o clipă pe gînduri, cu ochii în jos, ridică apoi privirea, se uită la cele două femei, tresare cu un strigăt și pleacă în fugă.*

CECILIA: Du-te după ea, Lucia! N-o pierde din ochi!

Lucia *iese.*

Privește spre copiii tăi, uită-te la impasul și nenorocirea lor! Din suferință am învățat multe. Dă-mi putere!... Iar dacă nodul poate fi desfăcut, nu-l tăia, Dumnezeu cere!

ACTUL AL CINCILEA

Budoarul lui Stella. Noapte cu lună.

Stella ține în mână portretul lui Fernando și vrea să-l scoată din ramă.

STELLA: Înconjoară-mă, cuprinde-mă, îndrumează-mă, noap-
te cu lună! Încotro merg, nu știu!... Trebuie!... Plec în
lumea largă! Încotro?... Să fii alungată de la tot ce-ai
făurit! Să nu mai pot călca locurile unde tu, sfântă lună,
răsari peste vîrfurile arborilor mei, unde cu umbre înfio-
rător de dulci înconjuri mormîntul scumpei mele Mina!
Să plec de pe locurile unde-s adunate toate comorile
vieții mele, toate scumpele mele amintiri!... Și tu, loc al
mormîntului meu, pe care singură mi l-am sfîntit, pe
care am stat de-atîtea ori, rugîndu-mă și suspinînd,
unde jur-împrejur întrezăresc tot chinul și toată bucuria
vieții mele, peste care speram să pot veghea și după
moarte ca să pot gusta cu nostalgie trecutul... Să fiu
alungată de pe toate aceste locuri... Alungată!... Nu
mai simți, slavă doamnei, creierul ți-e pustiit, nu poți
să înțelegi ce înseamnă a fi alungată! Pentru că ai înne-
buni!... Acum!... O, amețesc! ... Rămîneți cu bine!...
Adio? Să nu-l mai văd niciodată? Cît de sumbru, ca de
moarte, este acest sentiment! Să nu-l mai văd?... Pleacă,
Stella! *Ia în mână portretul.* Și să te las aici? *Ia un cuțit*
și începe să scoată țintele. O, de n-aș mai putea gîndi!
Să-mi pierd viața într-un somn adînc sau în șiroaie de
lacrimi!... Asta e și aceasta-ți va fi soarta: să fii nenoro-
cită! *Întoarce portretul spre lumina lunii.* O, Fernando!
Oare atunci cînd te-ai apropiat de mine și cînd inima-mi
ți-a zburat în întîmpinare, n-ai simțit cît mă credeam
în fidelitatea și în bunătatea ta?... N-ai simțit ce sanc-
tuar ți s-a deschis atunci cînd inima mea ți s-a dezvă-
luit?... Și nu te-ai cutremurat, nici n-ai intrat în pămînt,
nici n-ai fugit?... Ai putut să-mi culegi nevinovăția,

fericirea, viața, numai pentru a te distra, pentru ca apoi să le calci în picioare și să le arunci la o margine de drum?... Nobil!... Cîtă noblete!... Tinerețea mea!... Zilele mele îndaurite!... Și, ascunsă în inima ta, cîtă viclenie!... Soția ta!... Fiica ta!... Iar eu mă simțeam liberă, curată ca o dimineață de primăvară!... Totul, totul era numai speranță!... Unde ești, Stella? *Privind portretul.* Atît de impozant! Și atît de seducător!... Ceea ce m-a dus la pieire a fost privirea!... Te urăsc! Du-te! Îndepărtează-te!... Atît de misterios! Și atît de drag!... Nu! Nu!... Seducătorule!... Pe mine?... Pe mine?... Tu?... Pe mine! *Ridică cuțitul să străpungă portretul.* Fernando! *Se întoarce, cuțitul cade, se aruncă pe un scaun, izbucnind în plîns.* Scumpule! Scumpule!... În zadar! În zadar!

Intră servitorul.

SERVITORUL: Doamnă baroană! Caii sînt, așa cum ați poruncit, la poarta din spate a grădinii. Am împachetat rufăria. Nu uitați banii!

STELLA: Portretul! *Servitorul ia cuțitul, taie portretul din ramă și-l face sul.* Iată niște bani.

SERVITORUL: Dar pentru ce?

STELLA *stă un moment și se uită în jur:* Vino! Ies.

O sală.

FERNANDO: Ce să fac? Mereu același îngrozitor impas!... Totul îmi apare atît de rece, atît de crud... ca și cum lumea n-ar mai exista... ca și cum n-aș fi vinovat cu nimic... Și ele... Nu sînt oare mai nenorocit ca voi? Ce-mi puteți pretinde?... Și cum se vor sfîrși toate?... Și una! Și alta! Le-am gîndit pe toate și le-am răs_gîndit! Și iar le-am gîndit! Și totul e din ce în ce mai chinuitor, mai îngrozitor!... *Duce mîna la frunte.* Cum se bat cap în cap toate între ele! Nicăieri nu apare vreo soluție, nu găsesc nicăieri nici sfat, nici ajutor!... Și cele două? Cele mai bune femei din lume!... Nenorocite din cauza mea, nenorocite fără mine, dar, ah, și mai nenorocite cu mine! De-aș putea să plîng, să disper, să solicit iertare... de-aș putea avea măcar o rază de speranță... să zac la picioarele lor și să fiu fericit, împărtaşindu-le durerea... Unde sînt?... Îți ascunzi fața, Stella, privești muribundă spre cer și gemi: „Cu ce a păcătuit o floare⁵ ca mine ca să mă calce astfel în picioare înverșunarea ta? Cu ce-am fost vino-

vată, sărmana de mine, ca să ajungă la mine ticălosul acesta?“... Cecilia! Soția mea!... Pretutindenii numai nenorocire, adîncă nenorocire! Cum se pot uni bucurii de nespus pentru a aduce nenorocire! Soț! Tată! Iubit!... Cele mai bune și mai nobile dintre femeii!... Poți tu oare să cuprinzi această întreită bucurie de nespus... care totodată te sugrumă și te sfișie!... Fiecare din ele mă pretinde în întregime... Iar eu? Nu găsesc nici o ieșire!... Totu-i sumbru, de nepătruns!... Cît de nenorocită trebuie să fie! Stella, te-am nenorocit, ți-am răpit conștiința demnității tale, ți-am distrus tinăra ta viață! Stella!... Și sînt atît de lucid! *Ia de pe masă un pistol.* Ba da, pentru orice eventualitate! *Îl încarcă.*

Intră Cecilia.

CECILIA: Scumpul meu! Ce ne facem? *Vede pistoalele.* Pari gata de călătorie! *Fernando pune pistolul pe masă.* Prietene! Pari mai liniștit. Pot schimba o vorbă cu tine?

FERNANDO: Ce dorești, Cecilia? Ce dorești, soția mea?

CECILIA: Nu mă numi așa înainte de a fi terminat ce am de spus. Sîntem cu toții într-o mare încurcătură. Oare nu putem găsi o ieșire? Eu am suferit mult și de aceea nu vreau să aud de soluții brutale. Mă ascuți, Fernando?

FERNANDO: Te ascult.

CECILIA: Fii atent! Eu sînt numai o femeie, o femeie plină de durere și de jale. În sufletul meu însă m-am hotărit... Fernando... sînt hotărită... Te părăsesc!

FERNANDO *ironic*: Așa, deodată?

CECILIA: Tu crezi că pentru a părăsi ceea ce iubești trebuie să pleci pe ascuns?

FERNANDO: Cecilia!

CECILIA: Nu-ți reproșez nimic și nici nu cred că-ți sacrific prea mult. Pînă acum plîngeam că te-am pierdut, mă amăram pentru ceva ce nu puteam schimba. Acum te-am regăsit, prezența ta îmi insuflă o viață nouă, noi forțe. Îmi dau seama, Fernando, că iubirea mea pentru tine nu este egoistă, nu este pasiunea unei amante care să dea totul pentru a posedea ființa rivnită. Fernando, inima mea este fierbinte și-ți aparține în întregime; am pentru tine sentimentul unei soții care, din dragoste pentru tine, poate să-și sacrifice propria dragoste.

FERNANDO: Niciodată! Niciodată!

CECILIA: Ești surprins?

FERNANDO: Mă chinuiești!

CECILIA: Vreau să fii fericit. Eu o am pe fiica mea... și am în tine un prieten. Vreau să ne despărțim, fără să ne înstrăinăm. Vreau să trăiesc departe de tine și să fiu martora fericirii tale. Vreau să fiu confidenta ta, mie să-mi destăinuiești bucuriile și necazurile. Singura mea fericire să fie scrisorile tale, iar ale mele să-ți pară o vizită plăcută... Și astfel rămii al meu, nu ești surghiunit cu Stella în cine știe ce colț de țară, ne iubim, participăm unul la viața celuilalt. Hai, Fernando, să cădem de acord!

FERNANDO: Ca glumă ar fi prea crud, iar în mod serios nu este de conceput... Fie cum o fi, scumpa mea!... Nodul nu se dezleagă cu răceala rațiunii. Ceea ce spui sună frumos și are gust plăcut. Oricine simte însă că, în dosul propunerii tale, se ascunde mult mai mult, că te amăgești pe tine însăși ca să-ți amăgești suferințele, orbindu-te cu o consolare imaginară. Nu, Cecilia! Soția mea, nu!... Ești a mea... rămîn al tău... Ce rost au cuvintele? De ce să-ți mai expun motivele? Cîte argumente, atîtea minciuni. Rămîn al tău, sau...

CECILIA: Fie și-așa!... Și Stella?

Fernando se ridică brusc și umblă tulburat prin încăpere.

CECILIA: Cine se minte pe sine? Cine-și potolește chinurile printr-o consolare rece, fără simțire, negîndită, trecătoare? Se vede cît de puțin vă cunoașteți voi, bărbații, pe voi înșivă.

FERNANDO: Nu te mai lăuda atît cu liniștea ta!... Stella! E nenorocită! Va duce o viață jalnică departe de tine și de mine. Nu te gîndi la ea! Și nici la mine!

CECILIA: Cred că, în adevăr, singurătatea i-ar face bine, și că, în delicatetea ei, s-ar bucura să ne știe uniți din nou. Acum își face reproșuri amare. Dacă te-aș părăsi, m-ar considera mai nefericită decît aș fi în realitate, pentru că ea apreciază toate după măsura ei. Acest înger n-ar putea trăi liniștit și nici n-ar putea iubi dacă ar simți că a furat fericirea cuiva. Mai bine ar fi pentru ea...

FERNANDO: Să plece! Să intre într-o minăstire!

CECILIA: Dar dacă mă gîndesc mai bine, pentru ce să fie înmormîntată între niște ziduri? Cu ce s-a făcut vinovată ca să-și plîngă disperată, la marginea prăpastiei, tocmai anii cei mai înfloritori, anii de plenitudine, de împlinire a

speranțelor? Să se izoleze de lumea pe care o iubește cu ardoare... de cel pe care... Nu-i așa că o iubești, Fernando?

FERNANDO: De ce întrebi? Ești un duh rău sub chipul soției mele? De ce-mi răscolești inima în fel și chip? Nu e destul de sfișiată? Nu sînt de ajuns de zbuciumat și de chinuit? Părășiți-mă! Lăsați-mă în voia soartei!... Și Dumnezeu să aibă milă de voi!

Se aruncă într-un fotoliu.

CECILIA *se apropie de el și-i ia mîna*: A fost odată un conte...

FERNANDO *vrea să se ridice, ea îl împiedică*.

CECILIA: Un conte german. O pioasă datorie l-a dus departe de soția lui, de bunurile sale, spre țara sfîntă...

FERNANDO: Ah!

CECILIA: Era un om onest. Își iubea soția; într-o zi își luă rămas-bun de la ea, îi încredință gospodăria, o îmbrățișă și plecă. Cutreieră multe țări, luă parte la lupte și fu luat prizonier. Fiicei stăpînului său i se făcu milă de acest sclav; îi desfăcu lanțurile și fugiră împreună. Trecu din nou prin toate primejdiile războiului... Era doar un luptător, dragul de el!... După ce se-ncunună de victorii, porni pe drum de întoarcere... spre nobila lui soție!... Și fata?... Contele avea sentimente omenеști... credea în omenie, astfel că o luă cu el... Și iată, harnica gospodină aleargă în întîmpinarea soțului, își vede răsplătită fidelitatea, i se împlinesc toate speranțele; e din nou în brațele sale. Iar pe lîngă el, cavalerii lui, mișcîndu-se mîndri pe pămîntul strămoșesc, și slugile descărcînd prada și punînd-o la picioarele soției. Și în timp ce, cu gîndul, ea așeza prada în lăzi, împodobeau cu ea castelul sau făceau din ea daruri prietenilor... „Scumpă și nobilă soție, nu ți-am arătat încă tezaurul cel mai de preț!“... Cine se apropie voalată, împreună cu suita ei? Descalcă agale de pe cal... „Iată“, exclamă contele, luînd-o de mîna și ducînd-o spre soția lui, „iată, privește-le pe toate... și pe ea... ia-le din mîinile ei... primește-mă și pe mine din nou din mîinile ei! Ea e aceea care mi-a dezlegat lanțurile, ea a poruncit vînturilor, ea m-a răscumpărat... tot ea m-a slujit, m-a îngrijit!... Cîte nu-i sînt dator!... Ți-o încredințez!... Răsplătește-o!“ *Fernando, cu brațele pe masă, plînge cu suspine*. Fidela lui soție o strînse la piept și-i strigă înecată în lacrimi: „Ia tot ce-ți pot da! Ia jumătate din ceea ce-ți aparține în întregime... Ia-l

în întregime! Și lasă-mi-l și mie în întregime! Fiecare să-l aibă fără să răpească ceva celeilalte..." Soția se aruncă la pieptul lui, apoi la picioarele lui și-i strigă: „Ale tale sîntem!" Îi apucară mîinile, îl îmbrățișară... Iar dumnezeu din ceruri s-a bucurat de o asemenea iubire, iar sfîntul lui înlocuitor pe pămînt și-a dat binecuvîntarea. Și astfel o *singură* locuință, un *singur* pat, un *singur* mormînt le-a fost adăpost pentru fericirea și iubirea lor.

FERNANDO: Doamne dumnezeule!, care-ți trimiți îngerii pentru a ne ajuta la ananghie, dăruiește-ne puterea de a suporta o atît de nemaipomenită viziune!... Soția mea! *Cade din nou pe gînduri.*

CECILIA *deschide ușa budoarului și cheamă:* Stella!

STELLA: *i se aruncă la piept:* Dumnezeule! Dumnezeule!

Fernando se ridică gata să fugă.

CECILIA *il reține:* Stella, ia jumătate din ceea ce-i în întregime al tău! Tu l-ai salvat... l-ai salvat de el însuși... tu mi-l redai!

FERNANDO: Stella! *Se înclină spre ea.*

STELLA: E mai presus de înțelegerea mea!

CECILIA: Ți-o spune ceea ce simți!

STELLA *la pieptul lui:* Pot oare?...

CECILIA: Nu-mi mulțumești că te-amîmpiedicat să fugi?

STELLA *la pieptul ei:* O, tu!...

FERNANDO *îmbrățișîndu-le pe amîndouă:* A mea! A mea!

STELLA *luîndu-i mîna și privindu-l în ochi:* Sînt a ta!

CECILIA *luîndu-i mîna, la pieptul lui:* Sîntem ale tale!

NOTE

1 În original: „Ihre Dienerin“ („sluga dumneavoastră“), formulă de salut răspîdită în secolul al XVIII-lea.

2 Referire la o scenă din *Ierusalimul eliberat* a lui Tasso: în cîntul al 16-lea, strofa 23, vrăjitoarea Armida își aranjează părul în prezența lui Rinaldo, privindu-se în oglindă.

3 Vechilul evocă pentru spectatorul din epocă pe servitorul lui Mellefont, numit Norton, personaj al tragediei lui Lessing, *Miss Sara Sampson*; el are însă și câteva trăsături comune cu Just din comedia *Minna von Barnhelm* a aceluiași autor. Goethe realizează o sinteză în care predomină, spre deosebire de cele două modele, trăsăturile afective.

4 Aluzie la înfruntările armate dintre francezi și corsicanii conduși de Paoli (1755—1769); Goethe se referea la aceeași situație și în a doua versiune a farsei *Toată lumea de vină*. Vezi și nota 2 la această creație literară timpurie.

5 Motivul florii călcate în picioare amintește de poeziile lui Goethe *Floare de răsură* și *Vioreaua* (vezi: Goethe, *Opere*. Vol. I. Poezii *Op. cit.*, p. 45 și 46).

6 Fernando cunoaște legenda și înțelege intenția Ceciliei. Totul depinde de modul în care ea va ști s-o nuanțeze.

7 Începînd cu edițiile din anul 1816, Goethe prezintă o nouă rezolvare a conflictului. Textul modificat urmează după ce Cecilia încheie legenda și începe cu replica lui Fernando:

FERNANDO: Dumnezeu! ceresc! Ce rază de speranță apare!

CECILIA: E aici! E a noastră. *Spre ușa budoarului*. Stella!

FERNANDO: Las-o! Lasă-mă! *Vrea să plece*.

CECILIA: Rămii și ascultă...

FERNANDO: S-a vorbit de ajuns. Se va întîmpla ceea ce e firesc să se întîmple. Lasă-mă. În clipa de față nu sînt pregătit să apar în fața voastră, a amîndurora. *Iese. Cecilia, apoi Lucia, apoi Stella*.

CECILIA: Nefericitul! Totdeauna e zgîrcit la vorbă! Întotdeauna respinge orice cuvînt prietenesc, orice vorbe de înțelegere, și ea

e la fel! Dar trebuie să reușesc! *Spre ușă.* Stella! Ascultă-mă, Stella!

LUCIA: N-o striga! Se odihnește puțin după o grea suferință. Suferă mult, mamă, și mă tem că suferă pentru că așa vrea ea. Mă tem că e pe moarte.

CECILIA: Ce spui?

LUCIA: Mă tem că a luat altceva, nu un medicament.

CECILIA: Să fi sperat în zadar? O, ce n-aș da să te înșeli! Ar fi îngrozitor! Îngrozitor!

STELLA *la ușă*: Cine mă cheamă? De ce m-ați trezit? De ce atît de devreme? Cît e ceasul?

LUCIA: Nu-i devreme, e seară, e noapte.

STELLA: E bine, foarte bine, pentru mine e noapte.

CECILIA: Așadar, ne-ai înșelat!

STELLA: Singură te-ai înșelat.

CECILIA: Speram că te-am adus înapoi.

STELLA: Pentru mine nu-i cale de întoarcere.

CECILIA: O, mai bine te-aș fi lăsat să pleci, să te duci, să fugi pînă la capătul lumii.

STELLA: La capătul ei sînt.

CECILIA *către Lucia, care în acest timp a măsurat temătoare camera în lung și-n lat*: De ce mai stai? Aleargă, fugi după ajutor!

STELLA *către Lucia*: Nu, mai așteaptă. *Se sprijină de amîndouă și vine în fața scenei.* Mă gîndeam să merg prin viață la brațul vostru; acum mă duceți spre mormînt. *Cecilia și Lucia o conduc încet spre fotoliul din dreapta unde o așază.*

CECILIA: Repede, Lucia! Repede! Ajutor! Ajutor!

Lucia pleacă.

Stella, Cecilia, apoi Fernando, apoi Lucia.

STELLA: Am tot ajutorul de care e nevoie!

CECILIA: Am crezut și sperat cu totul altceva.

STELLA: Tu totdeauna ai fost bună, răbdătoare, plină de speranțe!

CECILIA: Ce destin înspăimîntător!

STELLA: Destinul deschide răni adînci, care de multe ori se pot vindeca. De nelecuit sînt însă rănilile pe care o inimă le face alteia, sau și le face singură. Așa că lasă-mă să mor.

FERNANDO *intră*: Să se fi grăbit Lucia sau știrea e adevărată? Sper să nu fie adevărată, căci altfel, Cecilia, blestem mărînimia și răbdarea ta.

CECILIA: Inima îmi spune că n-am ce să-mi reproșez. Buna intenție e mai presus de reușită. Cere repede ajutor, trăiește încă, ne aparține încă.

STELLA își ridică privirea și apucă mîna lui Fernando: Bine-ai venit! Lasă-mi mîna. Către Cecilia. Și tu pe a ta. Dintotdeauna deviza vieții mele a fost: Totul pentru iubire. Totul cuprinde acum și moartea. În clipele cele mai fericite tăceam și ne înțelegeam. Încearcă să unească mîinile celor doi soți. Acum să tăcem și să ne odihnim.

Capul îi cade pe brațul drept, care se sprijină de masă.

FERNANDO: Da, Stella, să tăcem și să ne odihnim. *Se îndreaptă încet spre partea stîngă a mesei.*

CECILIA cu o mișcare de nerăbdare: Lucia nu mai vine, nu vine nimeni. Să fie oare casa asta și vecinătățile pustii? Fernando, curaj, trăiește încă! Doar sute de oameni s-au ridicat de pe patul morții sau chiar din mormînt. Fernando, trăiește încă! Și chiar dacă toți ne părăsesc și nu-i nici un medic sau medicament, este în ceruri cineva care ne aude. *În genunchi, în apropierea lui Stella.* Ascultă-mă, auzi-mă, doamne! Păstrează-ne-o, fă să nu moară!

Fernando apucă cu mîna stîngă un pistol și iese încet din scenă.

CECILIA ca mai înainte, ținînd mîna stîngă a lui Stella: Da, trăiește încă, mîna ei, draga ei mînă mai e caldă încă. Nu te las, te cuprind cu întreaga forță a credinței și dragostei. Nu, nu-i o vană închipuire! O rugăciune fierbinte e mai puternică decît ajutorul lumesc. *Se ridică și se uită în jur.* A plecat, cel mut, cel fără speranțe. Unde s-a dus? O, de n-ar îndrăzni să facă pasul spre care-l împinge întreaga lui viață furtunoasă! Mă duc la el! *Vrea să plece, se uită la Stella.* S-o las aici fără ajutor! Doamne dumnezeule! Să stau în această îngrozitoare clipă între cei doi, pe care nu pot nici să-i despart, nici să-i unesc. *Se aude în depărtare un foc de pistol.*

CECILIA: Doamne! *Se îndreaptă în direcția de unde s-a auzit zgomotul.*

STELLA se ridică cu greutate: Ce-a fost asta? Cecilia, stai atît de departe, vino mai aproape, nu mă părăsi. Mi-e atît de frică! O, teama mea! Văd sîngele curgînd. El oare sîngele meu? Nu-i sîngele meu. Nu sînt rănită, sînt bolnavă de moarte... Și totuși e sîngele meu.

LUCIA vine: Ajutor, mamă, ajutor! Alerg după ajutor, după medic, trimit un curier. Dar vai, trebuie să-ți spun că de alt ajutor e nevoie. Tata s-a împușcat cu mîna lui, zace într-o baltă de sînge. Cecilia vrea să plece, Lucia o reține. Nu te du, mamă, priveliștea e... și stîrnește disperare.

STELLA *pe jumătate ridicată, a ascultat atentă*: La asta s-a ajuns?
Se ridică sprijinindu-se de Cecilia și de Lucia. Veniți, mă simt din nou în putere, să mergem la el. Să mor acolo.

CECILIA: Te clatini, nu te țin picioarele. Nu te putem duce în brațe. Și mie mi-au pierit puterile.

STELLA: Iată, am ajuns la țel. Tu însă du-te la cel căruia-i aparții. Primește-i ultimul suspin, ultima-i răsuflare. E soțul tău. Stai la îndoială? Te rog, te conjur. Faptul că rămii aici mă neliniștește. *Emoționată, dar slăbită*. Gîndește-te că e singur și du-te!

Cecilia pleacă repede.

LUCIA: Eu nu te părăsesc, rămîn cu tine!

STELLA: Nu, Lucia! Dacă-mi vrei binele, pleacă repede! Du-te! Du-te! Lasă-mă să mă odihnesc! Aripile iubirii s-au frînt pentru totdeauna, nu mă mai poartă spre el. Tu ești proaspătă și sănătoasă. Unde amuțește iubirea, să vorbească datoria. Du-te la cel căruia-i aparții! E tatăl tău. Știi tu ce înseamnă asta? Dacă mă iubești, dacă vrei să mă liniștești, du-te.

Lucia se îndepărtează încet.

STELLA *prăbușindu-se*: Iar eu mor singură.

FRATE ȘI SORĂ

Piesă într-un act

În românește de SEVILLA RĂDUCANU

„O MODESTĂ floare nu mă uita“ — așa își califică însuși autorul piesa *Frate și soră* (*Die Geschwister*)*, concepută și scrisă în toamna anului 1776, după încheierea dramelor *Clavigo* și *Stella*.

Mai puțin cunoscută și cercetată decât celelalte creații dramatice goetheene, ea apare judecării critice contemporane ca un tablou al vieții cotidiene, surprins în maniera unui „Genrebild“.

Privită din alt unghi, ea poate fi considerată însă un exercițiu de virtuozitate, „ein Kabinettstück“, cum a caracterizat-o încă din 1875 Fontane¹.

Cristalizarea piesei se realizează într-un moment de criză sufletească: lucrul la *Egmont* stagnează, adaptarea la noile condiții de viață din Weimar, unde se stabilise din 1775, se desfășoară într-un ritm lent, personalitatea Charlottei von Stein îl tulbură profund. Întâlnirea cu ființa care va juca un rol atât de important în viața sa este de fapt percepută de Goethe ca o „reîntâlnire“. Tânărul poet nu-și poate explica nici capacitatea miraculoasă a Charlottei de a-i pătrunde în gând, nici afinitățile electivă dintre ei, nici vraja ce o exercită asupra sufletului și minții sale decât prin metempsihoză. Într-o scrisoare adresată lui Wieland în aprilie 1776, el mărturisește că în altă viață, când va în trecut, ei doi, Charlotte și el, ar fi fost soț și soție. Problema înrudirii misterioase îl preocupă atât de intens, încît la un interval de cîteva zile de la această confesiune, trimite celei pe care o iubea impresionantele versuri *De ce priviri adînci ne-ai dăruit* (*Warum gabst du uns*

* **Bibliografie:** Gustav Kettner: *Goethes Drama „Die Geschwister“*. În *Das Erlebnis und die Dichtung*. În „Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur“ 1, vol. 25, 1900 pp. 595—609. M. Krüger: *Goethes „Geschwister“ und Scribes „Rodolphe ou frère et soeur“*. Ein Beitrag zur vergleichenden Literaturgeschichte, Görlitz 1899: R. Hering: *Goethes „Geschwister“*. În „Jahrbuch des freien deutschen Hochstifts“, 1926 pp. 174—202. Wolfgang Kayser: *Anmerkungen des Herausgebers zu „Die Geschwister“*. În HA, vol. 4, p. 559; Hanna Marks: *Die Geschwister*. În GD.NJ. (ed. Walter Hinderer) pp. 104—121.

¹ Într-o recenzie asupra spectacolului inclusă în: *Sämtliche Werke*, München, vol. 22, 1964, p. 478.

die tiefen Blicke)². Ele conțin amplificarea și potențarea convingerii exprimate în rîndurile către Wieland, convingerea în realele valori formative ale zguduitoarei trăiri care avea să-i determine evoluția. Valorificînd poetic noua sa concepție asupra dragostei puternic interiorizate, fondate pe afinități electivă, poetul îmbogățește lirica erotică germană cu o nouă dimensiune. Cam în aceeași perioadă, conceptul de soră dobîndește pentru poet noi valențe. El concentrează în această noțiune atît o adîncă înrudire sufletească cît și sentimentul sfînt al unei iubiri neîntîinate. PREGNANȚA personală care redimensionează conceptul izvorăște din puternicele și curatele sentimente de dragoste fraternă față de unica sa soră mai mică, Cornelia. Crescuți amîndoi în înstărita casă a consilierului imperial Goethe, în deplină armonie, ei își mărturiseau cu sinceritate sentimentele și năzuințele, citeau aceleași cărți, aveau aceiași prieteni, aceleași idealuri juvenile.

Rezultatul contopirii acestor două trăiri — puternicul sentiment fratern ce-l lega de Cornelia și dragostea platonice la care îl obliga Charlotte von Stein — se concretizează în figura centrală a piesei *Frate și soră*, Marianne. Nu întîmplător mama acesteia, femeia adorată de Wilhelm, poartă în piesă numele Charlotte. Ca și doamna von Stein, aceasta este un suflet de o rară noblețe și de-o mare sensibilitate, căreia Wilhelm îi datorează limpezirea unei involburate tinereți, metamorfoza individualității sale. Cunoscutul exeget literar al operei goetheene, Emil Staiger³, ca și alți critici notorii⁴, consideră rîndurile pe care Wilhelm i le citește prietenului său Fabrice dintr-o scrisoare a iubitei sale dispărute dintre cei vii, ca fiind calchiate dintr-un bilet al doamnei von Stein către Goethe. Este însă puțin probabil — după cum argumentează Gustav Kettner⁵ — ca poetul să fi comis o astfel de indiscreție, întrucît piesa a fost citită la Curte, chiar în prezența celei ce scrisese bilețelul. Să fi dorit Goethe să-i dezvăluie și prin acest amănunt ceea ce însemna ea pentru el? E doar o ipoteză. Cert este că versurile cu caracter intim dedicate Charlottei nu au fost încredințate tiparului decît după moartea lui Goethe, pe cînd piesa a fost copiată

² În Goethe, *Opere I. Poezia, op. cit.*, pp. 79—80. În unele ediții poezia figurează pe criteriul unei mai lesnicioase identificări sub titlul *An Charlotte von Stein*.

³ Emil Staiger, *Goethe, op. cit.*, p. 323.

⁴ Astfel W. Kayser în *Notele editorului la Die Geschwister* în *HA*, vol. 4 p. 559; sau Hans Heinrich Reuter, *Die Regestaussgabe sämtlicher an Goethe gerichteter Briefe* [...]. În „Euphorion“, 62 (1968), Caiet 2, p. 150.

⁵ Ne referim la lucrarea Goethes *Drama „Die Geschwister“*. *Das Erlebnis und die Dichtung*. În: „Neue Jahrbücher für das klassische Altertum. Geschichte und deutsche Literatur“, 1910, vol. 25, p. 602.

și jucată curînd după redactarea ei⁶. În condițiile date, sentimentul pe care poetul îl nutrește față de doamna von Stein nu putea fi exprimat nemijlocit, și nu e de mirare că în *Frate și soră* figura Charlottei apare în retrospectivă. Mica piesă, departe de a oglindi o situație desprinsă nemijlocit din realitate, imaginează un conflict ipotetic, îl conturează și-i dă viață din imperativul interior de a clarifica natura afinității dintre frate și soră, afinitate care i se relevase acum datorită Charlottei von Stein sub un aspect mult mai complex.

Încă în primăvara anului 1776, tendința specifică poetului de-a se elibera de o trăire tumultuoasă, apăsătoare, potențînd-o artistic, îl determină să contureze liniile generale ale unei creații⁷ în care relația pură dintre frate și soră să constituie unul dintre motive. Pentru prima dată se face remarcant la tînărul Goethe, în acest început de epocă weimareană, un puternic impuls de a aborda problemele serioase ale vieții din diferite unghiuri și de a le structura în genuri diferite ca amploare și adîncime. În acest context psihologic, Goethe are brusc revelația temei⁸.

Mediul mic-burghez în care se desfășoară acțiunea se impune tocmai prin contrastul cu cel în care trăia Goethe la Weimar. În mod intenționat poetul renunță la personaje înveșmîntate în fastuoase costume istorice. Spațiul pe care-l parcurge este cel al inimii omenești, cu intenția de a dezvălui progresiv o viață interioară nuanțată. Tensiunea dramatică, care rezultă de obicei din impactul a două tendințe opuse, este înlocuită în această piesă printr-o subtilă discreție a reacțiilor sufletești, prin ambiguitatea unei atmosfere de presimțiri și tropisme, prin tulburări și caste dorinți reprimite. Iată de ce Robert Petsch consideră această piesă un experiment psihologic, în care poetul investighează condițiile unui anumit caz, dezvăluind diferitele fațete și imbolduri ale inimii omenești.

Elementul preponderent al realizării artistice nu este acțiunea, ci cuvîntul, verbul. Cele trei personaje sînt caracterizate prin ceea ce spun, tensiunea și conflictul dramatic își au sorgintea în comunicarea directă (monolog) și cea voalată (dialog). De fapt întreaga structură a piesei este dominată de alternanța ritmică între monolog și dialog, chiar dacă linia de demarcație dintre aceste două modalități nu este strict delimitată, dialogul ultim dintre Wilhelm și Marianne tinzînd

⁶ Goethe publică însă piesa abia în 1787, după ce realizase trei variante.

⁷ W. Kayser se referă în vol. citat, p. 560 la un prim-plan al *Ifigeniei în Taurida*.

⁸ În jurnalul său, poetul menționează, la data de 26 octombrie 1776, că a conceput piesa, pe care o redactează în zilele de 28 și 29 ale aceleiași luni.

spre monolog. Goethe conferă primei mărturisiri a lui Wilhelm funcția de prolog ce ne transpune în ambianța locului și timpului în care se desfășoară drama interioară. Restul piesei este construit aproape simetric pe succesiunea monolog-dialog pînă la rezolvarea problemei identității Mariannei și unirea perechii.

Funcționalitatea celor două forme de exprimare și comunicare este diferită. Pe cînd în monologuri personajele își dezvăluie viața interioară fără reticențe, în dialog sentimentele și intențiile lor sînt voalate sau chiar obnubilate. Modul de exprimare liniar al lui Fabrice reflectă simplitatea lui sufletească, carența unei vieți afective bogate; natura profundă și patetică a lui Wilhelm reiese din limbajul poetic nuanțat, colorat de imagini. Specificul frazei celui de al doilea monolog, format din întrebări, puncte de suspensie, frînturi de propoziții, repetiții, acumulări de atribute și debordînd de emfază reflectă cu fidelitate starea sufletească a personajului.

Confesiunea impresionantă a Mariannei, întreruptă din cînd în cînd de reacțiile discrete ale lui Wilhelm, confesiune convertită către sfîrșit într-un șuvoi de lacrimi și exclamații, e plină de vigoare poetică.

Jucată încă în anul cristalizării ei (1776) într-un cerc intim, piesa *Frate și soră*⁹ a fost reprezentată pînă în 1816 de treizeci de ori sub conducerea autorului ei, care, la premieră, juca rolul lui Wilhelm, ceea ce subliniază caracterul intim al piesei. În acest sens această creație reprezintă o contribuție la istoria teatrului german.

Detășindu-se de pe fundalul trăirilor și experiențelor strict personale, ea constituie, ca majoritatea operelor goetheene, „fragmentul unei mari confesiuni”.

Iată motivele pentru care considerăm că este justificat s-o plasăm pe traiectoria evoluției lui Goethe spre drama clasică¹⁰.

⁹ Textul original în *WA I*, vol. 9, pp. 117–145. Alte ediții critice consultate: *FA* (ed. R. Petsch) și *HA* (ed. W. Kayser).

¹⁰ Hanna H. Marks a demonstrat acest punct de vedere în studiul *Die Geschwister*. În *GD.NJ* (ed. Walter Hinderer) pp. 104–121.

FRATE ȘI SORĂ

PERSONAJELE

WILHELM, un negustor

MARIANNE, sora sa

FABRICE

POȘTAȘUL

WILHELM *șade la un birou plin de registre comerciale și hîrtii:*
Săptămîna asta am cîștigat iarăși doi clienți noi! Dacă te străduiești, iese totuși ceva; chiar de-i puțin, s-adună și cine joacă la miză mică se bucură pînă la urmă chiar de-un cîștig infim și uită de micile pierderi. Ce este?

Apare poștașul

POȘTAȘUL: O scrisoare cît toate zilele, douăzeci de ducăți și taxele poștale pe jumătate plătite.

WILHELM: Bine, foarte bine. Trece totul în cont ca de obicei!

Poștașul iese

WILHELM *uitîndu-se la scrisoare:* N-am vrut să recunosc cît de mult am așteptat toată ziua de astăzi poșta. Acum pot să-i înapoiez lui Fabrice banii, să nu mai abuzez de bunătatea lui. Ieri mi-a spus: „Mîine trec pe la tine.“ Nu prea mi-a convenit. Știam că n-o să-mi amintească de datorie, dar simpla lui prezență era un dublu avertisment. *În timp ce deschide o casetă și numără.* Odinioară cînd stilul meu în afaceri nu prea era realist, creditorii tăcuți îmi erau cei mai nesuferiți. Unuia care te asaltează, te sîcîie neînterupt îi răspunzi cu obrăznicie și cu tot ce ține de ea; dar el care tace îmi avertizează fără ocolișuri conștiința și cere mult mai stăruitor, lăsînd în seama mea rezolvarea rugămintii sale mute. *Așază monedele pe masă.* Cum îți mulțumesc, doamne dumnezeule, că am depășit acea stare mizerabilă și că sînt la adăpost de primejdii. *Ridică o carte.* Mi-ai dat binecuvîntarea ta modestă, mie, care am risipit darurile tale cu ambele mîini... Și astfel... pot oare s-o mărturisesc?... Totuși nu faci nimic pentru mine, după cum nici eu însumi nu întreprind nimic doar în scopuri egoiste. Dacă n-ar exista ființa aceasta drăgălașă și dragă, nu m-aș afla aici la birou, făcînd socoteli... Ah, Mariannel dacă ai ști că cel pe care-l crezi fratele tău muncește pentru tine nutrînd cu totul alte sentimente decît cele fraterne

și alte speranțe!... Poate!... Ah!... Este totuși trist... Ea mă iubește... da, ca pe un frate... Nu, străin de mine acest sentiment, ar însemna de fapt felonie, și ea n-a dat niciodată roade... Marianne! voi fi fericit, vei fi și tu!

Apare Marianne

MARIANNE: M-ai chemat. Ce dorești, frate?

WILHELM: Nu te-am chemat eu.

MARIANNE: Te ții de năzbîtii! Mă chemi din bucătărie ca să rîzi de mine?

WILHELM: Ți s-a năzărit.

MARIANNE: Uneori mi se năzare. Dar vocea ți-o cunosc prea bine, Wilhelm!

WILHELM: Să lăsăm asta. Spune-mi ce faci la bucătărie?

MARIANNE: Am curățat doar cîțiva porumbei de fulgi, pentru că bănuiesc că Fabrice va mînca astă-seară la noi.

WILHELM: Îți place, nu-i așa, să înveți cîte ceva de la el?

MARIANNE: Știe cîtece atît de frumoase! Și după cină, dacă mai zăbovești la masă și te cuprinde tristețea, încep deîndată să cînt. Știu doar că rîzi, cum mă auzi fredonînd un cîntec care-ți place.

WILHELM: Ai observat-o și p-asta!

MARIANNE: Ei, cine n-ar dibui slăbiciunile bărbaților!... Dacă n-ai altceva să-mi spui, te-am lăsat, căci mă așteaptă încă o mulțime de treabă. Cu bine... Și-acum, mai dă-mi o sărutare!

WILHELM: Dacă porumbeii sînt bine fripți, îți dau una la desert.

MARIANNE: Afurisit lucru cît de lipsit de delicatețe poate fi un frate. Dacă Fabrice sau alt băiat cumsecade m-ar putea săruta, ar sări în sus de bucurie și domnul acesta disprețuiește sărutarea pe care vreau să i-o dau... Dar mi se ard porumbeii. *Iese.*

WILHELM: Înger, înger, scump! De m-aș putea stăpîni să nu o îmbrățișez și să nu-i dezvălui taina...! De colo sus te uiți la noi, femeie fără de prihană, care mi-ai dat în păstrare această comoară?... Da, ei știu totul despre noi colo sus, ei ne înțeleg prea bine!... Charlotte, n-ai putut răsplăti mai frumos, mai sfînt, dragostea ce ți-am purtat-o, decît încredințîndu-mi înainte de a-ți încheia socotelile pe pămînt pe fiica ta! Mi-ai dăruit tot ce-mi lipsea, m-ai legat de viață! Am iubit-o deoarece era copilul tău... și acum...! Încă sînt robul unei iluzii. Am impresia

că te revăd pe tine, că soarta mi te-a redat întinerită, pentru a putea rămîne unit cu tine și pentru a putea locui alături de tine, așa cum n-am putut face, n-am avut dreptul s-o fac în acel prim vis al vieții!... Sînt fericit, tare fericit! Am, doamne, deplina ta binecuvîntare!

Apare Fabrice

FABRICE: Bună seara.

WILHELM: Dragă Fabrice, sînt tare fericit: înseara asta Fortuna m-a copleșit. Și-acum nici un cuvînt despre afaceri! Iată cei trei sute de taleri ai tăi. Bagă-i repede în buzunar! Polița mea mi-o dai cum s-o ivi ocazia. Și acum hai să stăm de vorbă!

FABRICE: Dacă mai ai nevoie de ei...

WILHELM: Dacă o să mai am nevoie de ei, bineînțeles! Îți sînt întotdeauna recunoscător, dar acum te rog să-i iei... ascultă-mă, în seara asta amintirea Charlottei mi-a apărut într-o lumină nouă și nespus de vie în fața ochilor minții.

FABRICE: Asta ți se întîmplă deseori.

WILHELM: Dacă ai fi cunoscut-o! Îți spun, a fost una din cele mai minunate ființe!

FABRICE: Era văduvă cînd ai cunoscut-o?

WILHELM: Un suflet atît de mare și de pur! Am citit ieri încă una dintre scrisorile ei. Ești singurul om căruia i-am arătat cîndva vreuna din ele. *Se îndreaptă spre casetă.*

FABRICE *pentru sine*: De m-ar scuti acum! Am auzit povestea asta de atîtea ori! De obicei îl ascult cu plăcere, căci vorbește întotdeauna din inimă. Dar astăzi am alte lucruri în cap și tocmai de aceea n-aș dori să-i stric buna dispoziție.

WILHELM: Era în primele zile ale prieteniei noastre. „Încep să iubesc din nou lumea“, scrie ea, „mă îndepărtasem atît de ea și acum, datorită dumitale, o îndrăgesc din nou. Inima mea îmi face reproșuri: simt că te fac să suferi și mă chinuiesc în același timp și pe mine. Acum o jumătate de an eram pregătită să dau ochii cu moartea, acum nu mai sînt.“

FABRICE: Un suflet frumos!

WILHELM: Era prea bună ca să trăiască pe acest pămînt. Fabrice, ți-am spus adesea cum datorită ei am devenit alt om. Nu pot descrie durerea pe care am încercat-o cînd privind înapoi mi-am dat seama că risipisem în-

treaga avere părintească! Nu mi-am putut permite să-î cer mîna, n-aveam cum să-i fac viața mai suportabilă. Pentru prima oară am simțit îndemnul de a-mi cîștiga cîstit, așa cum se cuvine, existența; nevoia de a mă rupe de acea stare de lîncezeală în care trăisem lamentabil o zi după alta. Am muncit... dar ce-a însemnat acest lucru? Am continuat în stăruința mea și-am reușit să ajung la capătul unui an anevoios; în sfîrșit s-a ivit o rază de speranță; puținul pe care-l avusesem sporise văzînd cu ochii... și tocmai atunci ea piere. Nu-ți poți da seama cît am suferit! N-am mai putut suporta priveliștea locurilor în care respirasem același aer cu ea, dar nici nu eram în stare să părăsesc pămîntul în care ea își dormea somnul de veci. Scurt timp înainte de a se sfîrși mi-a scris... *Ia o scrisoare din casetă.*

FABRICE: E o scrisoare minunată, mi-ai citit-o nu de mult... Ascultă-mă, Wilhelm...

WILHELM: O știu pe din afară, cu toate acestea o recitesc mereu. Cînd îi văd scrisul, foaia pe care s-a odihnit mîna ei, cred că mai este încă în viață. Și este încă¹. *Se aude strigînd un copil.* Doamne, nu se mai potolește Marianne! Din nou l-a adus la noi pe băiețelul vecinului; se joacă cu el în fiecare zi și mă stingherește la timp nepotrivit. *Din ușă.* Marianne, ocupă-te în liniște de copil sau trimite-l acasă. Avem de discutat. *Rămîne pe gînduri.*

FABRICE: N-ar trebui să trezești atît de des amintirile.

WILHELM: Astea-s rîndurile! Ultimele, semnul discret de despărțire al unui înger care mă părăsea. *Împăturește scrisoarea.* Ai dreptate, fac mare păcat. Ce rar sîntem demni să reținem trecutele, fericit-nefericitele clipe ale vieții!

FABRICE: Soarta ta îmi îndurerează inima. Mi-ai povestit că a lăsat în urmă o fiică, care din păcate și-a urmat curînd mama. Dacă copila ar fi trăit, ți-ar fi rămas cel puțin ceva de la ea, o ființă spre care să-ți îndrepți grijile și care să-ți aline durerea.

WILHELM *întorcîndu-se brusc spre el*: Fiica ei? Era o floare gingașă. Mi-a încredințat-o... E prea mult ce mi-a hărăzit soarta!... Fabrice, dacă ți-aș putea spune totul...

FABRICE: Dacă te îndeamnă inima?!

WILHELM: De ce n-ar face-o?...

MARIANNE: Vrea să-ți spună doar noapte bună, fratele! Nu te-ncrunta la el și nu te uita nici așa de urît la mine. Spui mereu că ai vrea să te-nsori și că ți-ar plăcea să ai mulți copii. Să știi că nu-i poți ține întotdeauna în frîu, să strige doar atunci cînd nu-ți strică liniștea.

WILHELM: Cînd e vorba de copiii mei...

MARIANNE: Desigur, asta-i altceva.

FABRICE: Crezi, Marianne?

MARIANNE: Trebuie să fie o mare fericire! *Se pleacă spre băiețel și-l sărută.* Mi-e foarte drag Christel! Dar dacă ar fi al meu!... Știe deja să silabisească, eu l-am învățat.

WILHELM: Și crezi că dacă ar fi al tău, ar ști chiar să citească?

MARIANNE: Bineînțeles! Căci de-ar fi al meu, n-aș face altceva ziua-ntreagă decît să mă învărt în jurul lui, să-l îmbrac, să-l dezbrac, să-l învăț diferite lucruri, să-i dau să mănînce, să-l dichisesc și multe altele.

FABRICE: Și soțul tău?

MARIANNE: Ar face același lucru; căci și el l-ar iubi tot atît de mult ca mine. Christel trebuie să se ducă acasă și vrea să-și ia rămas-bun. *Îl duce la Wilhelm.* Haide, dă frumos mîna, dă mînuța!

FABRICE *pentru sine*: E adorabilă, trebuie să-i fac declarația de dragoste.

MARIANNE *ducînd copilul și la Fabrice*: Dă și domnului mîna.

WILHELM *pentru sine*: O să fie a ta! Tu vei... E prea mult, n-o merit... *Cu voce tare.* Marianne, du copilul de aici și ține-i de urît domnului Fabrice pînă la cină; vreau să fac puțină mișcare, am stat în casă toată ziua. *Marianne iese.* Să respir mai liber sub bolta înstelată a cerului!... Mi-e inima atît de plină... Mă întorc numaidecît! *Iese.*

FABRICE: Pune odată capăt acestei situații, Fabrice! Dacă porți la nesfîrșit dragostea ascunsă-n suflet, nu schimbi cu nimic lucrurile. Te-ai hotărît. E bine, e foarte bine! Continui să-i ajuți fratelui și ea... dar ea nu mă iubește cum o iubesc eu. Nici nu poate iubi cu pasiune și nici nu trebuie!... Draga de ea!... Nu crede că aș putea simți pentru dînsa altceva decît prietenie!... O să fim fericiți, Marianne!... Prilejul este bine venit, sosește chiar la țanc! Trebuie să-i mărturisesc dragostea ce-i port! Și dacă inima ei nu mă respinge, de asentimentul fratelui ei sînt sigur.

FABRICE: L-ai dus pe băieţel?

MARIANNE: L-aş fi oprit bucuroasă; dar ştiu că fratelui meu nu-i place şi atunci renunţ. Cîteodată hoţomanul ăsta mic se roagă atîta de el pînă-l înduplecă să-i dea voie să doarmă în patul meu.

FABRICE: Dar nu vă supără?

MARIANNE: Nu, deloc. E foarte zburdalnic în timpul zilei, dar din clipa în care mă culc în pat lîngă el, e blind ca un mieluşel! Se linguşeşte ca o pisicuţă! Şi mă mîngîie cît ştie el s-o facă; cîteodată abia îl pot îndupleca să adoarmă.

FABRICE *pentru sine*: Scumpă naivitate!

MARIANNE: Şi mă iubeşte mai mult decît pe maică-sa.

FABRICE: Tot mamă îi eşti şi dumneata. *Marianne rămîne pe gînduri. Fabrice privind-o un timp*: Te întristează să fii mamă?

MARIANNE: Nu mă întristează, mă gîndesc şi eu doar aşa.

FABRICE: La ce, dulce Marianne?

MARIANNE: Mă gîndesc... nu mă gîndesc la nimic. Dar cîteodată mă cuprinde o stare atît de ciudată!

FABRICE: Să nu fi dorit niciodată...?

MARIANNE: Cum de pui asemenea întrebări?

FABRICE: Fabrice îşi poate permite, nu-i aşa?

MARIANNE: De dorit, n-am dorit niciodată, Fabrice. Şi chiar dacă mi-a trecut vreodată prin minte un asemenea gînd, el se risipea deîndată. Mi-ar fi insuportabil... să-mi părăsesc fratele, oricît de ademenitoare ar părea o altă perspectivă.

FABRICE: Dar este totuşi ciudat! Odată ce aţi locui totuşi în acelaşi oraş, unul lîngă celălalt, ar însemna oare că-l părăseşti?

MARIANNE: Oh! Niciodată! Cine i-ar face gospodăria? Cine ar avea grijă de el? ... O slujnică? ... Ori să se însoare poate? ... Nu, una ca asta nu se poate.

FABRICE: Nu s-ar putea muta la dumneata? N-ar putea găsi în soţul dumitale un prieten? N-ai putea avea toţi trei laolaltă o viaţă tot atît de fericită, sau chiar mai fericită? Nu s-ar uşura astfel munca obositoare a fratelui dumitale? Ce frumos am trăi!

MARIANNE: Aşa s-ar părea. Dacă stau şi mă gîndesc bine, este precum spui. Dar ceva îmi spune că n-ar fi cu putinţă!

FABRICE: Nu te înțeleg.

MARIANNE: Iată, am să-ți explic... Când mă trezesc, trag cu urechea ca să-mi dau seama dacă fratele meu s-a sculat; dacă nu aud nici o mișcare, sar repede din pat, mă duc la bucătărie, aprind focul ca apa să dea în clocot pînă se scoală slujnica să-i dea cafeaua de cum deschide ochii.

FABRICE: Ce gospodină!

MARIANNE: Apoi mă așez să împletesc ciorapi pentru el... să am ceva de lucru... și măsoar de zece ori dacă sînt destul de lungi, dacă se așază frumos pe pulpă, dacă talpa nu-i prea scurtă, pînă cînd uneori își pierde chiar și el răbdarea. Și nu-i vorba de măsură; îmi place să-mi fac de lucru pe lîngă el, îmi place să se uite la mine după ce a tot făcut socoteli ore în șir pentru ca, doamne ferește, să nu devină cumva mizantrop.² Căci îi face totuși bine cînd mă privește; îi citesc bucuria în ochi cu toate că nu prea vrea să se trădeze. Cîteodată rîd pe furiș cînd se preface că e supărat sau cînd ia o înfățișare gravă. Se preface, bine-înțeles; căci de-ar fi altfel l-aș chinui cît e ziuica de lungă.

FABRICE: E fericit.

MARIANNE: Nu, fericirea e a mea. Dacă nu l-aș avea pe el, nu mi-aș găsi rostul pe lume. Muncesc doar și spre folosul meu, dar îmi pare că fac totul pentru el, deoarece și atunci cînd robotesc doar pentru mine mă gîndesc mereu la el.

FABRICE: Iar dacă ai face toate astea pentru un soț, cît de fericit s-ar socoti! Cît de recunoscător ți-ar fi și ce viață de familie ați duce!

MARIANNE: Cîteodată, cînd stau și împletesc sau cos, văd și eu în închipuire cum ar putea fi... îmi las gîndul să zboare și deapăn o întreagă poveste. Dar dacă mă întorc la realitate, totul se destramă.

FABRICE: De ce?

MARIANNE: Unde aș putea găsi un soț care să nu-și arate nemulțumirea dacă i-aș spune: „Mă străduiesc să te iubesc“, adăugînd însă numaidecît: „Dar mai drag ca fratele meu nu îmi poți fi și pentru el vreau să pot face totul ca pînă acum“... Îți dai seama, asta nu merge!

FABRICE: Cu timpul unele din treburile pe care le faci pentru fratele dumitale le-ai face pentru soț și ai trece dragostea ce-o porți lui Wilhelm asupra tovarășului de viață...

MARIANNE: Aici e necazul! Doar dacă dragostea ar putea trece de la unul la altul ca banii, sau ar schimba la fiecare

trei luni stăpînul ca o slujnică nepricepută. În preajma unui soț, tot ce-a înflorit aici ar trebui abia să-ncolțească și să crească acolo, ceea ce n-ar însemna niciodată același lucru!

FABRICE: Se poate totuși, s-au văzut multe.

MARIANNE: Nu-mi prea vine să cred; cînd așezat la masă își sprijină capul în mîini și tace îngrijorat, cu ochii în pămînt... sînt în stare să stau ceasuri întregi și să mă uit la el. Îmi spun cîteodată că nu e un bărbat frumos, dar privindu-l mi se umple inima de bucurie. Simt, desigur, că luînd povara grijilor, toată, pe umerii lui, mă ocrotește pe mine. Mi-o spune prima privire atunci cînd ridică din nou ochii, și asta-i mare lucru.

FABRICE: E totul, Marianne! Și un soț care ar avea grijă de tine...

MARIANNE: Și mai este încă ceva: e vorba de toanele voastre, ale bărbaților, Wilhelm le are și el pe ale lui; dar ele nu mă apasă, pe cînd pe ale altcuiva nu le-aș putea suporta. Nu se prea lasă în voia toanelor, dar eu le simt, totuși, cîteodată. Cînd, în clipe întunecate, îmi respinge simțirea caldă, izvorîită dintr-o inimă iubitoare, plină de compasiune... mă doare, bineînțeles doar o clipă; și chiar de bombănesc, e mai mult pentru că nu recunoaște cîtă dragoste îi port, decît că l-aș iubi mai puțin.

FABRICE: Dar dacă pînă la urmă s-ar ivi cineva, care împotriva acestei situații ar avea curajul să-ți ceară mîna?

MARIANNE: Nu se va găsi! Și atunci s-ar pune problema dacă aș avea eu curajul să încep o viață nouă!

FABRICE: De ce nu?

MARIANNE: Fii pe pace, nu se va găsi!

FABRICE: Marianne, l-ai găsit!

MARIANNE: Fabrice!

FABRICE: Se află în fața dumitale. Să țin o lungă cuvîntare?

Să dezvălui ce inima mea a păstrat în taină atîta timp? Te iubesc, o știi de mult; că vreau să fii soția mea, nu bănuiești. N-am văzut niciodată o fată ca tine care să se gîndească atît de puțin la faptul că trezește sentimente de dragoste în bărbații care o văd în preajma lor... Marianne, cel ce-ți vorbește acum nu-i un îndrăgostit înfocat și nesocotit. Te cunosc, te-am ales, casa mea te așteaptă; vrei să fii a mea? ... Am avut parte de multe dezamăgiri în dragoste și nu o dată mi-am jurat să-mi închei viața fără să mă însor. M-ai făcut să-mi schimb hotărîrea...

Nu te împotrivi! Mă cunoști. Sînt trup și suflet devotat fratelui tău. Nu-ți poți închipui o prietenie mai curată! Deschide-ți inima! Spune un cuvînt, Marianne!

MARIANNE: Dragă Fabrice, lasă-mi timp de gîndire, știi doar că mi-ești drag!

FABRICE: Spune-mi că mă iubești! Las fratelui dumitale locul ce i se cuvine; vreau să fiu fratele fratelui dumitale, vreau ca împreună să avem grijă de el. Adăugată averii lui, averea mea îl va cruța de multe neplăceri; va dobîndi curaj, va... Marianne, nu-mi place să te conving... *O ia de mîină.*

MARIANNE: Fabrice, niciodată nu m-am gîndit... În ce încurcături m-ai pus!...

FABRICE: Doar un cuvînt! Pot spera?

MARIANNE: Vorbește cu fratele meu³!

FABRICE *în genunchi*: Înger drag! Iubita mea!

MARIANNE *tace o clipă*: Dumnezeu, ce-am spus! *Iese.*

FABRICE: E a ta!... Poți să-i îngădui ștregăriței ăsteia mici și încîntătoare jocul de-a dragostea cu frate-său. Lucrurile au să se schimbe cu timpul în favoarea mea, odată ce ne vom cunoaște mai îndeaproape, iar el n-are să piardă nimic din afecțiunea ei. Îmi place chiar să iubesc din nou ca altă dată, și să fiu din nou iubit de-o fată ca ea! E fără îndoială un deliciu, al cărui gust nu-l pierzi niciodată... Vom locui împreună. Și-așa aș fi dorit să-nvioresz mai de mult viața mult prea retrasă a bunului meu prieten; în calitate de cumnat nu va avea nimic împotriva. Altfel va cădea cu totul pradă mizantropiei⁴, chinuit de veșnicele sale amintiri, de scrupule, de grijile privind ziua de mîine și de misterioasele taine. O să fie tare plăcut! Să respire și el despovărat de griji; fata dobîndește un soț, ceea ce nu-i puțin; și tu te alegi cu o soție demnă de toată cinstea — ceea ce e mult!

Apare Wilhelm

FABRICE: Ți-ai făcut plimbarea?

WILHELM: M-am dus pînă la piață, apoi am urcat pe Ulița popii și m-am întors pe la bursă. Mă încearcă un sentiment ciudat cînd trec noaptea prin oraș. Cum după o zi de lucru unii se odihnesc, iar alții se grăbesc să facă la fel, și vezi doar hărnicia micilor negustori. Mi-a făcut plăcere să văd o bătrînă cu ochelarii pe nas, care la lumina unui capăt de luminare vindea brînză, tăind și potrivind o

bucată după alta pînă să ajungă la greutatea dorită de cumpărătoare.

FABRICE: Fiecare observă în felul său. Cred că mulți au trecut pe acea stradă, fără să se sinchisească de bătrînele negustorese care vînd brînză și de ochelarii lor.

WILHELM: Îndrăgești profesia pe care o practici și consideri micul negoț vrednic de luat în seamă de cînd știi ce amar de greu strîngi un taler, cînd îl cîștigi bănuț cu bănuț. *Rămîne cîteva clipe adîncit în gînduri.* Mi s-a întîmplat ceva foarte ciudat în timpul plimbării. Mi-au trecut de-a valma prin minte atîtea lucruri... dar și ceea ce mă preocupă în adîncul sufletului. *Cade din nou pe gînduri.*

FABRICE *pentru sine*: Ce ciudat! Cum e de față, nu mai am curajul să-i mărturisesc că sînt îndrăgostit de Marianne... Trebuie să-i povestesc ce s-a întîmplat în lipsa lui... *Cu voce tare.* Wilhelm, spune-mi, te rog, parcă voiai să te muți de aici. Casa e prea mică și chiria mare. Ai găsit o altă locuință?

WILHELM *distrat*: Nu.

FABRICE: M-am gîndit că am putea să ne îmbunătățim amîndoi situația. În casa moștenită de la părinți locuiesc la etaj, parterul l-ai putea ocupa tu; n-ai să te însori așa curînd... Ai la dispoziție curtea și micul depozit pentru firma ta de expediție, îmi plătești o chirie convenabilă și astfel ne ajutăm unul pe celălalt.

WILHELM: Ești prea generos. E adevărat că și eu m-am gîndit la soluția asta, cînd veneam la tine și treceam prin atîtea odăi goale, în timp ce eu trebuia să mă descurc în spațiul restrîns al locuinței mele. Dar mai sînt și alte probleme... Și totuși nu merge, trebuie să renunțăm la ideea asta.

FABRICE: De ce?

WILHELM: Dacă m-aș însura acum?

FABRICE: S-ar găsi o posibilitate. Neînsurat ai avea destul loc, împreună cu sora ta; dacă în locul ei ai aduce o soție, ar merge tot atît de bine.

WILHELM *surîzînd*: Și sora mea?

FABRICE: Pe ea aș lua-o în orice caz la mine. *Wilhelm tace.* Și chiar fără să te însori tu. Hai să stăm serios de vorbă... O iubesc pe Marianne; ți-o cer de soție!

WILHELM: Ce spui?

FABRICE: De ce nu? Dă-ți consimțămîntul! Ascultă-mă, frate! O iubesc pe Marianne! M-am gîndit și m-am răs-gîndit: ea singură, tu singur, voi mă puteți face atît de

fericit cum n-am mai fost nicicînd. Fii de acord! Dă-mîna ei!

WILHELM *încurcat*: Nu-ți dai seama ce-mi ceri!

FABRICE: Cum să nu! Știu prea bine! Să-ți spun ce-mi lipsește și ce am să dobîndesc, dacă ea îmi va deveni soție și tu cumnat?

WILHELM *trezit deodată din gînduri, în grabă*: Niciodată, niciodată!

FABRICE: Ce-i cu tine? ... Mă faci să sufăr... Ce resentiment!.. De vreme ce tot o să ai un cumnat, cum se va întîmpla mai curînd sau mai tîrziu, de ce să nu fiu eu acela? ... eu omul pe care-l cunoști și la care ții. Cel puțin credeam că e așa...

WILHELM: Lasă-mă... nu mai pot să judec.

FABRICE: Trebuie să-ți spun tot. Soarta mea depinde numai de tine. Îi sînt drag, trebuie să fi observat acest lucru. Te iubește însă mai mult pe tine; sînt mulțumit. Pe soț îl va iubi mai mult decît pe frate; eu voi prelua drepturile tale, tu pe ale mele și toți o să fim fericiți. N-am văzut un ghem încîlcit care să se depene atît de frumos. *Wilhelm tace*. Și ceea ce ar consfinți totul, dragul meu, ar fi cuvîntul tău! Dă-mi consimțămîntul! Spune-mi că te bucură, că te face fericit! ... Ea este de acord.

WILHELM: De acord?

FABRICE: A pronunțat cuvîntul cum arunci o privire la despărțire, ceea ce spune mai mult decît dacă ai renunța să pleci. Cît de fermecător era sentimentul ei de nedumerire, dragostea, voința și teama ei!

WILHELM: Nu, nu se poate!

FABRICE: Nu te-nțeleg. Inima îmi spune că n-ai nici un fel de aversiune față de mine. Totuși mi te împotrivești. Schimbă-ți gîndul! Nu sta în calea fericirii ei, a fericirii mele! ... Sînt sigur că o să fii și tu fericit alături de noi! Nu-mi refuza consimțămîntul! Consimțămîntul tău ca prieten! *Wilhelm tace cu inima sfîșiată de sentimente contradictorii*. Nu te înțeleg...

WILHELM: Pe ea? ... Pe ea o vrei? ...

FABRICE: Ce întrebare e asta?

WILHELM: Și ea te vrea pe tine?

FABRICE: A răspuns așa cum se cuvine unei fete.

WILHELM: Pleacă! Du-te! ... Marianne... Am presimțit ceva! Am simțit-o!

FABRICE: Spune-mi doar...

WILHELM: Ce să-ți spun? ... Asta era ce-mi umbrea ca un nor de furtună sufletul. Acum a fulgerat... S-a făcut lumină... Mărturisirea ta m-a lovit ca un trăsnet!... Ia-o! ... E a ta! Unicul meu giuvaer... E tot ce am! *Fabrice îl privește fără să scoată un cuvânt.* Ia-o! Și pentru ca să știi ce-mi iei... *tace. Se reculege.* Ți-am povestit de Charlotte, de acel inger care s-a înălțat spre ceruri și mi-a lăsat o fată cu care semăna ca două picături de apă... și-această fată... te-am mințit... nu-i moartă; această fată este Marianne! ... Marianne nu-i sora mea!

FABRICE: La asta nu m-am așteptat.

WILHELM: Și de tine ar fi trebuit să mă tem! ... De ce n-am urmat imboldul inimii și nu ți-am închis poarta casei, ca celorlalți, în primele zile ale venirii mele aici? Doar ție ți-am îngăduit să pășești în acest sanctuar și tu ai știut prin bunătate, prietenie, ajutor și-o aparentă răceală față de femei să-mi adormi temerile. După cum păream a fi fratele ei, am considerat sentimentele tale față de ea frățești; și chiar dacă uneori mi se furișa în suflet vreo bănuială, o goneam ca pe un gând josnic și-mi explicam bunătatea ei față de tine izvorită dintr-o inimă curată, care se deschide cu candoare feciorelnică oricui. Și tu! ... Și ea! ...

FABRICE: Nu vreau să mai aud nimic. Și nu mai am nimic de zis. Rămîi, deci, cu bine. *Iese.*

WILHELM: Du-te! ... Iei cu tine întreaga mea fericire. Orice speranță s-a spulberat... ultimele răsar cîteodată la margine de prăpastie! Și podul fermecat de aur peste care aveam să trec în împărăția desfătărilor cerești s-a prăbușit... A pierit! Datorită lui, trădătorului, care a abuzat de încrederea, de sinceritatea mea! ... O Wilhelm, Wilhelm, ai ajuns atît de rău, încît să fii nedrept față de un om cinstit? ... Ce crimă a comis? ... Mă pedepsești aspru, soartă răzbunătoare⁵! ... Dar cel puțin ești dreaptă! ... De ce îmi apăreți în față? Și tu? Chiar în această clipă? ... Iertați-mă! N-am suferit destul? Iertați-mă! E mult de-atunci! ... Am suferit nespus de mult; am crezut că vă iubesc; cu ușuratică amabilitate am pătruns în inima voastră și v-am îndurerat! ... Iertați-mă și dați-mi voie... Să fiu oare în ăst fel pedepsit? ... S-o pierd pe Marianne? Să-mi pierd ultima speranță și izvorul grijilor mele! Nu poate fi, nu poate fi așa!

MARIANNE *se apropie stingherită*: Frate!

WILHELM: Ah!

MARIANNE: Dragă frate! Trebuie să mă ierți, te rog pe ce am mai scump! Ești supărat, pe bună dreptate. Am făcut o prostie... mi s-a întâmplat ceva foarte ciudat.

WILHELM *stăpînindu-se*: Ce-ai făcut, copilă?

MARIANNE: Aș vrea să fiu în stare să-ți povetesc... Mi se învălmășesc toate în cap... Fabrice vrea să mă ia de soție, și eu...

WILHELM *cu ușoară amărăciune în glas*: Hai, spune, vrei să-l iei de bărbat?

MARIANNE: Nu, nici moartă! N-am să mă mărit niciodată cu el; nu pot să-l iau de bărbat.

WILHELM: Asta schimbă lucrurile!

MARIANNE: E destul de curios. Dar tu ești cam ursuz, frate. Tare aș aștepta într-un ungher ascuns să treacă un ceas și mai bine, dacă n-aș simți nevoia să-mi descarc acum sufletul. O dată pentru totdeauna! Nu pot să mă mărit cu Fabrice.

WILHELM *se scoală și o ia de mînă*: Ce spui, Marianne?

MARIANNE: A fost aici, mi-a împuiat capul, mi-a descris atîtea posibilități încît mi-am închipuit că ar fi cu putință. A insistat atîta încît într-o clipă de nechibzuință i-am spus să vorbească cu tine. El a înțeles că sînt de acord și chiar din acel moment am simțit că această căsătorie nu se poate încheia nicicînd.

WILHELM: A vorbit cu mine.

MARIANNE: Te rog, te conjur, pe toată dragostea ce-ți port, pe sentimentul ce-l nutrești pentru mine, îndreaptă greșeala ce-am făcut, explică-i tu!

WILHELM *pentru sine*: Doamne dumnezeule!

MARIANNE: Nu fi supărat! Și nici el să nu fie. O să trăim din nou ca mai înainte și tot așa pînă la sfîrșitul zilelor noastre... Căci numai alături de tine pot viețui, și singura mea dorință e de-a trăi în preajma ta. Ceea ce-i adînc înrădăcinat în sufletul meu a ieșit cu acest prilej la iveală, a răzbit cu violență... Te iubesc doar pe tine!

WILHELM: Marianne!

MARIANNE: Dragă frate! Nu-ți mai spun prin ce chinuri am trecut în acest sfert de oră... Am avut aceeași senzație ca de curînd, cînd a izbucnit incendiul în piață și s-a răspîndit mai întîi fum și abur pretutindeni, iar apoi focul a

mistuit acoperișul, prefăcînd întreaga casă într-o vîlvătaie de flăcări... Nu mă părăsi! Nu mă înstrăina, frate!

WILHELM: Dar lucrurile nu pot rămîne mereu așa!

MARIANNE: Tocmai asta mă îngrozește!... Îți promit cu dragă inimă că n-am să mă mărit, vreau să-ți port de grijă clipă de clipă, totdeauna... Peste drum locuiesc împreună un frate și o soră, amîndoi în vîrstă; îmi spun uneori așa în glumă: „Odată ai să fii și tu tot atît de bătrînă și de zbîrcită; numai de ai rămîne și tu laelaltă cu Wilhelm...”

WILHELM *stăpînindu-și emoția, în șoaptă:* Dacă rezști acum, inimă, o să fii tare întotdeauna!

MARIANNE: Și tu simți același lucru; odată ai să te însori și eu o să sufăr neconținut din pricina asta, chiar dacă aș dori să-ți îndrăgesc soția... Nimeni nu te iubește ca mine. Nimeni nu te poate iubi ca mine. *Wilhelm încearcă să vorbească.* Ești mereu atît de reținut și, deși îmi stă pe suflet să-ți spun tot ce simt, n-am avut pînă acum curajul s-o fac. Slavă domnului că întîmplarea mi-a dezlegat limba.

WILHELM: Destul, Marianne!

MARIANNE: Nu-mi pune stavilă vorbelor, dă-mi voie să-ți spun totul! După aceea voi pleca tăcută la bucătărie și-mi voi vedea zile întregi de treabă. Doar cîteodată am să te privesc ca și cum aș vrea să-ți spun: Știi doar cît te iubesc!

WILHELM *cuprins de bucurie.*

MARIANNE: Puteai s-o știi de mult, și tu știi de la mcartea mamei noastre că, de cum am trecut de pragul copilăriei, am fost mereu alături de tine. Vezi, simt mai multă bucurie în preajma ta decît recunoștință pentru grija mai mult decît frățească pe care mi-o porți. Așa ai pus stăpînire încetul cu încetul pe întreaga-mi inimă, pe întreaga mea minte încît acum oricui îi este greu să mai găsească vreun locșor în sufletul meu. Îmi mai aduc aminte cum rîdeai cîteodată cînd citeam romane. S-a întîmplat cu *Julie Mandeville*⁶ și atunci te-am întrebat dacă Heinrich, sau cum îi mai spune, nu avea cumva chipul și înfățișarea ta... Ai izbucnit în rîs... și asta m-a întristat. De atunci n-am mai deschis gura. Pentru că nu era nicicum ceva de rîs; în mintea mea cei mai buni, cei mai dragi oameni se confundau cu tine. Pe tine te vedeam plimbîndu-te prin marile grădini, pe tine te închipuiam călărind, călătoring, duelînd... *Rîde.*

WILHELM: Ce-i cu tine?

MARIANNE: Să-ti mai mărturisesc încă ceva: dacă în carte era vorba de o fată drăguță și bună, dacă era iubită din toată inima și la rîndul ei era tare îndrăgostită... mi se părea întotdeauna că sînt eu... Numai spre sfîrșit, cînd lucrurile ajungeau la căsătorie în ciuda tuturor greutăților... Sînt o ființă credincioasă și bună, dar prea spun vrute și nevrute!

WILHELM: Continuă! *În șoaptă, cu spatele spre ea:* Trebuie să gust bucuria pînă la capăt! Dumnezeuule doamne, de nu mi-aș pierde mințile!

MARIANNE: Cel mai puțin puteam suferi situația în care doi oameni se iubesc, și la sfîrșit iese la iveală că sînt rude sau frați... Pe domnișoara Fanny⁷ aș fi putut s-o ucid! Cît am plîns! Ce destin jalnic! *Se întoarce și plînge amarnic.*

WILHELM *îmbrățișînd-o:* Marianne! Scumpa mea Marianne!

MARIANNE: Wilhelm! Nu! Nu te părăsesc în vecii vecilor! Ești al meu... Te păstrez! Nu te pot părăsi!

Apare Fabrice

MARIANNE: Fabrice, sosești la țanc! Inima mea n-are ascunzișuri și e puternică așa încît pot să vorbesc deschis. Nu ți-am promis nimic. Ești prietenul nostru! Nu mă voi căsători niciodată cu tine!

FABRICE *rece și cu amărăciune:* Mi-am închipuit eu, Wilhelm! Dacă pui toate însușirile tale în balanță, eu nu reprezint decît o cantitate neglijabilă. M-am întors, pentru că trebuie să-mi iau o piatră de pe inimă. Renunț la toate pretențiile și constat că lucrurile s-au și aranjat; sînt cel puțin bucuros că am dat prilejul binevenit.

WILHELM: Nu defăima în clipa asta și nu te lepăda de un sentiment pe care zadarnic ai să-l cauți peregrinînd în lumea largă! Privește ființa asta... este cu totul a mea... și ea nu o știe.

FABRICE *cu ușoară ironie:* N-o știe?

MARIANNE: Ce să nu știu?

WILHELM: Cum îți închipui că o să mint într-o asemenea situație, Fabrice? ...

FABRICE *uimit:* Nu știe?

WILHELM: Cum ți-am spus.

FABRICE: Rămîneți împreună, sînteți demni unul de celălalt.

MARIANNE: Ce înseamnă asta?

WILHELM *stringînd-o în brațe și sărutînd-o*: Ești a mea, Marianne!

MARIANNE: Dumnezeu! Ce-i asta? ... Pot să-ți răspund la o asemenea sărutare?... Ce sărutare era asta, frate?

WILHELM: N-a fost sărutul fratelui reținut și care părea rece, ci cel al unui iubit coplesit de fericire. *Ingenunchind*: Marianne, nu ești sora mea! Charlotte a fost mama ta, dar nu și a mea!

MARIANNE: Tu nu ești fratele meu?!

WILHELM: Nu, ci iubitul tău... Și din clipa asta soțul tău, dacă nu-l respingi.

MARIANNE: Spune-mi, cum a fost posibil? ...

FABRICE: Gustați ceea ce Dumnezeu nu vă dăruiește decît o singură dată! Primește, Marianne, și nu întreba! ...
O să găsiți voi încă destul timp să vă explicați!

MARIANNE *privindu-l*: Nu, nu-i posibil!

WILHELM: Iubita mea, soția mea!

MARIANNE *îmbrățișîndu-l*: Wilhelm, nu-i cu putință!

1 O aluzie neinteligibilă pentru Fabrice, referitoare la Marianne. Amândoi se referă la lucruri pe care celălalt nu le poate pricepe, ceea ce marchează lipsa unei reale posibilități de comunicare.

2 În original Goethe folosește expresia *ipohondru*, sinonimă în momentul în care Goethe își concepea piesa cu mizantrop.

3 *Vorbește cu fratele meu*: invitația convențională, de-a se adresa unei rude, conține implicit consimțământul Mariannei.

4 Vezi nota 2.

5 Aluzie la faptul că Wilhelm a fost deseori necredincios fetelor de care s-a îndrăgostit. Lor li se adresează și în continuare.

6 Este vorba de cartea scriitorului englez Fr. Brook, a cărei traducere în limba germană apăruse în 1764 la Leipzig.

7 *Domnișoara Fanny*: de fapt *Povestea domnișoarei Fanny Wilkes* roman al scriitorului iluminist german Johann Timotheus Hermes, apărută la Leipzig în 1766.

PROSERPINA

O monodramă

În românește de GRETE TARTLER

P RINTRE diferitele forme dramatice pe care Goethe le-a abordat în prima sa epocă de creație, cea cunoscută sub denumirea *Singspiel* l-a preocupat în mod deosebit între 1773 și 1777. Noțiunea nu-și are un echivalent satisfăcător în limba română, „vodevil“ exprimând o tonalitate facilă, iar „operetă“ una prea modernă. *Singspiel*-ul german al sec. al XVIII-lea rezultă din contopirea operei comice franceze (*opera comique*), a operei bufe (*opera buffa*)¹ — rezultată din sinteza comediei dell' arte originare din Neapole cu cea venețiană — și a creației dramatice engleze numite *ballad-opera*.

Acestor trei ipostaze le este comună tendința de a parodia operele prezentate pe scenele teatrelor imperiale sau princiare. Ele năzuiesc spre simplitate, funcția lor fiind să satisfacă dorința explicabilă a cercurilor largi de spectatori de a asista la un spectacol amuzant și distractiv.

În aceste condiții au fost zămislite, de pildă, din colaborarea scriitorului Ch. F. Weisse ca textier cu compozitorul Johann Adam Hiller acele creații numite pe atunci *Singspiele* sau *Operetten*. Nu erau concepute pentru cîntăreți de profesie. Actorul avea îndatorirea să și cînte cîte o arie, astfel încît dialogul nu pierdea prea mult din funcția sa inițială.²

În timpul studenției lui Goethe, la Leipzig se reprezentau astfel de creații. La Weimar are loc în 1772 spectacolul intitulat *Vînătoarea* (*Die Jagd*)³, care se bucură de un succes răsunător. Weisse scrisese libretul, iar Hiller partitura muzicală. Datorită lui Wieland, genul atinge un prim punct culminant.

Ceva mai tîrziu se conturează o formă în care legătura dintre cele două elemente se realizează mai strîns. Rousseau dă expresie durerii lui Pigmalion într-o creație lirică mai puțin cunoscută astăzi, în care singurul element de acțiune apare la sfîrșit, cînd statuia Gala-

¹ Aceste prime două forme — opera comică și cea bufă — au fost introduse de trupe de actori francezi și italieni pe teritoriul german.

² În opereta vieneză, a cărei noțiune o avem și astăzi bine conțurată, rolul dialogului se diminuează în decursul timpului.

³ Albert Lortzing (1801—1851), compozitor, cîntăreț și dirijor german, a considerat-o demnă de atenție și a prelucrat-o (1830).

teei prinde viață și rostește primele cuvinte. Acest monolog elegiac, apărut în 1770 sub titlul *Pygmalion* pătrunde în Germania, unde găsește imitatori⁴. În 1772, tot la Weimar, ea este pusă în scenă însoțită de acompaniament muzical.

Preocupările lui Goethe de a rezolva artistic problemele ivite în procesul articulării *Singspiel*-ului se desprind deci dintr-o tendință specifică epocii.

Expresia pasiunii apărea concentrată în dramă, ca și în operă, sub forma monologului. Raportat la polifonia creației ca tot rotunjit, monologul nu reprezenta însă decât un singur acord. Evident un acord unitar, deoarece nu comunica decât un singur sentiment, chiar dacă-l varia pe tema dată. Închisă, tectonică, forma de proporții reduse devine ea însăși un întreg — o monodramă — și în ea se poate desfășura întreaga polifonie a sentimentelor.

Prin convertirea monologului în monodramă, funcția figurii centrale dobîndește valențe noi. Cea mai importantă este individualizarea; unicul personaj devine purtătorul esenței poetice și ideatice.

Asupra genezei monodramei *Proserpina** nu există un consens în literatura critică. Unii cercetători ca Redslob⁵ au pus-o în legătură cu moartea prematură a surorii sale Cornelia, sau cu căsătoria nefecitită a principesei Luisa de Weimar, sau poate cu cea a Charlottei von Stein. Alții, ca Wolfgang Kayser⁶ consideră impulsul poetului de a-și încerca puterile în forma monodramei drept elementul care a intervenit hotărîtor în articularea substanței acestei creații. Deopotrivă pare să-l fi înusuflețit și dorința de a oferi un rol impresionant Coronei Schröter, pe atunci actriță foarte apreciată la Weimar. Diferitele ipoteze nu se exclud. Ele confirmă un principiu de bază al exegezei literare, care include în geneza unei opere o pluralitate de factori incitanți.

⁴ Wolfgang Kayser citează printre aceștia pe J.J.Ch. Brandes, care prelucrează *Ariadna* lui Gerstenberg; Benda compune partitura muzicală. Tot Benda realizează acompaniamentul muzical la *Medeea* lui Gotter. În: *Anmerkungen des Herausgebers zu „Proserpina“*. În *HA*, vol. 4, p. 596.

* **Bibliografie:** Robert Petsch: *Goethes „Proserpina“*. În *Das deutsche Drama* 5, 1922, pp. 78—88; K. Gaiser: *Goethes „Proserpina“*. În „Aus Unterricht und Forschung“ 2, 1930, pp. 143—157; E. Redslob, *Goethes Proserpina als Totenklage für seine Schwester*. În *Goethe* 8, 1943, pp. 252—268; W. Hinck: *Das deutsche Lustspiel des 17. und 18. Jahrhunderts und die italienische Komödie*, Stuttgart, 1965; T. Matsuyama: *Goethes Melodrama „Proserpina“*. În „Goethe-Jahrbuch“ 8, 1966, pp. 57—68.

⁵ E. Redslob, *Goethes Monodram Proserpina*, op. cit.

⁶ În: *HA*, vol. 4, p. 597.

Situația aleasă de Goethe în monodrama *Proserpina*⁷ este hotărîtoare pentru soarta eroinei răpite de Pluto. Îngrozită de ceea ce s-a petrecut, ea se oprește obosită, după lungi rătăcirii prin Infern, spre a-și plînge soarta. Înetată, gustă dintr-o rodie⁸, ceea ce o condamnă să rămînă alături de Pluto, în Hades⁹. Este rezolvarea aleasă de Goethe. Ea corespunde semnificației conferite de poet acestei versiuni: căci din trama redusă la maxim se detașează, cu pregnanță, drama suflului înșingurat.

Prima versiune în proză a *Proserpinei* a fost publicată ca interludiu în *Triumful sensibilității* (*Triumph der Empfindsamkeit*)¹⁰, o comedie burlescă.

Și cît de ciudat ar părea, tînguirea Proserpinei, situată în acest context, dobîndește o semnificație neașteptată. Să fi fost intenția autorului de a depăși propensiunea sentimentală cristalizată în monodramă? Să fie o demonstrație voit ironică a autorului pentru a dezvălui caducitatea unui gen preferat pe atunci? Căci în prologul actului IV, valetul anunță, cu inflexiuni de parodie, prezentarea *Proserpinei*, ceea ce dezavuează seriozitatea patetică a jeluiirii.

Fără îndoială, *Proserpina* e un corp străin în comedia *Triumful sensibilității*. Detașată din contextul ei original, ea se impune drept o creație impresionantă datorită suflului autentic de durere ce-o străbate.

Proserpina, cu tonalitatea ei tragică, apare însă și ca melodramă de sine stătătoare (1779). În ambele ipostaze a fost reprezentată pe scenă¹¹. Ceva mai tîrziu, Goethe a prelucrat textul în versuri libere și în această formă el l-a publicat în *Scrieri* (1787).

Eberwein, un elev al lui Zelter, compune, în 1815, altă partitură muzicală pentru *Proserpina*. Se pare că spectacolul a avut succes cu toate că Eberwein nu era un compozitor de talia lui Beethoven sau Schubert. Koch¹² avansează ipoteza că aportul unui compozitor

⁷ Textul tradus după J.A., adică manuscrisul din 1786, care conține versiunea în versuri. Alte ediții critice consultate: FA (ed. R. Petsch) și HA (ed. W. Kayser).

⁸ Jupiter fusese înduplecat de Ceres să o readucă pe pămînt, deoarece zeița îi spusese că fiica ei refuză să mănînce de cînd se află în Infern.

⁹ Ovidiu valorifică o a doua variantă a legendei Proserpinei în care Jupiter îi permite să petreacă o jumătate de an pe pămînt, iar cealaltă în Hades. Tradiția mitologică reduce timpul petrecut în Infern la patru luni pe an.

¹⁰ În „Mercurul german“, revistă condusă de Wieland, din februarie 1778. Goethe o plasase înaintea celui al IV-lea act.

¹¹ Ne referim la spectacolele în cadrul Teatrului princiar de amatori din Weimar, muzica fiind compusă de Siegmund von Seckendorf.

¹² Hans Albert Koch: *Goethe und das deutsche Singspiel*. În *GD.NJ*. ed. Walter Hinderer) p. 45.

exigent sau genial ar fi contribuit la situarea *Singspiel*-ului goethean pe planul elevat al dramei muzicale. Acceptarea acestei teze duce la concluzia că datorită abordării acestui gen, Goethe poate fi considerat precursorul poetului Hugo von Hofmannsthal, ale cărui librete au stat la baza operelor lui Richard Strauss.

Cît de intense și stăruitoare au fost preocupările lui Goethe în privința *Proserpinei*, în fond a monodramei, reiese și din indicațiile regizorale referitoare la această creație¹³. Din ele se detașează semnificația genului, pe care poetul o sesizase din ce în ce mai adînc. Are revelația acelui *Gesamtkunstwerk*, acea expresie a „operei totale“, rezultată din îmbinarea verbului cu muzica. Ineditul ei consta, după Goethe, în acțiunea concomitentă exercitată de decor, de inflexiunile declamării, de gestică și mimică, de costum și de partitura muzicală, de colorit¹⁴. Interesul arătat de Goethe pentru „tablouri vii“, pentru pantomimă, datează mai demult. Asistînd în Italia la unul dintre spectacolele de acest gen, în cercul restrîns al Emmei Hamilton, pe atunci soția ambasadorului Angliei la Roma, Goethe ajunge la convingerea că pantomima constituie o modalitate artistică de sine stătătoare. El acordă o semnificație deosebită funcției vestimentare. Astfel, Proserpina apare mai întîi înveșmîntată ca regină a Infernului, apoi ea scoate vâl după vâl, pînă rămîne, în deplină concordanță cu textul rostit, în costumul specific nimfelor. Odată ce conținutul monodramei exprimă însă trezirea din iluzie, ea se învăluie din nou.

Jucată de patru ori la Weimar cu Amalia Wolf în rolul titular, monologul goethean a fost apoi dat uitării.

Poeții romantici germani aderă la drama solitudinii inclusă în *Proserpina*, preiau ca și alții¹⁵ mitul elin și-i conferă reverberații mai rafinate. Schopenhauer¹⁶, cu care Goethe era în relații prietenești, a relevat profunda semnificație a *Proserpinei*.

Dincolo de ecoul trezit la timpul ei, relevant este fără îndoială faptul că ceva din substanța acestui *genus mixtum*, cum poate fi considerată monodrama, a fost valorificat mai tîrziu, în secvența consacrată Elenei, în partea a doua a operei *Faust*.

¹³ Un eseu publicat în *WA I*, vol. 40, pp. 106—118, apărut inițial în „*Morgenblatt*“ din 8 iunie 1815.

¹⁴ La sfîrșitul monodramei fundalul se deschidea, oferind spectatorului un tablou viu al Infernului, stăpînit de Pluto, de Parce, de cei fericiți și de cei damnați.

¹⁵ Gabrielle D'Annunzio, *Il fuoco*, 1900; Hermann Broch, *Der Versucher*, 1953.

¹⁶ Arthur Schopenhauer, *Werke*. Herausgegeben von O. Weiss, 1919, vol. I, p. 439.

PROSERPINA

Pustiu stincos. În fundal, o grotă; într-o parte, un rodiu cu fructe.

PROSERPINA: Nefericito, stai! Oprește! În zadar
Tot rătăcești prin aspre pustiiuri, fără țintă!
Fără sfârșit 'nainte-ți cîmpiile cernite,
Ceea ce cauți însă-i mereu în urma ta.

Nu-n față,
Nici în sus privirea nu-ți cuteze!
Grotă cea neagră-a Tartarului¹
Cu boltă-acoperă cerești ținuturi
Spre care-altminteri
Către-a strămoșului voioasă casă
Cu dragoste priveam!
O, fiică a lui Jupiter²,
Cît ești de-adînc pierdută!

Surori de joacă!
Pe cînd smălțate-n lume lunci
Mai înfloreau pentru noi toate,
Și în ceresc de clarul fluviu-Alpheu³
Încă glumeam, stropindu-ne-n amurg,
Și una alteia-mpleteam cununi
Visînd în taină la acel fecior
A cărui frunte ne-o meneau iubirii,
Nu era ncapte prea adîncă pentru
Palavre, nici un timp prea lung
Spre-a repeta povești, ca-ntre prieteni,
Iar soarele
Nu se smulgea mai iute decît noi
Din pat de-argint, spre a trăi din plin,
Scăldînd în rouă,-n zori, glezne de roze.

O, voi copile! Voi
Ce-acum însingurate
Și pulberate vă mai strecurați

Pe la izvoare, să culegeți flori
Pe care eu, ah!, cea răpită
Din poală le-am lăsat să cadă...
Stați și priviți în urma mea, unde-am pierit!

M-au rupt de lingă Ivoi, m-au smuls
Caii cei repezi ai lui Orkus⁴;
Cu brațe tari
Necruțătorul zeu m-a strâns!
Amor! Ah, Amor spre Olimp fugi rîzînd!
Nu ți-e, -ndrăznețule, de-ajuns
Ce faci în cer și pe pămînt?
Mai trebuia cu focul tău

Și-n iad văpăi să înmulțești?
Smulsă în jos,
Spre-aceste nesfîrșite-adîncuri!
Regină-aici!
Regină?
Căreia umbre, doar, se-nchină!

Fără speranță jalea-i⁵!
La fel, norocul celor duși,
Pe care eu nu-l pot schimba.
Unor severe judecăți
Destinul i-a încredințat;
Și printre ei hălăduiesc,
Zeită!-mpărătiță!
Eu însămi roabă-a soartei!

Ah, apa care fuge
Aș strînge-o pentru Tantal⁶, foamea
Cu fructe dulci i-aș stîmpăra-o!
Sărman bătrîn!
Pedeapsă de dorinți stîrnite!
Roata lui Ixion⁷ aș prinde-o,
Durerea să-i opresc!
Dar ce putere-avem noi, zeii,
Asupra veșnicelor chinuri!
Fără speranță pentru mine
Și pentru ele, locuiesc privind
A Danaidelor⁸ grea trudă.
Secate,-ntruna secii!

Cum cară și le umplu!
Secate,-ntruna seci!
Și nici un singur strop pe buze,
Și nici un singur strop în vane!
Secate,-ntruna seci!
La fel și tu, inima mea.
Cum vrei să dobîndești puteri? Și încotro?

Fericiților⁹, rătăcirile voastre
Împăcate abia mă ating;
Nu e cu voi al meu drum,
În ușoarele voastre dansuri,
În adîncile voastre crînguri,
În foșnitorul vostru lăcaș
Nu-i murmur de vieți, ca deasupra,
Din dureri spre plăceri nu se-nclină
Al fericirii preaplin.

Oare-i¹⁰ pe crunta-i sprînceană
În ferecata-i privire?
A celui ce-l poți numi soț?
Dar îndrăznești să-i spui altfel?
Iubire! iubire!
De ce i-ai deschis oare inima
Pentr-o singură clipă?
Și de ce către mine anume
Cînd știai
Că din nou, pe veci, se va-nchide?
De ce n-a-nhățat dintre nimfele
Mele vreuna, s-o pună
Alături, pe jalnicu-i tron?
De ce pe mine, din Ceres născuta?

O, mamă, mamă!
Cum te-a părăsit zeitatea-ți,
Cînd fiica pierdut-ai, pe care
O credeai fericită,
Jucîndu-și, neștiutoare, junia!

Desigur te-ai dus
Să întrebi despre mine,
Ce nevoi aș avea —
Poate-o rochie nouă
Sau de aur sandale?

Și-ai aflat doar copilele
Înlănțuite de sălcii
În locul în care pierdută
Le-am fost și nu m-au aflat,
Unde părul smulgîndu-și
Se jeluiau cu amar,
Mult-iubite copile!

„Încotro s-a dus, încotro?“
Strigai. „Încotro a pornit blestematul?
Nepedepsit din trunchiul lui Jupiter
Mlada s-o smulgă? Ce poteci i-au dus caii?
Iute, făcliile!
Să-i caut urmele-n noapte!
Nici un ceas de răgaz pînă-o aflu,
Nici o goană cruțată,
Încolo și-ncoace!“

Balaurii tăi¹¹ îți clipesc a-nțelegere,
Orice drum cunoscînd, mînați se lasă de tine,
Rătăcesc prin pustii fără suflețe...

Ah, doar aici nu, aici nu!
Nu în adîncul de noapte
Necălcat de nemuritori,
Unde, sub groaznice spaime.
Fiica ta lîncezește!

Spre-nalturi întoarce-te,
Spre cărări de balauri-cu-aripi,
Spre-nalt, spre lăcașul lui Jupiter!
El știe,
El singur, slăvitul, o știe
Unde-ți este copila!

Părinte de zei și de oameni!
În înalturi, pe tronul de aur
Mai stai, unde mică adesea
Mă înălțai cu blîndețe,
Glumind, cu mîinile tale
Mă legănai spre cer nesfîrșit
În care, copilărește, mă temeam să mă mistui?
Mai ești oare, tată? —

Nu către creștetul tău
În veșnic albastru
De cer cu-ntrețeseri de foc,
Ci încoace! Încoace!

Călăuzește-o¹² încoace!
Ca odată cu ea
Să ies din această-nchisoare!
Încît Phoebus¹³ din nou
Să-mi aducă blînde-le-i raze,
Luna din nou
Printre bucle de-argint să-mi suridă!

O, desigur, m-auzi,
Tată-prieten iubit,
Ridica-mă-vei iar
Spre-ale tale țării;
Eliberată din negru, greu chin
Să mă bucur de cerul tău iar!

Alină-te, biată inimă!
Ah! Speranța!
Speranța răstoarnă
Zori rumeni în noaptea furtunii!

Pămîntul acesta
Nu doar din stînci și licheni e,
Munții aceștia
Nu mai poartă doar neguri sinistre!
Ah, aici voi găsi iar o floare!
Frunza aceasta uscată
-ndîrjită așteaptă, trăiește,
Să mă bucur de ea!

Cît de ciudat, da, ciudat!
Să găsesc aici acest rod
Care-n grădinile de pe pămînt,
Într-atît îmi plăcea!

Rupe rodia.

Dulcele gust ți-l arată,
Prietenă rodie!
Fă-mă să uit

Suferințele toate!
Să-mi închipui că sînt
Iar pe pămînt în junie,
Irosindu-mi în joacă
Timp minunat,
Printre înmiresmatele
Flori ca din rai,
Printre parfumuri
De celeste extazuri,
Ivindu-se iar încîntatei
Tînjitoare cîndva!

Gustă cîteva boabe.

Ce desfătare, ce desfătare!

Dar ce pătrunde deodată
Prin bucuriile-acestea,
Prin extazul deschis,
Ce groaznice chinuri
Cu mîini ca de fier
Ale iadului!

Ce păcat făptuit-am
Dedulcindu-mă?
Ah, de ce mi-a adus
Întîia plăcere de-aici atît chin?
Ce e oare? Ce este?
Voi stînci, mai cumplite semne în jos
Parc-ați face, mai strîns că mă-ncingeți!
Voi, nori, că mai greu m-apăsați!
Că departe în poalele hăului
Surde furtuni nasc vuind!
Și regatele-ntinse-ale Parcelor
Parcă îmi strigă:
„A noastră ești!“

PARCELE¹⁴ *nevăzute*:

A noastră ești!
Înțelept hotărit-a părintele-ți:
Dacă nu guști nimic, să te-ntorci;
Dar mușcînd dintr-o rodie,-a noastră ești!
Te slăvim, o, regină!

PROSERPINA: Oare tu vorbit-ai, părinte?
Dar de ce? Dar de ce?

Ce-am făptuit, să m-alungi?
Și de ce nu mă chemi
Șpre-al tău tron de lumină?
De ce rodia asta?
O, blestem peste fructe!
La ce bun sînt frumoase
Dacă duc în infern?

PARCELE: Ești a noastră!
De ce-n lacrimi, cernită?
Iată, noi te slăvim,
O, regină!

PROSERPINA: De n-ați fi chiar în Tartar acasă,
V-aș blestema să ajungeți acolo!
De n-ar fi scalda voastră chiar Cocytus¹⁵,
Să vă pot hărăzi
Unor flăcări cumplite!
Eu, regină —
Și nu pot să vă sting!
În veșnică ură cu voi înfrățită!

Duceți apă, deci, Danaidelor!
Toarceți, Parce! Furi, urlați!
Cu aceeași de-a pururi jalnică soartă
Vă stăpînesc — deci mai jalnică
Sînt ca voi toate.

PARCELE: Ești a noastră!
Ne-nchinăm de-acum ție!
Ești a noastră, a noastră!
Preamărită regină!

PROSERPINA: Plecați! Departe de mine
Să vă fie mărirea, credința!
Cît de mult vă urăsc!
Și ție, nzecit îți port ură!
Vai mie! În juru-mi și simt
Îmbrățișările silnice!

PARCELE: A noastră! A noastră regină!

PROSERPINA: De ce brațe-ntinzi către mine?
Întinde-le către Avernus¹⁶!

Cheamă chinuri din stygica¹⁷ noapte!
Ele să urce la semnu-ți,
Nu dragostea mea.
Cum te urăsc,
Monstru și soț,
Pluto! Pluto!¹⁸
Dă-mi soarta damnaților tăi!
Nu-i spune iubire!
Cu brațele-acestea m-aruncă
În chinul pieirii!

PARCELE: A noastră! A noastră! Preamărită regină!

- 1 *Tartar*: lumea umbrelor, infernul în mitologia greacă.
- 2 Proserpina este fiica lui Jupiter și a zeiței Ceres.
- 3 *Alpheu*, *Alfeu*: riu în Peloponez; după Ovidiu, răpirea Proserpinei a avut loc în Sicilia. Goethe preia această localizare.
- 4 *Orkus*, *Orcus*: la origine, zeu roman al Infernului, dar și împărăția morților.
- 5 Se referă la umbre. Proserpina se adresează, în cele ce urmează, damnaților cunoscuți din Infern.
- 6 *Tantal*: rege al Frigiei, fiul lui Zeus și al unei nimfe este tatăl Niobei și al lui Pelops. Potrivit tradiției, el a încercat să fure zeilor nectarul și ambrozia. Se povestește, de asemenea, că pentru a pune la încercare perspicacitatea zeilor, el le-a servit la masă carnea propriului său fiu. Crima a fost descoperită de Zeus, și Pelops reînviat de Hermes. Tantal, care s-a mai făcut vinovat și de alte păcate, a fost pedepsit îngrozitor de zei: o stîncă amenință neconținut să-l strivească; însetat și înfometat el nu poate gusta din fructele spre care întinde mîna, deoarece acestea se retrag, astfel încît îndură chinuri înfrîntoare, „tantalice“.
- 7 *Ixion*, care se făcuse vinovat de sperjur și crimă, imploră iertarea lui Zeus. Acesta îl iartă și-l invită la masa sa, unde gustînd din ambrozie și nectar devine nemuritor. Rîvnind însă la Junona, Ixion este crunt pedepsit de Zeus; cu ajutorul unor șerpi, Hermes îl leagă de o roată care se învîrtește mereu în adîncurile Tartarului.
- 8 *Danaidele* sînt cele cincizeci de fiice ale regelui Danaos, care și-au urmat tatăl în Argos. Acesta părăsise Egiptul, temîndu-se de cei cincizeci de fii ai regelui Egiptos, fratele său. Dar peste cîtva timp, cei cincizeci de tineri vin în Argos spre a peți pe fiicele unchiului lor. Ele acceptă, dar urmînd sfatul tatălui lor, își omoară soții în noaptea nunții, cu excepția Hypermnestrei care-l cruță pe Linceu. Ucise de Linceu, la rîndul lor, ele ajung în infern, unde sînt condamnate să umple cu apă un butoi cu fundul spart.
- 9 „Fericiții“ sînt sufletele celor care se află pe Cîmpiile Elizee.
- 10 Se subînțelege: „oare-i viață pe crunta-i sprînceană...“
- 11 Balaurii lui Ceres, mama Proserpinei.
- 12 Căluzește-o pe Ceres.

13 *Phoebus, Phoebos, Febus*: în elină „strălucitorul“, cum era supranumit Apolo. Mai târziu a fost identificat cu Helios, zeul soarelui. Aici în ultima accepțiune.

14 Cele trei parce, zeițe ale destinului în mitologia romană, apar în ipostaza unor torcătoare; prima hotăra nașterea, a doua căsătoria, a treia moartea. Funcția lor corespunde moirelor eline.

15 *Cocytus, Cocitus* în mitologia greacă râul în care se varsă toate lacrimile damnaților. Goethe îi atribuie însă în *Proserpina* însușirile râului de foc din infern numit Pyriphlegethon.

16 *Avernus*: celebru lac situat în craterul unui vulcan din Campania; prin acest lac Vergiliu îl conduce pe Enea în Infern.

17 *Styx, Stix*: principalul fluviu al Infernului; apele sale negre, corosive, blestемate, îl înconjoară; „noapte stygică“, noapte a împărăției pe care Styxul o mărginește.

18 *Pluto*: stăpîn al infernului; de fapt Hades, zeul împărăției umbrelor este supranumit Pluto, „cel ce răspîndește bogăția, abundența“. Dubla atribuție de a dispune de morți dar și de vii este comună tuturor zeităților care populează infernul.

CUPRINS

Creația dramatică a tînărului Goethe	V
Notă asupra ediției	X
Dragoste cu toane	1
În românește de St.O. Iosif	
Toată lumea de vină	29
În românește de Grete Tartler	
Götz von Berlichingen	81
În românește de Laura M. Dragomirescu și Al. Philippide	
Prometeu	189
În românește de Mihai Isbănescu	
Pater Brey	209
În românește de Grete Tartler	
Zei, eroi și Wieland	227
În românește de Sevilla Răducanu	
Clavigo	249
În românește de Sevilla Răducanu	
Stella	305
În românește de Jean Livescu	
Frate și soră	359
În românește de Sevilla Răducanu	
Proserpina	383
În românește de Grete Tartler	

În ampla ediție a OPERELOR lui J.W. Goethe vor apărea în următorii ani:

Volumul IV

TEATRU III

Faust I. Faust II.

Volumul V

SCRIERI EPICE I

Suferințele tânărului Werther • Scrisoare din Elveția • Afinități electice • Nuvelă • Basm

Volumul VI

SCRIERI EPICE II

Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister

Volumul VII

SCRIERI EPICE III

Anii de drumetrie ai lui Wilhelm Meister

Volumul VIII

SCRIERI EPICE IV

Reineke Fuchs • Hermann și Dorothea • Ahiliada

Volumul IX

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE I

Poezie și adevăr I

Volumul X

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE II

**Poezie și adevăr II. Campania în Franța. Asediul
Mainz-ului**

Volumul XI

SCRIERI AUTOBIOGRAFICE III

Volumul XII

SCRIERI ȘTIINȚIFICE

Volumul XIII

ARTICOLE ȘI MAXIME

Coperta și supracoperta de:
VAL MUNTEANU

Toate drepturile asupra
acestei versiuni sint rezervate
Editurii UNIVERS

Lector : ONDINE-CRISTINA DASCĂLIȚA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

★

Bun de tipar : 12.V.1986
Coli de tipar : 26

★

Tiparul executat sub comanda nr. 60 060
la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Piața Scintei nr. 1 – București
Republica Socialistă România

**Ceea ce conferă numeroaselor
piese ale lui Goethe (...) farmec
deosebit nu este nici limbajul
specific teatral, nici inventarea
unor situații dramatice, ci, în pri-
mul rînd, atmosfera, exacta in-
vestigare a dispozițiilor oscilante,
ascunse în protocolul poetic al
valențelor psihice, în procesele
conștiente sau inconștiente ale
sufletului omenesc.**

WALTER HINDERER

**În afara viziunii asupra persona-
jelor și a problematicii lor,
Goethe poseda, desigur, și un
alt dar, care justifică premisa și
îmboldul de a scrie : dispunea
de virtuțile limbii, mai precis spus
de un anumit ton care avea să
devină tonul specific al creației
dramatice noi.**

WOLFGANG KAYSER

GOETHE

TEATRU

**Titanismul își are prefigurările lui.
Adesea omul de geniu străbate în tinerețe
spații vaste pe care le fructifică fără a le adinci,
apoi le abandonează sau le reia, îmbogățite,
la altă altitudine,
în următoare etape de creație.
Goethe nu face excepție. Începuturile sale
dramatice vădesc, în ultimă instanță,
o febrilă căutare, un neastimpăr care includ
în prima decadă (1767–1777) tendințe eterogene
și polimorfe. Teme, motive și modalități artistice
de-o policromă varietate sînt abordate
cu frenezia și nerăbdarea căutătorului de poteci
aurite. Tot ceea ce dă culoare epocii
sau frămîntă spiritele îl tulbură și-l atrage.**

SEVILLA RĂDUCANU